МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

На правах рукопису

КОСТЮК ІРИНА ВІТАЛІЇВНА

УДК [338.24.025.12:338.49:338.27](477)

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.00.03 – економіка та

управління національним господарством

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент

ХАРКО ВОЛОДИМИР ЮРІЙОВИЧ

Львів-2015

ЗМІСТ

ВСТУП……4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ……...12

1.1. Сутність соціальної інфраструктури та необхідність її державного регулювання…….……..…12

1.2. Організаційно-правове регулювання соціальних процесів в Україні……..……...…...35

1.3. Інструментарій державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України……..……..…59

Висновки до Розділу 1……80

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ……..……..…84

2.1. Аналіз особливостей державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України……..……...84

2.2. Оцінка особливостей державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України……...……109

2.3. Ефективність державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України……...……..……..133

Висновки до Розділу 2…….……..……145

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ……...…….……149

3.1. Трансформації організаційного забезпечення державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України……..149

3.2. Застосування стратегії розвитку соціальної інфраструктури України як перспективного інструменту державного регулювання розвитку соціальної галузі України..……164

3.3. Перспективи змін системи державного регулювання розвитку соціальної сфери України в умовах соціально-економічного реформування..……189

Висновки до Розділу 3……..205

ВИСНОВКИ……..……207

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….……212

ДОДАТКИ……..……238

ВСТУП

Актуальність теми. Посилення світових глобалізаційних процесів чинить значний вплив на розвиток української економічної системи. Усталені форми господарювання вичерпують себе і неефективність їх очевидна. Зміна парадигми управління стає необхідністю для побудови нового суспільства. Імперативи змін лежать у докорінній перебудові комуністично-корупційних пріоритетів шляхом демократичних перетворень, формування і розширення соціальної бази перебудови нації.

В умовах проведення реформ особливої актуальності набуває проблема ефективного державного регулювання. Ефективність дій органів державної влади впливає на розвиток соціально-економічної системи в цілому та формує його стратегічну складову. Як свідчить світова практика, успішне здійснення управлінської діяльності може відбуватися лише в умовах раціонального врахування специфічних особливостей регіонального розвитку країни, характерних рис її економічного механізму, традиційно-культурних рис громадян країни. З досвіду іноземних країн можна зробити висновок про відсутність зразка державного регулювання, принцип універсальності тут не діє, тому кожна країна повинна віднайти свої унікальні методи роботи. З переходом до ринкової економіки державний вплив на окремі сфери повинен зменшуватися, тим самим даючи шанс ринку самостійно управляти. Регуляторна роль держави зводитиметься до встановлення „правил гри" та формування нормативно-законодавчої бази. Участь держави у всіх соціально-економічних процесах надзвичайно важлива, особливо якщо мова йде про захист громадян та забезпечення належних умов їх проживання.

Соціальна сфера — одна з найважливіших у житті суспільства, в якій реалізуються соціальні інтереси усіх верств населення, відносини суспільства та особи, умови праці і побуту, охорони здоров'я, відпочинку. Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури є комплексом форм та засобів централізованого впливу на розвиток економічних об'єктів і процесів

для стабілізації соціально-економічної системи та її розширеного відтворення. Поточне державне регулювання соціальної інфраструктури повинне реалізовувати стратегічний напрям в динамічних умовах функціонування ринкової економіки, що зумовлює гнучкість системи державного впливу.

Питаннями державного регулювання займалися багато вітчизняних і закордонних економістів та науковців. Зокрема проблеми ефективності у державному регулюванні досліджували В. Бодров, М. Корецький, В. Олуйко, В. Юрчишин та ін. Власні підходи до класифікації принципів державного регулювання економіки сформулювали Д. Стеченко, Л. Швайка, Н. Панчук, В. Гриньова, Л. Дідківська та ін.

Українськими дослідниками соціальної інфраструктури є В. Геєць, Г. Євтушенко, О.Макара, В. Коломийчук, М. Крупка, О.Кундицький, І.Михасюк, Г.Монастирський, Я. Остафійчук, І. Прокопа, К. Прокопишак, Л. Семів, О.Стефанишин, Д. Стеченко, В. Удовиченко, А. Ягодка, Л. Янковська, В. Яцура та багато інших. Проблеми розміщення об’єктів соціальної інфраструктури знайшли своє відображення в роботах Б. Данилишина, С. Дорогунцова, Я. Олійника, Л. Чернюк, М. Фащевського, А. Степаненка, А. Хоронжого та ін. Результати наукових досліджень цих вчених свідчать про значний внесок у вирішення проблем державного регулювання соціальною інфраструктурою. Більшість дослідників зосереджують свою увагу на універсальному підході до державного регулювання соціальною інфраструктурою, не приділяючи належної уваги її складовим. Отже, досі залишається недостатньо розкритою та обґрунтованою низка теоретичних та практичних проблем: не запропоновано механізм державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України, що враховує стратегічну спрямованість розвитку соціальної інфраструктури; не обґрунтовано науково-теоретичні засади участі територіальних громад у регулюванні розвитку соціальної інфраструктури і його роль у примноженні соціального

капіталу нації. Актуальність наведених проблем, недостатнє їх вивчення і необхідність вирішення зумовило вибір тематики дослідження, а також визначили його мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи безпосередньо пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка в межах розробки та реалізації прикладної держбюджетної теми кафедри менеджменту „Управління структурно-інноваційними процесами в регіоні" (державний реєстраційний номер 0112U005141).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розроблення теоретико-методологічних положень побудови системи державного регулювання та практичних рекомендацій щодо вдосконалення моделі державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України. Досягнення визначеної мети зумовило необхідність виконання таких завдань:

– визначити сутність та уточнити понятійно-категорійний апарат державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України за результатами компаративного аналізу підходів вітчизняних та іноземних авторів;
– дослідити сучасний стан і проблеми організаційно-правового забезпечення соціальних процесів в Україні;
– вивчити та розвинути інструментарій державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України;
– проаналізувати особливості розвитку соціальної інфраструктури України;
– оцінити стан фінансового забезпечення розвитку соціальної інфраструктури України;

– обґрунтувати доцільність впровадження стратегії розвитку соціальної інфраструктури України;

– сформувати модель механізму державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України в сучасних умовах, що враховує стратегічну спрямованість розвитку соціальної інфраструктури;

– обґрунтувати перспективні напрями державного регулювання розвитку соціальної сфери України.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку у соціальній сфері України в сучасних умовах господарювання.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні, прикладні та організаційно-економічні засади державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України.

Методи дослідження. В основу наукового дослідження було покладено: *діалектичний метод пізнання* економічних явищ та процесів, який дав можливість з'ясувати сутність ключових понять цього дослідження; *порівняльний метод* використано для зіставлення показників, які визначають рівень розвитку об'єктів соціальної інфраструктури; *математико-статистичний метод* дав змогу дослідити тенденції розвитку соціальної інфраструктури України, її основні проблеми і перешкоди для розвитку; *соціологічний* – застосовано при дослідженні сучасного стану соціальної сфери України; *метод графічної інтерпретації* дав можливість опрацьовану статистичну інформацію та дані динаміки галузей соціальної сфери відобразити у вигляді рисунків, діаграм тощо; *метод кореляційно-регресійного аналізу* дав можливість дослідити сукупний вплив чинників на соціальну сферу; *метод формалізації* – використано при формуванні знакових моделей об'єктів; *метод моделювання* – застосовано при розробці моделі державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури.

Методологічною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та іноземних учених. Інформаційною базою дослідження є закони України,

нормативно-правові акти Президента України та Кабінету Міністрів України, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, органів державної влади та місцевого самоврядування у соціальній сфері.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у системності проведеного дослідження та обґрунтуванні шляхів удосконалення системи державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України та її моделі в динамічному конкурентному середовищі, а саме:

вперше:

– на основі проведеного комплексного аналізу функціонування соціальної сфери України запропоновано послідовність формування стратегії розвитку соціальної інфраструктури України як інструменту та системи державного регулювання розвитку, що передбачає застосування трьох підходів (структурного за участі територіальної громади, регіонального, особистісно-орієнтованого) та використання таких етапів планування як встановлення цілей, аналіз альтернатив, реалізація, налагодження контролю, формування очікуваних результатів, що дасть змогу збалансовано та ефективно розвивати соціальну інфраструктуру;

удосконалено:

– тлумачення сутності понять „соціальна інфраструктура”, під якою доцільно розуміти комплекс галузей невиробничої сфери, що забезпечують задоволення соціальних, побутових і культурних потреб населення у процесі здійснення основних видів діяльності; та „стратегія соціального розвитку”, під якою автор розуміє сукупність дій з визначення способу передбачення майбутнього, визначення можливих шляхів негативного впливу на країну та заходів його запобігання, а також розроблення методів для досягнення вищого показника економічного та соціального рівня розвитку;

– порядок застосування проектного підходу до стратегічного планування розвитку соціальної інфраструктури, який, на відміну від інших включає 4

етапи, такі як: ініціативний процес, бізнес-опис, проектування і бета-тестування та післяреалізаційний опис з характеристикою результатів та учасників, що дасть можливість удосконалити методологію управлінської діяльності;

– на основі теоретичних узагальнень структурно-логічну схему механізму державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України в сучасних умовах, що враховує стратегічну спрямованість розвитку соціальної інфраструктури і ґрунтується на узгодженні інтересів соціальних утворень ділових одиниць та державних інституцій в рамках державно-соціоприватного партнерства, що дасть можливість створити систему паритетних відносин між державою, громадами та недержавними утвореннями;

набули подальшого розвитку:

– категорійно-понятійний апарат, зокрема розмежування смислового поля термінів „державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури” (як системи заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру органів державної влади, спрямованих на ефективне функціонування ринкового механізму) та „державне управління розвитком соціальної інфраструктури” (як соціально-економічне явище організуючого та регулюючого впливу держави у всіх сферах суспільного життя та господарювання);

– механізм прогнозування кількості об’єктів соціальної інфраструктури на основі статистичних даних, в результаті чого обчислено прогнозні значення та їх відповідні оцінки щодо досліджуваних показників, що дасть можливість раціональніше розробляти програми розвитку соціально-економічної системи;

– методичні засади застосування економетричної моделі залежності доходів державного бюджету України від структури видатків на її соціальну

складову, що дало змогу запропонувати заходи для підвищення рівня розвитку соціального потенціалу;

– систематизація та класифікація чинників, що впливають на процеси державного регулювання соціальною інфраструктурою та ризиків, які становлять загрозу реалізації ефективної соціальної політики з метою їх передбачення та усунення.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані у процесі дослідження наукові результати прикладного характеру можуть бути підгрунтям для ухвалення управлінських рішень щодо регулювання розвитку соціальної інфраструктури як на регіональному, так і на державному рівнях, а також при розробленні програм соціально-економічного розвитку. Наукові розробки автора знайшли своє практичне застосування у процесі регулювання житлово-комунальної галузі, зокрема ДФПАТ „Львівгаз" (довідка № 75 від 07.10.2014 р.). Пропозиції щодо механізму регулювання розвитку соціальної інфраструктури, що ґрунтується на узгодженні інтересів соціальних утворень ділових одиниць та державних інституцій в рамках державно-соціоприватного партнерства використовуються Яворівською обласною адміністрацією (довідка № 3176/1 від 10.11.2014 р). Ґрунтовне дослідження автором соціальної інфраструктури крізь призму поточної економічної ситуації може бути використано при аналізі чинників, що впливають на формування попиту та пропозиції робочої сили, зокрема наведені пропозиції застосовуються Львівським обласним центром зайнятості (довідка № 11-207/0-15 від 21.01.2015 р.). Окремі положення дисертації використовують у навчальному процесі Львівського національного університету імені Івана Франка при викладанні навчальних дисциплін „Державне регулювання економіки", „Публічне адміністрування" та „Соціальне управління" для студентів спеціальності „Менеджмент організацій та адміністрування". Результати дослідження знайшли відображення у підготовленому навчальному виданні „Публічне

адміністрування”, що отримало рецензії та рекомендовано до друку (довідка № 527-Н від 11.02.2015р.)

Головні положення дисертації обговорено на науково-методичних семінарах кафедри менеджменту Львівського національного університету імені Івана Франка; результати дослідження апробовані на Міжнародних науково-практичних конференціях: „Методологія та практика менеджменту у XXI столітті” (Полтава, 26-27 квітня 2012р); „Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп’ютерних технологій в Україні” (Львів, 26-31 березня 2012 р.); „Модель країн Вишеградської четвірки в інтеграції молоді в єдиний науково- культурний простір” (Луцьк, 03-07 квітня 2012 р.); „Наука і духовність у системі сучасного управління” (Львів, 19 квітня 2012 р.); „Розвиток економіки України в умовах активізації євроінтеграційних процесів” (Львів, 27-28 квітня 2012р.); „Менеджмент у XXI столітті: методологія і практика” (м. Полтава, 16-17 травня 2013 р.); „Актуальні проблеми та перспективи розвитку маркетингового управління” (Київ, 15 листопада 2013р.); „Теоретичні та прикладні аспекти аналізу фінансових систем” (Львів, 26-27 березня 2014 р.); „Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства, регіону, країни” (Полтава, 13-14 травня 2014 р.).

Публікації. Основні положення та результати, сформульовані у дисертації, відображені у 18 наукових працях, загальним обсягом 5,23 др. ар., з яких – 8 статей (6 у вітчизняних фахових наукових виданнях і 2 – в іноземних виданнях), а також 10 тез доповідей.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і дев’яти підрозділів основної частини, висновків, додатків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи з додатками становить 253 сторінки. Основний зміст роботи викладено на 212 сторінках комп’ютерного набору. Дисертаційна робота містить 58 рисунків, 22 таблиці та 10 додатків. Список використаних джерел налічує 255 найменуваннь.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

1.1. Сутність соціальної інфраструктури та необхідність її державного регулювання

Становлення глобальної економіки XXI століття зумовило зміну поглядів на соціально-економічний розвиток усіх країн світу. Будучи одночасно поляризованими та взаємозалежними, економічні системи держав перебувають у постійному пошуку потенційних джерел забезпечення лідерства та глобальної конкурентоспроможності. Нерівномірний розподіл ресурсів і благ багато в чому задають темп змін у світогосподарській системі. Загострення міжнародної конкуренції підштовхує на ідентифікацію нових можливостей примноження капіталу країни, враховуючи не лише ресурсно-сировинний комплекс, а й інтелектуально-креативний. Проблема здатності розвиватися в сучасних умовах, долаючи негативні виклики, гостро стоїть перед українським суспільством. Головно орієнтуючись на соціальну складову, можна побудувати майбутню економіку нашої країни. Поточна відсталість соціально-економічної системи України визначається слабкою державною керованістю. Завдяки ефективному симбіозу людського чинника з наявним мінеральним потенціалом та управлінськими можливостями буде забезпечений успіх національної економіки. Соціальний чинник спричиняє всезростаючий вплив на державні процеси та підштовхує до пошуку найоптимальніших форм забезпечення населення благами.

Соціальна сфера є найважливішою у житті кожного суспільства. Завдяки їй реалізуються усі потреби громадян у житлі, освіті, транспорті, зв’язку, медицині, тощо. Реалізація соціальної моделі управління національною економікою пов’язується з підвищенням ефективності функціонування усіх соціальних інститутів, сприяння відтворенню і розвитку

людського потенціалу нації, забезпечення високого рівня прожиткових стандартів. В сучасних динамічних умовах значення соціального капіталу нації постійно зростає. Зокрема, це спричинено не лише можливістю правильно розв'язувати поставлені завдання і бути лише виконавцями на підприємствах, так званою, робочою силою, а й уміти застосовувати свій освітній та культурний потенціал. Подбати про забезпечення населення освітою, створити простір для саморозвитку повинна держава, але на цьому її роль не вичерпується. Доцільна, з точки зору ефективності, структура соціально-економічної системи України виступає основою розроблення і реалізації стратегій соціально-економічного розвитку та короткострокових програм розвитку.

Сьогодні Україна знаходиться на шляху становлення сучасних умов господарювання. Інтеграція у світовий простір відбувається то прискореними темпами, то, навпаки, сповільненням. Маючи усі шанси бути успішною державою, Україна не здатна своєчасно мобілізувати усі необхідні ресурси в потрібний момент. Актуальними на даний момент стають проблеми залучення та раціонального використання трудового та інтелектуального потенціалу як основи прискорення усіх соціоекономічних процесів країни. Людський ресурс є головною рушійною силою успіху. Вміння правильно управляти ним становить найважче завдання уряду кожної країни. Успішний стан економіки країни є прямо пропорційним добробуту її громадян. Кожна людина своєю працює творить суспільний продукт, цим самим, ніби, збагачуючи себе, одночасно збагачує державу. Проф. О.Макара констатує, що соціальний розвиток суспільства завжди домінує серед проблем економічного, науково- технічного та інших видів розвитку. Попри все, будь-який напрямок удосконалення людської діяльності насамперед є лише засобом забезпечення соціального поступу суспільства [142, с. 254].

Розвиток економіки, щоб бути ефективним, має бути керованим. Це і є причиною розробки планів та стратегій економічного розвитку. Але потрібно зробити наголос на тому, що стратегію не лише потрібно розробити, її потрібно виконувати. Стратегія розвитку, розроблена крізь призму соціальних потреб, буде найуспішнішої і за умов її реалізації виведе країну на найвищі світові рейтинги за економічними і соціальними показниками. Першим кроком до розробки та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку України стане формування ефективної системи соціальної інфраструктури.

В економічній літературі вперше термін „інфраструктура” зустрічаємо у дослідженнях німецького економіста Х. Зінтера та американського вченого П. Розенштейна-Родана на початку 40-х років минулого сторіччя [252]. Інфраструктура (від лат. infra — під, нижче і structura — будова, розташування) дослівно означає частину будь-якого об’єкта, його основу, свого роду базу [215]. Є декілька варіантів пояснення походження цього терміну. За одним із них, виникнення інфраструктури пов’язане з будівельним виробництвом, тобто вона ототожнювалася з фундаментом якої-небудь будови. За іншим, термін пов’язаний з військовим профілем дій і означає комплекс споруд і комунікацій, що забезпечує успішні військові операції [34].

Саме П. Розенштейн-Родан у своїх працях розділив інфраструктуру на виробничу і соціальну. За Д.М. Стеченком, виробнича (економічна) інфраструктура — це комплекс науково-технічних споруд, систем і служб (наземні споруди, водні шляхи, канали, порти, трубопроводи, аеропорти, лінії електропередач, склади, бази матеріально-технічного постачання, інженерні мережі, теплотраси), які необхідні для функціонування матеріального виробництва і забезпечують на окремій території безперервний рух вантажів, енергії, інформації тощо [215].

Соціальна інфраструктура - це особливий комплекс галузей народного господарства - таких як освіта, охорона здоров'я, культура, мистецтво, житлове і комунальне господарство, торгівля, тощо. Функціональна спільність цих галузей полягає в тому, що праця в них спрямована безпосередньо на людину і суспільство в цілому [241,с. 6-7].

Разом із цим, сформулюємо висновок, що функціональне призначення виробничої інфраструктури, на нашу думку, полягає у створенні матеріально-технічних умов для успішного розвитку основного виробництва в усіх сферах економіки, а соціальної - досягнення більш повного задоволення соціальних потреб і якості життя населення, збереження і примноження об'єктів соціальної інфраструктури. Існує тісний зв'язок виробничої та соціальної інфраструктур, оскільки існування однієї без іншої є неможливим (рис. 1.1.)

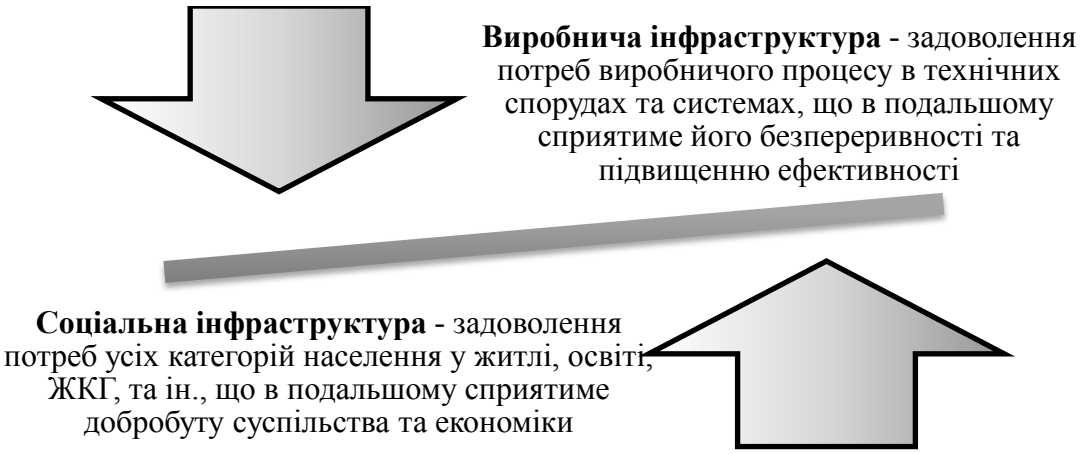

Рис. 1.1. **Взаємозв'язок соціальної та виробничої інфраструктури**

Джерело: розроблено автором

Характерними ознаками соціальної інфраструктури є те, що вона забезпечує умови для підтримки життєдіяльності населення, а також сприяє її покращенню, виробнича ж – залишається підсистемою господарського комплексу, будучи основою розвитку соціальної. Вищеперелічені структурні комплекси є основою функціонування цілої економічної системи країни та

займають пріоритетні місця при плануванні майбутнього розвитку кожної держави у світі.

Останніми роками зростає увага економістів до структурних зрушень, які відбуваються у світовій соціальній сфері. Ряд негативних тенденцій змушує уряди держав більшу увагу приділяти управлінню соціальними процесами. Зокрема, посилення впливу інших культур на розвиток місцевих територій виступає важливим складником європейської моделі соціальної інфраструктури. Сучасними характеристиками соціуму стають цілісність, стратифікаційна побудова, екзогенний характер та безперервність розвитку і взаємовпливів. Співвідношення, які відображають взаємозалежності між окремими частинами соціального життя держав, характеризуються поняттям соціальна інфраструктура. Україна, будучи багатомільйонною державою, чинить важливий вплив на континентальні соціальні процеси. Але, на жаль, попри два десятки років незалежності ще не сформувалася європейська система соціальної інфраструктури в Україні.

У цьому контексті заслуговує на увагу бачення проф. А. Хоронжого, який вважає, що важливою передумовою виникнення соціального управління стала поява нових знань і умінь, наукового проектування і програмування, математичне і соціальне моделювання. Не економіка має панувати над соціальністю і духовністю, а, навпаки, соціальність і духовність будуть визначати напрямок соціального розвитку, його цілі і пріоритети [226, с. 10-11].

На думку проф. Г. Монастирського, перехід економіки України до ринкових відносин вимагає удосконалення економічного механізму управління розвитком і функціонуванням сільської соціальної інфраструктури, регулювання розвитком якої повинне здійснюватись на всіх рівнях зза провідної ролі органів місцевого самоврядування [157,с.42]. Погоджуємося з баченням проф. Г. Монастриського, адже проведення реформ у межах окремих територіальних громад неодмінно сприятиме

ланцюговій реакції розвитку соціальної інфраструктури країни в цілому і забезпечить формування нових стандартів життя усіх верств населення.

Середовище функціонування України характеризується відставанням від світового культурно-освітнього, економічного простору та науково-технологічного прогресу без очевидних найближчих перспектив наздоганяючого розвитку [254], проте позитивна кореляція інтересів і зусиль держави, ділових одиниць та територіальних громад свідчить про поступовий консолідований соціально-економічний розвиток.

Розглянемо існуюче середовище функціонування держави для того, щоб виявити у ній місце соціальної складової (рис.1.2.)

Рис. 1.2. **Місце соціальної сфери у середовищі функціонування держави**

Джерело: розроблено автором

Бачимо, що будь-яка держава в сучасних ринкових умовах не є самоізольованою, вона перебуває в оточенні міжнародного середовища.

Серед зовнішнього впливу окремо виділяємо міжнародне соціальне середовище. На нашу думку, воно характеризується різноманітністю, суперечливістю, як цілісністю, так і диференціацією, і значною мірою впливає на внутрішньополітичну ситуацію в країні. Економічні та соціальні відносини у державі необхідно розглядати лише у тандемі. Їх результат - як економічна, так і соціальна поведінка, що спрямовані на задоволення, в першу чергу, власних потреб - як першочергових, так і у предметах розкоші. Будь-які процеси у державі не можуть відбуватися без людського чинника, а держава, в свою чергу, є регулятором усього, що в ній відбувається. Середовище функціонування держави характеризується набагато складнішою системою зв'язків, ми ж зосередили увагу на основних елементах. Окремо виділяємо вплив населення як основного визначника усіх процесів у державі, його спосіб життя та світогляд, який докорінно може змінити еталони правління, органи управління державою як регулятора макроекономічних змін, а також тенденції минулих періодів, які позитивно та негативно можуть відкоригувати намічені перспективи. Усі зміни, що відбуваються є причиною появи нових, а також є наслідком інших. Будь-якій соціальній зміні і, взагалі, усьому соціальному процесу передує імпульс – він сигналізує про певну негативну чи позитивну тенденцію. Цей імпульс виражається у певній проблемі існування суспільства. Так як, ми еволюційно рухаємося уперед: ті соціальні умови, що були вчора – сьогодні нас не влаштовують, і цей процес – безперервний. Роль держави – відслідковувати появу незадоволення серед населення і своєчасно задовольняти їх соціальні потреби, інакше, хвиля незадоволення зростатиме, що дестабілізовуватиме ситуацію у всій країні. Тому соціальні потреби громадян стають пріоритетними в будь-яких умовах існування країни і на будь якому рівні та етапі його розвитку. Своєчасна система моніторингу, зворотного зв'язку між громадами і планування розвитку соціальної інфраструктури дозволить забезпечувати поступальний висхідний рух угору.

Варто зосередити увагу детальніше на соціальному процесі як елементі механізму управління соціальною інфраструктурою. Візьмемо за основу методику ProMeasure вимірювання ефективності процесів та застосуємо її для розгляду соціального процесу з найбільш доцільними, на нашу думку, етапами та визначимо її роль у подальшому стратегічному плануванні соціального розвитку (рис. 1.3.)

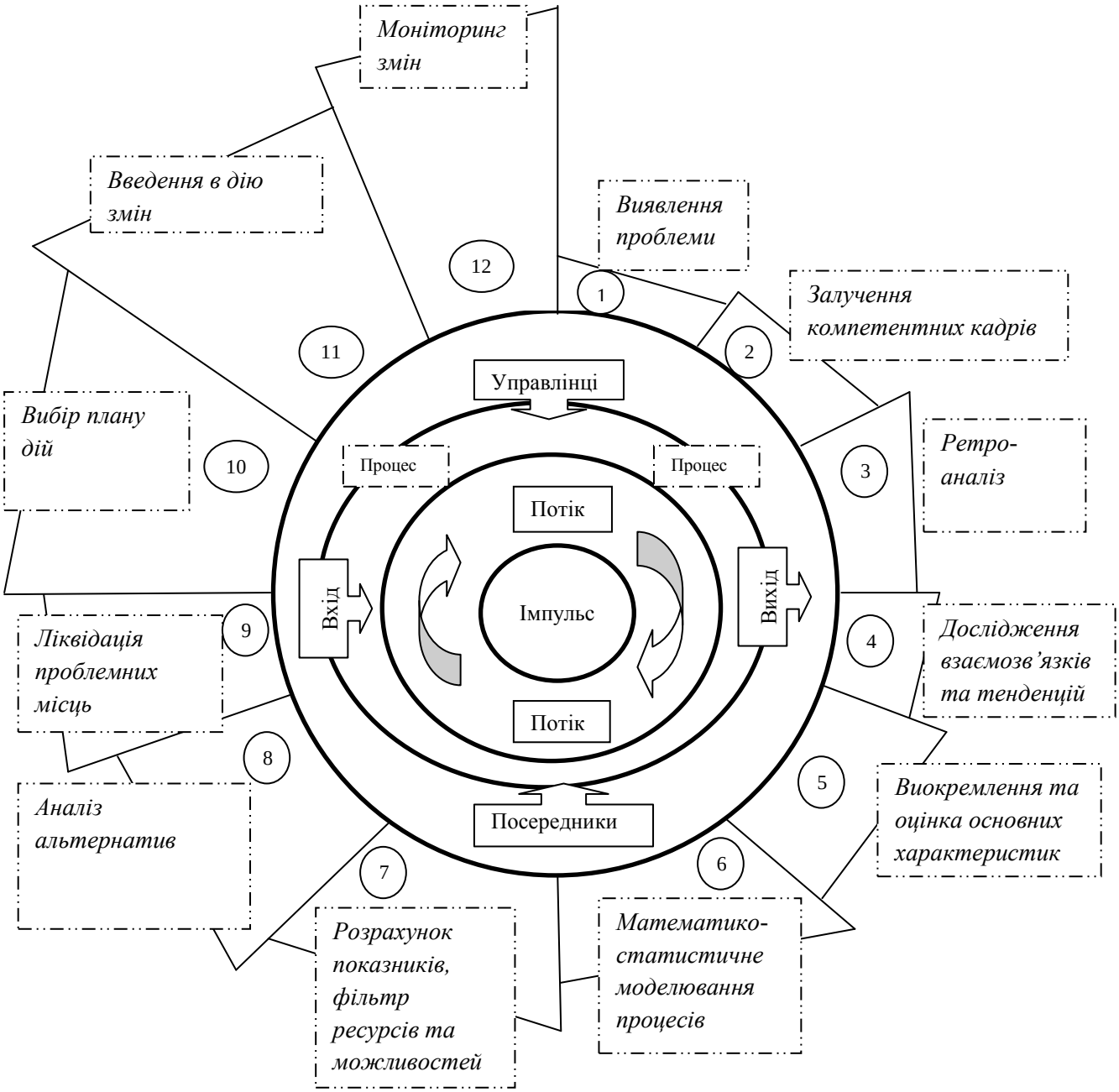

Рис.1.3. **Управління соціальним процесом як основи змін у соціальній інфраструктурі**

Джерело: розроблено автором на основі [219]

На основі аналізу управління соціальними процесами, необхідно виділити 12 етапів. Належне впровадження кожного з них забезпечуватиме досягнення цілей суспільства. Соціальний процес є основою руху соціальної інфраструктури. Невагомість спричинятиме зниження рівня життя і незадоволення тогочасною владою, що викликатиме зміни в економіці країни.

Зв'язок економіки з ситуацією у соціальній сфері, мабуть, важко переоцінити, адже не могло б існувати економіки, як такої, без суспільства. Візьмемо, наприклад, підприємство, воно створюється для отримання прибутку. Для виробництва свого товару чи надання послуг керівник наймає працівників, котрі, у свою чергу, зацікавлені у високій зарплаті, безпечних умовах праці, офіційному працевлаштуванні, соціальних пільгах, тощо. Тобто, керівник змушений враховувати вимоги своїх працівників, для того, щоб вони належно працювали. На рівні держави складніше, адже керівником виступає керівний апарат у вигляді уряду, президента, міністерств, які своїм керівництвом повинні забезпечити належні умови праці і відпочинку усім громадянам, а також відповідні пенсійні, декретні виплати та різного роду допомоги. Держава повинна дбати про кожного громадянина, щоб він зміг своєю працею збагачувати її.

Політична і культурна складові життя держави є надзвичайно розмаїті. Плюралізм – вимога демократичної держави. Боротьба політичних сил впливає на соціальний стан у суспільстві. Дуже часто відбувається маніпулювання певними соціальними станами заради досягнення певних цілей.

Про важливість соціальної інфраструктури свідчить і те, що вона впливає на всі глобальні зміни у межах, як держави, так і світової економіки. Людський чинник стає визначальним, і ті країни, які вчасно це зрозуміли, мають лідируючі позиції на світовій арені.

Суть соціальної інфраструктури зводиться не лише до забезпечення нормальних умов життєдіяльності населення, а до постійного росту якості життя, соціального обслуговування, вдосконалення транспортного сполучення, інфраструктурного забезпечення, тому це поняття набагато ширше і важче, ніж його дуже часто трактують. Спробуємо визначити детальніше, які елементи входять до неї, підходи до розуміння, а також визначити сутність державного регулювання соціальної інфраструктури.

Якщо говорити про виникнення поняття „соціальна інфраструктура”, то варто відзначити, що його історичні корені сягають тисячолітньої історії. Аристотель з цього приводу теж вказував, що „держава створюється не заради того, щоб жити, а заради того, щоб жити щасливо.” „Держава, - стверджував Аристотель, - це союз для надання допомоги, а найкращим державним устроєм необхідно визнати такий, організація котрого дає можливість будь-якій людині блаженствувати і жити щасливо.” З уявлень Аристотеля про державу, що складається із середніх людей (тобто тих, хто має середній достаток), виходить й сучасна, досить висока оцінка важливості „середнього класу” як фактору стабілізації ринкового суспільства [68, с.9].

Варто підкреслити, що й мислителі Нового часу, зокрема Гоббс, Кант, Гегель та інші, теж розглядали питання про обов’язки держави перед своїми громадянами, вважаючи справедливість найвищою соціальною й моральною цінністю. Тут доречним буде навести точку зору відомого вченого О. Геффе, яку поділяла більшість дослідників Нового часу: „Якщо людське суспільство хоче набути легітимного характеру, то воно повинне: по-перше, мати правовий характер; по-друге, право має набути властивостей справедливості; по-третє, справедливе право має бути надійно захищене суспільним правопорядком, а в підсумку - набути вигляду справедливої держави.”

Натомість послідовне вивчення соціальної політики як специфічної й інтегративної функції держави і суспільства відноситься до другої половини XIX століття, коли в Європі почали закладатися підвалини формування

соціальної держави. Отже, усі соціальні процеси і соціальне життя зводилося до пояснення і розроблення соціальної політики, яка регулювала усю соціальну інфраструктуру. Саме наприкінці XIX ст. група німецьких учених (М.Вебер, В.Зомбарт та інші) об'єдналася навколо так званого „гуртка соціальної політики", який поставив перед собою завдання дослідити розвиток політики та економіки з позицій соціології [60, с. 12-13]. Вони акцентували увагу на соціальних реформах як основному завданні держави. У розумінні М.Вебера та В. Зомбарта основною метою соціальної політики держави було покращення рівня життя населення, уникнення революційних потрясінь. Розвиток соціальної політики у країнах Заходу був пов'язаний з переходом від державної і суспільної благодійності щодо нижчих станів населення до вироблення загальнодержавних локальних систем соціальної допомоги, оптимальний рівень розвитку якої дозволяє, з погляду багатьох західних науковців, реалізувати ідею „держави всезагального благоденства" [170]. Варто зауважити також, що пізніше В.Зомбарт відійшов від марксистських ідей і виступив з критикою матеріалістичного розуміння історії, класової боротьби та диктатури пролетаріату. Важливо також й те, що тепер зазначене вище розуміння соціальної політики критикується західними вченими як марксистських, так і ліберальних поглядів [170].

Не випадково, що саме в Німеччині, раніше від інших європейських країн, була започаткована свідома й цілеспрямована діяльність, зорієнтована на розбудову соціальної держави. Закономірним також виявилося й те, що науковий інтерес до такого суспільного інституту як соціальна політика, сформувався саме на рубежі XIX-XX ст., який відзначався стрімким зростанням суспільного попиту на соціальне знання.

Подальше наукове дослідження соціальної політики та розвитку соціальної інфраструктури в другій половині XX ст. здійснювалося головним чином у контексті уявлень про соціальну державу [136, с.4].

У радянській науковій традиції до 70-х рр. XX ст. проблеми, які пізніше стали входити до комплексного визначення розвитку соціальної інфраструктури спочатку визначали інакше. Її, як правило, характеризували як „діяльність органів влади та компартії щодо поліпшення добробуту” або „поліпшення соціально-побутових умов життя населення” [56]. При цьому термін „соціальне” використовували для визначення всього, що стосується життя людського суспільства, а не природних явищ [170].

У більш вузькому, специфічному значенні як важливий компонент економічної, політичної і духовної сфер термін „соціальне” використовував М. Руткевич. Він підкреслював: „Соціальні відносини є аспектом, стороною, й при тому найважливішою усіх соціальних відносин” [170]. У ті часи значення терміну „соціальне” було вузьким, „соціальними” традиційно вважались питання матеріального забезпечення непрацездатних. Були й прибічники більш широкого розуміння змісту соціальної політики: І. Труфанов, І. Гедейко, М. Шмельова включали до нього діяльність щодо покращення умов праці й побуту, подолання класових та соціальних відмінностей, перебудову на колективістських засадах форм людського співіснування, розвитку політичної та творчої активності трудящих, вдосконаленню усього комплексу способу життя людини [170].

Українськими дослідниками питань розвитку соціальної інфраструктури є В. Геєць, Г. Євтушенко, В. Коломийчук, В. Куценко, Г.Монастирський, В. Новіков, М. Орлатий, Я. Остафійчук, І. Прокопа, К. Прокопишак, Л. Семів, Д. Стеченко, В. Удовиченко, А. Ягодка, Л. Янковська та багато ін. Проблеми розміщення об’єктів соціальної інфраструктури знайшли своє відображення в роботах Б. Данилишина, С. Дорогунцова, О.

Макари, Я. Олійника, У. Садової, Л. Чернюк, М. Фащевського, А. Степаненка та ін.

Кожен з авторів висвітлює певні аспекти становлення соціальної інфраструктури і підтверджує виключно важливу її роль у розвитку України. За визначенням В. Поціорковського, є три етапи генезису поняття „соціальної інфраструктури”.

Перший етап – відсутність поняття „соціальна інфраструктура”. Пояснення відповідних соціально-економічних процесів ведеться в інших категоріях (невиробнича сфера, сфера послуг, сфера обслуговування).

Другий – пов’язується з появою поняття „соціальна інфраструктура”, проте власне соціальна інфраструктура ще не виділена як самостійний об’єкт дослідження.

Третій етап характеризується появою робіт, в яких соціальна інфраструктура стає самостійним об’єктом дослідження. Визначення соціальної інфраструктури у вітчизняній науці сформувалося на межі галузей соціально-економічних знань та сфери обслуговування. Перші ґрунтовні праці, присвячені дослідженню соціальної інфраструктури, з’явилися в 70-ті роки XX ст. На початковому етапі часто відбувалося зведення соціальної інфраструктури до сфери послуг. Соціальна інфраструктура – досить складне і недостатньо вивчене явище. У науковій літературі до теперішнього часу не існує єдиного уніфікованого визначення, все ще продовжується процес його конкретизації [240].

Більшість точок зору щодо трактування соціальної інфраструктури можна звести до двох основних позицій:

1. Соціальну інфраструктуру розглядають як комплекс галузей соціального призначення, тобто прямо або опосередковано ототожнюється з соціальною сферою. Зокрема, Н. Плащинський розуміє під соціальною

інфраструктурою сукупність галузей, пов’язаних із формуванням інтелектуального потенціалу суспільства. Результат її функціонування автор вбачає у наданні соціальних послуг, які сприяють підвищенню життєвого рівня народу. А. Шаріпов розглядає соціальну інфраструктуру як сукупність галузей, підгалузей і видів діяльності, функціонально спрямованих на виробництво та реалізацію послуг і духовних благ для населення. Подібні думки висловлюють С. Важенін, В. Канін та ін.

2. Під соціальною інфраструктурою розуміють сукупність матеріальних об’єктів, що забезпечують загальні умови для ефективної діяльності людини в усіх сферах суспільного життя (праці О. Алимова, О. Кочерги, А. Мазаракі, М. Некрасова, Ю. Рандалова, Ж. Тощенка та ін.). Так,. М. Некрасов її розглядає як комплекс підприємств, споруд і закладів, що забезпечують на певній території необхідні матеріальні та культурно-побутові умови життя населення, а 25омму: житловий фонд, заклади науки, культури і мистецтва, загальної та професійної освіти, охорони здоров’я та соціального забезпечення, підприємства торгівлі та 25оммунального господарства, споруди спортивного й оздоровчого призначення, пасажирський транспорт; О. Кочерга, А. Мазаракі – сукупність об’єктів, підприємств, організацій і закладів, діяльність яких спрямована на задоволення особистих потреб, у тому числі через надання послуг матеріального та нематеріального характеру, забезпечення життєдіяльності, інтелектуального розвитку та високої суспільної активності людей, тобто як одну з підсистем суспільного відтворення, що покликана створювати загальні умови розвитку [203].

Проаналізуємо ще деякі наукові визначення соціальної інфраструктури (рис.1.4.)

Автор	Соціальна інфраструктура-це…
Л. Швайка	сукупність галузей народного господарства, діяльність яких зорієнтована на задоволення соціально-культурних, духовних та інтелектуальних потреб людини
М. Паламарчук, О. Паламарчук	частина загальної інфраструктури, сукупність галузей, які спеціалізуються на обслуговуванні населення
Й. Гілецький	сукупність галузей виробничої сфери і сфери послуг, що створюють умови для організації основних видів діяльності людини (трудової, суспільно-політичної тощо)
Ю. Ніколенко	нематеріальне виробництво, де створюються нематеріальні форми багатства, які відіграють вирішальну роль у всебічному розвитку трудящих, примноженні їхніх розумових і фізичних здібностей, професійних знань, підвищенні освітнього й культурного рівня
Г.Монастрирський	мережа підприємств, установ, закладів, а також окремих служб (з їх матеріальною базою, працівниками, господарськими та іншими зв’язками), що забезпечують задоволення життєвих потреб населення
Д. Семенда, О. Здоровцов	сукупність організацій, послуг і сфер, які забезпечують сприятливі умови життєдіяльності людей на виробництві та в побуті
А. Ягодка	це сфера, що безпосередньо забезпечує обслуговування різних потреб людини, її можна характеризувати як комплекс галузей народного господарства, що виконують соціально-економічні функції задоволення матеріальних і духовних потреб населення, створення нормальних умов життєдіяльності
М.Комаров	сфера суспільного життя, яка забезпечує створення умов для здійснення трудової, соціально-політичної, духовної та сімейно-побутової діяльності людей
С. Мочерний	комплекс об'єктів (підприємств, закладів, організацій та споруд), які забезпечують умови функціонування суспільного виробництва і життєдіяльності населення, формування фізично та інтелектуально розвиненого, суспільно активного індивіда
С. Мельник	сукупність об'єктів, функціонування яких пов'язано із задоволенням особистих потреб, забезпеченням життєдіяльності, інтелектуального та духовного розвитку кожної людини
Т. Яркина	це сукупність підрозділів, що забезпечують задоволення соціально-побутових і культурних потреб працівників підприємства та членів їх сімей
А. Синельников	сукупність галузей, підгалузей економіки та видів діяльності функціональне призначення яких виражається у виробництві та реалізації послуг та духовних благ для населення

Рис. 1.4. **Визначення поняття „соціальна інфраструктура” різними авторами**

Джерело: розроблено автором на основі [235; 179; 166; 201; 240; 108; 159; 144; 203]

На нашу думку, соціальна інфраструктура - це комплекс галузей невиробничої сфери, що забезпечують задоволення соціальних, побутових і

культурних потреб населення у процесі здійснення основних видів діяльності. Розуміння соціальної інфраструктури як самостійного сутнісного елементу економічної системи є неможливим. Вона знаходиться в тісному взаємозв'язку з іншими видами державної діяльності і виконує покладені на неї функції.

Спробуємо визначити роль і окреслити основні функції соціальної інфраструктури. Так, за Д. Клиновим та Т. Пепою основними цільовими функціями соціального комплексу є: забезпечення життєдіяльності людей, створення умов існування та відтворення громадян; забезпечення цілісності регіональної соціально-економічної системи; забезпечення основних демократичних свобод людини (право на життя, житло, освіту, охорону здоров'я, свободу слова, соціальне забезпечення на випадок втрати працездатності); забезпечення певного рівня соціально-економічного розвитку регіону; забезпечення продуктивної зайнятості; підвищення продуктивності праці та ін. [103].

Даний перелік не вичерпує усі функції, що виконує соціальна сфера у життєдіяльності громадян. Дослідивши підходи вітчизняних та зарубіжних економістів і вчених, проаналізувавши перелік функцій за різними методиками, стверджуємо, що їх перелік може налічувати сотні найменувань, проте більш доцільним, ми вважаємо, було б згрупувати основні функції для зручності орієнтирів у даній проблематиці, тому хочемо окреслити в іншому ракурсі функції соціальної інфраструктури (рис.1.5.)

Ознака класифікації	**Види функцій**
1	2
За спрямуванням	• Внутрішні - вектори діяльності держави щодо суспільства в економічній, політичній та інших сферах. • Зовнішні - вектори діяльності щодо суспільного життя інших держав у сфері забезпечення соціальних інтересів даної держави.

1	2
За сферою наукового пізнання	• Теоретична — дослідження закономірностей соціального життя. • Прогностична — визначення тенденцій розвитку соціально-економічного життя країни. • Практично-управлінська — забезпечення системи управління соціальною сферою відповідно з рівнем розвитку суспільного життя. • Економічна — забезпечення ефективного та достатнього рівня життя населення
За соціальним значенням	• Загальні (базові) функції- мають комплексний характер, їхнім об'єктом є широке коло споріднених суспільних відносин: – обслуговує всю економічну систему; – опосередковує всю систему соціальних відносин; – регулює усі суспільні відносини; – забезпечує достатній рівень життя населення та ін.. • Специфічні функції – як допоміжні функції, розкривають суть основних: – реалізація стратегії соціально-економічного розвитку; – полегшує суб'єктам суспільних відносин реалізовувати власні інтереси; – громадське регулювання суспільних та ринкових процесів; – недержавне сприяння зайнятості; – інформаційне обслуговування та консультування; – забезпечення зворотнього зв'язку між громадянами і державою та ін.

Рис. 1.5. **Класифікація функцій соціальної інфраструктури**

Джерело: розроблено автором

На нашу думку, така класифікація є доступною, доволі лаконічною та коректною по відношенню до всіх функцій соціальної інфраструктури, усі з яких, в принципі, перелічити неможливо. Дана класифікація поглинає всі можливі, не названі, функції.

Основною функцією ефективно побудованої соціальної інфраструктури є, перш за все, є досягнення високого економічного розвитку країни з забезпеченням населення усіма необхідними благами. Та держава, яка ставить пріоритетною соціальну сферу називається соціальною державою.

У діючій Конституції України, прийнятої 28 червня 1996 р., говориться про Україну як про суверенну, демократичну, правову, соціальну державу [1, ст. 1]. Так, Україну можна вважати соціальної державою з не до кінця сформованою соціально-економічною системою.

За часи незалежності відбулися зрушення в оцінці прав і свобод громадян, зміни у нормативно-правовому забезпеченні соціальних процесів, Україна визнала юрисдикцію європейських інститутів захисту прав і свобод людини, але, зважаючи на значну корумпованість, заполітизованість і бюрократію багато соціальних проектів залишаються невпровадженими. Серед важливих проблем можемо виділити: соціальні стандарти - занижені, соціальні нормативи – застарілі, державні соціальні гарантії – не завжди коректно відображають реальні потреби населення. Як наслідок, виникає проблема невідповідності попиту та пропозиції соціальних послуг, а між постачальником та споживачем соціальних послуг – конфлікт інтересів.

Спробуємо наочно показати, хто є споживачами, а хто - постачальниками соціальних послуг у державі (рис.1.6.)

Рис. 1.6. **Постачальники та споживачі соціальних послуг**

Джерело: розроблено автором

Отже, постачальниками соціальних послуг можуть бути приватні особи та підприємства, держава та неурядові громадські та доброчинні організації. У свою чергу, реципієнтами – діти, молодь, пенсіонери, інваліди, усі дієздатні особи, організації. Особливість даних послуг, що вони надаються усім, як на платній, так і безоплатній формі. Держава є гарантом забезпечення усіх верств населення соціальними послугами. Даний вид послуг є особливим тим, що його надання регулюється на державному рівні, і спектр їх є дуже широким. Спробуємо визначити, які послуги належать до соціальних, виходячи з галузевого складу соціальної інфраструктури.

Розглянемо досить деталізовану характеристику галузей даної сфери. Ю. Ніколенко у сферу соціальної інфраструктури включає такі галузі:

– охорону здоров’я й фізичну культуру;
– загальну середню, спеціальну середню, професійно-технічну й вищу освіту, систему підвищення кваліфікації тощо;
– житлово-комунальне господарство;
– пасажирський транспорт і зв’язок;
– побутове обслуговування;
– культуру й мистецтво [166].

На думку Й. Гілецького, за значенням у житті суспільства, основні види діяльності можна поділити на дві важливі групи галузей. Перша задовольняє духовні і фізичні потреби населення і охоплює освіту, культуру, охорону здоров’я та фізичну культуру, туризм і відпочинок. До другої групи галузей можна віднести житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, пасажирський транспорт, зв’язок, торгівлю і громадське харчування, управління, кредитування та страхування, які покликані забезпечувати матеріальні умови життя населення [54]. Тісніше взаємопов’язані галузі соціальної інфраструктури утворюють міжгалузеві комплекси: культурно-освітній, науковий, рекреаційний, соціально-побутовий та ринкової інфраструктури.

Цікаву та відмінну від інших вітчизняних авторів позицію займає М. Комаров. Вчений виділяє п’ять елементів соціальної інфраструктури: розподіл та обмін; надання споживчих послуг; охорона здоров’я; формування суспільної свідомості і наукового світогляду; управління і охорона суспільного порядку (рис.1.7.)

Соціальна інфраструктура (функціональні групи)

Розподіл та обмін	**Надання споживчих послуг**	**Охорона здоров’я**	**Формування суспільної свідомості і наукового світогляду**	**Управління і охорона суспільного порядку**
▪ Готельно-ресторанне та торговельне обслуговування ▪ Кредитно-банківське обслуговування ▪ Страхове обслуговування	▪ Житлово-комунальне господарство ▪ Побутове обслуговування ▪ Транспортне обслуговування і зв’язок ▪ Інформаційне обслуговування	▪ Медичне обслуговування ▪ Рекреаційне обслуговування ▪ Фізична культура і спорт ▪ Соціальне забезпечення ▪ Обслуговування непрацездатних	▪ Освітні послуги ▪ Наука ▪ Підготовка кадрів ▪ Культура та мистецтво ▪ релігія	▪ Апарат адміністративних установ ▪ Забезпечення правопорядку та безпеки населення ▪ Охорона громадського порядку

Рис. 1.7. **Функціонально-галузева структура соціальної інфраструктури** [108]

Вищенаведений поділ на функціональні групи ми вважаємо недосконалим, так як, на нашу думку, відсутній блок, що стосується зайнятості та охорони праці населення, також не включені питання екологічного захисту населення.

Л. Швайка у соціальній інфраструктурі виділяє два рівні галузей [236]:

І рівень - галузі, послуги яких гарантовані громадянам Конституцією й утримуються в основному за рахунок коштів бюджету (освіта, охорона здоров'я, культура, мистецтво, фізкультура і спорт);

ІІ рівень - галузі, які надають послуги, переважно, на комерційній основі (торгівля, громадське харчування, ЖКГ, побутове обслуговування).

Ми погоджуємося з таким поділом, так як соціальна сфера забезпечує населення двома видами послуг – безкоштовними та платними. Так як, безкоштовні можуть надаватися лише державними установами, то платні – як державними, так і приватними. Тобто, дана сфера поєднує відносини між державою, діловими одиницями та кінцевими споживачами або територіальними громадами, даючи вибір відносно якості надання послуг. Іншими словами, конкурентні переваги сьогодні формуються у всіх секторах соціальної інфраструктури, проте, переважно пропозиції приватного сегменту є більш інноваційні та якісніші.

Більш досконалий поділ, ми вважаємо, запропонований А. Ягодкою,яка до соціальної сфери включила такі галузі соціальної інфраструктури та види діяльності: діяльність із забезпечення ефективної зайнятості населення; діяльність з формування доходів членів суспільства; діяльність із соціального забезпечення і захисту громадян; діяльність, що забезпечує споживання, форми і способи їх задоволення; охорона здоров'я; народна освіта; торгівля, громадське харчування та побутове обслуговування; житлово-комунальне господарство; діяльність з екологічного захисту громадян; культура і мистецтво [241, с. 8].

Цікавим є підхід С. Мочерного, який у „Економічній енциклопедії" вказує, що у найзагальнішому вигляді соціальну інфраструктуру поділяють на соціально-побутову та соціально-культурну частини. Соціально-побутова інфраструктура спрямована на створення умов для відтворення людини як біологічної істоти (через побутове середовище), задоволення її потреб у належних умовах життя. Соціально-культурна інфраструктура сприяє відтворенню духовних, інтелектуальних та значною мірою фізичних

властивостей індивіда, формуванню його як економічно активної особистості, що відповідає певним вимогам суспільства до якості трудового ресурсу. У складі соціально-побутової інфраструктури розрізняють такі компоненти житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування населення, торгівля га громадське харчування, пасажирський транспорт і зв'язок для обслуговування населення тощо. Соціально-культурна інфраструктура охоплює охорону здоров'я, рекреаційне господарство, фізичну культуру та спорт, соціальне забезпечення, освіту, культуру та мистецтво, культові споруди тощо [159].

Отже, галузевий склад соціальної інфраструктури кожен автор визначає по-своєму, проте, ми пропонуємо зводити до кількох основних: освіта та наука, система охорони здоров'я, житлово-комунальне господарство, культура і мистецтво, торгівля, транспорт і зв'язок, соціальне забезпечення.

Головною функцією соціальної інфраструктури безперечно є підтримання трудових та соціальних здібностей кожної людини в межах необхідних норм, шляхом задоволення духовних потреб, підвищення загальноосвітнього та професійного рівня населення, покращення його здоров'я [202, с. 28].

Таким чином, підкреслюючи необхідність втручання держави, виділяємо наступні моменти складності даного процесу:

– невизначеність і різноманіття соціальних продуктів;
– специфіка попиту і пропозиції на ринках соціальних послуг;
– невідповідність змісту і форм державного регулювання інноваційної сутності європейських соціальних процесів;
– нееластичність зміни цін на соціальні послуги.

Без сумніву, питання необхідності державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури володіє вагомою народогосподарською

значущістю, оскільки регулююча діяльність держави повинна бути спрямована не на ліквідацію негативних соціальних явищ у суспільсті, а на недопущення їх виникнення. У цьому контексті доцільно було б згадати бачення українського ученого М.М. Гуревічева, який визначає державне регулювання як самовідновлювану адаптивну систему, призначену для збору, аналізу й використання інформації з метою централізованого розподілу суспільної праці, реалізації відносин власності, соціалізації населення з метою підтримки ринкової та забезпечення економічної рівноваги в соціально-ринковій економіці [55].

Як наслідок, можемо говорити про циклічність економічної системи та необхідність державного регулювання. Цікавим в даному руслі є дослідження старшого викладача Харківського торговельно-економічного інституту О. Блогоразумової, яка стверджує, що політика державного регулювання соціальної сфери в частині соціально-трудових відносин має будуватися з урахуванням фази економічного циклу. Оскільки соціальна компонента розвивається аналогічно до траєкторії економічного зростання й розвитку, зміщуючись при цьому на певний часовий лаг, вона також проходить усі послідовні фази економічного циклу (спад, криза, пожвавлення і підйом, пік підйому) (рис. 1.8.)

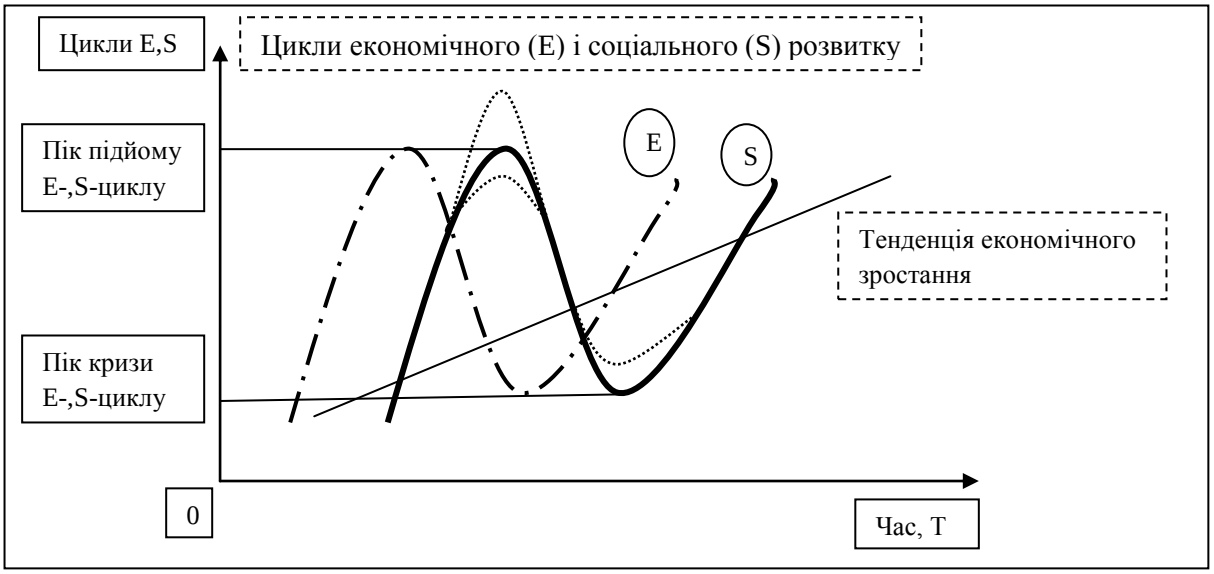

Рис. 1.8. **Співвідношення економічного і соціального циклів розвитку [36, с. 5]**

З вищенаведеного графіку розуміємо, що держава не повинна допускати падіння економічного розвитку нижче соціального у точці піку кризи. Саме в даному випадку держава повинна виконувати роль не лише підтримуючу, а й регулюючу. В той час, як у точці піку підйому зазвичай соціальна компонента не перевищує економічну, проте при соціально спрямованій політиці держави така ситуація набуває реальності.

Отже, держава задає правила гри у соціальній інфраструктурі: певні її галузі регулюються більшою мірою ринком, інші меншою – проте більшу перевагу надаємо державній участі над ринковим механізмом. Відповідно регулююча функція держави істотно відрізняється від управління бізнесом чи реальним сектором економіки. Специфіка регулювання даного сегменту є особливо складною та чутливою до будь-яких коливань у економічній складовій. Будучи головною перспективою країни, вони завжди залишається недорозвинутою та недофінансованою. Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури повинно враховувати сучасні виклики як регіонального, так і національного масштабів, а будь-який стратегічний документ відтворювати та враховувати макроекономічний чинник. Завжди соціальна політика держави має бути спрямована на перспективу і забезпечувати поступальний розвиток.

Високорозвинена соціальна інфраструктура є необхідною передумовою, рушійним чинником покращення рівня життя населення, продовження соціально-економічного розвитку та створення соціально спрямованої економіки.

1.2. Організаційно-правове регулювання соціальних процесів в Україні

Соціальна сфера є вертикаллю, що пронизує усі інші сфери суспільного життя країни, і закономірний розвиток якої можливий лише за умов правильного регулювання соціальних процесів. Оскільки, соціальна

інфраструктура торкається усіх верств населення, зрозуміло, що лише держава через систему своїх законодавчих органів може її регулювати. Глибокий аналіз усіх соціальних явищ та вивчення усіх причин та наслідків тих чи інших рішень у даній сфері призведе до створення дієвої системи державного регулювання розвитку соціальною інфраструктурою. Проблематика державного управління в даній сфері перебуває під впливом постійних змін, інтерес до нових підходів регулювання визначає актуальність суспільної складової життя держави. Практичним механізмом впровадження змін є розробка комплексних стратегій розвитку усіх сфер середовища функціонування національної економіки.

Як зазначає Є. Соренсен, „гармонізація конкурентних стратегій, нормативне забезпечення співпраці різних приватних та суспільних акторів стає основним набором інструментів прогресивного і ефективного державного управління” [253]. На жаль, в Україні дані інструменти використовуються недостатньо. Необхідність удосконалення українського законодавства, а також основних процесів щодо управління соціально-економічним розвитком є очевидна і зумовлена рядом чинників, таких як бюрократія, корупція, неефективне використання фінансових, людських і матеріальних ресурсів, обмеженість повноважень місцевих органів влади. Необхідність розв’язання цих проблем зумовлюється ще й систематичним погіршенням рівня життя населення та зростання незадоволення суспільства. Як результат, державне регулювання соціально-економічною системою покликане збалансувати інтереси усіх груп населення та забезпечити умови для функціонування ринкової економіки. Проте, як показує практика, існують непорозуміння категоріально-понятійного апарату, тобто поняття „державне регулювання”, „державне управління”, „державне втручання”, „державний вплив” вживаються або як синоніми, або ж у для характеристика дещо інших явищ.

Спробуємо і ми надати власне смислове поглиблення категоріально-понятійному апарату.

Найбільш поширеними термінами є „державне регулювання” та „державне управління”, і дуже часто спостерігаємо їх ототожнення. Дослідимо їх та визначимо відмінності між ними. Теоретичні розбіжності між ними в Україні досліджували О. Бойко-Бойчук, В. Бакуменко, Л. Дідківська, О. Макара, І. Розпутенко, О. Федорчак та ін. Необхідність розмежування цих понять обґрунтовує Т. Лозинська, яка зазначає, що „відсутність у науковій літературі усталеного погляду на зміст цих категорій свідчить не стільки про помилковість окремих трактувань, скільки про активний науковий пошук щодо розуміння глибинної суті, призначення державного управління, іншими словами про формування теоретико-методологічних основ цієї науки” [137]. Погоджуємося зі словами Т. Лозинської та попереджуємо, що надмірний пошук трактувань може призвести до методологічних помилок у категоріях, поняттях, що розкривають сутність науки, а також внести дисбаланс в організаційний досвід навколишньої дійсності.

На думку М. Ткач, основна відмінність між державним управління і державним регулюванням полягає в не в їх об’єкті, а в тому, реалізацію яких інтересів вони забезпечують. Державне управління як окрема форма реалізації виконавчої влади, що полягає у організації практичного виконання законів як самим суб’єктом державного управління, так і іншими учасниками суспільних відносин у чистому вигляді застосовується у тих сферах життя суспільства, де необхідне забезпечення першочергової реалізації публічних інтересів і виконання цілей держави, як універсальної організації суспільства, що наділена публічною владою.

Державне регулювання також є формою реалізації виконавчої влади, зміст якої полягає у створенні умов, за яких забезпечується виконання законів: впорядкуванні, налагодженні, визначенні напрямків розвитку,

підкорення певному порядку, встановленні вірної взаємодії, створенні умов нормальної роботи [221].

О. Орлов наголошує на необхідності використання поняття державного управління і стверджує, що вся наука державного управління створена заради забезпечення державних функцій [173, с. 50-51]. Аналізуючи праці О. Орлова, розуміємо, що категорія „державного управління” поглинає категорію „державного регулювання” і вони зливаються , з чим ми не погоджуємося, так як, на нашу думку держане управління є ширшим, а регулювання як форма реалізації державної влади є вужчим поняттям.

На думку В. Філіппової, державне регулювання є більш широким поняттям, ніж державне управління, оскільки охоплює ширшу сферу організаційності діяльності держави, тому державне регулювання тісно пов’язане з формами державного управління [229].

Огляд наукових праць О. Бойка-Бойчука дозволяє нам проаналізувати та витлумачити смислове значення досліджуваних нами понять. Автор стверджує, що механізмів державного управління може бути стільки, скільки є функцій у держави, водночас кожна функція державного управління потребує існування відповідного механізму її реалізації [196].

Первинний аналіз О. Бойка-Бойчука підходів різних авторів та джерел до поняття „державного регулювання” дозволяє йому виділити п’ять смислових полів категорії державного регулювання:

– державне регулювання – це широкий підхід до управління (О. Кілієвич);
– нормативно-правові акти, їх творення у сфері підприємницької діяльності (укази Президента, регуляторні акти);
– контроль над приватними монополіями (словник „Політика”); вид функції державного управління (словник-довідник „Управління суспільним розвитком”);

– процес впливу, вдосконалення, підготовки, погодження, прийняття, впровадження рішень державних органів влади („Великий юридичний словник”, „Словник бізнес-термінів”, „Економічний словник”, „Словник-довідник з політології”, „Кратологічний словник”);

– способи впливу, правила діяльності, методи, інструменти (укази Президента, постанови КМУ).

Цей аналіз є особливо цінним у нашому дослідженні та серед вищеперелічених підходів найкращою характеристикою державного регулювання буде поєднання четвертого, п’ятого та шостого підходів.

Також зосередимо увагу на трактуванні автором державного управління, до якого він теж виділяє п’ять смислових полів, серед яких державне управління – це:

- соціальне, політичне явище;
- вид суспільної діяльності (регуляторні акти);
- практичний організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей…, що спирається на її владну силу (укази Президента);
- процес здійснення (підготовки, прийняття, впровадження) рішень органів державної влади (регуляторні акти);
- певний вид діяльності органів державної влади і посадових осіб, що має виконавчий та розпорядчий характер (С. Рябов, „Юридична енциклопедія”);
- здійснення управлінських функцій держави (словник „Політика”).

Погоджуємося з висновком О. Бойка-Бойчука, що „державне регулювання є більш вузькою категорією порівняно з державним управлінням та входить до смислового контексту останньої; процеси державного регулювання впливають на створення іншого не нового стану

об’єкта управління, утворюючи вертикальні та горизонтальні зв’язки, у цілих і частках; процес державного регулювання поцілений на створення іншого (не нового), що пояснюється аналогічною парою - модернізація (державне управління) та модифікація (державне регулювання)” [38].

Т. Піхняк дає визначення, згідно з яким державне регулювання здійснюється для стабілізації соціально-економічної ситуації в країні та створення передумов для економічного зростання, а для цього потрібно виконати низку завдань [185].

Російський дослідник П. Синютін стверджує, що принципова різниця між термінами „управління” і „регулювання” – це відсутність директивного впливу на об’єкт регулювання з метою його переходу в певний стан. Система регулювання встановлює ряд вхідних параметрів об’єкта регулювання з метою отримання заданого комплексу вихідних параметрів. При цьому траєкторію руху, кожного поточного стану з безлічі станів, заданих вхідними параметрами, об’єкт регулювання вибирає сам [30, с. 51]. Розглянемо формулювання базової ознаки державного регулювання та управління деякими вченими (рис.1.9.)

Автор	**Формулювання базової ознаки:** ***державне регулювання…***	**Автор**	**Формулювання базової ознаки:** ***державне управління…***
1	2	3	4
М. Мироненк	становлять сукупність дій держави в розрізі законодавчих, виконавчих, і судових органів, спрямованих на забезпечення стабільного та ефективного розвитку економічни х процесів із метою реалізації інте ресів суспільства і держави загалом	Оболенський О.	практичний, організуючий та регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її упорядкування, зберігання або перетворення, що спирається на її владну силу

1	2	3	4
А. Савченко, Г. Пухтаєв ич	діяльність держави щодо створенн я правових,економічних і соціальн их передумов, необхідних для фун кціо-нування економічного механізму,згідно з цілями й пріори тетами державної економічної полі тики, заради реалізації національних інтересів держави	Барщиц И. Н.	організаційний і регулювальний вплив держави на суспільство з метою його впорядкування та розвитку, що спирається на державно-владні повноваження
І.Р. Михасюк	комплекс заходів держави,спрямо ваних на скерування суб'єктів еко номічної діяльності в напрямі, необхідному для досягнення поставлених орган ами державної влади й управління цілей	Ковбасюк Ю.В., Бакуменко В. Д.	діяльність держави (органів державної влади), спрямовану на створення умов для якнайповнішої реалізації функцій держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами
Ходов Л. Г.	є системою типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних правомочними держ авними установами і громадським и організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної с истеми до умов,що змінюються	Атаманчук Г.В.	система, явище, процес, в яких присутні: свідоме начало, інтерес і знання, цілі і воля, енергія та дія людини
Небава М.І.	цілеспрямована діяльність держави щодо створення правових, економічних і соціальних передумов необхідних для найбільш ефективного функціонування ринкового механізму і мінімізації його негативних наслідків.	Одінцова Г.С., Мостовий Г.І., Амосов	діяльність основного роду, зміст якої полягає у виконанні правових актів, шляхом різних форм організуючого впливу на суспільні явища та процеси

Рис. 1.9. **Феномен державного регулювання та державного управління** Джерело: розроблено автором на основі [149, с.433; 167; 152; 105, с. 157; 28, с.137; 231; 165; 25, с.41; 168, с.14]

Усі визначення у вищенаведеному рисунку можна трактувати з таких підходів: державне регулювання як систему заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру держави, направлених на ефективне функціонування ринкового механізму, а державне управління як

соціально-економічне явище організуючого та регулюючого впливу держави у всіх сферах суспільного життя та господарювання.

Досліджуючи соціальну інфраструктуру, необхідно торкнутися варіантів власного витлумачення категорії „державного регулювання розвитку соціальних процесів.” Розглянемо власне бачення державного регулювання розвитку соціально-економічних процесів у Додатку А. На нашу думку, державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури являє собою систему заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру впливу держави на соціальну складову життя, включаючи визначення суб’єктно-об’єктного складу учасників, виявлення природи негативних явищ, дослідження тенденцій минулого з позицій забезпечення пріоритетів сталого розвитку в майбутньому, що визначають середовище для реалізації цілей і завдань, які відповідають як стратегічним інтересам держави, так і її громадян.

Регуляторний вплив держави на розвиток соціальної сфери полягає у пошуці шляхів розбудови і трансформації економіки на ринкових засадах, подоланням кризових явищ в економічному та соціальному житті.

Дослідимо механізм державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури як основного компоненту участі держави у соціально-економічному житті країни. Аналіз багатьох наукових праць показав, що у сфері державного регулювання досить глибоко розкрито питання механізму, проте спробуємо і ми розвинути власне бачення цього поняття. Ми вважаємо, що механізм державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури є комплексом політичних, економічних, організаційних та правових засобів цілеспрямованого впливу органів державної влади на створення суспільно корисного результату.

Опрацювавши праці вітчизняних науковців, що стосуються дослідження проблематики механізму, можемо сформувати підходи до

розуміння змісту даного поняття. Наприклад, Р.Рудніцька, О.Сидорчук, О.Стельмах вважають, що механізм державного управління - це штучно створена складна система [200]. Щодо А.Кульмана, то він переконаний, що механізм є природною системою. Г.Одінцова стверджує, що це засіб вирішення суперечностей явища чи процесу, послідовна реалізація дій, а І.Булеєв вбачає його у сукупності форм, методів та інструментів управління [194].

Ми вважаємо за потрібне згрупувати усі твердження щодо механізму за основними двома характеристиками, які у них вбачаємо. Усі погляди розглядаються, на нашу думку, або з структурного підходу, або функціонального (рис.1.10.)

Автор	***Механізм державного регулювання – це…***
Г. Астапова	Система елементів організаційно-економічного впливу на процес управління
І. Булєєв	Сукупність форм, методів та інструментів управління
О. Єрьоменко-Григоренко	Система технологічного, економічного, організаційного і соціального блоків, які включають їх елементи
В. Коломийчук	Господарська система, її побудова, взаємозв'язки між її територіальними елементами, спосіб її існування, система форм і методів управління господарською системою, зміна її соціально-економічних станів
А. Кульман	Певна послідовність економічних явищ: його складовими елементами одночасно виступають вхідне і вихідне явище, а також весь процес, який відбувається в інтервалах між ними.

Рис.1.10. **Структурний підхід до розуміння поняття „механізму державного регулювання"**

Джерело: розроблено автором на основі [24; 42; 79; 106; 132]

Ми не є прихильниками даного підходу, так як вважаємо механізм регулювання дещо ширшою категорією. З вищеподаного рисунку, особливо цікавим є підхід А. Кульмана, який вважає, що механізм є природною системою і стверджує, що це є необхідний взаємозв'язок, який виникає між різними економічними явищами.

Розглянемо другу групу підходів до механізму регулювання (рис.1.11.)

Автор	*Механізм державного регулювання – це…*
Г. Атаманчук	Система політичних, економічних, соціальних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу органів державного управління.
А. Гладишев, В. Іванов, В. Петрушев	Спосіб організації управління суспільними справами, де взаємопов'язані методи, засоби і принципи, що і забезпечує ефективну реалізацію цілей управління
П. Єгоров, Ю. Лисенко	Система формування цілей і стимулів, які дають змогу перетворити у процесі трудової діяльності рух матеріальних та духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його остаточних результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів.
О. Ковалюк	Система форм, методів, важелів, інструментів, які використовуються в діяльності держави за відповідного нормативного, правового та інформаційного їх забезпечення політикою на мікро- та макрорівні
О. Коротич	Певне знаряддя для здійснення цілеспрямованих перетворень

Рис. 1.11. **Функціональний підхід до розуміння поняття „механізму державного регулювання"**

Джерело: розроблено автором на основі [25; 93; 28; 104; 110]

Погоджуючись з усіма вищенаведеними твердженнями смислового наповнення механізму регулювання, особливо хочемо відзначити цікавий підхід П. Єгорова та Ю. Лисенка, які трансформують механізм через призму факторів виробництва для досягнення економічного ефекту. Також ці автори зосереджують свою увагу на необхідності державного втручання у соціально-економічну систему. Ми вважаємо, що необхідність державного регулювання соціальної сфери пояснюється надважливістю даного сегменту у розвитку економіки країни. Виходячи з її складної структури, деяким елементам притаманні ознаки ринку: суспільні блага, зовнішні ефекти, неповна і асиметрична інформація, обмежена конкуренція. Поряд із ними є такі, що не регулюються самостійно і вимагають безпосереднього втручання держави. Зрозуміло, що державне регулювання характеризується багатьма

зв'язками різноманітних відносин і процесів, а також являє собою складну динамічну систему.

Зокрема державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури та його механізм, в першу чергу, включають учасників цього процесу. Розглянемо детальніше систему державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури в Україні. Розпочнемо з органів державної влади. Станом на сьогодні до системи органів виконавчої влади в соціально-культурній сфері входять: Міністерство культури України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство молоді та спорту України, Міністерство соціальної політики України.

На місцевому (регіональному) рівні державне регулювання соціально-культурною сферою здійснюють обласні державні адміністрації, до структури яких переважно входять територіальні підрозділи вищезазначених центральних органів виконавчої влади, повноваженнями яких у галузі соціально-культурного розвитку територій є:

– розробка проектів соціального розвитку;
– складання необхідних для управління соціально-культурним розвитком відповідної території балансів трудових, матеріально-фінансових ресурсів;
– розгляд і ухвалення рішень за пропозиціями органів місцевого самоврядування щодо проектів плану в зазначеній сфері.

Тобто, крім підрозділів апарату обласних державних адміністрацій, до їх структури входять управління, відділи та інші структурні підрозділи за зазначеними напрямками діяльності відповідних центральних органів виконавчої влади, такі як:

– головні управління праці та соціального захисту населення;
– управління охорони здоров'я;

– управління у справах сім'ї, молоді;
– управління фізичного виховання та спорту;
– управління культури;
– правління освіти і науки [107].

Вищеперелічені органи являються суб'єктами управління. Об'єктами виступають соціальна сфера, соціальні процеси, суспільні взаємовідносини, діяльність людей, пов'язана зі створенням соціальних продуктів.

Державне регулювання соціальними процесами реалізує себе у соціальній політиці держави.

На думку А. Гриненка, соціальна політика — це важлива складова внутрішньої політики держави, яка втілюється в життя через соціальні програми і на практиці реалізує відносини в суспільстві в інтересах і через інтереси основних соціальних груп населення [60, с. 27].

В. Скуратівський та О. Палій стверджують, що соціальна політика - це суспільний феномен, що поєднує різноманітні багатофакторні складові: конституційно-правові, інституціональні, управлінсько-регулятивні, саморегулятивні, глобальні, національні, державні, наддержавні, громадські, гуманістичні, праксеологіні (ціннісні), комунікативні тощо [205, с. 5].

Цікаве визначення соціальної політики міститься у „Словнику соціальної роботи" Р. Баркера: „Соціальна політика – це діяльність і принцип суспільства, які формують спосіб, за допомогою якого воно втручається та регулює відносини між індивідами, групами, громадами, соціальними закладами. Ці принципи та дії є результатом звичаїв і цінностей суспільства та у великій мірі визначають розподіл ресурсів і рівень добробуту його людей" [59, с. 74].

Погоджуючись з попередніми думками вчених, хочемо відмітити надважливість соціальної політики, особливо тепер, коли сучасні умови господарювання вимагають прогресивних змін. Так як, за роки незалежності

зберігалась радянська система управління та домінували власні інтереси високопосадовців над національними, українська економіка зазнала важких ударів, що спричинило кризу у соціальній сфері. Майбутня соціальна політика вимагає радикальних змін існуючої системи та термінове вирішення наявних проблем.

Отже, соціальна політика є надважливою в управлінні державними справами. Які б проблеми не були в тогочасному суспільстві, не потрібно недооцінювати своїх громадян, які формують економіку країни.

Завжди причини проблем необхідно шукати у взаємозв'язку з тенденціями попередніх періодів. Знаючи передумови, можемо формувати шляхи їх неповторення. Звичайно, поточні тенденції теж вносять значні корективи у соціальні процеси, тому своєчасне відслідковування і екстраполяція можуть принести якісні плоди у майбутньому, а продумана соціальна політика – спокійне життя громадян.

На думку М. Панченка, можна виділити дві основні особливості соціальної політики в сучасній Україні. Насамперед вона розглядається як політика держави, внаслідок якої громадянське суспільство не може виступати повноправним суб'єктом. Взаємодія органів державної влади, суб'єктів господарювання і населення в рамках соціальної політики полягає в наступному. Держава визначає та забезпечує єдині мінімальні соціальні стандарти, контролює реалізацію встановлених соціальних гарантій і визначає генеральний напрямок розвитку соціальної політики [180].

Обласні державні адміністрації організують реалізацію державної соціальної політики з урахуванням особливостей її проведення в регіонах на кошти місцевого бюджету і розробляють власні соціальні програми, спрямовані на покращення умов життя людей.

Іншою особливістю є те, що соціальна політика в Україні трактується не як політика підтримки всіх громадян, а як сфера діяльності, спрямована

переважно на соціально уразливі верстви населення. Такий підхід виключає значну частину громадян країни з об'єктної сфери соціальної політики, при цьому вони не здобувають достатніх підстав для перетворення з об'єктів у суб'єкти цієї діяльності [180].

Особливості формування соціальної політики потребують системного підходу. Більшість заходів соціальної політики мають лише декларативний характер. Держава, в особі її органів, повинна вирішити цю проблему. Проте, не забуваємо і про інших учасників механізму державного регулювання, таких як приватні ділові одиниці, територіальні громади, окремі особи, що теж повинні сприяти цим процесам. Взаємовигідне співіснування сприятиме наближенню до європейських стандартів життя. Але, основне, що об'єднує учасників та координує їх діяльність – це нормативно-правова база держави.

Соціальна сфера завжди була важливою для суспільства, тому існує багато законів і нормативно-правових актів, які регулюють її, основним серед них є Конституція України - саме в ній закладені основні права і свободи людей, які стосуються соціальної сфери. Проаналізуємо її більш детально. Зокрема, ст. 1 визначає Україну як соціальну державу. Це вже говорить, що в нашій державі соціальна сфера займає далеко не останнє місце і є важливим напрямком діяльності. Ст. 3 Конституції України проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини визнається Конституцією головним обов'язком держави [1, ст.3].

Також Конституція України передбачає, що всі люди є рівними перед законом і мають однакові і невід'ємні права незалежно від статі, кольору шкіри, політичних або релігійних переконань, майнового стану, соціального походження чи інших ознак [1, ст.21,22,24].

Соціальній сфері також присвячений цілий розділ Конституції України – це Розділ II „Права, свободи та обов'язки людини і громадянина."

Проаналізуємо тепер детальніше окремі статті цього розділу, які стосуються розвитку соціальної інфраструктури.

Зокрема, ст. 27 передбачає, що кожна людина має невід'ємне право на життя. Відповідно до цього, кожен має право захищати своє життя і здоров'я, а обов'язком держави, відповідно, є захист життя кожної людини [1, ст.27]. Ст. 28 забезпечує кожному право на повагу до його гідності, що також є не менш важливим [1, ст.28].

Щодо освіти, то ст. 53 Конституції України передбачає, що кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі [1, ст.53].

Щодо охорони здоров'я, то ст. 49 забезпечує кожному право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування [1, ст.49].

Ст. 48 говорить: „кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло" [1, ст.48].

Проаналізувавши статті Конституції України, які стосуються розвитку соціальної інфраструктури, можна зробити висновок, що в Україні соціальна сфера є важливою, оскільки регулюється вона Основним законом України. Проте, незважаючи на це, в загальному ситуація є не досить хорошою. Зокрема, майже всі складники соціальної інфраструктури недостатньо розвинені. Оскільки, соціальна сфера – це така сфера, яка потребує постійної уваги з боку держави, вдосконалення і, відповідно, значного фінансування, то Україні необхідно ще докласти чимало зусиль, щоб забезпечити належний

розвиток соціальної сфери, а відтак і добробут свого населення.

Проаналізуємо функції, що надає Конституція України органам державної влади (рис 1.12.)

Орган влади	Функції органів державної влади за Конституцією України
Верховна Рада України	–затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля; –заслуховування щорічних та позачергових послань Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України; –ухвалює закони, постанови та інші акти більшістю від її конституційного складу, крім випадків, передбачених Конституцією
Президент України	– є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина; – забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави; – ухвалює рішення про прийняття до громадянства України та припинення громадянства України, про надання притулку в Україні; – здійснює помилування;
Кабінет Міністрів України	– забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України; – вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина; – розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України;
Місцеві державні адміністрації	–виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин - також програм їх національно-культурного розвитку;
Місцеве самоврядування	– є правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об’єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

Рис. 1.12. **Функції основних органів державної влади щодо вирішення соціальних питань, які визначає Конституція України**

Джерело: розроблено автором на основі

Після аналізу статей Основного Закону, можемо визначити головні функції державних органів влади щодо соціального управління. Бачимо, що Президент України є представником країни – він узгоджує функціонування усього соціального механізму. ВРУ та КМУ є законодавчими та виконавчими органами, що розробляють, затверджують та забезпечують реалізацію різноманітних економічних програм та програм соціального і культурного розвитку України. За роки незалежності ВРУ прийняла ряд законів, що стосуються соціального регулювання. Спробуємо проаналізувати законодавчу базу України щодо галузей соціальної інфраструктури.

1. Діяльність із забезпечення ефективної зайнятості населення:

Відповідно до ст. 1 ЗУ „Про зайнятість населення” №5067–VI від 5.07.2012 р., зайнятість – це діяльність громадян, пов’язана із задоволенням особистих та суспільних потреб і така, що, як правило, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі [4, ст. 1]. ЗУ „Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” № 1533-III від 2.03.2000 р. переслідує мету посилення соціального захисту громадян, які залишилися без роботи, і надання гарантованих соціальних послуг.

Також важливе значення у державному регулювання зайнятості мають Закони України „Про оплату праці” № 108/95-ВР від 24.03.1995 р., „Про колективні договори і угоди” № 3356-XII від 01.07.1993 р., „Про охорону праці” 2695-XII від 14.10.1992 р., „Про професійні спілки” № 1045-XIV від 15.09.1999 р., „Про колективні трудові спори” № 137/98-ВР від 03.03.1998 р., Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003 р., Кодекс законів про працю № 322-VIII 10.12.1971 р.

Крім законодавчих актів, які регулюють зайнятість населення, є низка нормотворчих документів зазначеного спрямування нижчого рівня, які конкретизують, регламентують і визначають механізм діяльності державних

органів з окремих питань. До них належать постанови Кабінету Міністрів України про затвердження положень: „Про державну службу зайнятості”; „Про організацію оплачуваних громадських робіт”; „Про Фонд загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття”; „Про державну інспекцію праці Міністерства праці України”; „Про інспекцію по контролю за додержанням законодавства про зайнятість населення” та ін. [46].

Позитивним явищем правового регулювання зайнятості є те, що воно здійснюється за принципом диференціації, наслідком якого є зростання рівня зайнятості населення та розвиток нетипової трудової зайнятості. Першооснову молодіжної зайнятості було закладено Декларацією „Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні” від 05.02.1993 р. Проте, поточні нормативні акти у сфері даного регулювання вважаємо недосконалими і такими, що не враховують реалії сучасності.

2. Охорона здоров’я й фізична культура.

Основні організаційні та правові засади фізичної культури і спорту визначає ЗУ „Про фізичну культуру і спорт” № 3808-XII від 24.12.1993 р. Згідно з даним законом, державна політика у сфері фізичної культури і спорту ґрунтується на засадах: визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напряму гуманітарної політики держави; визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя; визнання спорту як важливого чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави та ін. [6].

Серед інших законів, що регулюють фізичну культуру - ЗУ „Про молодіжні та дитячі громадські організації” № 2749-VI від 02.12.2010 р., ЗУ „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні” № 2998-XII від 05.02.1993 р., а також указ Президента „Про державну

підтримку розвитку фізичної культури і спорту в Україні” та ін. Попри наявність значної бази, невирішеною залишається проблема низького рівня залучення населення до занять фізкультурно-оздоровчої спрямованості. В Україні практично відсутня система пропаганди фізичного виховання та спорту. Стає очевидно, що система управління сферою фізичної культури і спорту в Україні потребує серйозних змін. Усі ці проблеми сприяють розвитку проблем здоров’я населення.

Правові та організаційні засади охорони здоров’я в Україні визначає ЗУ „Основи законодавства України про охорону здоров’я” №2801-12 від 19.11.1992 р., а також регулює господарські відносини у цій сфері. Попри належне нормативне забезпечення зростають проблеми недостатнього фінансування, нераціонального використання ресурсів, відсутності ефективних механізмів управління сферою охорони здоров’я.

3. Загальна середня, спеціальна середня, професійно-технічна й вища освіта, система підвищення кваліфікації тощо.

Базове законодавство України у галузі освіти та науки включає: Закони України „Про дошкільну освіту” №2628-III 11.09.2011 р., „Про загальну середню освіту” № 651-XIV від 13.05.1999 р., „Про позашкільну освіту” № 1841-111 від 22.06.2000 р., „Про професійно-технічну освіту” № 103/98-ВР від 10.02.1998 р., „Про вищу освіту” № 1556-VII від 01.07.2014 р., „Про наукову і науково-технічну діяльність”№ 1977-XII від 13.12.1991 р., „Про науково-технічну інформацію” № 1977-XII від 13.12.1991 р.

Провідні цілі і завдання розвитку освіти та основні напрями модернізації управління освітою визначені такими програмами: „Національною доктриною розвитку освіти”, „Державним стандартом базової повної середньої освіти”, Наказом Міністерства освіти і науки України „Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів”, „Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки”.

Попри таку чисельну кількість регуляторних актів залишається проблема відсутності зв'язку освіти з потребами ринку. Також важливо взяти до уваги відсутність в Україні ефективних правових, структурних, організаційно-управлінських, фінансових механізми регулювання освіти, відсутність моделі залучення громадського та професійного контролю за якістю навчання, змістом професійної освіти та побудови навколо навчальних закладів мережі ефективного соціального партнерства.

4. Житлово-комунальне господарство

ЗУ „Про житлово-комунальні послуги» № 1875-IV від 24.06.2004 р. регулює відносини, що виникають у сфері надання та споживання житлово-комунальних послуг. Разом з цим, якість житлово-комунальних послуг бажає кращого. Відтак, цілком слушним було визначення затвердженою Законом України № 1869-IV від 24 червня 2004 р. Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства основних напрямів реформування ЖКГ.

Серед інших нормотворчих документів можемо перелічити: Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8073-X від 07.12.1984 р., ЗУ „Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" № 2866-14 від 29.11.2001 р., „Про приватизацію державного житлового фонду" № 2482-XII від 19.06.1992 р., „Про реструктуризацію заборгованості з квартирної плати, плати за житлово-комунальні послуги, спожиті газ та електроенергію" № 554-IV від 20.02.2003 р., „Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності" № 4712-VI від 17.05.2012 р., „Про Загальнодержавну цільову програму „Питна вода України" на 2011-2020 рр." № 2455-IV від 03.03.2005 р., „Про електроенергетику" № 575/97-ВР від 16.10.1997 р., „Про теплопостачання" № 2633-IV від 02.06.2005 р.

Разом із тим, залишається невирішеною проблема забезпечення житлом громадян з невисоким рівнем доходів та тих, хто має право на соціальне житло, проте воно так і залишається нереалізованим. Стан справ у

галузі свідчить про невпинне підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги.

5. Пасажирський транспорт і зв’язок

Центральним органом виконавчої влади у цій галузі є Міністерство транспорту та зв’язку України, Положення про яке затверджено Указом Президента України від 27 серпня 2004 р. № 1009/2004. Відносини, пов'язані з діяльністю транспорту та зв’язку, першочергово, регулюються Цивільним кодексом № 435-IV 16.01.2003 р. та Господарським кодексом України № 436-IV від 16.01.2003 р. Серед законів можемо назвати : ЗУ „Про транспорт” № 232/94-ВР від 10.11.1994 р., „Про трубопровідний транспорт” N 192/96-ВР від 15.05.1996 р., „Про залізничний транспорт” №: 273/96-ВР від 04.07.1996 р., „Про транзит вантажів” № 1172-XIV від 20.10.1999 р., „Про автомобільний транспорт” № 2344-III від 05.04.2001 р., Також транспортні відносини регулюються Повітряним кодексом України № 3167-XII від 04.05.1993 р., Кодексом торговельного мореплавства України № 176/95-ВР від 23.05.1995 р. Серед інших актів транспортного законодавства України варто виділити правила перевезення вантажів, що приймаються стосовно різних видів транспорту і різного роду вантажів. Нормативно-правова база транспортної інфраструктури містить низку законодавчих актів, однак більшість з них були прийняті ще за часів СРСР (Статут внутрішнього водного транспорту УРСР від 15.10.1955 р.; Статут автомобільного транспорту УРСР від 27.06.1969 р.) і потребують розвитку і вдосконалення. Також залишається проблемою підвищення інвестиційної привабливості транспортної галузі, яка вимагає розвитку нормативно-правової бази. Сучасні умови господарювання вимагають підготовку нових документів, які б здійснювали технічне регулювання транспортної інфраструктури.

Якщо говорити про зв’зок, то дану сферу регулююють закони: „Про зв’язок” № 160/95-ВР від 16.05.1995 р., „Про телекомунікації” № 1280-IV від 18.11.2003 р., „Про поштовий зв’язок” № 2759-III від 04.10.2001 р., „Про

Національну систему конфіденційного зв'язку" № 2919-III від 10.01.2002 р., а також Постанова КМЕ „Про затвердження Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг" та ін. Спірним питанням залишається проблема визначення правового статусу суб'єктів відносин із надання послуг мобільного зв'язку як операторів, так і їх абонентів. Також проблемою для абонентів постає проблема односторонньої зміни умов договору оператором мобільного зв'язку. Усі суб'єкти мобільного зв'язку є приватними, а тому державний вплив регулювання даного сегменту є мінімальним.

6. Культура й мистецтво.

Основними нормативно-правовими актами у даному сегменті є Закони України „Про культуру" № 2117-XII від 14.02.1992 р., „Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини" № 132-VI від 06.03.2008 р., „Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності" № 1252-VII від 13.05.2014 р., „Про театри і театральну справу" № 2605-15 від 31.05.2005 р., „Про гастрольні заходи в Україні" № 1115-IV від 10.07.2003 р., „Про народні художні промисли" № 2547-III від 21.06.2001 р., „Про охорону культурної спадщини" № 1805-III від 08.06.2000 р., Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. Розглядаючи стан справ в даному сегменті відзначимо необхідність їхнього реформування. Головним напрямком гуманітарної концепції розвитку України є сприяння духовному вихованню особистості протягом усього життя. З огляду на сучасний критичний стан духовності нашого суспільства, необхідно проводити виховання з дитячого садку. У Програмі діяльності Кабінету Міністрів України „Український прорив: для людей, а не політиків" відзначена необхідність надання можливості кожній дитині дошкільного віку опанувати українською мовою й навчити народним традиціям.

7. Торгівля, громадське харчування.

Основними законами у даній галузі є: Закони України „Про зовнішньоекономічну діяльність” N 959-XII, 16.04.1991 р., „Про товарну біржу” № 1956-XII від 10.12.1991 р., „Про торгово-промислові палати в Україні” № 671/97-ВР від 02.12.1997 р., „Про звернення громадян” № 393/96-ВР від 02.10.1996 р., „Про захист прав споживачів” № 1023-XII від 12.05.1991 р.

Протягом усього періоду незалежності України законодавча база та система органів державного регулювання може бути охарактеризована як така, що не мала чітко встановленої організаційної структури на національному рівні, внаслідок чого відбувалося дублювання функцій органами, створювалися додаткові перешкоди для підприємств, неефективно використовувалися бюджетні кошти і не узгоджувалися дії між цими органами; не мала системи планування на національному рівні й не піддавалася коректному оцінюванні з погляду результативності та ефективності заходів, що вживалися; лягала значним фінансовим та організаційним тягарем на платників податків, які були вимушені платити за здійснення неефективного регулювання [99, с.115-116].

Як результат, в Україні існує низка законів та підзаконних актів щодо регулювання соціальної сфери. Дуже часто виникають проблеми з їх надмірною кількістю. Саме тому, Верховною радою України був винесений проект Соціального Кодексу України. Даний кодекс має на меті спростити регулювання соціальної інфраструктури, зробити її більш прозорою. Проект включає загальну та спеціальну частини, 21 розділ та 484 статті. Ефективність від його впровадження є очевидною.

Отже, ми спостерігаємо подальше наростання проблем, пов’язаних із формування організаційно-правової бази. Якість законодавчих актів є часто незадовільною та потребує коректування. Зміст документів інколи суперечить один одному або дублює повноваження. Питання розвитку

соціальної інфраструктури ставляться під загрозу, так як неузгодженість державних заходів нівелює заходи, розроблені на коротко- та довгострокову перспективу.

Проте, підкреслюємо, що розвиток соціальної інфраструктури супроводжується виникненням нових форм і методів управління матеріально-технічною базою суспільного розвитку (міжрайонне планування, комплексні програми розвитку територій, карти розподілу установ і т. д.). Тому народжується надія на розробку єдиного комплексного механізм державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури.

Основою соціально-економічного прогресу суспільства можемо назвати регуляторний вплив держави. Держава у вигляді міністерств, відомств та їх представництв на національному та регіональному рівні здійснює управління усіма суспільними сферами. Саме вона забезпечує стабільний, поступальний розвиток до вищих стандартів життя, а реалізація усіх державних намірів – у нормативних актах, програмах, проектах та стратегіях розвитку соціальної складової життя країни, головним завданням яких повинна стати мотивація переходу від проголошення суспільних цінностей та гарантій для населення до їх безумовного виконання. Для цього на даному етапі розвитку України, на нашу думку, необхідно посилити регуляторний контроль з метою формування основ інституційним змінам, бюджетній децентралізації та створення умов більш гнучкої податкової та кредитної систем країни. Макроекономічний контроль поєднати з особливостями диверсифікованого українського суспільства. Лише планування розвитку сучасної соціально-економічної системи виведе Україну на світовий ринок з не лише висококонкурентними товарами, а й кваліфікованими кадрами, що в синтезі стимулюватиме нові трансформаційні перебудови у ринковій державі.

1.3. Інструментарій дослідження державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України

Рівень розвитку соціальної інфрастуктури сьогодні перебуває на етапі стагнації. Стабілізація та подальше зростання основних національних показників в Україні в цілому та її окремих регіонах можливе лише за рахунок розробки і реалізації державою заходів, спрямованих на зміну кон'юнктури ринку, підвищення міжнародного статусу, створення сприятливого правового середовища, що призведе до визначення стратегічних орієнтирів підтримки рівня розвитку галузей національної економіки. Держава, використовуючи певну сукупність важелів, може спонукати чи стримувати хід процесів. Результативність підвищується при використанні збалансованих комбінацій важелів та інструментів.

Юридичні нормативи, якими регулюють соціальні відносини, не охоплюють увесь комплекс проблем, що з них випливають, і мають фрагментарний характер. Як наслідок, частина правових нормативів та механізмів або не дотримується, або діє обмежено і викривлено. Такі дії призводять до поточної кризи соціальної інфраструктури, а нові соціальні формування і далі не дають результатів. Сучасна соціальна політика повинна бути спрямована на захист та створення добробуту кожного громадянина, а потім формування осередків культури та розвитку національно свідомих патріотів країни. Принципово важливим є створення організаційно-економічних умов для відродження нації та формування здорового європейського суспільства. Дослідимо питання інструментарію системи державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України (рис. 1.13).

Складові механізму регулювання	Суб'єкти та об'єкти державного регулювання		
	Держава	Громадяни, територіальні громади, громадські організації та ін. утворення	Соціально-економічні процеси та соціальні відносини
Цілі та інтереси	Створення ефективної соціально-економічної системи , спрямованої на підвищення добробуту за допомогою створення сприятливої господарської кон'юнктури	Максимізація власної вигоди, безпечне та мирне співіснування з усім пакетом соціальних пільг та гарантій	Накопичення капіталу, регулювання зайнятості, регулювання платіжного балансу, планова економічна циклічність, послідовна структурна соціальна політика
Завдання	– забезпечення високого рівня життя; – створення безпечних умов праці та проживання; – забезпечення соціальних гарантій; – стимулювання зайнятості.	– сплата податків; – якісна праця; – підвищення кваліфікації; – сприяння розвитку територіальних громад та країни в цілому.	– наявність зворотного зв'язку; – інвестиційно-інноваційне залучення; – відповідність цілям побудови ефективної господарської кон'юнктури.

Принципи: Об'єктивність; Універсальність; Законність; Достатність; Поступовість розвитку

Інститути: Правові; Соціальні; Економічні; Політичні; Інформаційні

Інструменти регулювання

Форми	Державне замовлення	Державне прогнозування	Макроекономічне планування	Державне програмування економіки	
Правові	Закони	Укази Президента	Постанови КМУ	Рішення місцевих адміністраці	Розпорядження міністерств, відомств
Адміністративні	Квотування	Ліцензування	Стандартизація і сертифікація	Адміністративні заборони і обмеження	
Економічні	Митна політика	Цінова політика	Протекційна політика	Бюджетно-податкова політика	Грошово-кредитна політика

Контроль за виконанням законодавчих актів, норм, виконання програм та проектів

Показники			
	– Рівень безробіття та зайнятості – Індекс людського розвитку – Межа бідності – Обороноздатність держави	– Рівень соціального захисту – Якість життя – Мінімальна заробітна плата – Пенсійне забезпечення	– Коефіцієнт Джині – Показники освіти, науки, охорони здоров'я, ЖКГ – Показники міжнар. співпраці

Ціль: Збалансування інтересів усіх груп населення, територіальних громад та інших організацій з можливостями держави та задоволення усіх соціальних потреб

Рис.1. 13. Система державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури

Актуальність дослідження принципів та інструментів державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури зумовлена негативними реаліями демографічного, освітнього, медичного спрямування та незавершеністю реформ. Такий висновок можемо робити і за результатами Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. „Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”, підготовлена Комітетом з економічних реформ при Президентові України. Комплексний аналіз інструментарію державного регулювання стане запорукою успіху у стратегічному планування соціального розвитку.

На нашу думку, система державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури включає в себе такі основні блоки: складові регулювання, цілі та інтереси, завдання, принципи, інститути, інструменти регулювання, показники та результат, на який спрямований весь процес державного регулювання. На нашу думку, головною ціллю, до якої повинно тяжіти усе державне регулювання є збалансування інтересів усіх груп населення, територіальних громад та інших організацій з можливостями держави та задоволення усіх соціальних потреб, яка і лежить в основі усієї системи державного регулювання стратегічного розвитку соціальної інфраструктури.

Згідно авторського підходу, державне регулювання соціальних процесів відбувається згідно принципів об’єктивності, універсальності, законності, достатності та поступовості розвитку. Г. Оганяна та Л. Дідівську об’єднують спільні погляди на класифікацію принципів державного регулювання економіки, основними серед яких вважають принцип наукової обґрунтованості, раціональності та ефективності, пріоритетності стратегічних цілей.

Л. Швайка виділяє лише три принципи: розумної достатності (державі підпорядковуються тільки ті функції, які не можуть виконуватись іншими ланками господарської системи внаслідок їх обмеженої компетенції та

недостатніх ресурсів); поступовості (командно-адміністративні методи регулювання замінюються правовими та економічними в міру створення об'єктивних умов - демонополізації, приватизації, стабілізації тощо); адекватності (система державних регуляторів економіки повинна відображати реальний стан соціально-економічного розвитку) [236].

Такі відносини між окремими особами, діловими одиницями та державою, в яких держава виступає основним гарантом, об'єднуються в соціально-економічні та правові взаємовідносини.

Взаємовідносини, що складатимуться між підприємництвом та державою, за твердженням Р. Данилейчука, повинні розвиватися у двох основних напрямках:

– шляхом державного регулювання економіки за допомогою спеціальних заходів, розроблених у державних програмах підтримки, і заходів, що містяться у загальнодержавних програмах економічного й соціального розвитку країни;
– за допомогою взаємодії держави й підприємництва, що є економічним співробітництвом влади й підприємницьких структур на основі єдності цілей стабілізації економічного зростання в Україні [63, с.221].

Ми погоджуємося з думкою Р. Данилейчука, проте хочемо її доповнити напрямом про взаємодію територіальних громад та окремих громадян з підприємницькими одиницями, в тому числі на основі безкоштовної взаємодії.

Незалежно ким з авторів наводяться принципи та час, коли це зроблено, усі з них є безперечно необхідною умовою для ефективного здійснення державною покладених на неї функцій. Проте, один важливий принцип вищезгадані науковці не виділяють, Д. Стеченко відзначає принцип

стабільності, при цьому сутність цього розглядається у забезпеченні необхідного впливу на економіку з метою вирівнювання підйомів і нівелювання спадів ділового циклу, стримування безробіття, підтримки економічного розвитку [215].

Разом із тим необхідно констатувати, що незважаючи на значне методологічне забезпечення державного регулювання розвитку, надалі спостерігаємо неправильне застосування інструментарію та методів регулювання, яке виявляється у слабкій структурованості цілей соціальної політики, недостатній кількості заходів прямої і непрямої підтримки соціально-економічних одиниць, ігнорування державою нагальних проблем.

Дослідимо, у яких формах здійснюється державне регулювання розвитку економіки та соціальних процесів. Традиційно, за характером впливу на господарські суб’єкти державне регулювання економіки поділяється на дві форми: пряме та непряме (опосередковане). Пряме регулювання - це вплив держави на економічні процеси за допомогою безпосереднього використання відповідних регуляторів. Воно реалізується через бюджетного інвестування державою відповідних програм фінансування розвитку державних підприємств, інфраструктури, науки, культури, освіти, соціального захисту населення тощо, а також через регламентацію цін, заробітної плати та інших інструментів ринкового механізму. Прямий вплив може здійснюватися через використання адміністративних важелів, які регламентують конкретні завдання та обмеження господарської діяльності. Непряме регулювання економіки - це вплив держави на господарську діяльність через внесення відповідних змін в умови функціонування ринкового механізму [213].

Практика державного регулювання економіки в розвинених країнах свідчить про те, що в механізмі регулювання беруть участь правові, адміністративні та економічні методи.

Правове регулювання - це діяльність органів державної влади й управління щодо встановлення та контроль за дотриманням обов’язкових юридичних правил поведінки суб’єктів права. Серед правових методів регулювання економіки важливе місце посідають закони, спрямовані на тривале правове регулювання ринку, постанови, укази, декрети, рішення виконують функції короткотермінового, або оперативного регулювання [236].

Адміністративні методи базуються на використанні сили державної влади. Це заходи (засоби) заборони, дозволу або примусу. Застосування адміністративних методів необхідне і навіть ефективне у таких сферах: прямий контроль держави над монопольними ринками; охорона навколишнього середовища і здоров'я людей; соціальний захист населення, визначення і гарантування мінімально допустимих життєвих параметрів — встановлення соціальних стандартів (гарантований прожитковий мінімум, регламентація умов праці тощо); захист національних інтересів у світогосподарських зв'язках (ліцензування експорту, державний контроль за імпортом капіталу, робочої сили, товарів тощо); реалізація державних програм і планів [69]. Адміністративні методи реалізуються системою інструментів адміністративного регулювання і передбачають такі механізми, як квотування, лімітування, ліцензування, нормування, стандартизацію, державні замовлення тощо.

Економічні методи регулювання — це система прийомів і способів прямого впливу та його напряму на суспільно-господарський розвиток з дотриманням вимог економічних законів за певних товарно-грошових відносин і з використанням інших економічних важелів задля створення умов, що забезпечують досягнення високих економічних результатів. До економічних методів регулювання належать прогнозування, планування, програмування, матеріальне стимулювання і санкції, фінансування й

кредитування, використання таких економічних категорій, як заробітна плата, собівартість, прибуток, ціна та ін. [215].

На нашу думку, група економічних інструментів є найголовнішою з тріади методів регулювання, адже сюди належать процеси формування державного бюджету, податкова політика, гроші, кредит, ціни, заробітна плата. Відзначаємо недооціненою важливість даної групи методів у державному регулювання соціальною інфраструктурою. Нагальною потребою є модифікація системи фіскальних засобів, забезпечення макроекономічної стабільності, зміна соціальної політики, розробка реально діючого механізму надання допомоги і компенсацій незахищеним верствам населення, подолання корупції.

Перспективним в контексті правових методів регулювання соціальної сфери є зміна та спрощення законодавчої бази, яка на правовому рівні закріпить принципи та механізми реалізації потреб першої необхідності, соціальної відповідальності, соціальної захищеності, стимули і заохочення економічного та морального характеру. І. Акімова та М. Беззубова вважають, що в Україні впровадження і реформування законодавства є ключовою проблемою державного регулювання цієї сфери [20, с.20], а О. Бандирська наполягає на якнайшвидшому її вирішенні [29, с. 63].

Цікавим є підхід Є.Качана, який дещо по-іншому виділяє методи державного регулювання, зокрема, так як об’єктом його дослідження, в основному, є ринок праці, тому розглянемо ці методи на прикладі ринку праці. Він підкреслює наявність основних функціональних блоків методів державного регулювання, які дають змогу охопити набір його інструментів та засобів:

– нормативно-правові, що визначають правові рамки встановлення відповідності між попитом на робочу силу та її пропозицією, збільшення місткості ринку праці та зростання рівня зайнятості населення;

– соціально-економічні, тобто вплив окремих важелів політики оплати праці та доходів на обсяги пропозиції робочої сили та її структуру, формування механізму трудової мотивації;

– фінансово-вартісні, що охоплюють широкий спектр важелів (доход і прибуток);

– процентні ставки, цільові економічні фонди, амортизаційні відрахування, інвестиції, кредити тощо, які опосередковано впливають на ринок праці;

– організаційно-економічні, що полягають у розширенні спектра основних функцій державної служби зайнятості та підвищенні якості послуг, які вона надає населенню [101].

Торкнемося детальніше питань, чим саме держава регулює усі соціально-економічні процеси. Так, Н. Єсінова вважає, що механізмом державного регулювання є сукупність заходів і спеціальних інститутів, за допомогою яких держава здійснює свій вплив та пропонує наступну їх класифікацію:

1. За масштабами впливу:

– загальні, які охоплюють усе працездатне населення;

– селективні, які поширюються на окремі групи працездатних осіб.

2. За способом впливу:

– прямі (регулюючі), які безпосередньо спрямовані об’єкт;

– непрямі, які впливають за допомогою зміни умов господарювання через здійснення державою відповідної податкової, грошово-кредитної, інвестиційної та бюджетної політики.

3. За типом впливу:

– активні, які спрямовані на підвищення професійної та регіональної мобільності працездатних, збереження й підвищення рівня зайнятості;

– пасивні, до яких належать різноманітні виплати допомоги по безробіттю, допомоги соціально незахищеним верствам населення та ін.

4. За змістом:

– економічні, які включають надання кредитів, субсидій, пільг і дотацій підприємцям, регулювання рівня податку та відсотка;

– адміністративні, до яких належать законодавчі акти;

– ідеологічні, які спрямовані на формування суспільної думки.

5. За об’єктом впливу:

– спрямовані на кількісні параметри (динаміка співвідношення попиту та пропозиції робочої сили);

– спрямовані на якісні характеристики (рівень освіти і професійної підготовки, територіально-галузевої структури);

– які враховують організаційний аспект ринків соціальної інфраструктури[83].

Розглянемо на практиці, як відбувається державне регулювання соціальної інфраструктури. Серед основних засобів державного регулювання А. Стельмащук виділяє законодавчі акти; прогнози розвитку національної економіки; цільові комплексні програми; ліміти; державні замовлення і державні контракти; державні інвестиції; державні і місцеві бюджети; бюджетні дотації, субсидії, субвенції; податки і податкові пільги, державні кредити; державні резерви; операції з державними цінними паперами на відкритому ринку; соціально-економічні нормативи; різні галузеві і загальнодержавні норми і стандарти; норми амортизації, в тому числі прискореної; система фіксованих, граничних і вільних цін; індексування цін; індексування грошових доходів населення і заощаджень; встановлення прожиткового мінімуму і мінімуму заробітної плати; встановляння єдиної тарифної системи; встановлення заробітної плати в державних установах, встановлення системи пенсій, допомоги, ліцензій, митні збори, податки; квоти; встановлення граничних рівнів рентабельності [213].

Об’єктивна потреба регулювання соціальної інфраструктури усіма вищепереліченими засобами зумовлена цілями економічної та соціальної політики, забезпечення постійного зростання показників, що характеризують рівень добробуту та якість життя населення країни. Проте, зауважимо, що перелік засобів державного регулювання соціальної інфраструктури потребує нагального перегляду та удосконалення з урахуванням сучасних умов господарювання. На сучасному етапі розвитку економічних відносин вбачається відставання державного регулювання від реального стану відносин у цій сфері.

Розглянемо детальніше основні інструменти регулювання. В структурі державного регулювання економіки вихідним організаційно-економічним інструментом виступає індикативний план. Цю роль він виконує завдяки таким своїм властивостям. По-перше, він є інструментом, в якому визначаються цілі, пріоритети та головні параметри передбачуваного розвитку економіки; по-друге, його показники виходять із необхідності досягнень узгодженого розвитку окремих галузей та регіонів; по-третє, він визначає доцільність і характер тих змін, які необхідно впровадити в систему державних регуляторів з метою створення передумов, необхідних для досягнення цілей, поставлених у плані [213].

Одним із різновидів індикативного планування є формування державних програм соціально-економічного розвитку. Цей різновид на сьогодні найповніше використовують державні органи влади у вигляді підходів до опрацювання державної політики та формування державних програм. На думку Ю. Древаля, такі підходи доцільно градуювати за такою шкалою:

– перспективний підхід – це наголос на поглибленому аналізі тенденцій і прогнозуванні розвитку ситуації, який передує плануванню і реалізації політики („робота на випередження”);

– реагуючий підхід – це початок конкретних дій з розробки і реалізації політики після того, як проблема вже „викристалізувалася” та набула значного поширення („робота над помилками”);

– антикризовий підхід – це сукупність заходів органів державної влади та суб’єктів політики, сконцентрованих на подоланні кризових явищ у певному сегменті суспільних відносин („гасіння пожежі”);

– раціональний підхід – це розробка державної політики, що ґрунтується на врахуванні всієї сукупності факторів впливу на керований об’єкт (комплексний, чи „цілераціональний підхід”) [76].

Звичайно, найбільш доцільним ми вважаємо останній підхід, так як він не передбачає прийняття екстрених та необдуманих рішень, а є зваженою реакцією на ситуацію.

Ринкові умови вимагають постійного аналізу поточного стану та їх стратегічне оформлення. Логічно, що розвиток держави повинен бути цілеспрямованим, а тому керівництво кожної країни розробляє національні стратегії розвитку. Так як, останнім часом акцент робиться на децентралізації влади, врахуванні регіональних особливостей, значну роль у процесах державного регулювання ми повинні відвести як регіональним програмам соціально-економічного розвитку, так і державним програмам розвитку. Програмно-цільовий метод управління розвитком держави та регіону в сучасних умовах дозволяє реалізувати комплексний підхід до розвитку об’єкта управління як цілісного організму, що об’єднує всі соціально-економічні процеси, і пов’язати соціальні цілі та завдання з ресурсами, необхідними для їх реалізації [133].

Згідно ст. 11 Господарського Кодексу України, здійснення державою економічної стратегії і тактики у сфері господарювання спрямовується на створення економічних, організаційних та правових умов, за яких суб’єкти господарювання враховують у своїй діяльності показники прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку. Основними формами державного планування господарської діяльності є Державна

програма економічного та соціального розвитку України, Державний бюджет України, а також інші державні програми з питань економічного і соціального розвитку, порядок розробки, завдання та реалізація яких визначаються законом про державні програми [2, ст.11].

За ст. 1 ЗУ „Про державне прогнозування та розроблення програм соціально-економічного розвитку України” від 23.03.2000р. № 1602- III, програма економічного і соціального розвитку України – це документ, в якому визначаються цілі та пріоритети економічного і соціального розвитку, засоби та шляхи їх досягнення, формується взаємоузгоджена і комплексна система заходів органів законодавчої і виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямованих на ефективне розв'язання проблем економічного і соціального розвитку, досягнення стабільного економічного зростання, а також характеризуються очікувані зміни у стані економіки та соціальної сфери [14, ст.1].

Також важливий внесок у розвиток національної соціально-економічної системи вносять цільові прграми. За ст.1 ЗУ „Про державні цільові програми” під державною цільовою програмою розуміють комплекс взаємопов’язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв’язання найважливіших проблем розвитку держави, галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців та забезпеченням [15, ст.1].

Як бачимо державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури, в основному, зводитиметься до розробки стратегій розвитку, проектів, планів та програм розвитку, так як саме вони регулюватимуть усі фінансові та матеріальні потоки в майбутньому.

Проф. І. Михасюк у підручнику „Державне регулювання економіки в умовах глобалізації” зображує цікаву схему планування розвитку

економічних та соціальних процесів в Україні, в якій грунтовно висвітлюється синтез прогнозів та програм розвитку України на довгостроковий, середньостроковий та короткостроковий період. Розглянемо і ми дану схему (рис.1.14.)

Рис. 1.14. **Схема планування розвитку економічних та соціальних процесів в Україні [151]**

Також хочемо виділити традицію розробку програм реформ як напряму стратегічного планування. Особливу роль у системі національного планування хочемо відвести стратегічному плануванню регіонального

розвитку соціальної інфраструктури. Указ Президента „Про концепцію державної регіональної політики” покликаний сприяти розробці концепції, що створить умови для стимулювання комплексного соціально-економічного розвитку регіонів. Звичайно, „правила гри” задаються суб’єктами управління.

У Державній програмі соціально-економічного розвитку відображають: аналіз сучасного стану; цілі та завдання розвитку; макроекономічні показники та пропорції, яких бажано досягти; заходи, пов’язані з удосконаленням фінансово-грошової системи, банківської діяльності; основні напрями розвитку галузей економіки та структурної перебудови; науково-технічна діяльність, соціальний розвиток, доходи населення та рівень життя, який має встановитися внаслідок виконання наміченої програми; загальні риси кон’юнктури внутрішнього та зовнішнього ринків [213].

Головним призначенням програм є підвищення рівня добробуту громадян. Дослідимо економічний канал впливу державних програм на досягнення соціального ефекту: його основні компоненти (рис.1.15.)

Політика на ринку праці	***Ціноутворення***	***Доступ до соціальних благ і послуг***	***Активи***	***Соціальні трансферти і пільги***
Регулювання зайнятості населення	Регулювання цін і тарифів на соціальні блага та послуги	Розвиток соціальної інфраструктури	Регуляторна політика на ринках нерухомості, землі, цінних паперів	Розмір соціальних виплат та інших соціальних гарантій держави
Регулювання заробітної плати	Регулювання цін і тарифів на споживчі товари та послуги	Розвиток транспортної інфраструктури	Інвестиційний клімат та можливості отримання інвестиційного доходу	Перелік категорій населення, що мають право на допомогу та пільги
Соціальна відповідальність бізнесу	Фіскальна політика		Грошово-кредитна політика	Порогові значення отримання адресної соціальної допомоги

Рис. 1.15. **Економічний канал впливу державних програм на досягнення соціального ефекту: основні компоненти** [206, с. 49]

Як бачимо, економічний ефект впливу державних програм на досягнення соціального ефекту є очевидним, та як завдяки програмуванню розробляються стандарти заробітної плати, норми соціальних виплат, а також відбувається уся політика ціноутворення. Планові виплати закладаються у державному бюджеті, що є головним плановим документом на наступний рік. За В. Опаріним, бюджет являє собою сукупність грошових відносин між державою, з одного боку, і юридичними та фізичними особами, з іншого боку, з приводу формування і використання централізованого фонду грошових коштів, призначеного для забезпечення виконання державою її функцій [171].

Стратегічні і прогнозно-програмні документи з питань економічного і соціального розвитку України на довгострокову перспективу, які на практиці розроблялись за роки незалежності, виокремлюють у такі групи:

- стратегії національного розвитку на довгострокову перспективу: Державні стратегії економічного і соціального розвитку країни; Стратегії (програми, плани) розвитку країни, розроблені науковими інституціями, політичними партіями або окремими політиками; Стратегії розвитку, розроблені громадськими організаціями та незалежними експертами;

- стратегії (програми, плани) розвитку на коротко- та середньострокову перспективу: Програми діяльності Кабінету Міністрів України (КМУ); Прогнози економічного і соціального розвитку на середньострокову перспективу; Державні цільові програми; Галузеві стратегії/програми розвитку; Стратегії регіонального розвитку та стратегії економічного та соціального розвитку, розроблені на субнаціональному та локальному рівні (стратегії розвитку областей, міст); Стратегії (програми) розвитку у сферах, що потребують окремої уваги з боку держави [197].

Розуміємо, що між елементами стратегічного планування економічного розвитку соціальної інфраструктури України існує циклічний зв’язок, і

завжди закінчення певного етапу стає основою нового циклу. Так, як розвиток країни направляється програмними так прогнозними документами, хочемо виділити найперспективніший з них – стратегію.

Слово „стратегія” походить від давньогрецьких слів „stratos” – „армія” та „agos” – „я керую”. Відповідно, поняття „стратегія” первинно тлумачилося як мистецтво або наука ведення воєнних дій. Свідченням цього є давньокитайський трактат про військове мистецтво „Сунь-Цзи”, датований п’ятим століттям до нашої ери [148, с. 23].

Запозичення категорії „стратегія” з військового лексикону пояснюється тим, що підприємства в розвинених країнах опинилися в умовах, близьких до „воєнних дій” наприкінці 50х років XX ст., пов’язаних із насиченням ринку, зростанням конкуренції, коли, щоб вижити треба було боротися. „Воєнні дії” потребували теоретичного забезпечення. Відтоді теорія та практика управління просунулися далеко вперед [238].

Поняття стратегії є базовим у теорії стратегічного управління, оскільки саме вона є об’єднуючим механізмом можливостей (потенціалу) та умов зовнішнього середовища [129]. Ми теж дослідимо глибше дане поняття.

На думку Г.Кіндрацької, доцільність формування стратегії полягає у:

– стратегія відображає систему цінностей, погляди вищого керівництва організації, його бачення майбутнього, яке допомагає зорієнтувати персонал у потрібному напрямі;

– аналіз середовища трактує вихідну ситуацію, визначає обмеження, які ним накладаються, і можливу його еволюцію;

– сформована стратегія є інструментом координації, який забезпечує узгодження цілей, а у випадку виникнення конфліктів чи протиріч сприяє досягненню компромісів, допомагає здійснювати діагностику діяльності організації, визначаючи причини відхилень між цілями та результатами;

– наявність сформованої стратегії підвищує готовність організації реагувати на непередбачені зміни, демонструє зв’язок між функціями посадових осіб, сприяє обґрунтованому управлінню [102].

За І. Ансоффом, „... концепція стратегії - матерія тонка, часом дуже абстрактна. Її формулювання звичайно не призводить до яких-небудь негайних результатів... Виникає питання: чи може така абстрактна концепція як стратегія, бути дійсно корисною для діяльності компанії? Зробити висновки про існування стратегії досить легко, але дати її чіткий опис практично ніколи не вдається” [23].

М. Портер розглядав стратегію як аналіз внутрішніх процесів та взаємодій між різними складовими організації для того, щоб визначити, як і де додається цінність. При цьому стратегія - це позиціонування організації щодо галузевого середовища [191].

Г. Мінцберг розглядає стратегію як 5 П: план, принцип поведінки, позиція, перспектива, прийом, які окреслюють роль стратегії в підприємстві [147].

На думку К. Омайє, яку він виклав у своїй книзі „Мислення стратега”, стратегія забезпечує визначення заходів, які націлені безпосередньо на розвиток сильних сторін організації по відношенню до конкурентів. Цим вони відрізняються від заходів, спрямованих на досягнення оперативних цілей (наприклад, підвищення норми прибутку, впорядкування організаційної структури, підвищення ефективності діяльності менеджерів, поліпшення підготовки персоналу) [102].

Подамо різні підходи до визначення цього поняття як класиків, так і українських вчених у Додатку Б.

На нашу думку, стратегія – це сукупність дій визначення способу передбачити майбутнє, передбачити можливі шляхи негативного впливу на країну і заходи для його запобігання, а також розробка методів для досягнення вищого показника економічного та соціального рівня розвитку.

Складність формування стратегії розвитку полягає у тому, що при різних теоретико-методологічних підходах цей процес розглядається з конкретної позиції, а саме, формування стратегії як: процес осмислення; формальний процес; аналітичний процес; процес передбачення; ментальний процес; процес, що розвивається; колективний процес; реактивний процес; процес трансформації [129].

У свою чергу, стратегію розвитку соціальної інфраструктури можемо визначити як модель майбутнього стану соціальної сфери країни.

За словами українського вченого-економіста Л. Довганя під стратегічним розвитком слід розуміти „…довготерміновий якісно визначений напрям розвитку організації, спрямований на закріплення її позицій, задоволення потреб споживачів та досягнення поставлених цілей…” [71, с. 24].

Будь-яка функціональна стратегія розробляється в межах Національної стратегії розвитку – саме вона визначатиме основні пріоритетні напрямки її функціонування. Деталізація кожної функціональної стратегії відбувається на регіональному рівні, адже кожна територія є організаційно відокремленою і має свої ментальні особливості. Її реалізація відбувається завдяки державним і регіональним цільовим програмам, проектам, операційним планам. Звичайно, без цільового фінансування нічого не може відбуватися, тому державні і регіональні бюджети є відправною точкою у соціальному стратегічному процесі.

Основною метою побудови стратегії розвитку соціальної інфраструктури є розробка і реалізація усіх цілей задля досягнення вищих показників рівня життя населення.

Визначення цілей розвитку соціальної інфраструктури повинно узгоджуватися з місією регіону чи держави, а також базуватися на баченні,

яке сповідує дана держава. Бачення – це як місток між невідомим і відомим, напрям у майбутнє, коли заданий напрям - усі зусилля спрямовані у дане русло. Місія забезпечує напрям для визначення стратегії на всіх рівнях її досягнення.

Л. Шевчук у навчальному посібнику „Соціальна географія” вводить поняття суперстратегії, яку визначає як вибір економічної моделі розвитку регіону. В межах суперстратегії формується стратегія територіального розвитку соціальної сфери, яка, на думку автора, повинна ґрунтуватися на:

– виділенні зон стратегічних ресурсів території області, у тому числі елементів опорного каркасу міського поселення, інфраструктурних систем;
– виділенні стратегічних зон для розміщення об’єктів соціальної інфраструктури;
– визначенні стратегічних соціальних вузлів у межах стратегічних зон;
– визначенні депресивних соціальних об’єктів у межах депресивних зон і розроблення заходів з їх санації;
– оцінці стабільності розвитку стратегічних зон соціальної інфраструктури на основі розрахунку їх життєвих циклів та ймовірного здійснення заходів, спрямованих на продовження фази зростання;
– визначенні проміжку часу, достатнього для перетворення стратегічної зони соціального розвитку на полюс економічної активності, та ін. [237].

Загальнодержавна стратегія визначає основні напрямки реалізації державної політики в певній галузі, її розробка зумовлена необхідністю вирішення загальних стратегічних питань на національному рівні. Деталізовувати загальнодержавні стратегії можуть регіональні стратегії розвитку.

Будь-яке дослідження чи планування повинне розпочинатися з аналізу. Вихідним пунктом у виборі варіантів сценарію розвитку є дослідження

співвідношення сильних та слабких сторін розвитку регіону чи країни. Оцінка кожного з нематеріальних елементів SWOT-аналізу може здійснюватися експертним методом із застосуванням квазіекономічного чи математичного апарату [145].

Розглянемо схему здійснення SWOT-аналізу (рис.1.16.)

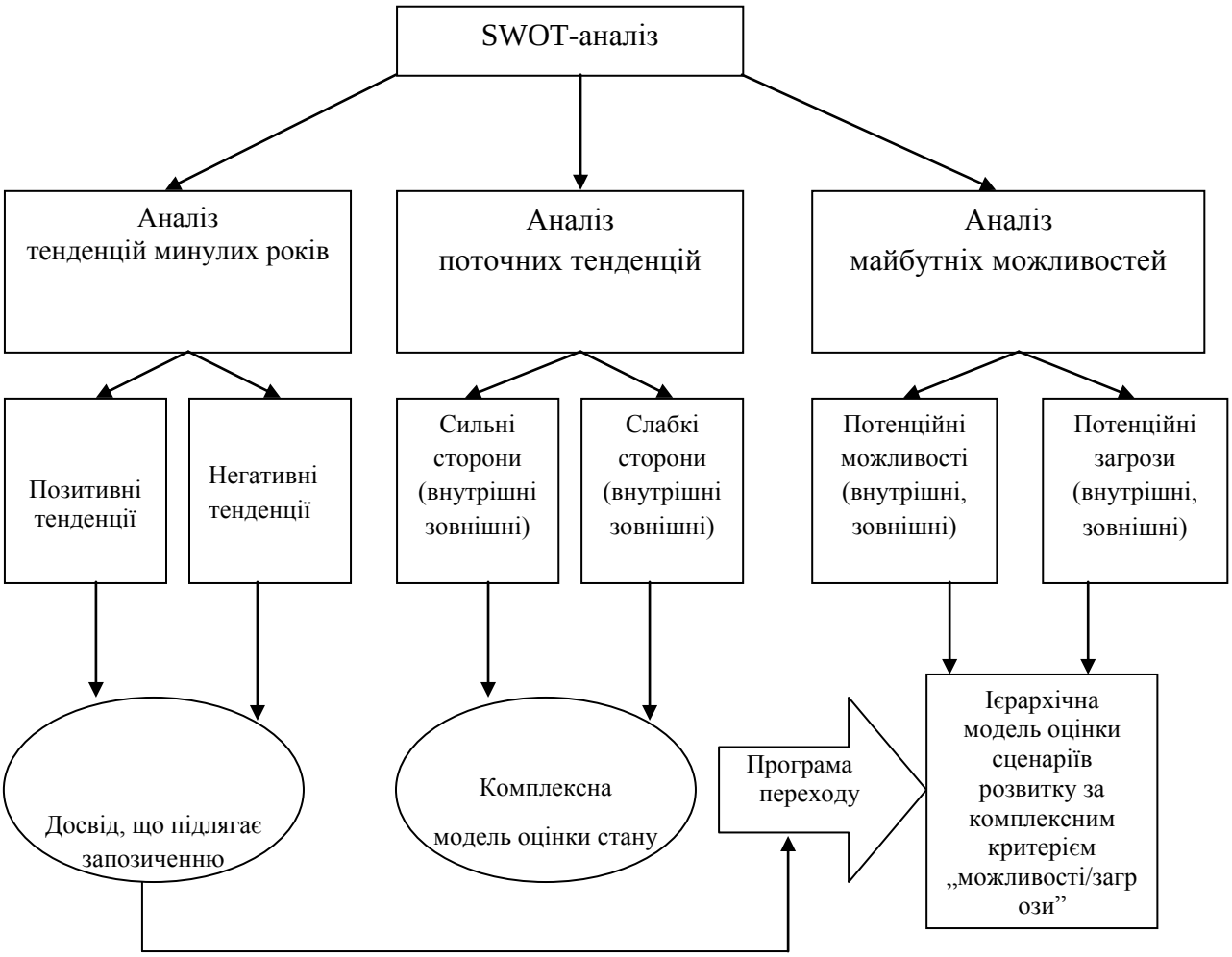

Рис.1.16. **Принципова схема здійснення SWOT–аналізу**
Джерело: вдосконалено автором на основі [62, с. 13]

Даний аналіз необхідно здійснити за сумарним потенціалом регіону чи держави, визначивши можливі сценарії розвитку регіону чи держави крізь призму соціальної сфери. Таким чином, ми отримаємо необхідну інформацію для подальших досліджень.

Адаптація методики SWOT-аналізу для дослідження розвитку соціальної інфраструктури є беззаперечною та найдоцільнішою з точки зору ефективності кожної з галузей соціальної сфери. Саме результати даного дослідження дозволять відповісти на низку питань щодо загроз та можливостей розвитку регіонів, а, отже, і цілої держави. Через її простоту, але водночас прозорість розробки, можемо сформувати бази даних з питань соціального стану населення та проробити чималу роботу у напрямках реформування соціальної допомоги, удосконення соціального страхування, підвищення чи зниження ролі неурядових громадських організацій у розвитку системи соціальної допомоги, спрогнозувати потреби у розвитку установ соціальної сфери.

Зосередимось детальніше на методах, що їх використовують при макроекономічному прогнозуванні розвитку соціальної інфраструктури України. Достовірна їх кількість невідома – більше сотні, ми хочемо перелічити ті, які найбільш використовуються. Усі методи ми розділили на три логічні блоки відповідно до етапів прогнозування: методи, що використовуються на ретроспективній стадії (PEST-аналіз; SWOT-аналіз; метод формування інформаційних масивів; експерні методи; метод кластерного аналізу); методи, що використовуються на стадії створення прогнозу (багатофакторні регресійні моделі; експерні методи; кореляційно-регресійні моделі; багатофакторні індексні моделі; методи лінійного і динамічного прогнозування; рекурентна модель; метод головних компонент;) та методи, що використовуються після реалізації прогнозу (функціонально-вартісний аналіз; експерні методи; структурно-логічного аналізу; моделі коригування помилок; методи верифікації). Можемо стверджувати, що кожен етап прогнозування просякнутий ще й методами стратегічного аналізу. Найбільш поширеними в українському варіанті прогнозування розвитку соціальної інфраструктури є економетричні методи.

В економетричних моделях найчастіше застосовують ендогенні змінні (предмет дослідження), екзогенні змінні (вводяться ззовні), наперед визначені та пояснювальні змінні. Саме їх ми будемо застосовувати при прогнозуванні явищ соціальної інфраструктури у наших подальших дослідженнях.

Сьогодні Україна має досить негативні показники соціального розвитку і перебуває на низьких позиціях у рейтингах соціального розвитку. Завдяки вищенаведеним показникам ми зможемо аналізувати рівень розвитку соціальної інфраструктури по Україні в цілому та окремих її регіонах, порівнювати з світовими рейтингами та дати рекомендації можливих шляхів покращення ситуації.

Отже, проведені дослідження вказують, що інструментарій дослідження соціально-економічних явищ національного розвитку України є комплексним та досить вичерпним. Наявність потужної законодавчої бази, організаційного механізму забезпечення регулювання соціальною інфраструктурою та системи напрацювань з програмування та планування розвитку соціальної сфери створюють передумови для трансформації України у європейський соціальний простір.

Висновки до розділу 1.

Соціальна інфраструктура є складним та багатоаспектним поняттям. Аналіз змісту категорії „соціальна інфраструктура” виявив існування значної кількості поглядів до її трактування. Більшість точок зору щодо трактування соціальної інфраструктури можна звести до двох основних позицій: широкого розуміння, зокрема, як сукупності галузей і видів діяльності, функціонально спрямованих на виробництво та реалізацію послуг і духовних благ для населення, підвищення інтелектуального потенціалу, забезпечення

реалізації соціально-культурних потреб кожного громадянина (Н. Плащинський, А. Шаріпов, С. Важенін, В. Канін та ін); та вузького розуміння – як сукупність матеріальних об’єктів, що забезпечують загальні умови для ефективної діяльності людини в усіх сферах суспільного життя (О. Кочерга, А. Мазаракі, М.Некрасов, Ю. Рандалов, Ж.Тощенко та ін.). Ми є прихильниками першого підходу, запропонувавши власне бачення даної категорії як комплексу галузей невиробничої сфери, що забезпечують задоволення соціально-побутових потреб населення у процесі здійснення основних видів діяльності.

Торкаючись об’єкта дослідження, ми зустрілися з проблемою окреслення його меж та складу. Галузевий склад соціальної інфраструктури кожен автор визначає по-своєму, проте, ми пропонуємо зводити до кількох основних: освіта та наука, система охорони здоров’я, житлово-комунальне господарство, культура і мистецтво, торгівля, транспорт і зв’язок, соціальне забезпечення.

Регуляторний вплив держави на соціальну інфраструктуру України покликаний збалансувати інтереси усіх груп населення, окремих ділових одиниць і держави та забезпечити задоволення їх потреб в умовах, визначених функціонуванням ринкової економіки. Дослідивши підходи вітчизняних та зарубіжних авторів до цього поняття, ми витлумачили власне. На нашу думку, державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури являє собою систему заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру впливу держави на соціальну складову життя, включаючи визначення суб’єктно-об’єктного складу учасників, виявлення природи негативних явищ, дослідження тенденцій минулого з позицій забезпечення пріоритетів сталого розвитку в майбутньому, що визначають середовище для реалізації цілей і завдань, які відповідають як стратегічним інтересам держави, так і її громадян. Сформулювавши цілі, функції та методи державного регулювання розвитку соціальною інфраструктурою, ми

дослідили механізм державного регулювання розвитку як основного компоненту участі держави у соціально-економічному житті країни, стверджуючи, що механізм державного регулювання є комплексом політичних, економічних, організаційних та правових засобів цілеспрямованого впливу органів державної влади на створення суспільно корисного результату.

Система державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури володіє широким спектром інструментів. Держава, використовуючи певну сукупність важелів, може спонукати чи стримувати хід процесів, тому володіє певною системою інструментів для усталення соціально-економічного життя країни. Практика державного регулювання економіки в розвинених країнах свідчить про те, що в механізмі регулювання беруть участь правові, адміністративні та економічні методи. Серед основних інструментів виділяємо: програми, проекти, плани, стратегії. Відводимо значну роль індикативному та стратегічному плануванню розвитку соціальної інфраструктури України.

Сучасні умови господарювання, формування нових вимог населення до державного забезпечення зумовлює потребу в певному нетрадиційному мисленні у сфері державного регулювання даної сфери, а також прогностичного, нормативно-цільового визначення перспектив соціального розвитку. Необхідно суттєво змінити вектори соціально-економічного розвитку країни. По-перше, держава повинна перейти від радянської системи поглядів на освіту, науки, охорону здоров’я тощо до нового розуміння, як таких, що повинні стати на шлях європейських стандартів та самостійно створюють значну частину доданої вартості. По-друге, для вирішення проблеми перебудови структури повинні забезпечити чіткий розподіл повноважень і фінансових ресурсів в межах держави. По-третє, для стабілізації ситуації з соціальним забезпеченням необхідно суттєво переглянути структуру сучасного державного бюджету, а й змінити напрями

податкової та фіскальної політики. По-четверте, без значного економічного розвитку всіх регіонів країни не можливо досягти значних соціальних перетворень.

Отже, існує необхідність у вдосконаленні системи державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України, що зумовлено народженням безлічі нових нагальних проблем, які витікають із поточної системи регулювання.

Основні результати проведених досліджень, представлені у даному розділі, апробовані у працях автора [114; 119; 122; 123; 125; 126; 127; 128; 251].

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз особливостей державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України

Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури України являє собою діяльність держави, яка спрямована на забезпечення стабільного розвитку усіх процесів в інтересах її громадян. Воно включає аналіз, планування, прогнозування, організацію, бюджетування, облік та контроль. Застосування цих заходів повинно виходити з логіки історичного процесу розвитку держави. Стратегічне планування є важливим елементом державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури. Неможливо розробити жоден перспективний документ, не дослідивши існуючого стану системи. Реалізація планів - особливо складний процес, який вимагає кваліфікованого підбору кадрів, достатніх фінансових ресурсів та визначення обмежень у часі. Реалізація розроблених документів перетворює ресурси у дію, а, як результат, досягнення поставлених цілей і задоволення потреб. Переважна більшість відхилень від нормального функціонування виникає через прорахунки минулих періодів, які з часом накопичуються та негативно впливають на поточне функціонування. Саме тому, основою будь-якої діяльності є аналіз: виявлення тенденцій минулого, ідентифікація наявних проблем та екстраполяція і прогнозування.

Соціальна інфраструктура є складним об’єктом аналізу. Спектр її елементів, як ми виявили, включає чимало одиниць. Так як обсяг нашого дослідження є обмеженим, абстрагуємося аналізом деяких елементів соціальної інфраструктури:

особливу увагу пропонуємо зосередити на освіті, науці, культурі, охороні здоров'я та деяким окремим елементам, без яких наш аналіз не виявився б комплексним. Виклад нашого аналізу здійснимо в такій послідовності:

– аналіз чисельності населення, статевого складу та розподілу на міське та сільське населення України за роки незалежності;
– розглянемо статистику народжуваності та проблем, пов'язаних з нею;
– ґрунтовно дослідимо показники рівня освіти;
– охарактеризуємо динаміку культури та туризму в Україні та Львівській області;
– проаналізуємо динаміку санаторно-курортних та оздоровчих закладів в Україні та показник захворюваності населення;
– розглянемо показники житлового фонду України;
– підсумуємо аналіз матрицею SWOT.

Аналіз соціальної інфраструктури пропонуємо починати з первинної її ланки, без якої не існуватиме жодна держава, тобто чисельності населення та її динаміки. У таблиці 2.1 наводяться показники, які характеризують чисельність населення та розподіл на міське та сільське за роки незалежності України.

Таблиця 2.1

Чисельність населення, статевий склад та розподіл на міське та сільське населення України 1991-2013 рр. (станом на 1 січня, тис. осіб)

Рік	Чисельність наявного населення			Чисельність постійного населення		
	всього	у тому числі		всього	у тому числі	
		міське	сільське		чоловіки	жінки
1	2	3	4	5	6	7
1991	51944,4	35085,2	16859,2	51623,5	23886,5	27737
1993	52244,1	35471	16773,1	51870,4	24046,3	27824,1

Продовж. табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7
1997	50818,4	34387,5	16430,9	50400	23366,2	27033,8
2000	49429,8	33338,6	16091,2	49115	22754,7	26360,3
2003	48003,5	32328,4	15675,1	47823,1	22112,5	25710,6
2004	47622,4	32146,4	15476	47442,1	21926,8	25515,3
2005	47280,8	32009,3	15271,5	47100,5	21754	25346,5
2006	46929,5	31877,7	15051,8	46749,2	21574,7	25174,5
2007	46646	31777,4	14868,6	46465,7	21434,7	25031
2008	46372,7	31668,8	14703,9	46192,3	21297,7	24894,6
2009	46143,7	31587,2	14556,5	45963,4	21185	24778,4
2010	45962,9	31524,8	14438,1	45782,6	21107,1	24675,5
2011	45778,5	31441,6	14336,9	45598,2	21032,6	24565,6
2012	45633,6	31380,9	14252,7	45453,3	20976,7	24476,6
2013	45553	31378,6	14174,4	45372,7	20962,7	24410

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

У табл. 2.1 наведені показники, які характеризують населення. Як бачимо, чисельність населення України з 1993 р. невпинно зменшується. Цікавим явищем є майже стабільна кількість міського населення у період з 2006 р., при постійному падінні показників сільського. Головною причиною цих явищ ми вважаємо нестабільну соціально-економічну ситуацію в країні. Саме тому, правильно продумана державна політика повинна зупинити негативну динаміку в даному сегменті. За даними вищенаведеної таблиці побудуємо рисунок, щоб було більш наглядно видно динаміку зміни кількості населення (рис.2.1)

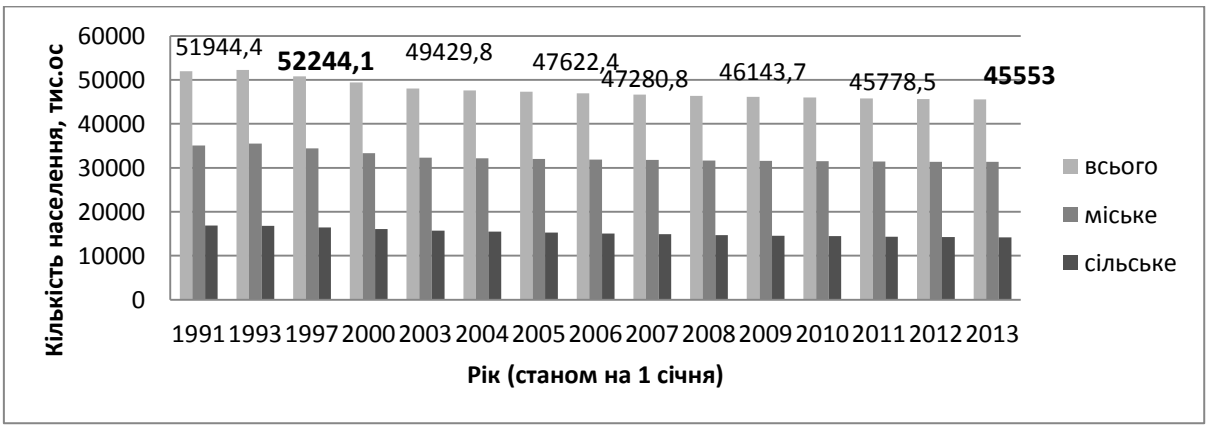

Рис.2.1. **Динаміка чисельності міського, сільського та загальної кількості населення за 1991-2013 рр.**

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

За даними Державної служби статистики, станом на 1.01.2013 р. кількість населення України становила 45553 тис. осіб, що є на 12,3% менше, ніж у 1991 р. Щороку в Україні спостерігаємо зменшення кількості населення, найбільша чисельність за аналізований період була у 1993р. – 52244,1 тис. осіб, найменшу – спостерігаємо у 2013 р. Проаналізуємо детальніше причини: згрупуємо їх у блоки: погіршення стану здоров'я: підвищення смертності від серцево-судинних захворювань, новоутворень, збільшення хронічних хвороб у молодих людей та генетичних вад у немовлят, систематичні стреси, соціальні хвороби, безпліддя; зниження дітородних установок сім'ї та підвищення середнього віку реєстрації першого шлюбу; зменшення рівня життя та бідність населення; міграційні процеси; депопуляція населення.

За прогнозами ООН, при збереженні динаміки скорочення населення до 2030 р. кількість українців зменшиться до 39 млн. осіб. Як зазначалося у демографічному звіті ООН, в Україні найнижчий у світі природний приріст населення [225].

Статистика зниження народжуваності поєднується з жахливою статистикою кількості абортів та відмов від новонароджених. Спостерігаємо збільшення кількості випадків відмов від немовлят. Проте, ми б хотіли розглянути можливості збільшення сімей, тобто, детальніше дослідити не народжуваність, а чисельність дітей, усиновлених сім'ями як елементу соціального забезпечення.

Чисельність усиновлених дітей в Україні з року в рік зменшується, у 2012 р. кількість усиновлених дітей зменшилась на 47% у порівнянні з 2000 р. Бачимо, що усиновлення іноземними громадянами мало значне місце у період 2000-2005 рр., після чого ця тенденція почала спадати, тоді як усиновлення громадянами України набуло більш стабільних темпів у період 2009-2012 рр.

Загальна чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, більшого розмаху набула у 2008 р. – 103542 дітей, але з 2005 р. по 2012 р. спостерігається однаково стабільно висока частота позбавлення батьківського піклування. Це пов'язано з проблемами алкоголізму, наркоманії, насильства у сім'ї. Фізичний та психологічних стан цих дітей залишається однаково складним. Завданням соціальних служб та медичних установ знову відновити баланс внутрішнього стану дітей, забезпечити подальший їх захист та сприяти розвитку здорової особистості.

Аналізуючи статистичну звітність, можна стверджувати, що в Україні критична ситуація зі станом здоров'я населення, що спричиняє усі негативні як соціальні, так і економічні проблеми. Якщо досліджувати показники стану погіршення здоров'я населення України, то важливим чинником можна назвати урбанізацію. З рисунка 2.1 видно, що кількість сільського населення зменшується і є значно меншою за міське. Частка сільського населення у структурі населення у 1991 р. складала 32,46%, у 2003 р. вона дещо зросла – 32,65%, і в подальшому почала зменшуватися і станом на 1.01.2013 р. становить 31,12%. У свою чергу, частка міського – збільшується, станом на 1.01.2013 р. становить 68,88%, що є на 1,34% більше, ніж у 1991 р. Найбільший показник чисельності міського населення був досягнутий у 1993 р. – 35471 тис. осіб.

Визначальна риса вітчизняної урбанізації – її форсованість. Головний недолік форсованої урбанізації полягає у тому, що вона руйнує природну ступінчастість динаміки переміщення населення в міста (мале місто-середнє місто - великий центр), що призводить до наповнення великих міст зовсім неадаптованими до міського життя населенням і дезорганізовано впливає на формування міської субкультури [36, с. 214].

Такі явища ми можемо спостерігати у всіх великих містах України. Важливою причиною цього є відсутність культурної, освітньої інфраструктури у невеликих містечках. Діти, що виросли у сільській місцевості, неадаптовані до міської метушні. А так як, більшість вищих навчальних закладів розміщені у високоурбанізованих містах, абітурієнти змушені швидко влитися у швидкість міста.

Розглянемо динаміку кількості міст та сіл України за останні 10 років, які є особливо важливими елементами інфраструктури країни (табл. 2.2)

Таблиця 2.2

Кількість адміністративно-територіальних одиниць в Україні (станом на 1.01.)

Рік	Райони	Міста	Селища міського типу	Сільські населені пункти
2003	490	453	887	28612
2005	490	456	886	28585
2007	490	458	886	28540
2009	490	459	886	28490
2011	490	459	885	28457
2012	490	459	885	28450
2013	490	460	885	28441

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

Як бачимо, кількість районів залишилася незмінною, кількість міст збільшилась на 7 у період з 2003 р. по 2013 р., що становить 1,55%. Число селищ міського типу зменшилось на 2 одиниці, а сільських населених пунктів - на 171. Справді, в Україні спостерігається тенденція до зменшення кількості сільських поселень, а також і чисельності жителів у них. Відбувається внутрішня міграція, зокрема з метою одержання освіти.

Проаналізуємо, показники рівня освіти і спробуємо виявити, чи існує залежність між ними та процесами урбанізації, що охопили Україну. Насамперед дослідимо, як змінювалась динаміка кількості вищих навчальних закладів у період 1990-1991 та 2013-2014 навчальні роки (рис 2.2.)

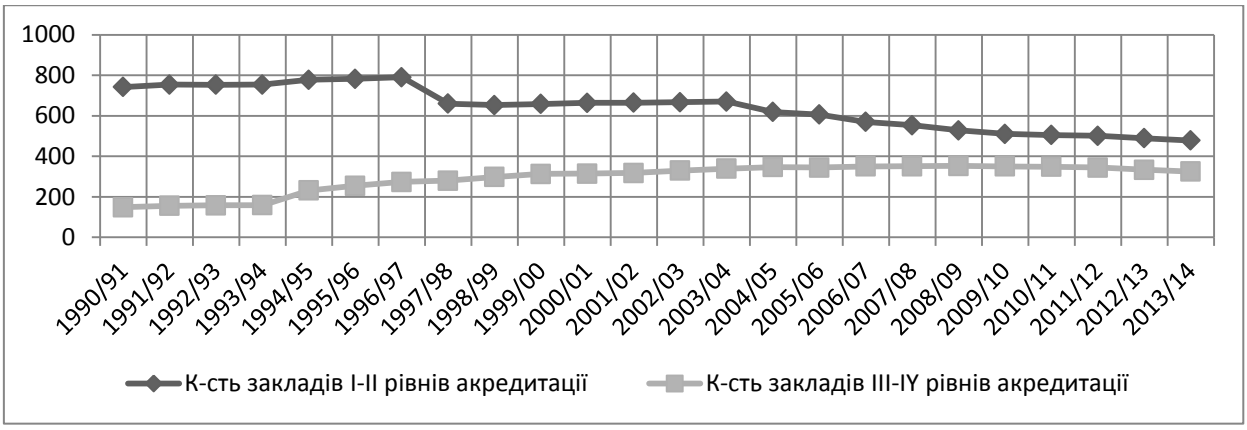

Рис. 2.2. **Динаміка кількості вищих навчальних закладів у період 1990-1991 та 2013-2014 навчальних роках**

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

Аналізуючи кількість вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації можемо констатувати факт зменшення на 36,5% у 2014 р. до 1990 р., тоді як кількість вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації збільшилась більш, ніж удвічі (з 149 у 1990-1991 рр. до 325 у 2013-2014 рр.). З одного боку, це позитивне явище, так як характеризує збільшення попиту на вищу освіту III-IV рівнів акредитації, проте, з іншого, сприяє зниженню якості освіти. Зіткнувшись із зниженням показників народжуваності у період 1992-1995 р. спостерігаємо зменшення кількості студентів і недобір у ВУЗах за останні навчальні роки (рис.2.3.)

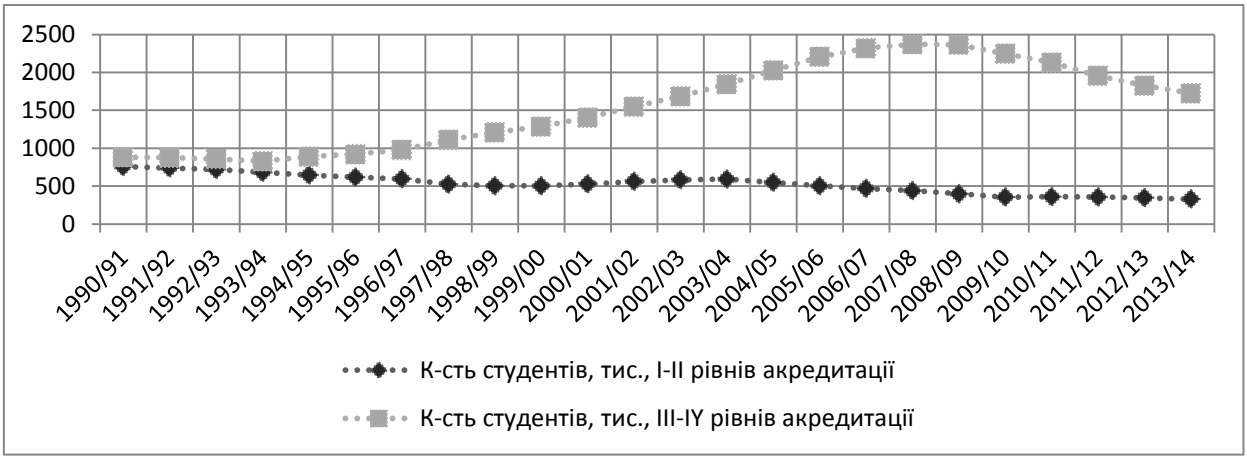

Рис. 2.3. **Динаміка кількості студентів у вищих навчальних закладах у період 1990-1991 та 2013-2014 навчальних роках**

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

Найбільший попит на вищу освіту у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації спостерігаємо у період 2006-2009 рр., надалі – падіння. Цей самий процес відбувається і у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації, як бачимо з 1990 р. дані заклади поступово стають менш популярними серед молоді, але такого різкого падіння попиту не спостерігаємо.

Проаналізуємо відповідні показники, що стосуються шкільної освіти. Розглянемо, як змінювалась кількість загальноосвітніх навчальних закладів, чисельність учнів у них та кількість вчителів у 1990-2014 навчальних роках (рис.2.4.)

Рік	**1990/91**	**1992/93**	**1994/95**	**1996/97**	**1998/99**	**2000/01**	**2002/03**	**2004/05**	**2006/07**	**2008/09**	**2010/11**	**2012/13**	**2013/14**
К-сть закладів	21,8	22	22,3	22,2	22,1	22,2	22,1	21,7	21,4	21	20,3	19,7	19,3
К-сть учнів	7132	7088	7125	7134	6987	6764	6350	5731	5120	4617	4299	4222	4204
К-сть вчителів	537	565	576	585	573	577	561	547	537	524	515	510	508

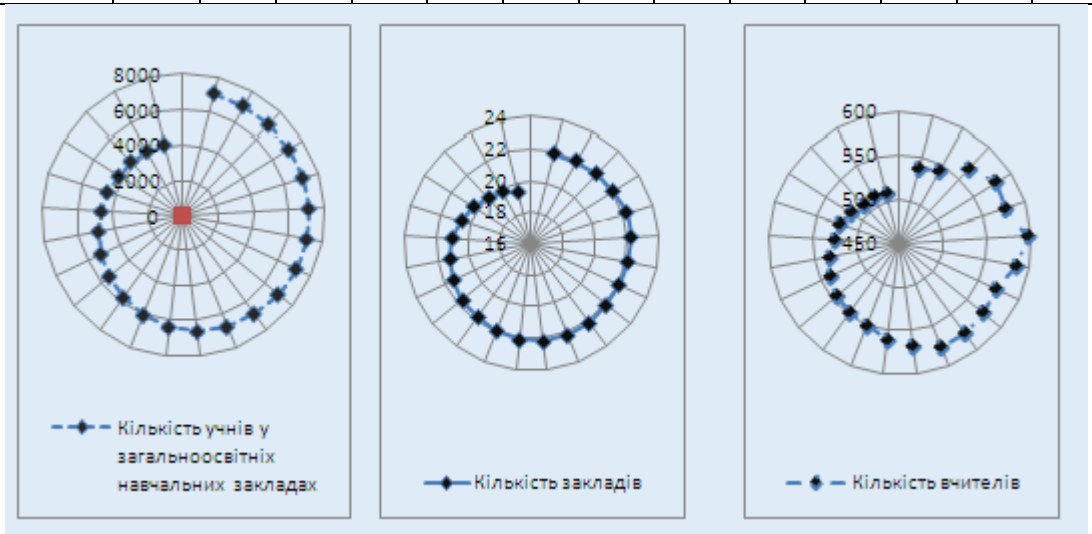

Рис. 2.4. **Динаміка показників розвитку загальноосвітніх навчальних закладів, чисельності учнів та вчителів у них у період 1990-1991 та 2013-2014 навч. роках, тис.**

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

Як бачимо, за усіма аналізованими показниками відбувається падіння. У зв'язку зі зниженням народжуваності після здобуття незалежності України та посиленням деструктивних явищ в економіці країни, стану кризи та посиленням нестабільності, спостерігається і міграція громадян за кордон, що також сприяє закриттю як дошкільних закладів, так і загальноосвітніх навчальних закладів. Попит на працю вчителів знижується, а сама професія вчителя стає менш престижною, особливо за критерієм оплати. Проаналізуємо основні показники динаміки розвитку освіти (табл. 2.3.)

Таблиця 2.3

Основні показники динаміки розвитку освіти 1999-2013 рр.

Показники	**Роки**			
	1999	**2003**	**2008**	**2013**
1	2	3	4	5
Кількість дошкільних навчальних закладів, тис. од.	17,2	15	15,4	16,7
Темп зростання показників по відношенню до попереднього періоду, %		87,21	102,67	108,44
Темп зростання показників 4 періоду по відношенню до 1 періоду, %				97,09
Темп приросту показників по відношенню до попереднього періоду, %		-12,79	2,67	8,44
Темп приросту показників 4 періоду по відношенню до 1 періоду, %				**-2,91**
Охоплення дітей освітніми закладами, % до чисельності дітей відповідного віку	39	49	54	62
Темп зростання показників по відношенню до попереднього періоду, %		125,64	110,21	114,82
Темп зростання показників 4 періоду по відношенню до 1 періоду, %				158,97
Темп приросту показників по відношенню до попереднього періоду, %		25,64	10,21	14,82
Темп приросту показників 4 періоду по відношенню до 1 періоду, %				**58,97**
Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, тис. од.	22,2	21,9	21	19,3
Темп зростання показників по відношенню до попереднього періоду, %		98,65	95,89	91,9
Темп зростання показників 4 періоду по відношенню до 1 періоду, %				86,94
Темп приросту показників по відношенню до попереднього періоду, %		-1,35	-4,11	-8,1

Продовж. табл. 2.3

1	2	3	4	5
Темп приросту показників 4 періоду по відношенню до 1 періоду, %				**-13,06**
Кількість осіб, що в них навчалися, тис. осіб	6857	6044	4617	4204
Темп зростання показників по відношенню до попереднього періоду, %		88,15	76,39	91,06
Темп зростання показників 4 періоду по відношенню до 1 періоду, %				61,31
Темп приросту показників по відношенню до попереднього періоду, %		-11,85	-23,61	-8,94
Темп приросту показників 4 періоду по відношенню до 1 періоду, %				**-38,69**
Кількість професійно-навчальних закладів, од.	980	953	1018	968
Темп зростання показників по відношенню до попереднього періоду, %		97,25	106,82	95,09
Темп зростання показників 4 періоду по відношенню до 1 періоду, %				98,78
Темп приросту показників по відношенню до попереднього періоду, %		-2,75	6,82	-4,91
Темп приросту показників 4 періоду по відношенню до 1 періоду, %				**-1,22**
Кількість фахівців, випущено ВУЗами III-IV рівнів акредитації, тис.	240,3	416,6	505,2	485,1
Темп зростання показників по відношенню до попереднього періоду, %		173,37	121,27	96,02
Темп зростання показників 4 періоду по відношенню до 1 періоду, %				201,87
Темп приросту показників по відношенню до попереднього періоду, %		73,37	21,27	-3,98
Темп приросту показників 4 періоду по відношенню до 1 періоду, %				**101,87**

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

Як бачимо, деякі з цих показників є від’ємними, що характеризує негативні тенденції у розвитку освіти. Деякі зміни пов’язані, зокрема, з зменшенням показників народжуваності. Позитивним явищем є підвищення кількості фахівців, випущено ВУЗами III-IV рівнів акредитації, що свідчить про вищий рівень освіченості молоді.

Як відомо, освіта і культура є основним стрижнем побудови будь-якого здорового суспільства. Розглянемо динаміку показників культури, зокрема кількість відвідувань театрів, музеїв та концертів за рік (рис. 2.5.)

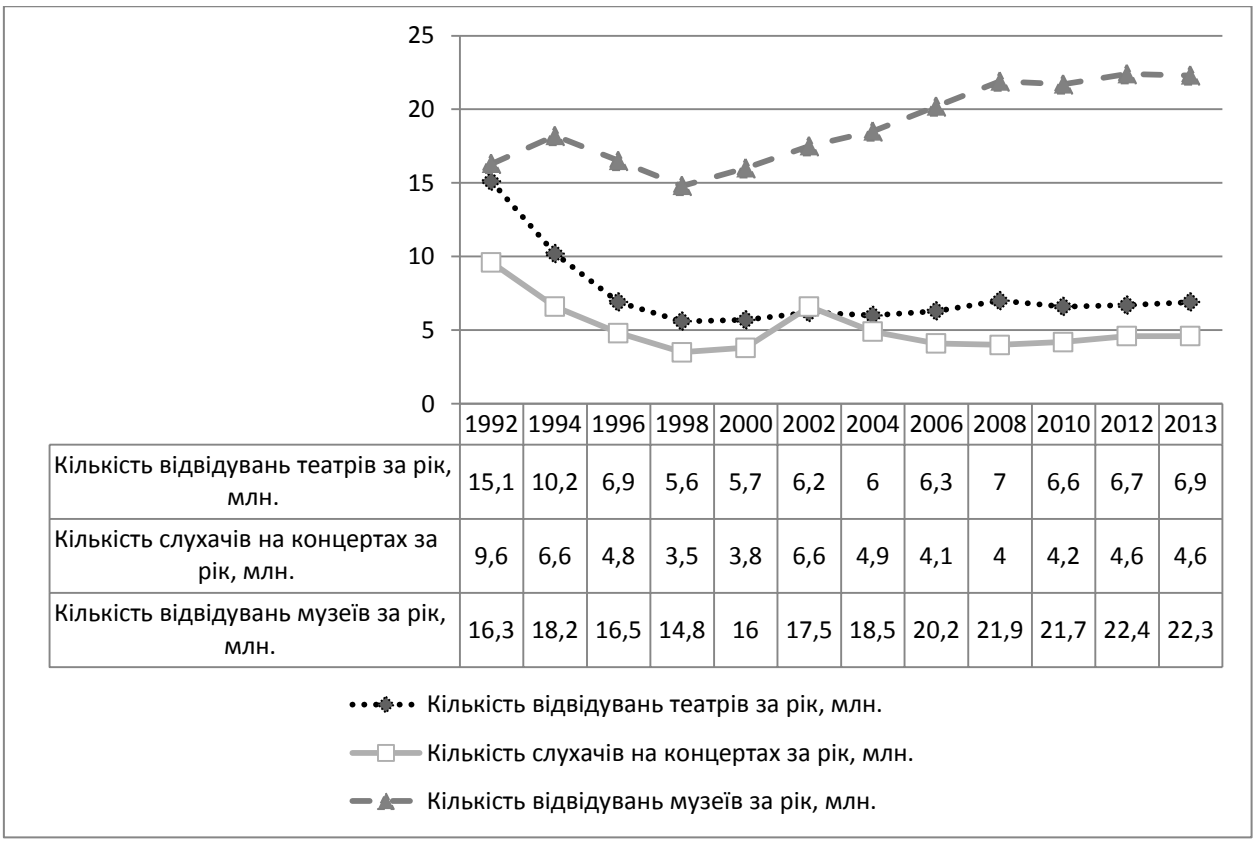

	1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2013
Кількість відвідувань театрів за рік, млн.	15,1	10,2	6,9	5,6	5,7	6,2	6	6,3	7	6,6	6,7	6,9
Кількість слухачів на концертах за рік, млн.	9,6	6,6	4,8	3,5	3,8	6,6	4,9	4,1	4	4,2	4,6	4,6
Кількість відвідувань музеїв за рік, млн.	16,3	18,2	16,5	14,8	16	17,5	18,5	20,2	21,9	21,7	22,4	22,3

Рис.2.5. **Динаміка кількість відвідувань театрів, музеїв та концертів за 1992-2013 рр.**

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

Відвідування будь-яких культурних заходів підвищує інтелект громадян, вчить дітей давати оцінку тим чи іншим явищам та розвиває певні моральні цінності. Зі збільшенням даних показників, можемо стверджувати про духовну наповненість населення. Так як, Україна перебуває в стані перебудови, можемо говорити про неоднозначні тенденції. Популярне відвідування концертів та фільмів у радянські часи занепадало до початку 2000-х років, проте зараз спостерігаємо відродження цих традицій. Нове покоління вимагає наявності таких масових заходів. Негативним явищем є скорочення відвідування театрів: ми можемо пояснити його підвищеним попитом на відвідування фільмів, особливо появою нових тенденцій у кінематографі, що витісняє виставу як одноманітне споглядання. З 2004 р. особливого поширення набув туризм як внутрішній, так і міжнародний. Бажання дізнатись про своє коріння, відвідати колиску зародження

українського слова і збагатитися знаннями про свою землю спонукає українців відвідувати культурні столиці країни. Спостерігаємо пропаганду усього українського і повернення до традицій минулого, що, в свою чергу, веде до збільшення кількості відвідувань музеїв як елементу історії, так і нових інфраструктурних комплексів (готелів та ресторанів). Так як, Львів можна вважати культурною столицею України, який за офіційною статистикою Львівської обл. у 2013 р. відвідало 188,5 тис. туристів, які користувалися послугами суб'єктів туристичної діяльності України.

Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання у Львівській обл. у період 2000-2011 рр. збільшилась у більш, ніж 4 рази. Зокрема ця тенденція спостерігається і сьогодні, кількість готелів Львівщини зростає щороку (на жаль відсутня найновіша офіційна статистика). Можемо стверджувати і про збільшення кількості номерів, житлової площі, і, як результат, покращення сервісного обслуговування. Готельно-ресторанний бізнес Львівщини тяжіє до європейських стандартів, це пояснюється як близькістю до кордону, що дає можливість відвідувати сусідні країни, так і постійним потоком іноземних туристів, зокрема історичним туризмом, що вимагають оновлення інфраструктурного забезпечення. Збільшення туристичних потоків спостерігаємо і по Україні в цілому (рис.2.6.)

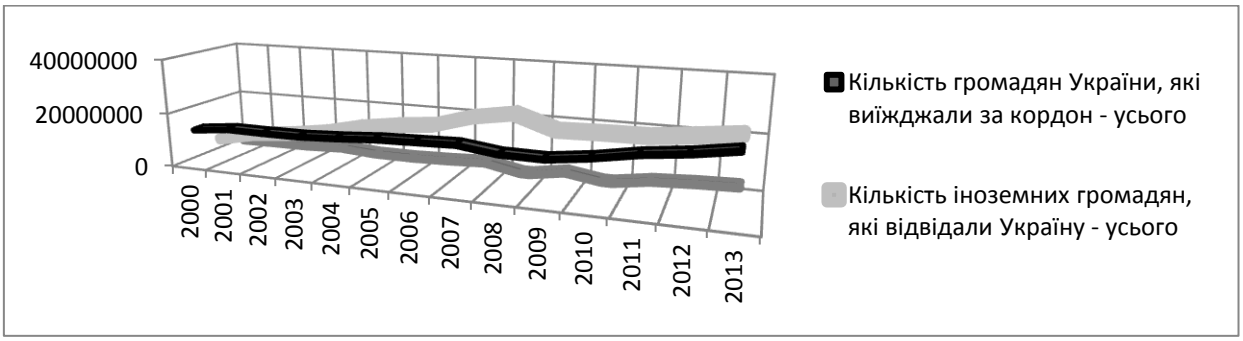

Рис. 2.6. **Динаміка туристичних потоків в Україні 2000-2013 рр.**

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

Тенденція до збільшення туристичних потоків характерна сьогодні в усьому світі. Особливо стрімко вгору йде крива кількості громадян, які виїжджали за кордон, зокрема якщо у 2000 р. таких громадян було близько 13 млн. осіб, то у 2013 р. більше 23 млн. осіб. Це вважаємо позитивною тенденцією, так як туризм сприяє розвитку особистості, а також приносить капіталовкладення у країну-реципієнт. Бачимо, що пік відвідування туристами України випав на 2008 р. – більше 25 млн. осіб, і в зв'язку з економічною кризою тенденція трохи погіршилась, хоча 2013 р. рік характеризується показником близьким до 2008 р. – 24,7 млн. осіб. Також хочемо підкреслити невисокий попит українських громадян на послуги туристичних агентств, особливо при внутрішніх поїздках. Більшість населення подорожує власним транспортом і у пункті відвідування безпосередньо користуються послугами місцевих гідів. Зростання попиту спостерігаємо при міжнародних поїздках, хоча тенденція подорожувати самостійно набуває поширення.

Проаналізуємо динаміку санаторно-курортних та оздоровчих закладів в Україні 1991-2013 рр. (табл. 2.4.)

Таблиця 2.4

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Україні 1991-2013 рр.

	Санаторії та пансіонати з лікуванням*		Санаторії-профілакторії*		Будинки і пансіонати відпочинку*		Бази та інші заклади відпочинку*		Дитячі оздоровчі табори**	
	Всього, од.	у них ліжок, тис.	Всього, од.	у них ліжок, тис.	Всього, од.	у них місць, тис.	Всього, од.	у них місць, тис.	Всього, од.	у них місць, тис.
1991	513	154	568	55	342	116	2236	318	10521	394
1993	546	157	544	52	308	95	2003	294	7242	632
1997	536	155	428	33	289	76	1754	236	5601	237
2000	549	151	377	31	266	63	2010	238	7615	227
2004	531	147	311	25	302	62	2033	231	19443	256
2005	524	145	291	23	321	65	2016	233	18366	236
2008	518	142	262	21	302	64	1916	221	18672	218
2009	513	141	252	21	296	62	1907	216	17379	198

Продовж. табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2010	510	141	234	19	290	60	1920	217	17342	196
2011	508	141	224	19	280	59	1947	216	17703	194
2012	484	133	185	18	286	60	1925	208	17744	188
2013	477	132	165	15	271	57	1916	202	18549	191

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

Бачимо, що кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів в Україні 1991-2013 рр. зменшується, за виключенням дитячих оздоровчих таборів. Цю тенденцію можемо пояснити зменшенням занятих у державному секторі економіки, які отримували путівки на оздоровлення безкоштовно або за невелику суму. У свою чергу, збільшення показників народжуваності, а також пропагування здорового способу життя призводить до підвищення тенденції до здорового способу життя дітей. Виникнення таких таборів спостерігаємо при високо урбанізованих містах, а також у екологічно чистих закутках країни. В Україні існує культ здорової дитини, проте батьки за власним оздоровленням не слідкують. Це є теж важливою причиною занепаду будинків і пансіонати відпочинку, санаторіїв-профілакторіїв.

Якщо говорити про захворюваність усіх категорій населення, то можемо відзначити зростання частки новоутворень (табл. 2.5.)

Таблиця 2.5

Захворюваність населення 1990-2012 рр.

Рік	Кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань, тис.									
	всього	у тому числі:								
		новоутворення	хвороби нервової системи	хвороби системи кровообігу	хвороби органів дихання	хвороби шкіри та підшкірної клітковини	хвороби кістково-м'язової системи і сполучної тканини	хвороби сечостатевої системи	уроджені аномалії (вади розвитку), деформації та хромосомні порушення	травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин
1990	32188	310	2640	1149	17021	1799	1374	1224	41	2866

Продовж. табл. 2.5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1995	32547	327	3037	1390	15705	2144	1416	1544	47	2647
2000	33471	382	748	2338	14639	1996	1571	1939	62	2339
2005	32912	408	754	2430	13894	1936	1600	2185	53	2264
2006	32240	414	764	2431	13308	1906	1597	2172	53	2289
2007	32807	407	752	2437	13946	1952	1569	2132	51	2284
2008	32467	406	753	2478	13671	1911	1567	2136	51	2263
2009	33032	407	754	2423	14528	1890	1544	2140	52	2164
2010	33080	418	750	2390	14595	1921	1532	2138	52	2217
2011	32381	423	744	2346	14148	1881	1490	2095	55	2136
2012	31162	433	724	2318	13220	1852	1445	2047	54	2140

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

Бачимо, що загальна кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань дещо зменшилась у 2012 р. до 1990 р. Але необхідно врахувати те, що кількість населення зменшилась, а кількість зареєстрованих випадків захворювань залишилась майже незмінною, таким чином, робимо висновок, про погіршення загального стану здоров’я населення України. Хвороби сечостатевої системи та уроджені аномалії (вади розвитку), деформації та хромосомні порушення з року в рік набувають поширення, особливо хочемо виділити хвороби системи кровообігу, кількість яких збільшилась удвічі у 2012 р. до 1990 р.

Кількість лікарняних закладів в Україні зменшується, наприклад, у 1990 р. їх було 3,9 тис. од., у 2000 р. – 3,3 тис. од., а у 2012 р. – 2,4 тис. од. Це може свідчити про два крайні випадки: кількість лікарняних закладів в Україні зменшується – тому що підвищується якість обслуговування; кількість лікарняних закладів в Україні зменшується – тому що немає фінансування на їх утримування в поєднанні з зменшенням кількості населення. Ми схиляємося до другого варіанту, так як якість обслуговування не покращилася, а показник смертності серед населення зріс. На рисунку 2.7. зображена динаміка кількості лікарняних ліжок всього та на 10000 населення у період 1991-2012 рр.

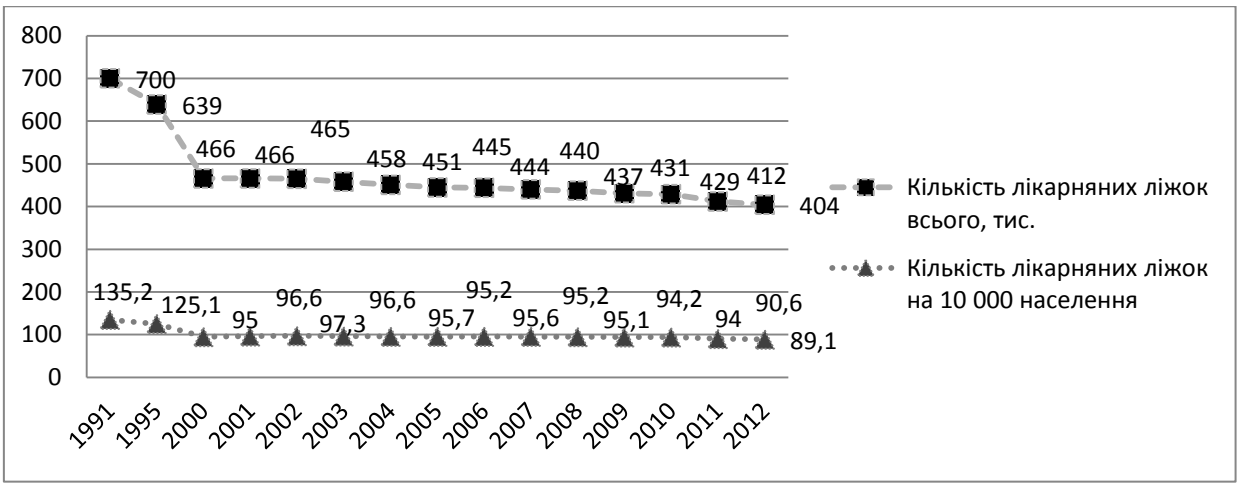

Рис.2.7. **Кількість лікарняних ліжок всього та на 10000 населення у період 1991-2012 рр.**

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

Підтверджуємо вище наведені слова про низьку якість обслуговування: кількість лікарняних ліжок у 2012 р. зменшилась на 42,3% до 1991 р., тоді як кількість населення на 12,2% за той же період. А, відповідно, і кількість лікарняних ліжок на 10000 населення у даний період зменшилась за першу половину років незалежності на 38,6 (до 2002 р.), а за другу половину (від 2003 р.) – на 7,5. Тобто такі наслідки є результатом недофінансування.

Негативні тенденції зі станом здоров’я населення пов’язані з відсутністю культу зорового способу життя. Будучи надзвичайно працьовитою нацією, українці дбають про власний добробут, забуваючи про відпочинок. Так, наприклад, за часів Радянського Союзу, існували програми державного забезпечення житлом. Сьогодні така практика практично відсутня. Обсяг житлового фонду зростає, проте спостерігаємо диспропорції – вищий клас населення має можливість скуповувати надміру нерухомості, в той час, як бідний клас взагалі його немає. Можна стверджувати, що існує пряма залежність між рівнем заробітної плати населення і загальним показником рівня життя.

Житловий фонд України у 2012 р. зріс на 18,6% порівняно з 1990 р. У свою чергу забезпеченість житлом одного жителя України у 1991р. становила 17,8 $м^2$, тоді як у 2012р. – 23,7 $м^2$ і є найвищим показником за роки незалежності України. Також спостерігаємо зростання кількості квартир в Україні. Найбільша питома вага у структурі житлового фонду – двокімнатні квартири, найменша - чотири- і більше кімнатні квартири. Кількість трикімнатних квартир з 2005 р. залишається приблизно сталою. Кількість сімей та одинаків, які одержали житло протягом року стрімко зменшується з 1990 р. і скоротилася у 33,6 разів у 2012 р.

Отже, на нашу думку, існує пряма залежність між процесами урбанізації, які ми аналізували вище, та вартістю житла в найбільших центрах України. Хочемо відзначити надзвичайно високу вартість житла, що є дуже часто недоступною для пересічного українця.

Також важливим елементом соціальної інфраструктури є питання соціального забезпечення пенсіонерів. Хочемо дослідити проблеми пенсійного забезпечення населення України. Розглянемо середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, а також кількість пенсіонерів України в період 1996-2013рр. (табл. 2.6.)

Таблиця 2.6

Середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів за 1996-2013 рр. (на початок року)

Рік	Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн.				Кількість пенсіонерів, тис.
	всього	у тому числі:			
		за віком	за інвалідністю	у разі втрати годувальника	
1996	38,7	38,8	45,6	33,2	14487,5
1999	60,7	60,1	75,9	47,8	14520,3
2000	68,9	69,3	82,3	52	14529,8

Продовж. табл. 2.6

1	2	3	4	5	6
2003	136,6	141,8	142,4	95,9	14375,9
2006	406,8	417,7	393,2	302,8	14050
2008*	776	798,9	624,4	517,5	13819
2009	934,3	942,7	780,7	696,6	13749,8
2010	1032,6	1039,6	884,6	807,9	13721,1
2011	1151,9	1156	1033,8	940	13738
2012	1253,3	1252,4	1164,3	1053,8	13820,5
2013	1470,7	1464,3	1359,2	1252,8	13639,7

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

Отже, аналізуючи кількість пенсіонерів у період 1996-2013 рр., бачимо, що число їх зменшилося, але враховуючи, що зменшилась і кількість населення, будемо говорити про частку пенсіонерів у загальній чисельності населення. Частка пенсіонерів у 1996 р. складала – 28,2%, з 1999 р. по 2010 р. становила приблизно 29%, у 2011 р. та 2012 р. – уже 30%, а от у 2013 р. – 29,95%.

За часткою жителів віком 60 років і старше ми потрапили до тридцятки найстаріших держав світу. На початок 2013 р. цей показник становив 21,2% (для порівняння: 1990 р. – 18,7%, 2000 р. – 20,8%).

Згідно з розрахунками науковців, на початок 2051 р. в Україні проживатиме 39,6 мільйона осіб, частка населення віком 60 років і старше в 2050 р. – понад 32%. Якщо в 2012 р. на тисячу жителів віком 16-59 років припадало 334 особи старшого віку, то в 2020 р. очікується 410, а в 2050 р. – 630 осіб. Коефіцієнт системного навантаження (відношення кількості пенсіонерів до кількості платників пенсійних внесків) може збільшитися з 87 до 125%, тобто четверо працівників повинні будуть утримувати п’ятьох пенсіонерів [64].

Проаналізувати ріст пенсій за період 1996-2013 рр. (рис. 2.8.)

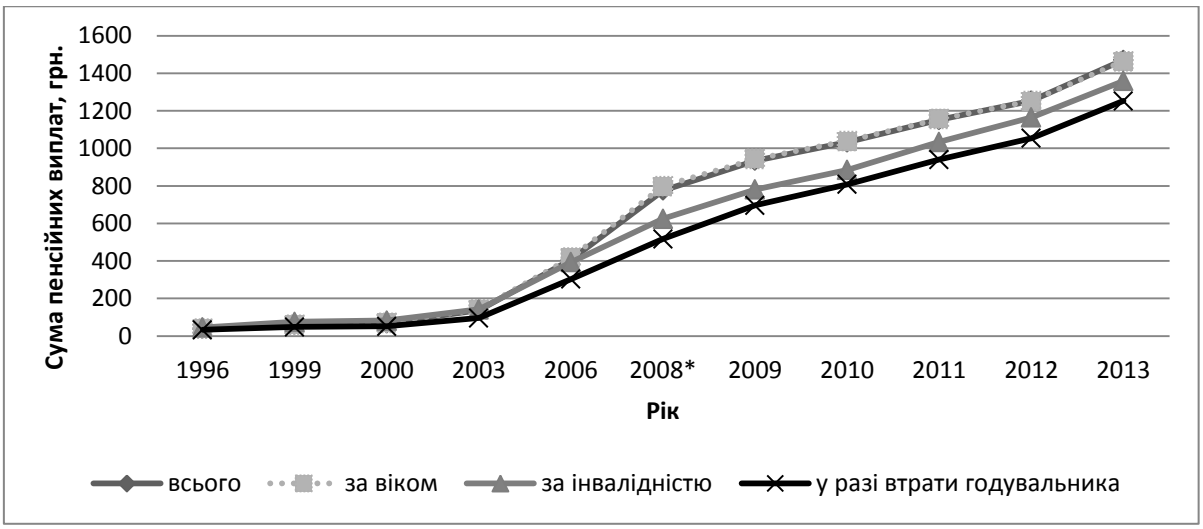

Рис. 2.8. **Динаміка росту середнього розміру призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн. 1996-2013 рр.**

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду зріс у 2013 р. до 1996 р. у 38 разів, найбільше зростання відбулося у період 2003-2008 рр. У свою чергу маємо поняття мінімального прожиткового мінімуму, який відображає вартість мінімального набору продовольчих, непродовольчих товарів та послуг, необхідних для нормального функціонування людини. Так от, мінімальний прожитковий мінімум станом на 01.01.2000 р. складав 270,1 грн., що є у 4,1 рази менше за аналогічний показник станом на 01.01.2013р. (1108 грн.). Розглянемо залежність між розміром пенсій та рівнем прожиткового мінімуму, а точніше питому вагу осіб, які отримують пенсію нижче прожиткового мінімуму за регіонами України станом на 01.01.2013 р. та порівняємо, як вона змінилась з 01.01.2010 р. (рис. 2.9.)

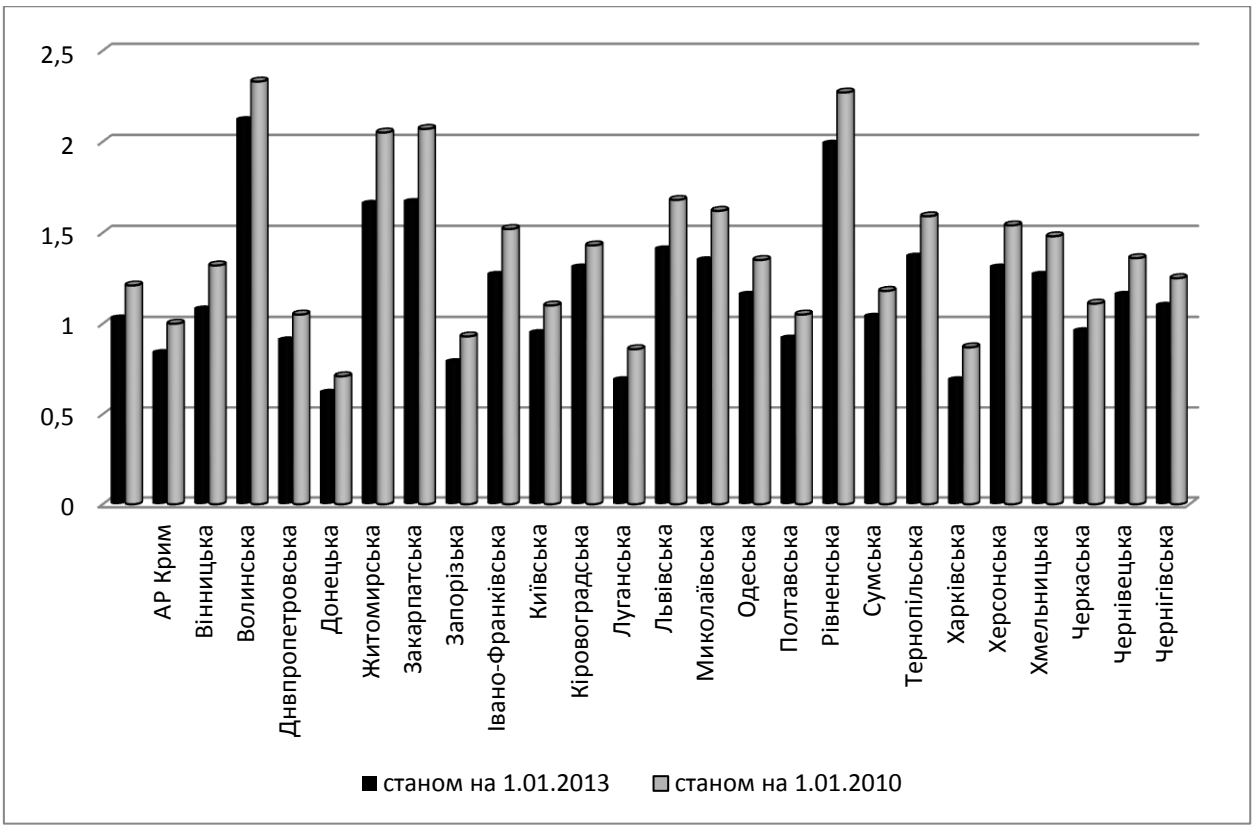

Рис.2.9. **Питома вага осіб, які отримують пенсію нижче прожиткового мінімуму, за регіонами України, % (на 1.01.2010 р., 1.01.2013 р.)**

Джерело: власне опрацювання автора за даними Державної служби статистики

По всіх регіонах України існує тенденція до зменшення питомої ваги осіб, які отримують пенсію нижче прожиткового мінімуму за регіонами України станом на 01.01.2013 р. порівняно з 01.01.2010 р., що відображає позитивну динаміку в процесах соціального забезпечення. Загалом показник питомої ваги осіб, які отримують пенсію нижче прожиткового мінімуму по Україні станом на 01.01.2010 р. становив 1,21%, так як вже 01.01.2013р. – 1,03%. Тих, хто отримує пенсію у розмірі прожиткового мінімуму стало більше на 1,02% станом на 01.01.2013р. порівняно з 01.01.2010р., а тих, хто отримує пенсію вище прожиткового мінімуму – менше на 0,84% станом на 01.01.2013р. порівняно з 01.01.2010р.

Мінімальна пенсія також є державною соціальною гарантією, яка належить тим, хто вийшов на пенсію за віком, а також у зв’язку з втратою годувальника на одного утриманця. В наш час її розмір становить 894 грн., а з 01.12.2013 р. рівний 949 грн.

Найнижчий поріг оплати праці регульований мінімальною заробітною платою, яка є законодавчо встановленим розміром заробітної плати, нижче якого не може здійснюватися оплата за виконану працівником роботу протягом місяця, обсяг якої на даний момент становить 1147 грн., а з грудня 2013 р. рівний 1218 грн.

Середньостатистичні показники рівня пенсій в незначній мірі є вищими та становлять 1470,7 грн., а заробітних плат – 3000 тис. В порівнянні з 2005 р. найбільшого відносного росту досягли показники середніх зарплат та середніх пенсій, орієнтовно в 4,5 разів. Отримана динаміка свідчить про певні позитивні зміни в середніх значеннях пенсій та заробітних плат, а мінімальні їхні значення рівні прожитковому мінімуму все ж таки збільшуються дуже повільно. Негативним проявом є пряма відповідність впродовж останніх чотирьох років розмірів мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, що не відрізняються ні на гривню, у 2010 р. – 869грн., 2011 р. – 941, 2012 р. – 1073, а в 2013 р. – 1147 грн. [190].

Аналіз сутності та динаміки процесів соціальної інфраструктури є досить суперечливим: з одного боку – наявна і нормативна база, і проведено безліч реформ, а з іншого – Україна на міжнародному фоні так і залишається країною з низькими показниками рівня життя. З 1993 р. ООН формує щорічний звіт з розвитку людства. Суть даного документу полягає у вивченні індексу людського розвитку за країнами світу, основними критеріями якого виступають: середня тривалість життя при народженні, рівень грамотності та рівень життя населення країн світу, який оцінюється через ВВП на душу населення, та інших вагомих показників [97].

Україна за індексом людського розвитку ООН займає 83 місце у 2013 р. Розглянемо динаміку цих змін (табл. 2.7.)

Таблиця 2.7

Зміна абсолютних значень індексу людського розвитку деяких країн у 2013 р.

Рейтинг	Країна	1990	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013
1	**Норвегія**	0,841	0,91	0,935	0,937	0,939	0,941	0,943	0,944
35	**Польща**	0,714	0,784	0,803	0,817	0,826	0,83	0,833	0,834
35	**Литва**	0,737	0,757	0,806	0,827	0,829	0,828	0,831	0,834
57	**Росія**	0,729	0,717	0,75	0,77	0,773	0,775	0,777	0,778
83	***Україна***	*0,705*	*0,668*	*0,713*	*0,729*	*0,726*	*0,73*	*0,733*	*0,734*
110	**Єгипет**	0,546	0,621	0,645	0,667	0,678	0,679	0,681	0,682
114	**Молдова**	0,645	0,598	0,639	0,652	0,652	0,656	0,657	0,663
187	**Нігер**	0,218	0,262	0,293	0,309	0,323	0,328	0,335	0,337

Джерело: власне опрацювання автора за даними [230; 231]

Норвегія за даним показником займає 1 місце у 2013 р., в той час як Нігер останнє – 187. Результати таблиці зобразимо на рисунку 2.10.

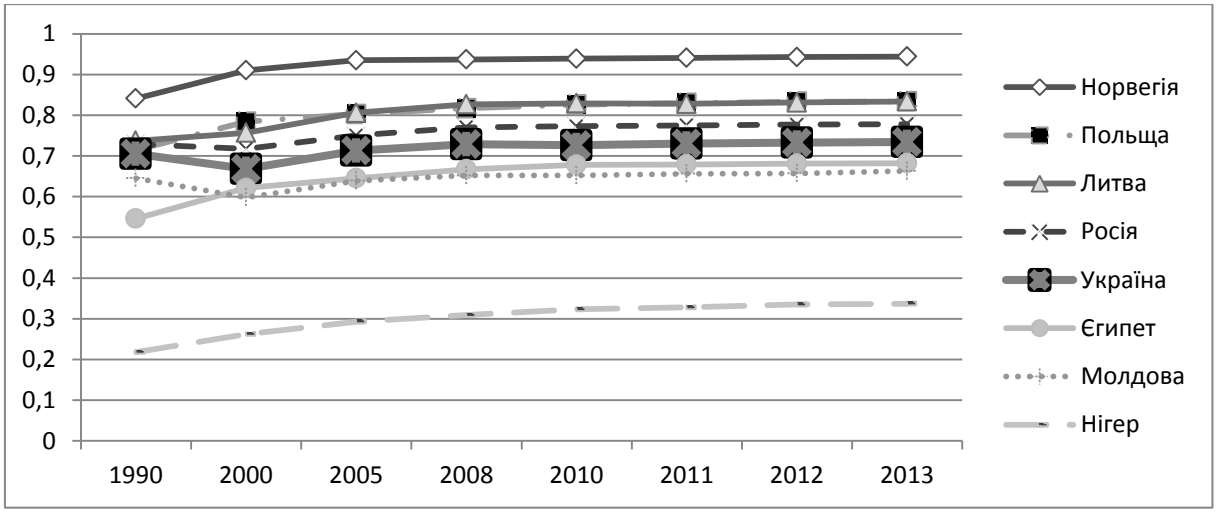

Рис. 2.10. **Динаміка індексу людського розвитку деяких країн у 2013 р.**

Джерело: власне опрацювання автора за даними [230; 231]

Розглянемо детальніше соціальні стандарти ООН у таблиці 2.11. і застосуємо їх до змін у соціальній сфері України у період 2011-2013 рр., а також оцінимо ефективність функціонування соціальної інфраструктури України за деякими показниками. Усі дані взято зі Звіту ООН про людський розвиток (з даними Укрстат вони дещо відрізняються.) (Додаток В).

Якщо порівнювати показники ООН, вони є дещо заниженими порівняно з Укрстатистикою, зокрема показники очікуваної тривалості життя

відрізняються приблизно на 5%. Як бачимо, порівняно з іншими країнами, індекс людського розвитку України є набагато нижчим за даний показник інших країн Європи, що є відображенням неправильного керівництва та управління наявними державними ресурсами. Найбільше вражає показник співвідношення 10% найбагатших до 10% найбідніших (коефіцієнт Джині). ООН визначає норматив 1:10, в Україні знаходимо перевищення більш, ніж у 2,5 рази, що свідчить про надмірну кількість багатіїв. Також можемо констатувати факт депопуляції населення, співвідношення народжених і померлих не є рівними. Вищеперелічені дані констатують факт низької конкурентоспроможності соціальної галузі країни.

Підсумуємо наше дослідження соціальної сфери методом SWOT-аналізу. SWOT-аналіз дозволяє виявити і структурувати сильні і слабкі сторони галузі, а також потенційні можливості і загрози. Досягається це за рахунок порівняння внутрішніх сил і слабкостей з можливостями її зовнішнього середовища. Залежно від ступеня відповідності окремих чинників робиться висновок про те, в якому напрямку соціальна інфраструктура має розвивати свою стратегію [177].

Розглянемо, розроблену нами матрицю SWOT-аналізу у Додатку Г. Наше дослідження включає такі основні блоки: демографічні особливості, культурний та туристичний потенціал, систему соціального забезпечення, систему охорони здоров’я, система освіти, соціально-економічний розвиток та міжнародні вектори впливу на соціальну інфраструктуру України. У кожному з цих блоків ми вказуємо основні, на нашу думку, сильні та слабкі сторони, можливості та загрози.

Після аналізу тенденцій попередніх років, згідно Додатку, можемо зробити висновок з проведеного SWOT-аналізу та виділити основні сильні та слабкі сторони, можливості та загрози розвитку соціальної сфери. Так як ми дослідили основні сильні та слабкі сторони, можливості та загрози розвитку окремих галузей соціальної сфери, спробуємо їх звести у сумарний результат.

Сильними сторонами розвитку соціальної інфраструктури являються: значна кількість населення країни, проєвропейська орієнтація населення, наявність природних та рекреаційних ресурсів, що сприяє розвитку внутрішнього та міжнародного туризму, прогресивні зміни в системі соціального забезпечення, розвинута система оздоровчих закладів, розвиток приватної медицини, підвищення показників освіченості серед населення, дешева робоча сила, розміщення країни в центрі Європи. Слабкими сторонами розвитку соціальної інфраструктури, на нашу думку, є: депопуляція населення, збільшення міграційної активності у населення, недостатня туристична промоція багатьох пам'яток архітектури, недостатнє фінансування культурних, освітніх, мистецьких закладів та організацій, неефективна національна система соціального забезпечення, неефективна національна система медичного обслуговування, низька конкурентоспроможність освіти порівняно з європейськими країнами, зношені основні фонди, процеси приватизації державного майна, невикористання можливостей міжнародної співпраці. Сприятливими можливостями для розвитку соціальної інфраструктури є: пропагування сімейних цінностей, розвиток громадянського суспільства шляхом поглиблення участі громадян в управлінні територіальної громадою, розвиток регіональних елементів туристичної та відпочинкової інфраструктури, Підвищення інноваційних програм у системі соціального забезпечення, формування системи забезпечення стандартів якості соціального забезпечення, активізація процесів контролю за процесами управління соціального забезпечення, уніфікація системи оплати медичних послуг, розвиток новітньої системи охорони здоров'я, макроекономічний контроль за видатками, інтеграція у європейську систему освіти, членство в ЄС, інтеграція у світову систему господарських зв'язків. Потенційними загрозами для розвитку соціальної інфраструктури є: відтік умів, посилення централізації органів державної влади, порушення діалогу між органами влади і суспільством, недостатнє фінансування, стійкий негативний

міжнародний імідж України, розвиток корупції, подальше неефективне використання ресурсів.

Враховуючи усі сторони життя країни нашими рекомендаціями б виступили обрання стратегій зменшення витрат, стратегії лідирування за продуктом, так як в Україні є умови для вирощування екологічно чистих та якісних продуктів та стратегію обмеженого зростання, оскільки прискореними темпами економіка України наразі розвиватися не зможе.

Отже, соціальна сфера України є пріоритетним напрямком для покращення складної економічної ситуації у країні. Витоки змін лежать у підвищенні рівня життя населення. Надзвичайно актуальною проблемою у сфері реалізації соціальної політики є її нестабільний характер, що перебуває на етапі очікування змін. Суттєвою перешкодою на шляху ефективного розвитку соціальної інфраструктури є відсутність достатньої кількості матеріальних, фізичних ресурсів та вмілого упорядкування системи об’єктів соціальної інфраструктури. Роль державного регулювання на шляху ефективної реалізації усіх планів є невичерпною. Мова йде про врегулювання взаємовідносин між представницькими районними та обласними радами і державними адміністраціями, розподіл функцій та повноважень. Надмірного політичного впливу зазнають усі державні процеси, що позначається на негативних темпах розвитку економіки та соціального забезпечення громадян У подальшому дослідженні спробуємо виявити усі глибинні проблеми у функціонуванні самого соціального механізму України та головних державного регулювання процесів планування та прогнозування розвитку соціальної інфраструктури.

2.2. Оцінка особливостей державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України

Сучасні тенденції розвитку українського суспільства вимагають послідовності змін у всіх сферах життя. Підґрунтям реформ слугуватиме усунення соціально-економічних проблем. Лише держава в особі органів управління зможе стати провідником новацій. Такий державний вплив уособлюється в державній політиці, яка повинна передбачати не тільки створення належних базових умов для розвитку усіх галузей національної економіки, а й формування сприятливої інституційної кон'юнктури, визначати механізми реалізації стабілізаційних заходів та моніторинг їх ефективності і результативності. Лише вміле поєднання інформації по наявний стан соціально-економічної системи, фінансових ресурсів та керівних якостей вищої гілки влади приводять до високих показників ефективності та добробуту громадян.

Функціонування виконавчої влади передбачає державне регулювання, яке застосовується не тільки у межах цього типу влади і здійснює не лише вплив на об'єкти управління, а й на суспільне середовище цих об'єктів, що уособлює соціально-економічні процеси і явища, які безпосередньо впливають на стан певного об'єкта управління. Для будь-якої території такими процесами є низький рівень життя людей, зосередженість у великих містах діючих промислових об'єктів, занепад соціальної інфраструктури, обмеженість фінансових ресурсів тощо. [71, с. 100]. Важливого значення набувають не лише методи управління, а сам процес, який визначається конкретним середовищем та сприйнятливістю змін населенням.

За недовгий час незалежності, в Україні застосовувались різні механізми державного регулювання. Справді, кожен з них передбачав здійснення об'єктивного аналізу функціонування соціально-економічної системи, зокрема оцінку галузевої структури господарства, фінансових ресурсів і рівня бюджетного забезпечення, економічного становища

підприємств, демографічної ситуації, стану трудових ресурсів і зайнятості, рівня і якості життя населення, екологічного становища і використання природних ресурсів, вирішення місцевих соціально-економічних проблем і залучення інвестицій, проте європейського рівня життя українське суспільство ще не досягло. Спробуємо проаналізувати процеси державного регулювання за роки незалежності і згрупувати їх у певні етапи. Отже, у плануванні розвитку соціальної інфраструктури України доцільно виділити такі етапи:

1. Етап відродження та становлення економіки 1991-1998 рр. Для соціальної сфери цей етап був переломним і надзвичайно складним. Увага зосереджувалась, в основному, на економічних проблемах, так як провідні галузі української економіки були низько продуктивні і потребували великих інвестицій, відбувалося падіння виробництва, розірвання старих господарських зв'язків через розпаду Союзу. Розмір зарплати, пенсійних виплат суттєво відставали від темпів зростання цін на товари та продукти споживання. Спостерігається падіння купівельної спроможності населення. Відбулися зміни в соціально-класовій структурі – сформувався розрив між багатими і бідними, середній клас, як такий, майже відсутній. Однією з найгостріших проблем даного етапу є безробіття, яке охопило усі верстви населення. В Україні зросла кількість нещасних випадків невиробничого характеру (отруєння, самогубство, насильницькі дії).

2. Етап економічної стабілізації та піднесення - 1999-2007 рр.

Позитивна тенденція помісячного зростання ВВП, яка розпочалась у вересні 1999р., зберігалась протягом початку 2000-х рр. Пожвавлення виробництва у промисловості, сільському господарстві, торгівлі та громадському харчуванні сприяло приросту валової доданої вартості у провідних галузях економіки. Нарешті, за роки незалежності України виникає тенденція до підвищення рівня народжуваності (починає виплачуватися допомога при народженні дитини). У 2005 р. в Україні відбувся перехід до позитивного міграційного балансу. Спостерігається

підвищення рівня середньої заробітної плати та пенсії, а також купівельної спроможності громадян. Поширення набуває розвиток підприємницької діяльності.

3. Етап світової економічної кризи - 2008-2012 рр. Зважаючи на те, що наприкінці 2008 р. в Україні почали відбуватися негативні економічні явища, відбулось стрімке та значне зниження рівня доходів населення. Набули ще більшого поширення явища нелегальної трудової міграції. Спостерігається тенденція до збільшення рівня зайнятості молоді у віці 15-22 років. Розвиток значних диспропорцій щодо можливостей зайнятості у регіональному розрізі. Скорочення кількості зайнятих у промисловості та у державному сегменті, що призводить до неофіційного працевлаштування, зарплат у конвертах та не наповнення соціального бюджету.

4. Етап необхідності формування нової економічної кон'юнктури від 2013 р. Розвиток у 2013 р. відбувається за інерційною схемою, проте кінець року характеризується активними протестами населення проти усталеного бідного життя, обурюючись рішенням вищої гілки влади зупинити євроінтеграцію, тому даний етап характеризуємо як найбільш бурхливий та динамічний, в який Україна вкотре відстоює право на незалежність, який передбачає необхідність впровадження докорінних змін, які повинні призвести до перебудови усієї економічної та соціальної сфер.

Бачимо, що етап, на якому зараз перебуває Україна може стати переломним у її розвитку. Та економічна і соціальна ситуація, яка історично склалася, є незадовільною і потребує зміни та оновлення. Критичним питанням 2014 р. являється система взаємовідносин України з країнами-сусідами, яке негативно відбивається на соціальному розвитку населення.

Після падіння на 1,1% у першому кварталі 2014 р. реальний ВВП знизився на 4,6% у другому кварталі (скорочення за перш півріччя склало - 2.9%). У другому кварталі прискорення падіння ВВП було викликане

зменшенням внутрішнього попиту, зумовленого жорсткішою макроекономічною політикою [223].

Що стосується ситуації у соціальній сфері, то можемо проаналізувати дані звіту Департаменту бюджетної політики та соціального захисту апарату ФПУ і розглянути негативні результати: у жовтні 2014 р. порівняно з груднем 2013 р.:

- тарифи на водопостачання зросли на 47,4%, каналізацію – на 69,3%, природний газ – 62,8%, гарячу воду та опалення – на 16,1%;
- ціни у сфері охорони здоров'я збільшились на 23,6% (фармацевтична продукція подорожчала на 35,4%, амбулаторні послуги - на 12,8%);
- реальна зарплата у жовтні 2014 р. порівняно з жовтнем 2013 р. впала на 13,1%;
- заборгованість населення за житлово-комунальні послуги на 01.01.2014 р. склала 11,8 млрд. грн.(без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя) [228].

Також підкреслюємо негативну ситуацію на валютному ринку: рекордне падіння гривні скоротило купівельну спроможність громадян країни вдвічі, а пенсіонерів та студентів поставило на межі виживання через стрімкий ріст цін та незмінні соціальні виплати.

В таку складну соціально-економічну кризу велика роль покладається на керівну гілку влади для стабілізації ситуації в країні. Щоб подолати соціальні потрясіння, уряд націлений вживати радикальних заходів із зменшення державних бюджетів та лібералізації економіки. Пріоритетними напрямками виходу з кризи ми вбачаємо у діяльності уряду за такими напрямками: формування сучасного інструментарію макроекономічної стабілізації; реформування податкової та бюджетної системи і підвищення ефективності використання бюджетних коштів; розвиток дрібного

підприємництва та відбудова державних підприємств; формування інвестиційного клімату; розширення та зміцнення внутрішнього ринку; перепрофілювання зовнішньоекономічної політики; детінізація та протидія розвитку корупції; підвищення ефективності соціальної політики; посилення самостійності регіонів. Нове позиціювання України на міжнародній арені повинно призвести до погляду на Україну як стратегічного партнера та вагомого гравця на міжнародному ринку, що потягне за собою зміни у всіх сферах життя. Сучасна економічна криза є невід'ємною складовою кризи утвореного глобального світоустрою, західної цивілізації та міжцивілізаційних взаємодій. Сучасні інститути глобального управління й економічного регулювання мають бути не лише економіко-політичними, а й екологічними, соціальними, духовними, не прозахідними, але між цивілізаційними [135].

Підтвердженням вищезазначеному є той факт, що суспільство прагне бути аполітичним, але в сучасній моделі державного розвитку імперативами виступають формування системи олігархічного капіталізму, внутрішня боротьба, розгортання національного протистояння, тому про спокій соціального розвитку мова не може йти. Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури передбачає аналіз наявного стану її галузей, виявлення негативних сторін, які потрібно ліквідувати, та позитивних, які необхідно вдосконалити. В поточній ситуації урядові заходи спрямовуються не на підвищення рівня життя населення, а на повільніше падіння або хоча б стабілізацію соціальних показників. В урядових дискусіях панує економічна тематика. Проте варто підкреслити, що попри важкий час, державне регулювання соціально-економічної сфери виступає єдиним визначником курсу України. Надалі відбувається формування стратегічних документів та планів на наступні роки з позитивною динамікою для України, наприклад, до 6.02.2015 р. державні адміністрації повинні привести регіональні стратегії розвитку у відповідність до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р.

Перші спроби незалежної України окреслити власні пріоритети розвитку відображені у Постанові Верховної Ради України „Про основні напрями економічної політики України в умовах незалежності” (1991 р.), яка соціальну сферу не виділяла пріоритетною, а, дещо, навпаки, розвиток соціальних процесів - як обмеження для розвитку економічних.

Першим стратегічним документом, розробленим в Україні за часи незалежності можна вважати проект програми „Україна-2010”. На жаль, даний проект так і не був реалізований, деякі положення було взято за основу в розробці нових перспективних документів. Дана стратегія мало нагадує справжній стратегічний програмний документ. Його недоліками, на нашу думку є, недосконалий виклад напрямів розвитку, відсутність поставлених цілей розвитку, неструктуризованість матеріалу.

Необхідно відмітити важливість в економіці України іншого стратегічного документа - Послання Президента України до Верховної Ради – „Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 рр.”, в якій передбачалися шляхи євроінтеграції, проте дана програма не була повністю виконана і не користувалася популярністю в розробці інших стратегічних документах.

Великі надії покладались на Довгострокову стратегію розвитку України та пріоритети діяльності Кабінету Міністрів на 2006-2007 рр. , яка так і не була затверджена. Основними завданнями стратегії тогочасний прем’єр-міністр України визначив: зростання економіки, підвищення ролі України у світі та інтеграція країни у співтовариство розвинутих країн, розвиток та використання інтелектуального потенціалу нації, підвищення якості життя населення, єднання країни [176]. Поставлені завдання виявились занадто складними для виконання, навіть якби дана стратегія і була прийнята, хоча рівень життя у даний період підвищився, проте економічна криза наступного року звела нанівець попередні зусилля.

Серед інших стратегічних документів, розроблених в Україні, можна виділити Стратегію економічного і соціального розвитку України 2004-2015 рр. Шляхом європейської інтеграції, а також Український прорив, в яких підкреслюється роль глибоких соціальних перетворень в Україні та їх першочерговості.

Станом на сьогодні, в Україні існує багато стратегічних документів державного регулювання соціальної інфраструктури України, особливо таких, що стосуються окремих галузей соціальної сфери, проте не існує єдиноправильного механізму їх реалізації.

В Україні набуває поширення практика розробки довгострокових документів неурядовими організаціями. Так у 2008 р. за участі Інституту економіки і прогнозування НАНУ, Інституту демографічних і соціальних досліджень НАНУ, Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень в м. Харкові при Президенті України розроблена Національна стратегія розвитку „Україна-2015”, яка ґрунтується на дослідженнях, проведених „Українським форумом” за підсумками конференцій та інших наукових зустрічей протягом 2006-2007рр. Автори критикують відсутність національної стратегії розвитку та вважають, що запропонована Національна стратегія розвитку „Україна-2015” є відповіддю на гострий дефіцит державного стратегічного планування [224, с. 6]. Основу розробки національної стратегії вбачають у визначенні пріоритетів соціального розвитку.

Сучасні економісти дійшли висновку – знання є вирішальним фактором забезпечення зростання продуктивності праці, тобто освітній рівень працівників зумовлює рівень розвитку виробництва і забезпечує стабільність економічної системи та сталий розвиток суспільства.

Таким чином державне регулювання освітньої галузі може стати основою змін країни, тож проаналізуємо його. В Україні для управління

освітою створена система державних органів влади та органів громадського самоврядування. Законом регламентуються державні стандарти, які встановлюють вимоги до змісту, обсягу та рівня освітньої та фахової підготовки. Державні стандарти розробляються окремо для кожного освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня.

У травні 2005 р. Україна офіційно приєдналася до Болонського процесу, але ще раніше було широко задекларовано про підтримку його основних положень владою та керівництвом освітою. Формування національної системи кваліфікацій вищої освіти, яка гармонізуватиме із системою кваліфікацій європейського простору вищої освіти, сприятиме подальшій її сертифікації в європейських та світових структурах [244].

Система освіти в Україні знаходиться на етапі становлення найкращих світових цінностей. Так як з появою нових професій, з'являється потреба у працівниках, що володіють новими кваліфікаціями, виникає необхідність докорінного реформування освіти. Досвід Південної Кореї є дуже цінним, так як вона є одним із найуспішніших прикладів застосування парадигми економіки знань у своїй стратегії розвитку [138].

У США оперативно вивчають і оцінюють як стан нинішньої освіти та її ефективність, так і працюють над тим, щоб своєчасно корегувати упущення. Для цього регулярно здійснюються дослідження з вивчення ефективності підготовки спеціалістів, аналізуються причини упущень, помилок [98, с. 62].

Основу сучасної системи вищої освіти Німеччини становлять три типи вищих шкіл: університети і прирівняні до них вищі навчальні заклади; вищі професійні школи та художні й музичні коледжі академій мистецтв. Їх девіз - „орієнтація на практику". [98, с. 60].

Українська освіта, борючись з застарілими радянськими стандартами, рухається шляхом її вдосконалення та підвищення якості підготовки висококваліфікованих кадрів.

Основи знань закладаються у загальноосвітніх закладах. Мережа закладів середньої освіти є досить розгалуженою. Значною проблемою залишається збільшення кількості шкіл з малою наповнюваністю учнів, що призводить до скорочення мережі шкіл, яке, в свою чергу, породжує проблему добирання дітей у сільських місцевостях до школи. Дане питання спробувала розв'язати держава у вигляді затвердження програми „Шкільний автобус" від 16.01.2013 р. Розглянемо на рисунку 2.11 динаміку постачання шкільних автобусів за період з 2003 по 2013 рр.

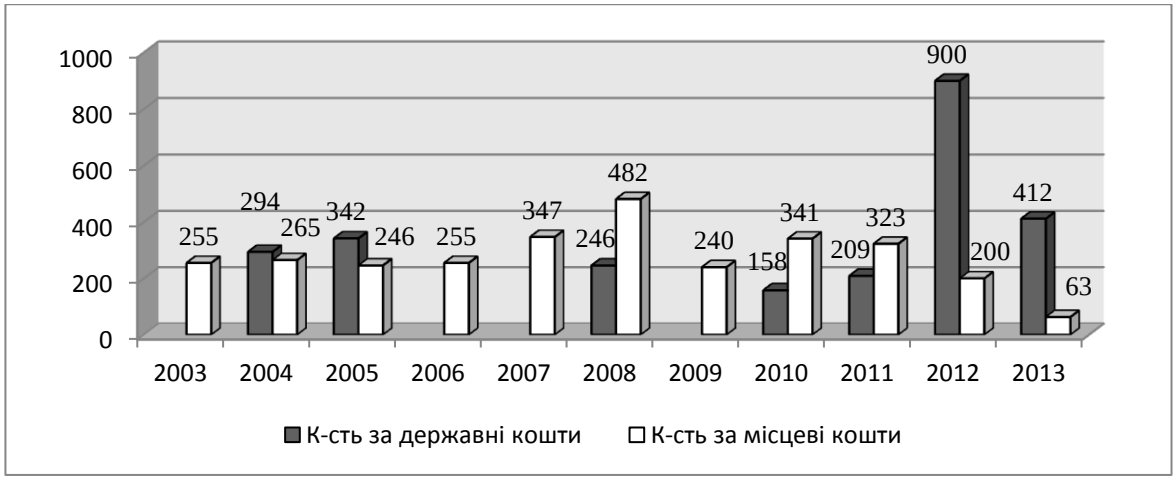

Рис.2.11. **Динаміка постачання шкільних автобусів за період з 2003 по 2013 рр. (од.)**

Джерело: власне опрацювання автора

Як бачимо, постачання шкільних автобусів здійснюється за рахунок як місцевих, так і державних коштів. Значне постачання їх кількості відбулося у 2012 р. – 1100 од., 900 з яких за державні кошти. Перевезення учнів шкільними автобусами Львівської області складає понад 76 % від потреби. У 2012 році за кошти державного бюджету загальноосвітні навчальні заклади області отримають 31 шкільний автобус, з обласного бюджету передбачено 2,4 млн. грн. для придбання 6 автобусів, з місцевих бюджетів – 4 автобуси,

що дасть можливість збільшити перевезення учнів ще на 12% [197]. Проте, Рахункова палата констатує про невтішні показники виконання даної програми. „Програма не має обґрунтованих розрахунків і не відображає фактичну потребу автобусів на місцях”, - йдеться в повідомленнях палати. [91].

Якщо ж говорити про матеріальне забезпечення шкільних закладів, то необхідно підняти питання вартості утримання 1-го учня у школах. Станом на сьогодні для дітей у Львівській обл., які навчаються у 1-4-х класах, бюджетне харчування розраховане на 4,20 грн. Для дітей із малозабезпечених сімей – 7,60 грн, для дітей-сиріт і дітей, які під опікою, – 8,80 грн. Вартість утримання 1-го учня у школах, де навчається менше 20-ти учнів, складає більше 20 тисяч грн. в рік [70].

Проблемою для вирішення залишається організація безкоштовного харчування дітей із малозабезпечених сімей. Хоча необхідно відзначити, що показник охоплення безкоштовним харчуванням цієї категорії дітей зростає: у 2011 р. – 66%, на 01.04.2012 р.– 86,8%. Найнижчі показники охоплення гарячим харчуванням дітей із малозабезпечених сімей у Дрогобицькому (15%), Перемишлянському (40%), Яворівському (44%), Миколаївському (44,8%) районах Львівської обл. %. [211].

Особливим має бути підхід державної та місцевої влади до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянемо мережу загальноосвітніх навчальних закладів, в яких навчаються діти з особливими освітніми потребами у 2013 р. на рисунку 2.12.

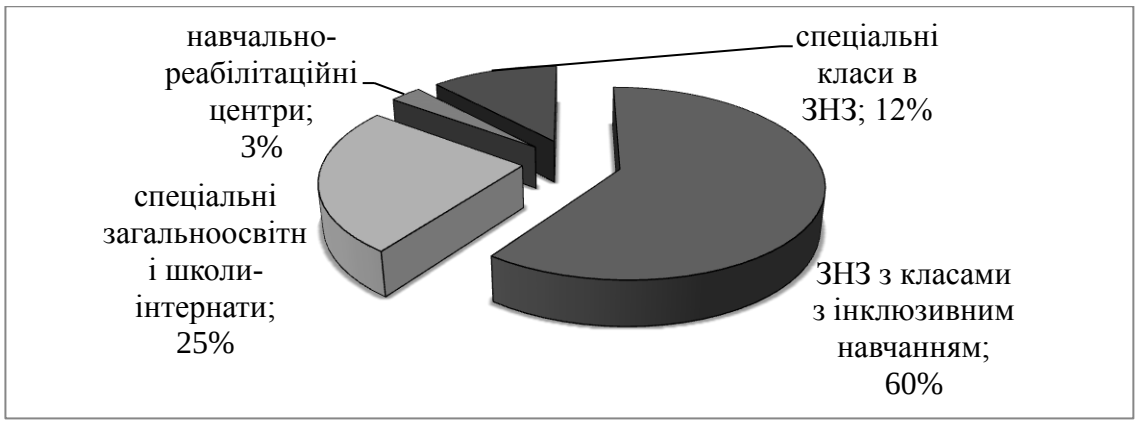

Рис. 2.12. **Загальноосвітні навчальні заклади, в яких навчаються діти з особливими освітніми потребами у 2013 р.**

Джерело: власне опрацювання автора за даними [75]

З метою реалізації пріоритетних завдань освітньої галузі, вирішення яких повинна забезпечувати державна влада, є охоплення навчанням усіх дітей дошкільного та шкільного віку, створення умов для їх розвитку, забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних працівників. Відносно новим у галузі шкільної освіти є питання забезпеченості практичними психологами та соціальними педагогами загальноосвітніх закладів. Розглянемо їх чисельність за окремими регіонами України (табл. 2.8.)

Таблиця 2.8

Забезпеченість практичними психологами та соціальними педагогами загальноосвітніх закладів на кінець 2013-2014 рр.

	Забезпеченість практичними психологами відповідно до нормативів чисельності по регіонах на кінець 2013-2014 навчального року (%)	Забезпеченість соціальними педагогами відповідно донормативів чисельності по регіонах на кінець 2013-2014 навчального року (%)
У К Р А Ї Н А	57,9	47,4
Ів.-Франківська	75,5	67,9
Сумська	75,2	53,5

Продовж. табл. 2.8		
Чернівецька	71,8	60,9
Рівненська	70,5	42,7
Київська	63,6	68,5
Запорізька	63,5	53,0
Дніпропетровськ	62,9	49,3
Харківська	61,4	41,4
Донецька	61,1	30,7
Львівська	60,5	36,4
Одеська	51,1	47,6
Полтавська	48,8	41,5
Черкаська	47,6	80,0
Херсонська	44,6	56,1
Житомирська	43,4	48,3
Тернопільська	42,6	24,5

Джерело: власне опрацювання автора за даними [75]

Середній показник забезпеченості практичними психологами відповідно до нормативів чисельності по Україні на кінець 2013-2014 навчального року складає 57,9%, а середній показник забезпеченості соціальними педагогами – 47,4%. Вважаємо ці показники недостатніми, так як європейські аналоги є значно вищими. Підкреслюємо високі показники у Івано-Франківській, Сумській та Чернівецькій обл., найгірша ситуація за цими показниками у Тернопільській обл. Проілюструємо дані таблиці на рисунку 2.13.

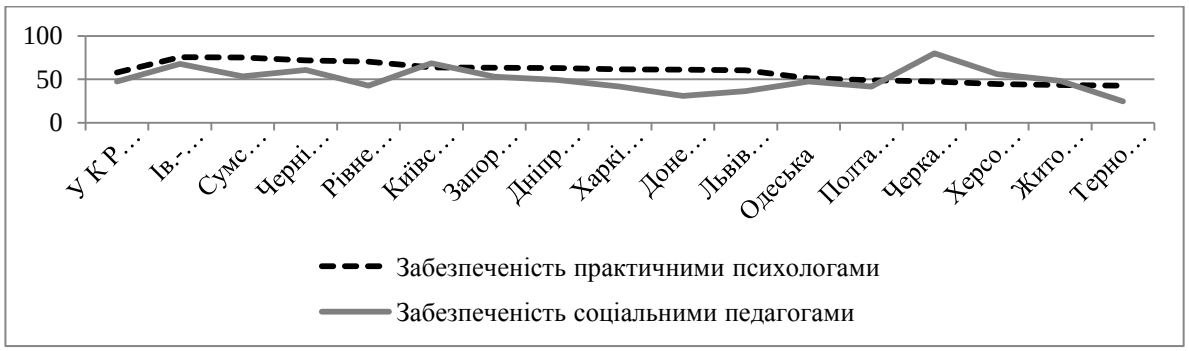

Рис.2.13. **Забезпеченість практичними психологами та соціальними педагогами відповідно до нормативів чисельності по регіонах на кінець 2013-2014 навчального року (%)**

Джерело: власне опрацювання автора за даними [75]

Як показує аналіз державного регулювання освітньої галузі, нові світові тенденції, що зумовлюють перехід до ринкової економіки, призводять до змін і у галузі освіти. Специфіка предмету регулювання обумовлена появою європейських тенденцій розвитку. Особливо широко як інструмент регулювання використовуються програми та проекти розвитку. Звичайно, обмеженість їх реалізації зумовлена недостатнім фінансуванням усіх галузей економіки країни.

Проаналізуємо стан регулювання соціальної інфраструктури Львівської області. Програмою соціально-економічного та культурного розвитку Львівської області на 2012 р. передбачалося реалізацію 14 державних програм та 61 обласна програма, заходи яких розповсюджуються на сфери соціально-економічної діяльності Львівської області. Станом на 31.12.2012 р. фінансувались заходи 42 програм, на які спрямовано 105,8 млн. грн., або 90,1% до передбачених річних обсягів.

Дев’ять програм профінансовані і виконані повністю:

- Програма з питань безпеки та правопорядку на період підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 р. з футболу;
- Програма підтримки органів та установ Державної пенітенціарної служби області;
- Програма створення Львівського регіонального резерву матеріально-технічних ресурсів на 2011 – 2013 рр.;
- Програма підтримки та розвитку спорту в сільській місцевості на 2012 р.;
- Програма розвитку кінематографії на 2012 р.;
- Програма розвитку культури на 2012 р.;

- Програма розвитку туризму та рекреації у Львівській області на 2011 – 2013 рр.;
- Програма виплати одноразової адресної допомоги малозабезпеченим громадянам області у 2012 р.;
- Програма енергозбереження для населення Львівщини на 2009-2012 рр.

Решту програм профінансовано:

- 17 програм – від 91,5% до 99,7%;
- 4 програми – від 84,0% до 89,1%;
- 7 програм – від 70,0% до 79,9%;
- 2 програми – на 65,2% і на 69,0%;
- 2 програми – на 50,0%;
- 1 програму – на 25,3% [89].

Розглянемо напрями використання коштів обласного бюджету Львівської обл. у 2012 р.(на основі виконання заходів 42 програм) на рисунку 2.14.

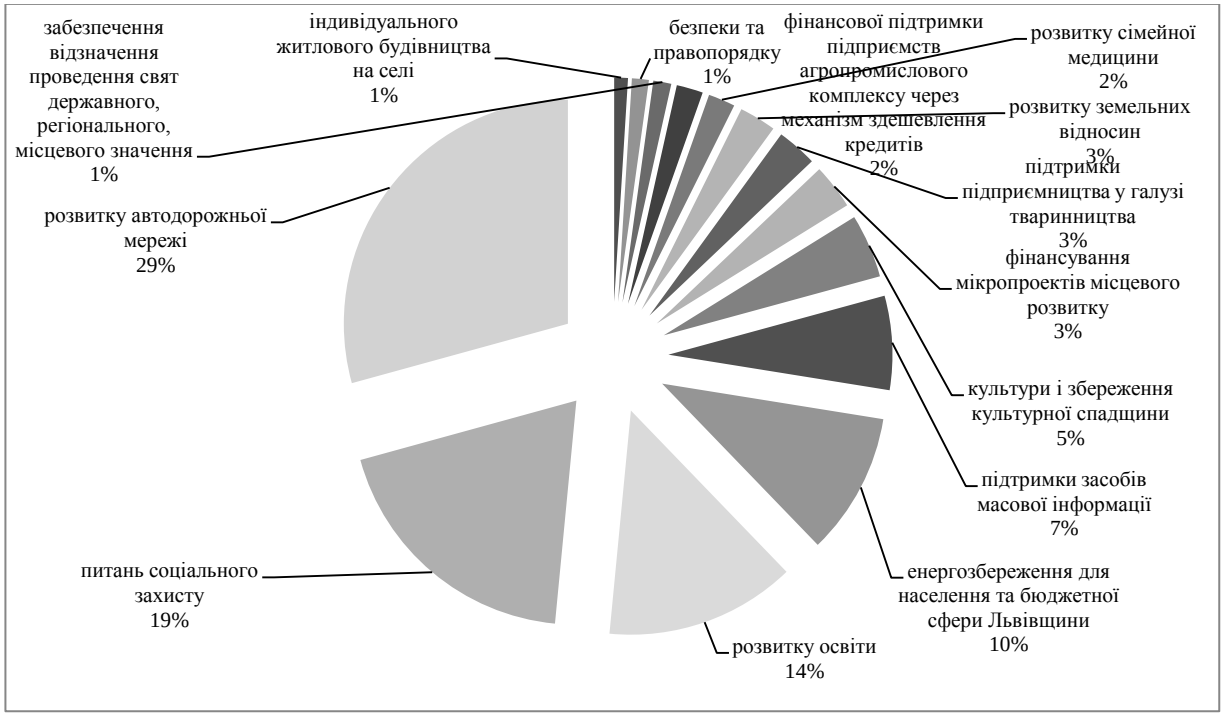

Рис. 2.14. **Напрями використання коштів обласного бюджету Львівської обл. у 2012 р.(на основі виконання заходів 42 програм)**

Джерело: власне опрацювання автора за даними [175]

Робимо висновок, що на фінансування програм соціального розвитку виділялось більше 70% коштів обласного бюджету Львівської області у 2012 р. Розглянемо динаміку 2013 р. За даними звіту про виконання Програми соціально-економічного і культурного розвитку Львівської області на 2013 р., завдання Програми за основними макроекономічними соціальними показниками виконані на рівні (табл.2.9):

Таблиця 2.9

Виконання основних соціальних макроекономічних показників Львівщини у 2013 р. (план-факт)

Показники	Одиниця виміру	2013 р. Програма	2013 р. звіт	Звіт 2013 р. у %% до завдань Програми на 2013 рік
1	2	3	4	5
Гуманітарна сфера				
Чисельність наявного населення (на кінець року)	тис. осіб	2542,2	2539,2	99,9
Кількість постійних дошкільних закладів, усього	одиниць	734	740	100,8
Охоплення дітей 5-річного віку (всіма формами дошкільної освіти), усього	%	100	100	*
Кількість дітей, які отримали послуги оздоровлення та відпочинку, усього	осіб	2500	2380	95,2
з них:				
за кошти обласного бюджету	осіб	2500	2380	95,2
Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на обліку	осіб	2790	2790	100
Кількість усиновлених дітей	осіб	70	34	48,6
Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих під опіку/піклування	осіб	2080	2059	99
Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих в прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу	осіб	300	315	105
Соціальна сфера				
Створення нових робочих місць, усього	тис. одиниць	44,9	50,7	112,9
у тому числі:				
створення робочих місць юридичними особами	тис. одиниць	13	17,1	131,5
Працевлаштування в галузях економіки	тис. одиниць	37,3	46,3	124,1
Контингент одержувачів пенсій, всього	тис. осіб	707,5	711,8	100,6
Обсяги пенсійних виплат з усіх контингентах одержувачів пенсій	млн. грн.	11542,7	11997,9	103,9

Продовж. табл. 2.9

1	2	3	4	5
Обсяги виплат державної допомоги на дітей	млн. грн.	2536,5	2572,5	101,4
Середньомісячна заробітна плата	грн.	2912	2789	95,8
Інвестиційна діяльність				
Обсяг прямих іноземних інвестицій, по наростаючому підсумку (станом на 1 січня)	млн. дол. США	1758,6	1706	93,1
Обсяг прямих іноземних інвестицій	млн. дол. США	162	88,3	54,5

Джерело: власне опрацювання автора за даними [89]

Аналіз відхилення план-факт по гуманітарній сфері показує перевиконання двох показників - кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих в прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу на 5% та кількість постійних дошкільних закладів – на 0,8%. Негативною є динаміка влаштування дітей у прийомні сім’ї, в той час, як показники позбавлення батьківського піклування перевищують планові показники. Можна стверджувати правильність стратегічного планування розвитку соціальної сфери Львівської області – досліджувані нами показники дещо перевищують планові, що характеризує як ріст окремих показників, так і вміння правильно аналізувати тенденції розвитку області. Критичною є ситуація з інвестуванням. Інвестування як процес не належить до проблематики соціального планування, проте його наявність може кардинально змінити майбутні тенденції. Недовиконання плану по інвестиціях складає на 45,5% від бажаного.

Окреслимо основні напрями виконання програм у 2013 р. у Львівській області по галузях соціальної інфраструктури у Додатку Д.

У Львівській обл. спостерігаємо виконання багатьох програм. Більшість з них стосуються соціальної сфери. Основним недоліком стратегічного планування розвитку є відсутність повноцінного фінансування програм.

Проаналізуємо розвиток і реалізацію стратегічного планування соціальної інфраструктури Івано-франківської обл. [174]. Впродовж 2013 р. в Івано-Франківській обл. діяла 91 регіональна обласна цільова програма у відповідних галузях і сферах діяльності. Із загальної кількості затверджених програм на 2013 р. з обласного бюджету передбачено фінансування 52 програм в сумі 129819,9 тис. грн., з яких на 01.01.2014 р. частково профінансовано 46 (86,8% на суму 117515,9 тис. грн. (90,5%). Кошти спрямовувались на виконання заходів програм щодо соціальних заходів (рис.2.15.):

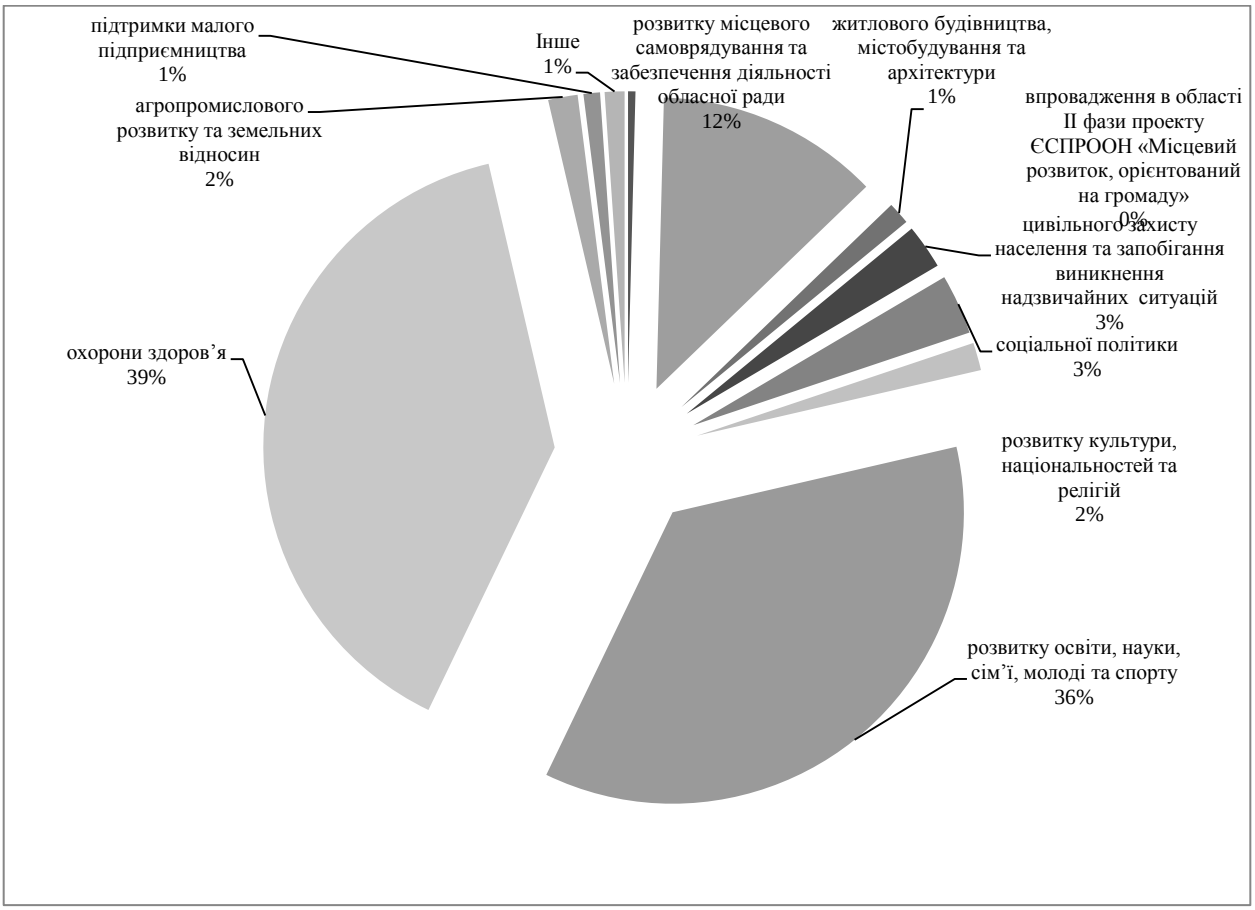

Рис. 2.15. **Напрями використання коштів на виконання заходів програм впродовж 2013 року в Івано-Франківській області**

Джерело: власне опрацювання автора за даними [174]

Аналізуючи структуру коштів, спрямованих на виконання програм, робимо висновок про фінансування 80% програм соціального розвитку, що

свідчить про позитивну динаміку соціально-економічних процесів у області. Найбільшу частку у їх структурі складають кошти на реалізацію програм охорони здоров'я та розвитку освіти, науки, сім'ї, молоді та спорту. Зокрема в Івано-Франківській обл. спостегіраємо доволі високий відсоток виконання програм (табл. 2.10.)

Таблиця 2.10

Перелік деяких програм Івано-Франківської обл., що реалізовувались у 2013р. та їх фінансове забезпечення

Програма	План, тис. грн.	Факт, тис. грн.	% фінансування
Обласна програма будівництва (придбання) доступного житла на 2010-2017 рр.	2869	1775,1	61,9
Регіональна цільова програма розвитку молодіжного житлового будівництва області на 2013-2017 рр.	3642	3327,98	91,4
Програма містобудівного кадастру Івано-Франківської обл. на 2012-2016 рр.	500	336,4	67,3
Програма паспортизації пам'яток містобудування та архітектури місцевого значення Івано-Франківської обл. на 2011-2015 рр.	100	63,1	63,1
Програма розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності області до 2015 р.	11	7,5	68,2
Програма забезпечення профілактики ВІЛ - інфекції, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009-2013 рр.	600	600	100
Обласна цільова програма „Цукровий діабет" на 2010-2013 рр.	14348,9	14348,9	100
Регіональна програма запобігання та лікування серцево-судинних та судинно-мозкових захворювань на 2011-2015 рр.	1048,9	1048,9	100
Комплексна програма „Здоров'я населення Прикарпаття" 2013-2020 рр.	29007,4	28713,5	99
Регіональна програма розвитку донорства крові та її компонентів на 2012-2014 рр	200	198,6	99,3
Програма розвитку освіти Івано-Франківщини на 2008-2015 рр.	34658,7	32317,4	93,2
Обласна комплексна програма „Молодь Прикарпаття"	629,5	364,6	57,9
Регіональна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 рр.	1091	595	54,5
Обласна цільова соціальна програма з оздоровлення та відпочинку дітей на період до 2015 р.	3415,5	2608,5	76,4
Регіональна цільова програма „Культура Івано-Франківщини" на 2011-2015 рр.	1297,7	1063,4	81,9
Регіональна цільова програма „Просвіта: XXI століття" на 2013-2016 рр.	539,4	534,4	99,1
Обласна комплексна програма соціального захисту населення Івано-Франківської обл. у 2012-2016 рр.	3666,3	3091,3	84,3
Регіональна цільова програма розвитку міжнародного співробітництва області на 2012-2015 рр.	225	83,5	37
Програма розвитку туризму в області на 2011-2015 рр.	550	246	45
Програма захисту і розвитку української мови на території Івано-Франківської обл. на 2013-2015 рр.	500	46,5	9,3
Регіональна цільова програма підтримки книговидання на 2011-2015 рр	500	157,3	31,5

Джерело: власне опрацювання автора за даними [174]

Проаналізуємо виконання планових показників фінансування (рис. 2.16.)

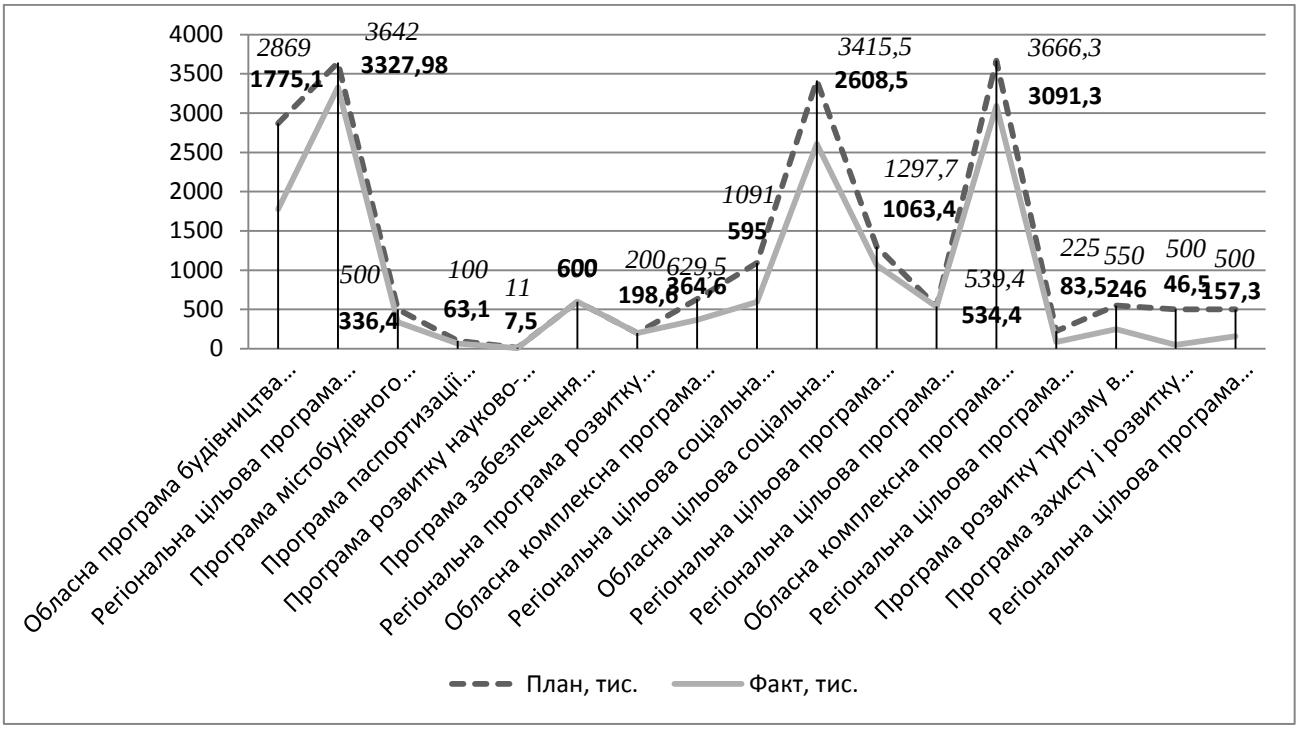

Рис. 2.16. **Аналіз план-факт фінансування окремих програм Івано-Франківської області у 2013 р.**

Джерело: власне опрацювання автора за даними [174]

Як бачимо, жодна з перелічених програм не була профінансована понаднормово. Проте, можемо стверджувати, що основні програми стратегічного розвитку соціальної інфраструктури (найбільш вагомі) виконані повністю або наближені до повного виконання, а саме „Програма забезпечення профілактики ВІЛ - інфекції, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД” на 2009-2013 рр., „Регіональна програма запобігання та лікування серцево-судинних та судинно-мозкових захворювань” на 2011-2015 рр., Комплексна програма „Здоров’я населення Прикарпаття” 2013-2020 рр., Регіональна цільова програма „Просвіта: XXI століття” на 2013-2016 рр.

У Чернігівській обл. у 2013 р., за попередніми даними головних виконавців програм, діяло 79 програм, з них 65 – затверджено обласною радою. Із загального кола програм для 28-ми передбачалось пряме фінансування з обласного бюджету. Одна з найважливіших програм, **Регіональна цільова програма розвитку зовнішньоекономічної діяльності на 2011-2015 рр.** Чернігівській обл. із передбачених обласним бюджетом на 2013 р. 360,0 тис. грн. фактично профінансовано 75,7 тис. грн. [218].

Аналіз державних програм економічного розвитку показує, що вони комбінована система з трьох різних технологій:

– політичної (необхідна для узгодження інтересів, цілей і пріоритетів різного рівня, формування консенсусу учасників, контроль за результативністю);
– інтелектуальної (відповідає за розробку уявлень про майбутні програми, формулювання проблем і пошук найбільш ефективних рішень);
– управлінської (покликана забезпечити реалізацію окреслених цілей програми на основі використання наявних фінансових, організаційних, людських та інших видів ресурсів) [214, с. 216]. Як бачимо, в Україні існує надмірна кількість стратегій, проте більшість з них не виконуються. Результатом діяльності органів влади є, на жаль, не якість розроблених перспективних документів, а їх кількість.

Кожна комплексна стратегія чи програма уточнюється ще низкою програм, наприклад, за програмою „Питна вода України” передбачається реалізувати 6 проектів. Діяльність державних органів влади головно спрямовується не на забезпечення їх виконання, а на нові розробки проектів та програм.

Проаналізувавши більше двох десятків Програм соціального та економічного розвитку областей на 2014 рік ми дійшли таких висновків:

– програма є основним документом довгострокового економічного та соціального розвитку області;

– є коротким інформаційним джерелом щодо стану та перспектив розвитку області;

– визначає напрями регіональної політики на наступний рік;

– описує очікувані результати;

– поєднує заходи виконання програми з можливими виконавцями та джерелами фінансування.

Програми соціального та економічного розвитку Житомирської та Рівненської обл. на 2014 р. першочергово пріоритетними напрямками розвитку вважають модернізацію виробництва, в той час, як Волинська обл. має на меті впровадження економічних реформ. Метою Полтавської обл. програми є підвищення якості життя населення на основі утримання стабільності соціально-економічного розвитку, забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці, зростання конкурентоспроможності регіону.

Найактуальнішими завданнями розвитку Львівської обл. у 2013 р. були: розвиток базових галузей реального сектору економіки області; впровадження пілотного проекту „Відродження галицького села”; активізація будівництва у житловому секторі, енергоефективність та енергоощадність та підсилення інвестиційної політики.

Провівши аналіз програм, ми зосередились на об’єктах соціальної інфраструктури, звівши у таблицю показники введення в експлуатацію об’єктів соціальної сфери за рахунок усіх джерел фінансування в Рівненській, Волинській, Житомирській, Закарпатській та Полтавській областях у 2012-2013рр. та прогноз на 2014рр. Розглянемо у Додатку Е.

Як бачимо, основними показниками введення в експлуатацію об’єктів соціальної сфери є загальна площа житла, загальноосвітні навчальні заклади,

дошкільні навчальні заклади, амбулаторно-поліклінічні заклади, лікарні та показники житлово-комунального господарства. Найвищими показниками введення в експлуатацію житла з проаналізованих у таблиці є Закарпатська обл., що у 2012 р. перевищує аналогічний показник у Рівненській обл. на 127,3 тис. кв.м., у Волинській обл. на 62,6 тис. кв.м, у Житомирській та Полтавській обл. більш, ніж удвічі. За прогнозами у 2014 р. даний показник Закарпатської обл. зросте на 4% відносно 2012 р.

Щодо показників загальноосвітніх навчальних закладів, можемо зробити висновок про найменшу забезпеченість учнівськими місцями Волинської обл., в той час, як темп зростання Рівненської обл. за даним показником у прогнозному 2014 р. становить 40%.

Введення в екплуатацію дошкільних навчальних закладів у Житомирській обл. не відбувається, хоча є позитивний прогноз на 2014 р. В той час, як у інших областях спостерігається позитивна динаміка.

Відносно введення в експлуатацію закладів охорони здоров'я, позитивна динаміка відсутня, прогнозні показники часто не співпадають з реально виконаними, а статистика ліжко-місць на особу перевищує європейську норму, що потребує надмірних бюджетних витрат на їх утримування.

За показниками житлово-комунального господарства спостерігається невеликий плановий ріст розвитку каналізаційних та газових мереж, а також введення в дію автомобільних доріг загального користування. Як бачимо, процеси стратегічного планування в Україні набули широкого масштабу. Жодне планування розвитку області неможливе без аналізу минулого і екстраполяції у майбутнє.

Особливу роль у процесах макроекономічного прогнозування належить відвести виданню Міністерства економічного розвитку і торгівлі України „Україна: перспективи розвитку (Консенсус-прогноз)", яке готується департаментом макроекономічного прогнозування в рамках Проекту

„Прискорення прогресу в досягненні Цілей Розвитку Тисячоліття в Україні”. Дане видання виходить декілька разів в рік на основі проведених семінарів з макроекономічного прогнозування. Структура видання включає аналіз макроекономічних показників попередніх періодів, динаміку консенсус-прогнозу, стислий огляд консенсус-припущень, прогноз макроекономічних показників майбутніх періодів та аналіз ризиків. Нагадаємо, консенсус-прогноз – це усереднене значення основних прогнозних показників економічного розвитку України, які розраховані на основі експертних оцінок учасників „Консенсус-прогноз” опитування [176]. На основі наданих матеріалів було розраховано інтегральну оцінку ризиків як добуток оцінок вірогідності реалізації явища та впливу явища на економіку України, зважений на кількість респондентів.

Отже, для нашого аналізу ми обрали лише ті, найвищі ризики, що можуть вразити економіку України 2014-2015рр. та оцінили їх соціальні наслідки (Додаток Ж). Як бачимо, найвищими зовнішніми ризиками є дефіцит зовнішнього фінансування та звуження можливостей доступу до міжнародних ринків капіталу та неотримання запланованого фінансування від МВФ, що автоматично зачиняє двері українським громадянам до європейських стандартів життя. Будь-які збурення у міжнародному середовищі негативно впливатимуть на економіку України, а, як наслідок, на її соціальну складову. Якщо говорити, про внутрішні ризики, то їх перелічено значно більше, найвагомішим з них є значне зростання дефіциту державного бюджету, що неминуче призводить до зниження рівня життя населення. Як бачимо, усі з основних ризиків для розвитку держави є економічними, а, отже, поняття економічного розвитку соціальної інфраструктури є актуальним і першочерговим для подальшого стратегічного зростання країни.

Підведемо підсумки стану державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України:

– сформовано належну законодавчу базу, яка лягла в основу розроблення перспективних соціальних документів;

– залучення до процесу розроблення стратегічних документів висококваліфікованих спеціалістів, міжнародних експертів та консультативних центрів;

– забезпечення відкритості процесу розробки прогнозно-програмних документів;

– використання закордонного досвіду при розробці перспективних соціальних документів;

– уніфікація основ планування та прогнозування на основі розроблених Методичних рекомендацій з прогнозування основних макроекономічних показників в Україні;

– врахування широкого кола наявних проблем та аналіз шляхів їх вирішення;

– недієвість системи стратегічного планування в Україні;

– непов’язаність стратегічних документів між собою.

Необхідність державного регулювання соціальної інфраструктури посилюється з розвитком міжнародних відносин та інтеграцією України у світові спільноти. Деяким галузям даної сфери притаманні найбільш відомі ознаки ринку: подібні явища не мають аналогів у інших галузях, тому розвиток системності та диференціації державного регулювання повинен враховуватися на всіх етапах планування. Доводиться констатувати, що проблем у апараті державного регулювання є достатньо та командні методи адміністрування вкоренилися, проте для усунення недосконалостей необхідне здійснення лібералізації усіх галузей соціальної інфраструктури. При цьому державний вплив повинен виявлятися у стані концептуальної розробленості його змістовних аспектів.

2.3. Ефективність державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України

Державне регулювання виявляється в управлінні соціальним та економічним розвитком країни. У зв'язку з встановленням ринкових відносин в Україні, відбуваються процеси перебудови національної економіки з пріоритетами європейських стандартів життя, використання науково-технічного прогресу, активізації підприємницької діяльності. Як результат, нагальним питанням постає роль держави як каталізатора усіх стратегічних процесів в країні. Державна підтримка галузей національної економіки є гарантією їх функціонування в майбутньому. Але постає питання ефективності державного регулювання стратегічного розвитку інфраструктури України. Галуззю, що потребує найбільшої участі держави є соціальна сфера - як така, що покликана підвищувати добробут громадян, відповідати за соціальне забезпечення, освіту, науку та ін.

Основним економічним важелем регулювання соціальної інфраструктури чинне законодавство визначає бюджетне фінансування за рахунок державного і місцевого бюджетів. Останніми роками загальний обсяг інвестицій у відтворення матеріальної бази соціальної сфери значно зменшився, галузева структура, склад і розміщення об'єктів формуються значною мірою стихійно. Оскільки серед бюджетних асигнувань на підтримку розвитку соціальної інфраструктури переважає відшкодування витрат господарств на будівництво відповідних закладів, органи державного управління практично не мають змоги управляти цим процесом. Тому найбільше коштів витрачено на створення інженерних комунікацій (насамперед будівництво газопроводів) та значно менше – на зміцнення матеріальної бази освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення [239].

Державне регулювання економіки зумовлює належне фінансування відповідних галузей, регіонів, народногосподарських комплексів. Якщо

говорити про фінансування соціальної сфери, то необхідно проаналізувати Державні бюджети на 2013 р. та попередні роки.

Розуміючи проблеми фінансування соціальної сфери та погіршення стану здоров'я населення 18.09.2013 р. КМУ розробив Концепцію розвитку системи фінансового забезпечення у сфері охорони здоров'я, тим самим визначивши стратегічні напрями розвитку системи фінансового забезпечення у сфері охорони здоров'я.

Проведемо паралелі з провідними світовими країнами, наприклад, у Фінляндії охорона здоров'я, як і соціальна допомога, фінансується в основному за рахунок державних коштів. При цьому муніципалітети надають приблизно 35% загального обсягу фондів. У Франції витрати на систему охорони здоров'я складають 9,6% від ВВП, у Німеччині – 10,6%, у Нідерландах – 8,6%, в Італії – 6,9%, у США – 14%, тоді як в Україні – 4% [186].

Проаналізуємо детальніше фінансове забезпечення соціальної сторони зведеного бюджету України за 2000-2013 рр. (Додаток З)

З вищенаведеної таблиці можемо зробити такі висновки: явно виражені диспропорції у фінансуванні соціальної сфери та його недостатність; найбільшу частку у структурі видатків державного бюджету займають видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення населення: спостерігаємо зростання з 12,4% у 2000 р. до 28,7% у 2013 р., темп їх зростання є найшвидшим. Хочемо відмітити, що у 2005 р. ця частка теж досягала одного з найвищих значень – 28,2%. Найбільшого темпу приросту дана стаття витрат досягла у 2005 р. стосовно до 2004 р. – на 9,2%; найбільші зміни помітні у структурі видатків на освіту, їх обсяг зріс з 7,1 млрд. грн. у 2000 р. до 105,5 млрд. грн. у 2013 р., тобто у 14,9 разів (14,7% у 2000 р. до 20,9% у 2013 р.). Свого максимуму видатки на освіту досягнули у 2009 р. і становили 21,7% від загальної суми видатків зведеного бюджету; хочемо

зазначити надмірне недофінансування духовного та фізичного розвитку населення, що у 2000 р. склало у 6,7 разів менше, ніж видатки на соціальну сферу та соціальне забезпечення населення; у 2005 р. (до кризовому році) – 11,5 разів; у 2009 р. (кризовому році) – 9,5 разів; у 2013 р. – 10,6 разів; частка видатків на охорону здоров'я залишається майже незмінною – 10-12% протягом 13 останніх років, проте підкреслюємо недостатність фінансування за даною статтею, так як рівень охорони здоров'я залишається незадовільним; позитивною тенденцією є зростання частки витрат на соціально-культурну сферу та соціальний захист і соціальне забезпечення, яка у 2013 р. становила 64,4%, в той час як у 2000 р. становила всього 39,2%.

Доцільно зазначити, що в Україні порушено сам процес бюджетоутворення. Бюджет формується не шляхом надання фінансових запитів знизу, а зверху надсилаються граничні обсяги фінансування, в межах яких можливо надати бюджетні запити. На рівні Міністерства фінансів України, в національному бюджеті закладена цифра граничного фінансування, якої повинні дотримуватися всі області. Цю суму розділяють на кількість учнів і виділяють на школи. А після цього районні управління освіти проводять кінцевий розподіл коштів на місцях [158, с. 167].

Ще одним важливим недоліком і, як результат, показником неефективності державного регулювання є невиконання бюджетів. Розглянемо структуру видатків державного бюджету за економічною класифікацією у 2012–2013 рр. у порівнянні з плановими показниками (табл.. 2.11.)

Таблиця 2.11.

Структура видатків державного бюджету за економічною класифікацією у 2012–2013 рр. [88].

Статті видатків	2013 р.			Відхилення від 2012 р.	
	план	факт	% виконання	млрд.грн.	темп росту, %
Поточні видатки	**403,1**	**385,6**	**95,7**	**19,4**	**105,3**
у тому числі:					
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	*64,6*	*64,3*	*99,5*	*4,5*	*107,5*
Оплата праці працівників бюджетних установ	48,8	48,6	99,7	3,4	107,4
Заробітна плата	28,0	27,9	99,5	1,6	106,3
Грошове утримання військовослужбовців	20,8	20,7	99,9	1,7	109,0
Нарахування на заробітну плату	15,8	15,7	99,1	1,2	108,1
Використання товарів і послуг	*70,8*	*61,3*	*86,6*	*-3,2*	*95,0*
у тому числі:					
Предмети, матеріали, обладнання та інвентар	5,5	4,6	82,9	-0,8	85,8
Медикаменти та перев'язувальні матеріали	3,7	3,6	97,2	0,4	113,4
Продукти харчування	2,0	1,9	97,9	-0,2	92,4
Видатки на відрядження	1,1	1,0	88,4	-0,1	92,2
Видатки та заходи спеціального призначення	1,9	1,1	61,1	-0,7	62,2
Оплата комунальних послуг та енергоносіїв	5,6	5,3	94,7	-0,1	98,9
Дослідження і розробки, окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм	44,3	39,1	88,3	-0,4	98,9
Обслуговування борговихзобов'язань	*35,2*	*34,4*	*97,7*	*8,7*	*133,6*
Поточні трансферти(підприємствам, органам державного управління інших рівнів, урядам іноземних держав та міжнародних організаціям)	*138,4*	*132,8*	*96,0*	*-7,9*	*94,4*
Соціальне забезпечення	*88,5*	*88,4*	*99,9*	*14,1*	*119,0*
у тому числі:					
Виплата пенсій і допомоги	84,5	84,5	100,0	17,9	127,0
Стипендії	0,3	0,3	99,8	0,01	104,1
Капітальні видатки	**29,6**	**17,8**	**60,3**	**-11,7**	**60,5**
ВСЬОГО ВИДАТКІВ	**432,9**	**403,5**	**93,2**	**7,8**	**102,0**

Як бачимо, лише виплата пенсій та допомоги була своєчасною і становила на 17,9 млрд. грн. більше, ніж у попередньому періоді. Усі решта платежі не були виконані у вказані терміни. Сумарних видатків у 2013 р. було здійснено на 2% більше, ніж у 2012 р., у тому числі поточних на 19,4 млрд. грн. більше, а капітальних на 11,7 млрд. грн. менше.

За О. Воробйовою, невиконання плану за видатками з року в рік свідчить про: недостатність доходів державного бюджету; неправильну систему планування видатків бюджету; постійне завищення видатків бюджету в умовах відсутності реальних джерел для їх фінансування; відсутність реального зв'язку між доходами і видатками бюджету; значний популізм депутатів ВРУ при ухваленні видаткової частини бюджету держави; необхідність створення взаємозв'язку між доходами і видатками бюджету за рахунок впровадження в практику програмно-цільових методів планування доходів і видатків державного бюджету [53].

У 2012 р. в Україні була вперше застосована методика розробки песимістичного сценарію бюджету. Песимістичний сценарій передбачає справдження основних ризиків, що можуть погіршити ситуацію у прогнозованому періоді [227]. Також хочемо підкреслити, що фінансування системи соціальної інфраструктури відбувається як за рахунок державного бюджету, так і за рахунок місцевих. Пріоритетність у даному питанні надається коштам місцевих бюджетів, - наприклад, близько 80 % обсягів державного фінансування охорони здоров'я в Україні здійснюється за рахунок місцевих бюджетів.

У ході проведення аудиторами Рахункової палати контрольно-аналітичних та експертних заходів порушень бюджетного законодавства (незаконного, у тому числі нецільового), неефективного використання коштів Державного бюджету України та державних цільових фондів відповідно до статей 116 і 119 Бюджетного кодексу України, виявлено збитків на загальну суму 12 млрд. 943,8 млн. грн. З цієї суми: незаконне, у тому числі нецільове

використання коштів становить 4 млрд. 781,1 млн. грн.; неефективне – 8 млрд. 162,7 млн. грн. [90, с. 25].

Згідно звітів Рахункової палати за 2012 р., виявлено 9 напрямів неефективного управління та використання державних коштів. Проаналізуємо їх на рисунку, а також частки у порушеннях (рис. 2.17.)

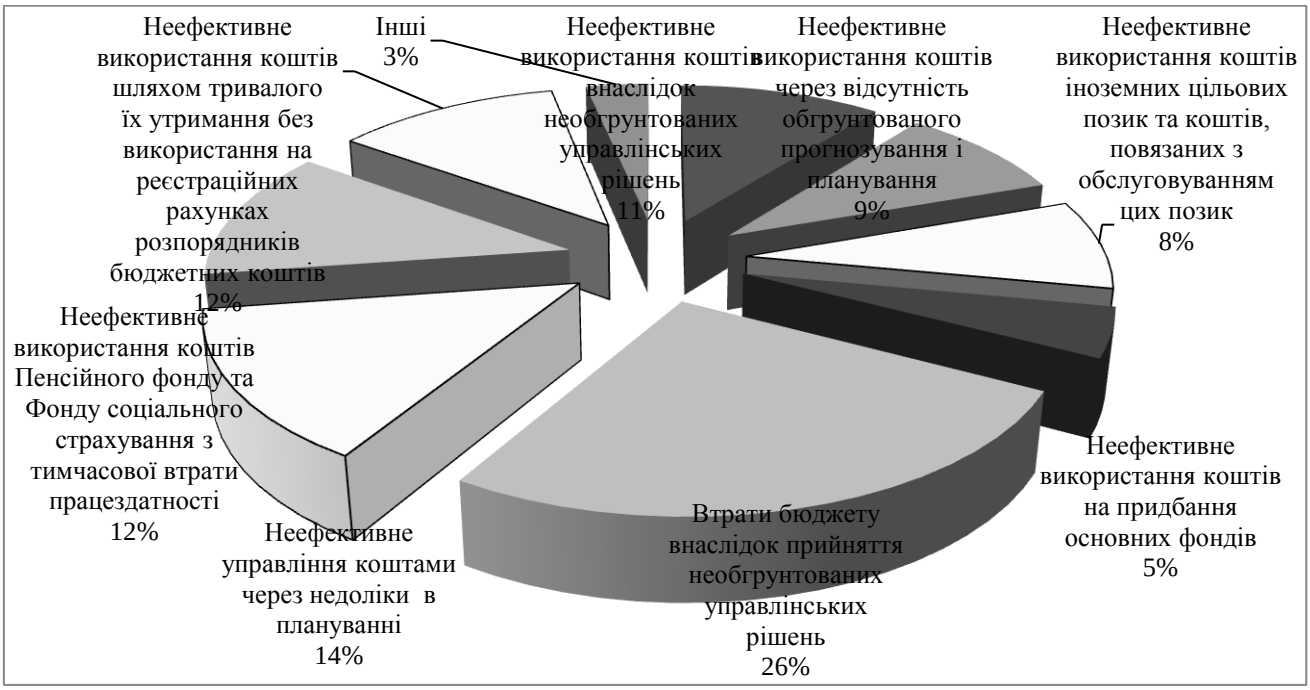

Рис.2.17. **Структура неефективного управління та використання державних коштів у 2012 р. за видами** [90, с. 28].

Як показано на рисунку, найбільшу частку у структурі порушень займають втрати бюджету внаслідок прийняття необґрунтованих управлінських рішень – 26%. Як зазначалось вище, загальних втрат у 2012 р. було на суму 12 млрд. 943,8 млн. грн. та від прийняття необґрунтованих управлінських рішень – 3 млрд. 365,388 млн. грн., що являється надзвичайною сумою для українського бюджету. На нашу думку, головною причиною необґрунтованих управлінських рішень є відсутність комплексного стратегічного мислення на рівні влади: усі дії спрямовуються на вирішення поточних проблем країни, нехтуючи майбутнім, оскільки воно ще не наступило. Стратегічне мислення може бути шляхом осмислення можливостей багатоваріантного розвитку подій, і тому воно являється

необхідністю у плануванні стратегічного розвитку усієї країни. Як наслідок, одним з елементів структури неефективного управління стає неефективне використання коштів через відсутність обґрунтованого прогнозування і планування – 9%, а також неефективне управління коштами через недоліки у плануванні – 14%. Проаналізуємо детальніше, структуру неефективного управління та використання державних коштів у 2012 р. за галузями національної економіки, особливу увагу зосередимо на соціальній інфраструктурі (табл. 2.12.)

Таблиця 2.12

Структура неефективного управління та використання державних коштів у 2012 р. за напрямами (у %)

Напрям неефективного управління та використання державних коштів	**%**
Розвиток транспортної системи, системи зв'язку та житлово-комунального господарства	*6,7*
Економічна та міжнародна діяльність держави	17,2
Забезпечення діяльності та виконання повноважень державними органами	3,5
Взаємовідносини Державного бюджету України з місцевими бюджетами та використання бюджетних коштів на соціально-економічний розвиток і реалізацію пріоритетів розвитку регіонів	*13,7*
Реалізація проектів міжнародних фінансових організацій	0,6
Соціальні питання та питання забезпечення належних умов праці	*16,5*
Охорона навколишнього природного середовища, екологічна безпека та запобігання надзвичайним ситуаціям	*6,1*
Фінансування аграрного комплексу, підтримка вітчизняного сільгоспвиробника та охорона земель державної власності	4
Охорона здоров'я	*1,8*
Культура, утримання і збереження національних багатств	*0,5*
Наука і освіта	*1,3*
Питання державної безпеки, правоохоронної діяльності, обороноздатності держави	1,6
Функціонування судової системи	0,2
Державна підтримка промисловості та енергетичного потенціалу	26,3

Джерело: власне опрацювання автора за даними [91]

Як бачимо, найбільшу частку грошових коштів неефективно використано на державну підтримку промисловості та енергетичного потенціалу - 26,3% , економічну та міжнародну діяльність держави – 17,2% і на соціальні питання та питання забезпечення належних умов праці – 16,5%. Ці сфери несуть не лише найбільшу економіко-господарську цінність для країни, а й є найбільш вразливою стороною у сучасному ринковому суспільстві. Зрозуміло, що вони і потребують значних капіталовкладень, а тому корупційні схеми процвітають у цих сегментах. Сумарно 46,6% державних коштів використано неефективно у соціальній сфері.

Розглянувши структуру неефективного управління та використання державних коштів у 2012 р. за напрямами, зосередимось на порушеннях бюджетного законодавства та дослідимо, у якій сфері вони найчастіше виникають (табл. 2.13.)

Таблиця 2.13

Структура виявлених порушень бюджетного законодавства у 2012 році за напрямами (у %)

Напрям порушення бюджетного законодавства	**%**
Функціонування судової системи	0,2
Державна підтримка промисловості та енергетичного потенціалу	13,6
Розвиток транспортної системи, системи зв'язку та ЖКГ	*13,2*
Економічна та міжнародна діяльність держави	0,4
Забезпечення діяльності та виконання повноважень державними органами	2,4
Взаємовідносини Державного бюджету України з місцевими бюджетами	*12,9*
Реалізація проектів міжнародних фінансових організацій	0,1
Соціальні питання та питання забезпечення належних умов праці	*10*
Охорона навколишнього природного середовища, екологічна безпека	*16,3*
Фінансування аграрного комплексу, підтримка вітчизняного сільгоспвиробника	2,4
Охорона здоров'я	*2,5*
Культура, утримання і збереження національних багатств	*2,4*
Наука і освіта	*12,1*

Джерело: власне опрацювання автора за даними [91, с.29]

Найбільше порушень бюджетного законодавства виявлено у сегменті охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки та запобігання надзвичайним ситуаціям – 16,3%, а також у сфері взаємовідносин Державного бюджету України з місцевими бюджетами та використання бюджетних коштів на соціально-економічний розвиток і реалізацію пріоритетів розвитку регіонів – 12,9%. Знову ж таки, такі явища ми пов'язуємо з неправильною системою планування та контролю бюджетних коштів.

Неефективність використання бюджетних коштів також спричинена надзвичайно великою кількістю програм розвитку, наприклад у 2011 р., діяли 63 державні цільові програми. Подальшою причиною розробки такої великої кількості неефективних програм розвитку є те, що їх кількість не дає можливості проконтролювати їх належне виконання, сприяє відсутності відповідальності за виконання програм їх замовниками за причиною недофінансування та розвитку корупції. Візьмемо до уваги фінансування Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р., згідно звіту про виконання даної програми, опублікованого у 2013 р. Рахунковою палатою України встановлено, що у 2011 р. на виконання Програми за 28 бюджетними програмами, які були предметом аудиту, використано кошти державного бюджету в сумі 3 391,4 млн. грн., що становить 86,1 % від запланованих показників (3 937,8 млн. грн.) за відповідними бюджетними програмами [93, с. 19].

За перше півріччя 2013 р. відповідальні виконавці бюджетних програм не використали 5 млрд. 191,7 млн. грн. направлених відкритих асигнувань. Як засвідчують проведені Рахунковою палатою аудити, основними причинами неосвоєння коштів є неефективне управління ними, тривале проведення тендерних процедур, несвоєчасний розподіл головними розпорядниками відкритих асигнувань і проведення платежів Державною

казначейською службою не в повних обсягах. Найбільше невикористаних направлених асигнувань у відповідальних виконавців бюджетних програм, головними розпорядниками яких є: Міністерство охорони здоров'я – 762,6 млн. грн., з них 81,9 % не використано на забезпечення медичних заходів окремих державних програм і комплексних заходів програмного характеру; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту – 418,8 млн. грн., з яких 56,8 % не спрямовано на підготовку кадрів вищими навчальними закладами I – IV рівнів акредитації і забезпечення діяльності їх баз практики; Генеральна прокуратура – 398,9 млн. грн., з них 82,9 % – на здійснення прокурорсько-слідчої діяльності, підготовку та підвищення кваліфікації кадрів прокуратури.

Таким чином існують достатньо виражені проблеми у плануванні програми і глибинні проблеми наявності такої кількості бюджетних програм.

Виконання Загальнодержавної програми „Питна вода України" на 2006-2020 рр. передбачає декілька етапів. Результати I етапу Програми (2006-2010 рр.) не відповідають плановим. На реалізацію завдань „Охорона та раціональне використання джерел питного водопостачання", „Освіта, підготовка кадрів, виховання та інформування громадськості" бюджетні кошти (7 млн. грн.) не виділялися взагалі. Завдання Програми „Розвиток та реконструкція систем водопостачання та водовідведення» передбачало освоєння 1 млрд. 612,2 млн. грн.. Однак освоєно всього 273 млн. грн. бюджетних коштів, або 16,9% від обсягу, визначеного Програмою. На виконання завдань „Нормативно-правове" та „Науково-технічне забезпечення" використано 2,2 млн. грн. з передбачених 6,4 млн. грн. Отже, в цілому на здійснення I етапу Програми було використано 275,2 млн. грн. або 16,9% від необхідного обсягу фінансування. [91, с. 11].

Результати аудиту виконання заходів Державної цільової соціально-економічної програми будівництва (придбання) доступного житла на 2010–2017 рр. засвідчили, що на першому етапі її реалізації (2010–2011 рр.) заходи

нормативно-правового та організаційного забезпечення виконано лише на 64%. Заходи програми із забезпечення громадян доступним житлом у 2010–2011 рр. і в І півріччі 2012 р. виконані лише на 4,5% [91, с. 38].

За висновками Рахункової палати України щодо виконання державних програм виявлено, що у 2011 р. видатків передбачалося за 894 бюджетними програмами, з яких у планованому обсязі проведено видатки за 331 програмою на суму 132 млрд. 662,5 млн. грн. або 44,8 % плану. За 492 програмами видатки проведено в сумі, що на 6 млрд. грн. менше передбачених планом. Не розпочато використання коштів за 51 програмою на суму 508,8 млн. грн.

Бачимо, що більшість розроблених програм не виконуються, в. т.ч. дуже часто через недофінансування. Проте, все ж таки, після періоду виконання програми, потрібно оцінити, як вона була виконана, її результати та причини невиконання певних заходів.

Методичними рекомендаціями щодо проведення оцінки економічної і соціальної ефективності виконання державних цільових програм Міністерства економіки України, затвердженим наказом від 24.06.2010 р. № 742 визначено показники ефективності виконання програмних заходів в Україні.

Показник результативності державних цільових програм визначає узагальнюючу оцінку результативності бюджетних витрат, спрямованих на виконання програмних заходів з метою досягнення встановлених проміжних або кінцевих цілей упродовж періоду, що передує *t*-му року або за окремий рік. Цей показник обчислюється:

а) за річний період

$$R^t = K^t \cdot \left(\frac{1}{P} \sum_{p=1}^{P} \frac{Z^t_{ф(p)}}{Z^t_{пл(p)}} \right) \cdot \left(\frac{1}{M} \sum_{m=1}^{M} \frac{E^t_{ф(m)}}{E^t_{пл(m)}} \right) \cdot \left(\frac{1}{G} \sum_{g=1}^{G} \frac{Q^t_{ф(g)}}{Q^t_{пл(g)}} \right), \qquad (2.3)$$

для $t = 1, \ldots, l, \ldots n,$

де R^t – інтегрований показник, який характеризує результативність виконання програми в t-му році.

б) за період реалізації програми, включаючи l – й рік

$$\overline{R}^l = \frac{\overline{K}^l}{l}\left(\frac{1}{P}\sum_{t=1}^{l}\sum_{p=1}^{P}\frac{Z^t_{ф(p)}}{Z^t_{пл(p)}}\right)\left(\frac{1}{M}\sum_{t=1}^{l}\sum_{m=1}^{M}\frac{E^t_{ф(m)}}{E^t_{пл(m)}}\right)\left(\frac{1}{G}\sum_{t=1}^{l}\sum_{g=1}^{G}\frac{Q^t_{ф(g)}}{Q^t_{пл(g)}}\right), \qquad (2.4)$$

для $l=2,\ldots,n,$

де $\overline{R}^l$ – інтегрований показник, який характеризує узагальнену результативність програми за роки її реалізації, що передують l-му році (включаючи l-й рік); $E^t{}_{ф(m)}, E^t{}_{пл(m)}$ – відповідно фактичний та плановий показники економічної ефективності, які характеризують створення економічного ефекту відношенням отриманих результатів (показників продукту) до витрат бюджетних та інших коштів (які зумовили створення цього продукту) за m-ми позиціями формування економічного ефекту в t-му році; $Z^t{}_{ф(p)}$, $Z^t{}_{пл(p)}$ – відповідно фактичний та плановий (згідно із затвердженою програмою) обсяги виконаних робіт або виробленої продукції, наданих послуг (показники продукту), що характеризують результат виконання програми в t-му році за p-ю позицією задіяних складових продукту ($p=1, \ldots P$); $Q^t{}_{пл(g)}$, $Q^t{}_{ф(g)}$ – відповідно планові (передбачені програмою) та фактичні показники, які характеризують кількісні параметри якості виконаних робіт, виробленої продукції (або наданих послуг) за результатами виконання програми в t-му році за g-ю позицією складових якості (g=$1, \ldots, G$). [145]

Проаналізувавши систему ефективності державного регулювання стратегічного розвитку соціальної інфраструктури України можемо виділити такі основні її риси:

– надмірна кількість розроблених програм розвитку, що робить їх неефективними;

– недофінансування державних програм розвитку соціальної сфери;

– дублювання заходів кількома програмами, що робить їх надмірно громіздкими;

– наявна система програмування призводить до процвітання корупції через списання державних коштів на виконання програм, проте програми так і не виконуються;

– недотримання вимог щодо відповідальності замовників державних програм в межах їх термінів та результативності;

– застосування застарілих методик прогнозування стратегічного розвитку соціальної інфраструктури України;

– розпорошення ресурсів, наданих на виконання програми;

– неврахування під час розробки державних цільових програм рекомендацій та прогнозів авторитетних міжнародних інституцій;

– відсутність постійного моніторингу за виконанням програм та стратегій розвитку.

Отже, дослідивши систему соціальної інфраструктури України, проаналізувавши методики розроблення стратегій, програм та проектів розвитку України, робимо висновки про наявність гострих проблем у даній сфері, що потребують негайного вирішення шляхом зміни організаційно-економічних засад прогнозування економіки України.

Висновки до розділу 2.

У сучасному глобалізованому світі перед Україною відкриваються нові горизонти та можливості. Шанс на успіх забезпечить лише ефективна реалізація політики державного регулювання соціально-економічною системою. Державне регулювання соціальної інфраструктури полягає у формуванні економічного, правового та ринкового середовища, що сприятиме підвищенню добробуту усіх верств населення та орієнтацію на створення інвестиційної привабливості усіх секторів економіки.

Проведений нами аналіз соціальної інфраструктури дозволяє констатувати, що стан соціальної інфраструктури є складним. Зокрема, у системі освіти, зіткнувшись із зниженням показників народжуваності у період 1992-1995 рр. спостерігаємо зменшення кількості студентів і недобір у ВУЗах за останні навчальні роки. Проте, позитивним явищем є підвищення кількості фахівців, випущено ВУЗами III-IV рівнів акредитації, що свідчить про вищий рівень освіченості молоді.

Динаміка показників культури, зокрема кількість відвідувань театрів, музеїв та концертів за останні роки має тенденцію до збільшення, яке можемо пояснити появою нових тенденцій, що витісняє виставу чи фільм як одноманітне споглядання.

Стан охорони здоров'я залишається негативним. Зокрема це пов'язуємо з відсутністю культу зорового способу життя. Кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів в Україні у період 1991-2013 рр. зменшується. Якщо говорити про захворюваність усіх категорій населення, то можемо відзначити зростання частки новоутворень.

Отже, аналізуючи кількість пенсіонерів у період 1996-2013 рр., бачимо, що число їх збільшилося: частка пенсіонерів у 1996 р. складала – 28,2%, з 1999 р. по 2010 р. становила приблизно 29%, у 2011 р. та 2012 р. – уже 30%, а от у 2013 р. – 29,95%. За часткою жителів віком 60 років і старше ми потрапили до тридцятки найстаріших держав світу.

Як інтегральний показник розвитку соціальної сфери України ми прийняли індекс людського розвитку ООН, за яким Україна займає 83 місце у 2013 р. Підсумовуємо наше дослідження соціальної сфери методом SWOT-аналізу, який дозволив нам виявити і структурувати сильні і слабкі сторони галузі, а також потенційні можливості і загрози.

Оскільки, освітня галузь може стати провідником змін у країні, ми більш детально зосередилися на аналізі державного регулювання освіти. Українська освіта, борючись з застарілими радянськими стандартами, рухається шляхом її вдосконалення та підвищення якості підготовки висококваліфікованих кадрів. З метою реалізації пріоритетних завдань освітньої галузі, вирішення яких повинна забезпечувати державна влада, є охоплення навчанням усіх дітей дошкільного та шкільного віку, створення умов для їх розвитку, забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних працівників. Відносно новим у галузі шкільної освіти є питання забезпеченості практичними психологами та соціальними педагогами загальноосвітніх закладів. Середній показник забезпеченості практичними психологами відповідно до нормативів чисельності по Україні на кінець 2013-2014 навчального року складає 57,9%, а середній показник забезпеченості соціальними педагогами – 47,4%

Також ми грунтовно проаналізували стан державного регулювання соціальної інфраструктури Львівської та Івано-франківської областей. Впродовж 2013 р. в Івано-Франківській обл. діяла 91 регіональна обласна цільова програма у відповідних галузях і сферах діяльності. Із загальної кількості затверджених програм на 2013 р. з обласного бюджету передбачено фінансування 52 програм в сумі 129819,9 тис. грн., з яких на 01.01.2014 р. частково профінансовано 46 (86,8% на суму 117515,9 тис. грн. (90,5%).

Досліджено структуру видатків Зведеного бюджету України на соціальну інфраструктуру. В структурі бюджету явно виражені диспропорції у фінансуванні соціальної сфери та його недостатність; найбільшу частку у структурі видатків державного бюджету займають видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення населення: спостерігаємо зростання з 12,4% у 2000 р. до 28,7% у 2013 р., темп їх зростання є найшвидшим. Доцільно зазначити, що в Україні порушено сам процес бюджетоутворення.

Отже, державне регулювання соціальної інфраструктури є складним і багатогранним процесом, в якому присутній синтез теоретичних постулатів з їх практичним обґрунтуванням. Органи виконавчої, законодавчої та судової влади, володіючи значним арсеналом методів та інструментів, повинні наближатися до створення ефективного механізму реалізації соціальної політики. Попри усі недоліки та недопрацювання у даній галузі, підкреслюємо наявність законодавчої та інституційної бази для розвитку прогресивного соціального європейського суспільства в Україні. Разом із тим, потрібно відзначити вразливість державної влади у період становлення сучасних ринкових відносин, що ускладнює впровадження реформ. Вирішення проблем державного регулювання соціальної інфраструктури України повинне здійснюватись на основі комплексного підходу, орієнтованого на впровадження найкращих європейських цінностей.

Основні результати проведених досліджень, представлені у даному розділі, апробовані у працях автора [112; 115; 117; 120; 124].

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.

3.1. Розвиток та удосконалення організаційного забезпечення державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України.

Будь-яка стратегічна діяльність розпочинається з питання „Де ми є і куди ми направляємось?” Відповідь на першу половину цього запитання була надана у попередньому розділі, а от куди будемо направлятись необхідно визначити у даному. Провівши аналіз основ розвитку соціальної інфраструктури України, а також стратегічного планування в Україні як загальної категорії, робимо висновки про непослідовність, надмірність дій у даному сегменті, дуже часто некомпетентний підхід і, як результат, невиконання запланованих заходів.

Реалізація стратегічного планування – процес складний і дуже багатовекторний. На думку, Е. Роммеля [129] навіть найкращий стратегічний план - даремний, якщо він не може бути реалізований тактично. Отже, дуже багато залежить від методу побудови і реалізації власної стратегії розвитку. В зв’язку з цим, важливо звернути увагу на різні підходи, а саме:

– побудова та реалізація стратегії на основі передбачення, що визначає розгляд перспективного руху реального стану соціального розвитку майбутнього, бажаного стану, місії регіону та країни;
– реалізація стратегії шляхом вирішення існуючих проблем, виявлення нових та їх усунення;
– використання методів моделювання, тобто стратегії максимально ефективної для конкретного регіону і ступеня розвитку його потенціалу, що ґрунтується на ретельному аналізі усіх зовнішніх і внутрішніх чинників впливу;

– побудова стратегії вибору позиції - стратегія розглядається як аналітичний процес вибору максимально виграшної позиції і дій регіону з точки зору можливостей, і даний процес є безперервним протягом усієї реалізації.

Сучасна національна модель соціально-економічного розвитку України повинна сприяти процесам розвитку інтелектуального потенціалу, достатнього соціального забезпечення усіх верств населення, підвищення якості життя та стабільності економічних процесів. Як наслідок, можемо очікувати інтенсифікацію виробничих процесів, підприємницької діяльності, зменшення трудової міграції за кордон, а це стане каталізатором науково-технічного прогресу, прогресивного використання робочої сили, мультиплікації інтелектуального потенціалу, фінансових і матеріальних ресурсів, більш повному задоволенню потреб і підвищенню якості життєвого рівня населення. Важливу роль має відіграти запозичений із світової практики арсенал інструментів підтримки національного товаровиробника у межах економіки, що сприятиме розвитку експортного потенціалу країни, а, як результат, підвищенню добробуту населення. Лише уміле поєднання навичок управління, фінансових ресурсів, сировинної бази та людського потенціалу принесуть успіх в майбутньому. Державне регулювання соціально-економічних питань є специфічною сферою, що характеризується яскраво вираженим прикладним характером і володіє методами та інструментами вирішення проблем конкретної національної економіки. Система організаційного забезпечення державного регулювання соціально-економічних процесів є синтезом знань, умінь, рішень, владних структур, виконавців та ресурсного забезпечення, що спрямоване на забезпечення запланованого рамкового ефективного функціонування і розвитку національної економіки.

Наведемо власне бачення організаційного забезпечення державного регулювання стратегічного розвитку соціальної інфраструктури України (рис. 3.1.)

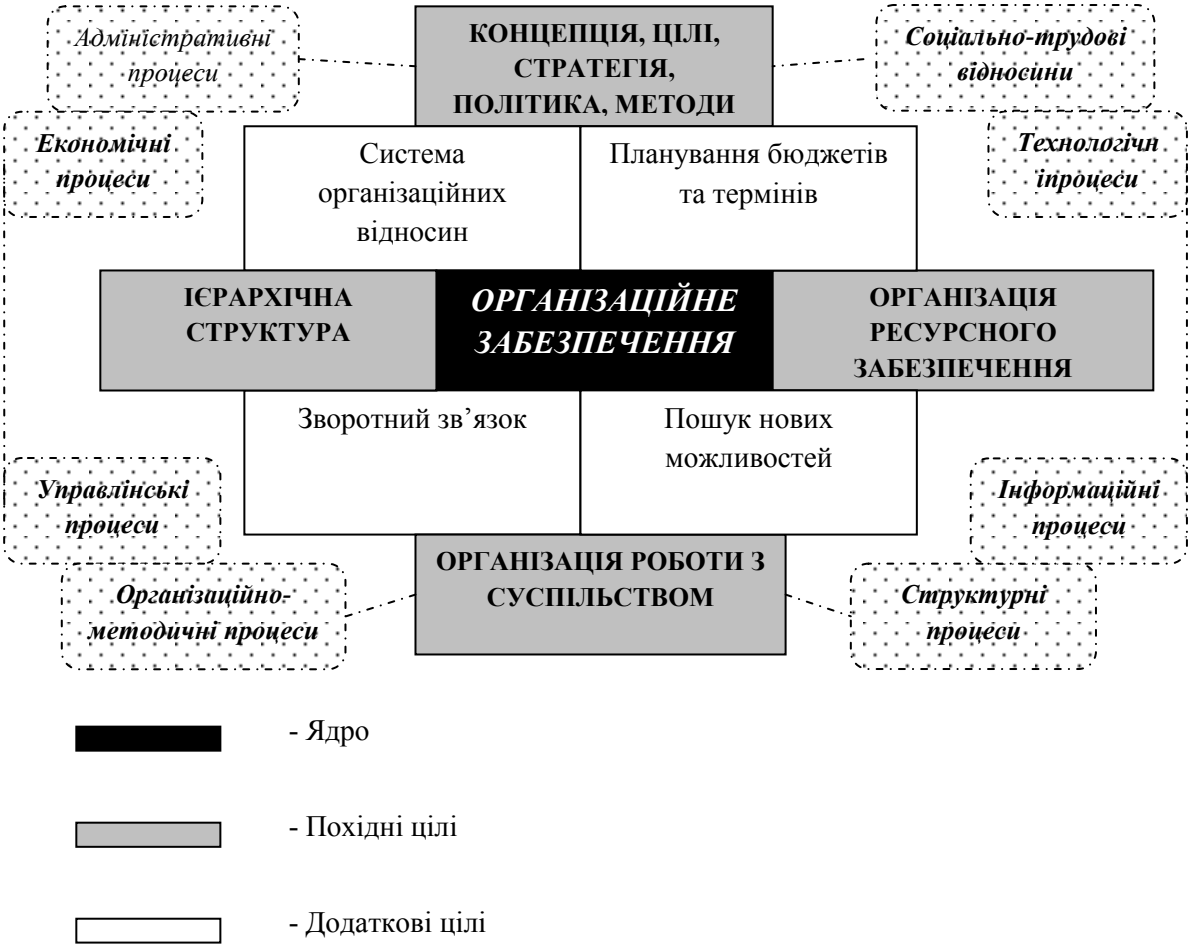

Рис. 3.1. **Організаційне забезпечення державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України**

Джерело: власна розробка автора

Ми вважаємо, що організаційне забезпечення як ядро державного регулювання соціальної інфраструктури базується на чотирьох основах – інструментах державного регулювання (концепція, цілі, стратегія, політика, методи), ієрархічній структурі, організації ресурсного забезпечення та організації роботи з суспільством. Додатковими та невід'ємними до них вважаємо систему організаційних відносин, планування бюджетів та термінів, пошук нових можливостей і наявність зворотного зв'язку. Усю цю систему пронизують різного роду процеси – адміністративні, економічні, управлінські, організаційно-методичні, технологічні, інформаційні, структурні та соціально-трудові відносини.

Ці напрями вважаємо пріоритетними для вдосконалення горизонтів стратегічного планування соціальної інфраструктури в Україні. Розділимо усі заходи вдосконалення за критерієм часу (рис.3.2.)

Напрями вдосконалення державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України

Довгострокові перспективи	Короткострокові перспективи
• поглиблення поділу праці в країні, що в довгостроковій перспективі призведе до повної зайнятості та підвищення кваліфікації персоналу; • сприяння внутрішньому виробництву суспільних благ та товарів як першої необхідності, так і розкоші, що сприятиме підвищенню зайнятості, здешевленню товарів та розвитку експорту готових виробів і, як наслідок, підвищення конкурентоспроможності національної економіки; • втручання конкуренції у ринок соціальних послуг, що призведе до підвищення їх якості; • поєднання освітньої політики з політикою зайнятості, що сприятиме усуненню молодіжного безробіття та насичення бізнесу новими імпульсами; • формування єдиного європейського освітнього простору, що спричинить підвищення якості освіти та інтеграцію у європейський ринок; • пропагування концепції «соціальної згуртованості»**;** • очищення усіх гілок влади від корупції; • використання сповна вітчизняних ресурсів та енергоносіїв та перспективні розробки і дослідження у цій сфері; • підвищення продуктивності праці методами матеріального та нематеріального стимулювання; • підняття національного духу та віри в Україну, що сприятиме підвищенню продуктивності праці, збільшенню показників волонтерської праці та розвитку здорового суспільства; • формування середнього класу шляхом системи прогресивного оподаткування; • скорочення соціальної нерівності; • формування системи страхових внесків; • ліквідація безробіття шляхом залучення до роботи на державних підприємствах; • скорочення приватизаційних процесів державної власності та розвиток державного сегменту виробництва; • екологічна безпека; • продовольча безпека; • сприяння регіональному розвитку шляхом поліпшення мезоекономічного середовища (інфраструктури, освіти і т.і.); • зваженість у регіональній політиці; • створення умов розвитку малого та середнього бізнесу; • зменшення кількості трудових іммігрантів; • активізація соціальної ролі держави; • соціальне партнерство.	• наповнення реформ соціальним змістом; • допомога незахищеним верствам населення не фінансами, а товарами першої необхідності вітчизняного виробництва; • підвищення мінімальних стандартів; • скорочення кількості податків, що сприятиме зменшенню явищ неофіційного працевлаштування та «зарплат у конвертах»; • здешевлення державних послуг над приватними без погіршення їх якості; • сприяння підвищенню народжуваності; розвиток ефективних програм розв'язання житлових проблем населення; перекваліфікація та підвищення кваліфікації зрілого населення, що ліквідує безробіття в межах цієї страти; • вкладення інвестицій у розвиток інтелектуального потенціалу; • спрощення доступу до оволодіння іноземними мовами; • сприяння забезпеченню мобільності серед населення; • скорочення пільг держслужбовцям та екс-держслужбовцям; • державне субсидування фермерських господарств; • формування кількісних цілей у всіх галузях мезоекономічного середовища та в регіональному аспекті; • сприяння зацікавленості в інвестування; • реформування системи пенсійного забезпечення; • сприяння розвитку культури та мистецтва; • формування нової системи охорони здоров'я; • покращення побутового та комунального обслуговування

Формування здорової соціально-економічної системи

Рис. 3.2. **Напрями вдосконалення державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України: довгострокова та короткострокова перспектива**

Джерело: власна розробка автора

Як бачимо, запропонованих заходів для покращення ситуації у соціальній сфері є дуже багато, потрібно лише правильно організувати процес їх втілення в життя. Деякі з них детальніше розглянемо нижче. Стан справ в довгостроковому соціальному плануванні в Україні є неоднозначним. Визначимо перспективи у даному питанні (рис.3.3.)

*Рис. 3.3.***Перспективи довгострокового соціального планування в Україні**

Джерело: власна розробка автора

Як результат стану довгострокового соціального планування в Україні, більш ніж двох десятків управління українською економікою, маємо надмірну кількість стратегічних документів, що не виконуються. Ми пропонуємо зводити до мінімуму кількість стратегічних документів, підвищуючи їх якість, то контроль за ними повинен здійснюватись регулярно та своєчасно. Ця мета породжує необхідність зміни організаційної структури управління соціально-економічною системою. Ми пропонуємо при Міністерстві соціальної політики створити Сектор стратегічного управління соціальним розвитком та виконання стратегії. Дана структура повинна

спостерігати за ходом виконання стратегій розвитку і бути головним органом, що здійснює контроль на усіх рівнях, а також брати участь у розробці довгострокових документів і бути відповідальною за усі процеси, пов'язані з їх реалізацією. Розглянемо організаційну структуру Сектору стратегічного управління соціальним розвитком та виконання стратегії (рис. 3.4.)

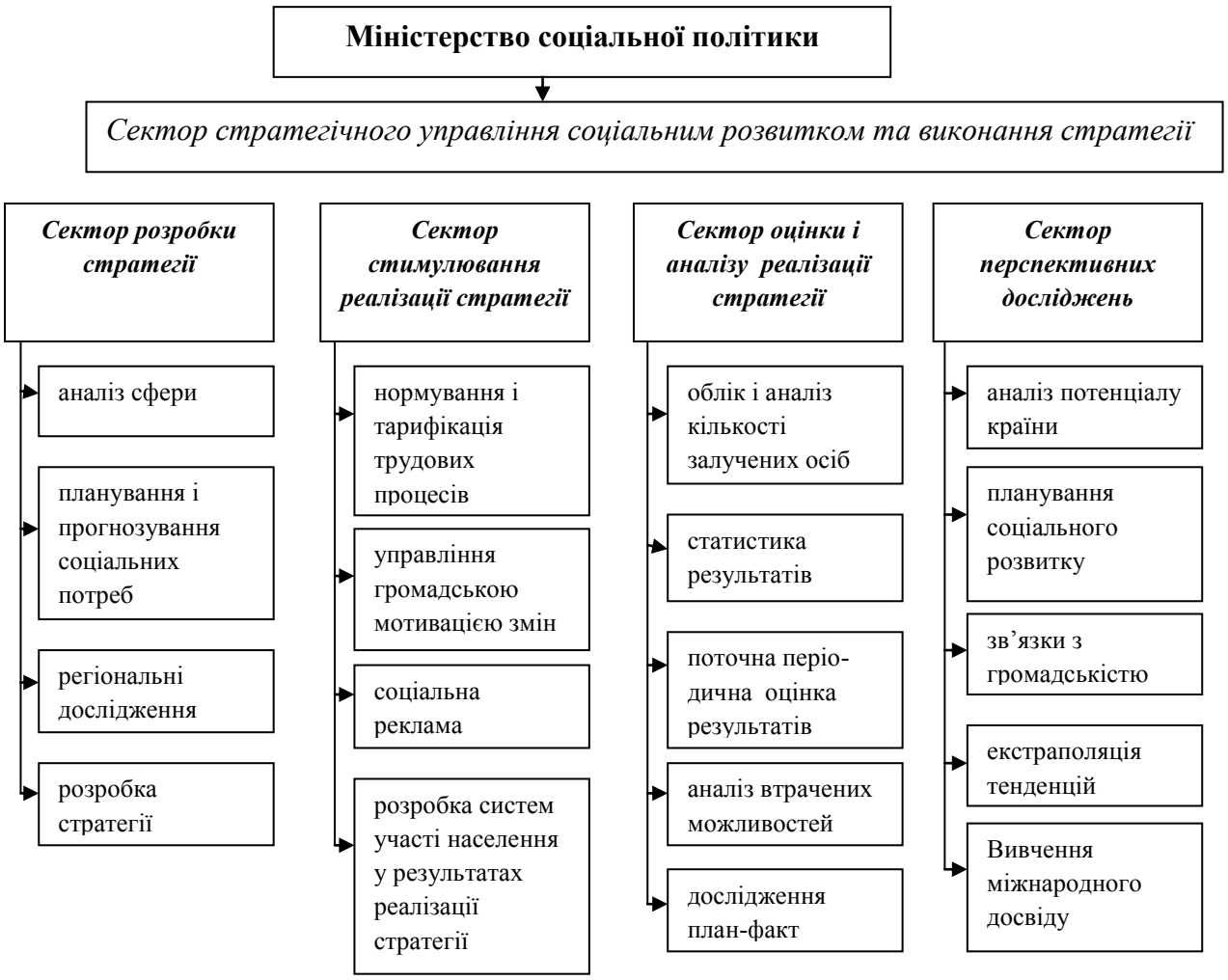

Рис. 3.4. **Організаційна структуру Сектору стратегічного управління соціальним розвитком та виконання стратегії**

Джерело: власна розробка автора

На нашу думку, організаційна структура показана на рисунку є найбільш доцільною. Ми пропонуємо 4 відділи Сектору стратегічного управління соціальним розвитком та виконання стратегії: сектор розробки стратегії, сектор стимулювання реалізації стратегії, сектор оцінки і аналізу

реалізації стратегії та сектор перспективних досліджень. Їх назва відображає покладені на них функції. Усі регіональні дослідження, альтернативи та регіональні стратегії будуть передаватися у дану інстанцію для подальшого опрацювання. Усі директивні команди на місця також будуть надаватися з даного сектору. Розглянемо модель структури управління стратегічним розвитком соціальної інфраструктури на рисунку 3.5.

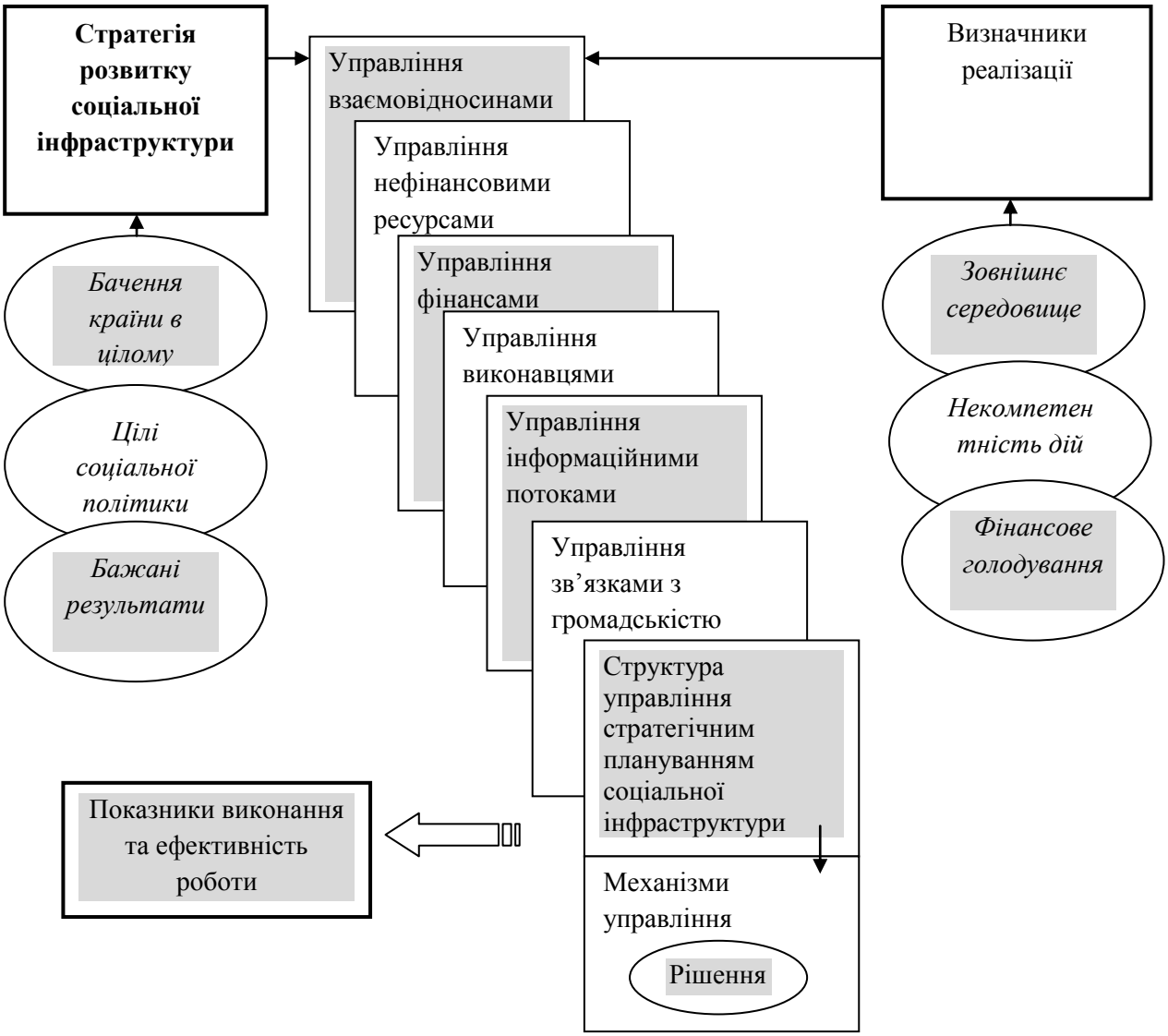

Рис. 3.5. **Економічна модель управління стратегічним розвитком соціальної інфраструктури**

Джерело: власна розробка автора

Система управління стратегічним розвитком соціальної інфраструктури включає управління взаємовідносинами на усіх рівнях,

ресурсами, інформаційними потоками та ін. Ці елементи утворюють структуру управління, у якій за допомогою рішень, передбачається майбутня діяльність.

Так як, структурних відділів управління соціальною інфраструктурою по всій Україні є доволі багато, то між ними має бути налагоджена ефективна система зв'язків. Розглянемо систему суб'єктно-об'єктних зв'язків у процесі реалізації стратегії розвитку соціальної інфраструктури України і визначимо місце запропонованого нами Сектору стратегічного управління соціальним розвитком та виконання стратегії (рис.3.6.)

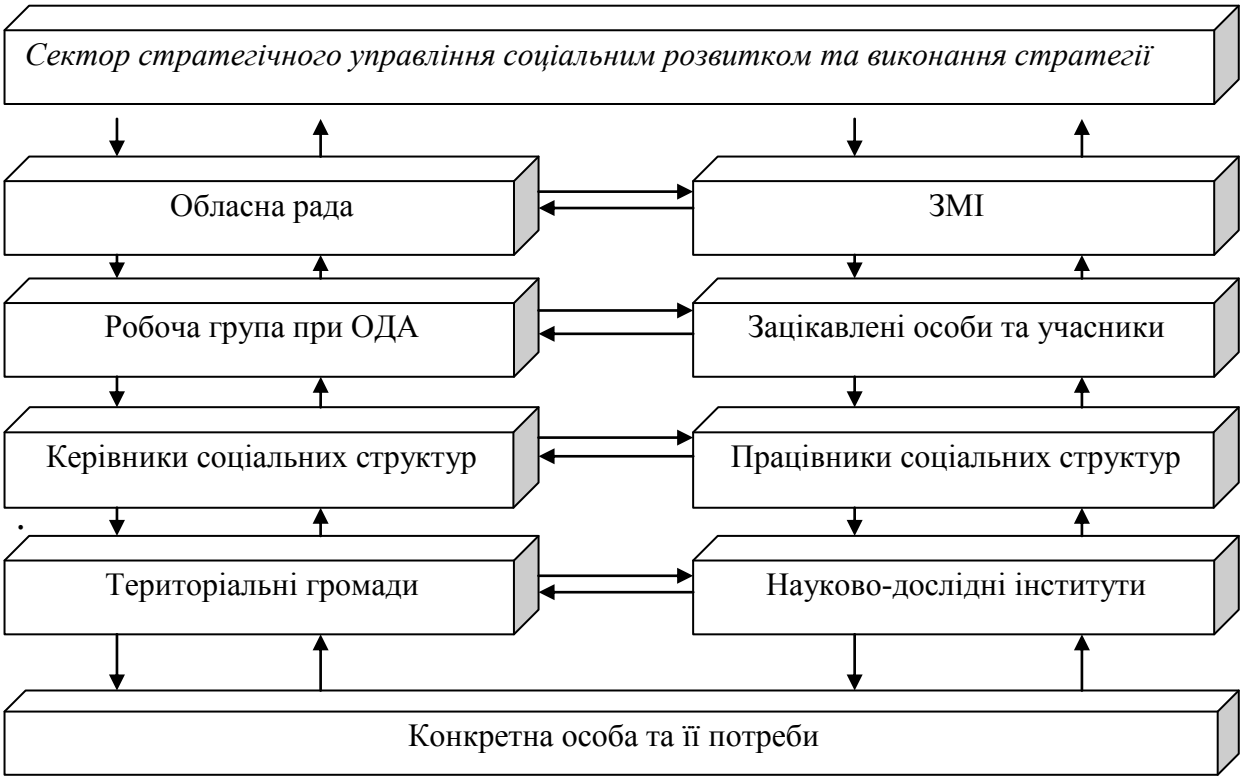

Рис. 3.6. **Система суб'єктно-об'єктних зв'язків у процесі реалізації стратегії економічного розвитку соціальної інфраструктури України**

Джерело: власна розробка автора

Бачимо, що систему суб'єктно-об'єктних зв'язків у процесі реалізації стратегії економічного розвитку соціальної інфраструктури України наповнюють відносини між усіма учасниками процесу виконання стратегії і усі ці відносини є двосторонніми. На чолі виконання є Сектор стратегічного управління соціальним розвитком та виконання стратегії, а ядром усієї

системи є конкретна особа з її потребами. Тільки завдяки такій системі, можлива успішна реалізація усіх запланованих заходів.

Першочерговим питанням при даному аналізі постає дилема, звідки має починатися процес планування соціальної інфраструктури, що є основою життя країни, а, як результат, і розробка стратегічних документів, – їх мають ініціювати центральні органи влади чи сигнал повинен подаватися знизу? Дуже важко відповісти на це питання, особливо коли мова йде про таку важливу сферу як соціальна. Дана інфраструктура характеризується поєднанням цілої системи зв'язків та елементів, кожен з яких регулюється або державою, або ринковим механізмом. Станом на сьогодні, усі національні довгострокові документи розробляються вищими ланками управління при підтримці науково-дослідних інституцій, дуже часто не враховуючи індивідуальних регіональних особливостей.

Коли мова йде про перехідний період, на якому зараз знаходиться Україна, то можемо говорити про експеримент у галузі стратегічного планування у вигляді пілотних проектів. Дуже часто замовник і розробник стратегій не знають, що відбувається на нижчих ланках управління. Поточна кризова ситуація в Україні спричинена незнанням або ж небажанням знати соціальні потреби кожного громадянина. Необхідно змінювати усю схему планування – не згори вниз, а, навпаки, вивчивши і врахувавши потреби усіх верств і категорій населення, можна окреслити майбутні горизонти розвитку.

Саме в напрямку точного виміру стратегічних складових та реалізації означених завдань повинні прямувати подальші наукові дослідження та практика. Адже реалізації очікуваних результатів прагне не тільки економіка, а й українська нація.

Видатний історик М. Грушевський довів, що ефективність державного управління залежить не тільки від дієвості заходів, що вживаються, але і від активності більшості населення. Тому у своїх працях приділив чимало уваги центральним та місцевим органам влади й управління, армії, суду і церкви.

Сумістивши показ практики з аналізом теоретичних положень та правових норм, М. Грушевський довів, що суспільство і держава існують в умовах недостатньої структурованості, визначеності, регламентованості діяльності людей і їхніх організацій як вимогам норм моралі, так і положеннями норм письмового права [149, с. 433].

Враховуючи усю складність об'єктів та суб'єктів соціальної інфраструктури та їх взаємовідносин, особливу роль хочемо відвести недержавному сектору як визначника демократії в країні. Звичайно, державні органи влади ведуть основну діяльність з захисту громадян, організації їхнього суспільного життя, володіючи значним арсеналом інструментів регулювання, теоретичних основ та баз даних, важелів, методів, розподіляючи фінансове, матеріальне забезпечення, підкріплюючись інформаційним та нормативно-правовим, проте участь громадських організацій, територіальних та ділових одиниць є ключовою. Саме громадські організації, територіальні громади та ділові одиниці посилають критичні імпульси, які спонукають органи державної влади інтерпретувати наявну ситуацію та змінювати механізм державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України. Їх роль в державному регулюванні є ключовою, так як без їхньої участі існувала б монархічно-комуністична система, яка є неприйнятною для формування проєвропейського суспільства. Причиною незадоволення громадян є відсутність реалізації їхніх потреб, тому метою державного регулювання є створити такий бажаний стан соціальної інфраструктури, за якого існує баланс між задоволенням потреб держави в цілому та індивідуальних потреб її громадян. Усі недержавні одиниці регулювання повинні брати участь у всіх державних процесах розроблення і реалізації програм і стратегій розвитку соціальної інфраструктури. Наведемо структурно-логічну схему механізму державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України в сучасних умовах (рис.)

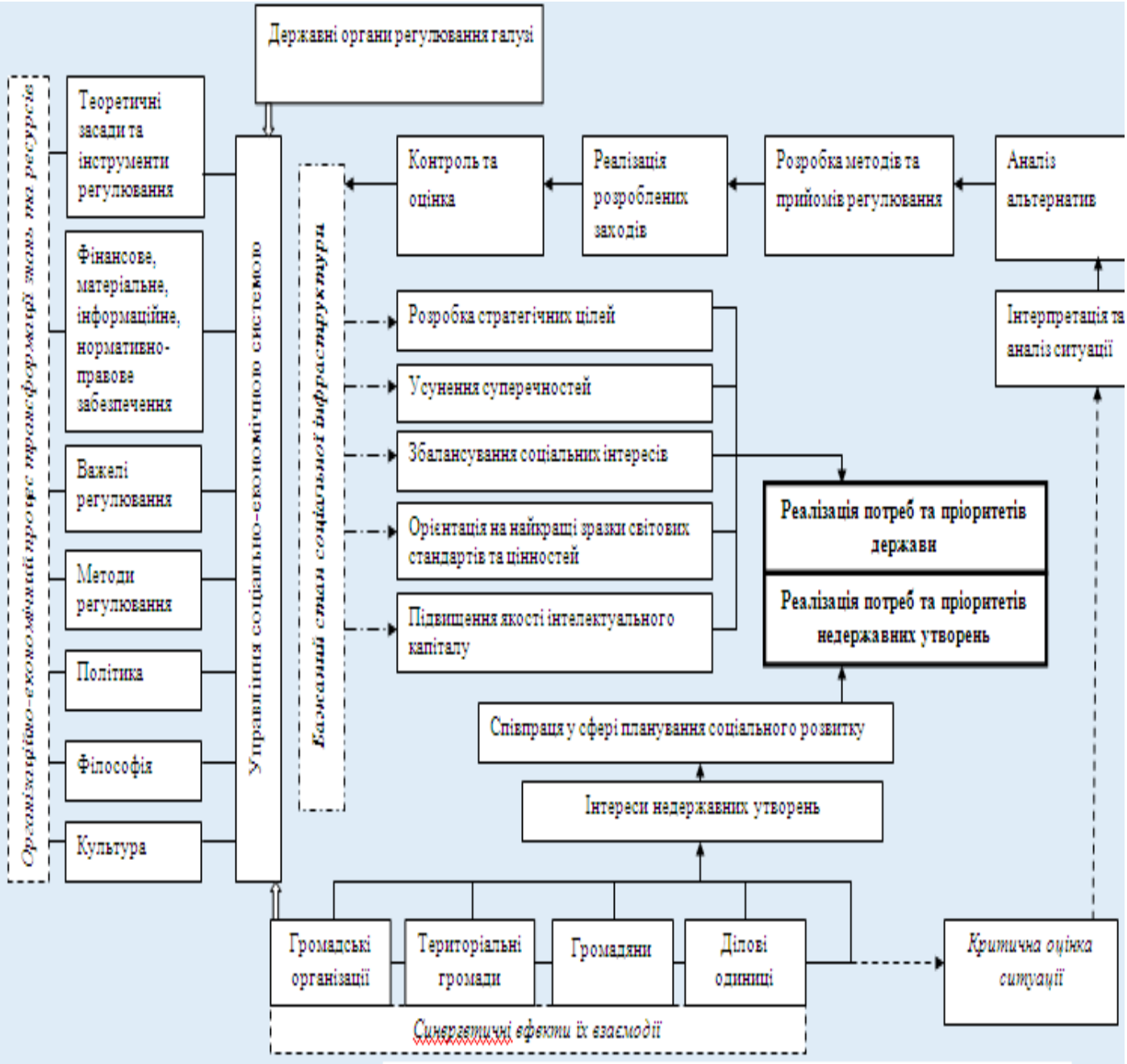

Рис. 3.7. **Структурно-логічна схема механізму державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України в сучасних умовах**

Джерело: власна розробка автора

Вищенаведена схема описує роль державних органів влади, громадських організацій, територіальних та ділових одиниць, громадян в процесах державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України. Головною ціллю, на яку спрямовується увесь механізм державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури є реалізація потреб держави і усіх громадян. Досягнення першочергових цілей стане базовим завданням економічної системи держави для того, щоб стати по-справжньому соціальною державою.

Запропонований формат управлінської моделі втілює сукупність соціальних, економічних та організаційних засад відтворення соціального капіталу країни. При цьому підкреслюються синергетичні ефекти взаємодії громадських організацій, територіальних та ділових одиниць, громадян.

Механізм державного регулювання повинен узгоджуватися з механізмами ринкової саморегуляції. Так як соціальна сфера є надзвичайно розмаїта, тому до певних її сегментів ринок стосуються лише опосередковано, а іншими управляє. Держава повинна виступати в ролі охоронця, який втручається тоді, коли це необхідно, але створює основні правила гри.

Для повного дослідження перспектив системи державного регулювання необхідно врахувати чинники впливу на неї. Уся система державного регулювання перебуває під впливом постійних викликів. Їх ми назвемо чинниками державного регулювання соціальної інфраструктури. Враховуючи модель механізму державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України, спробуємо проаналізувати факторний вплив на неї (рис. 3.8.)

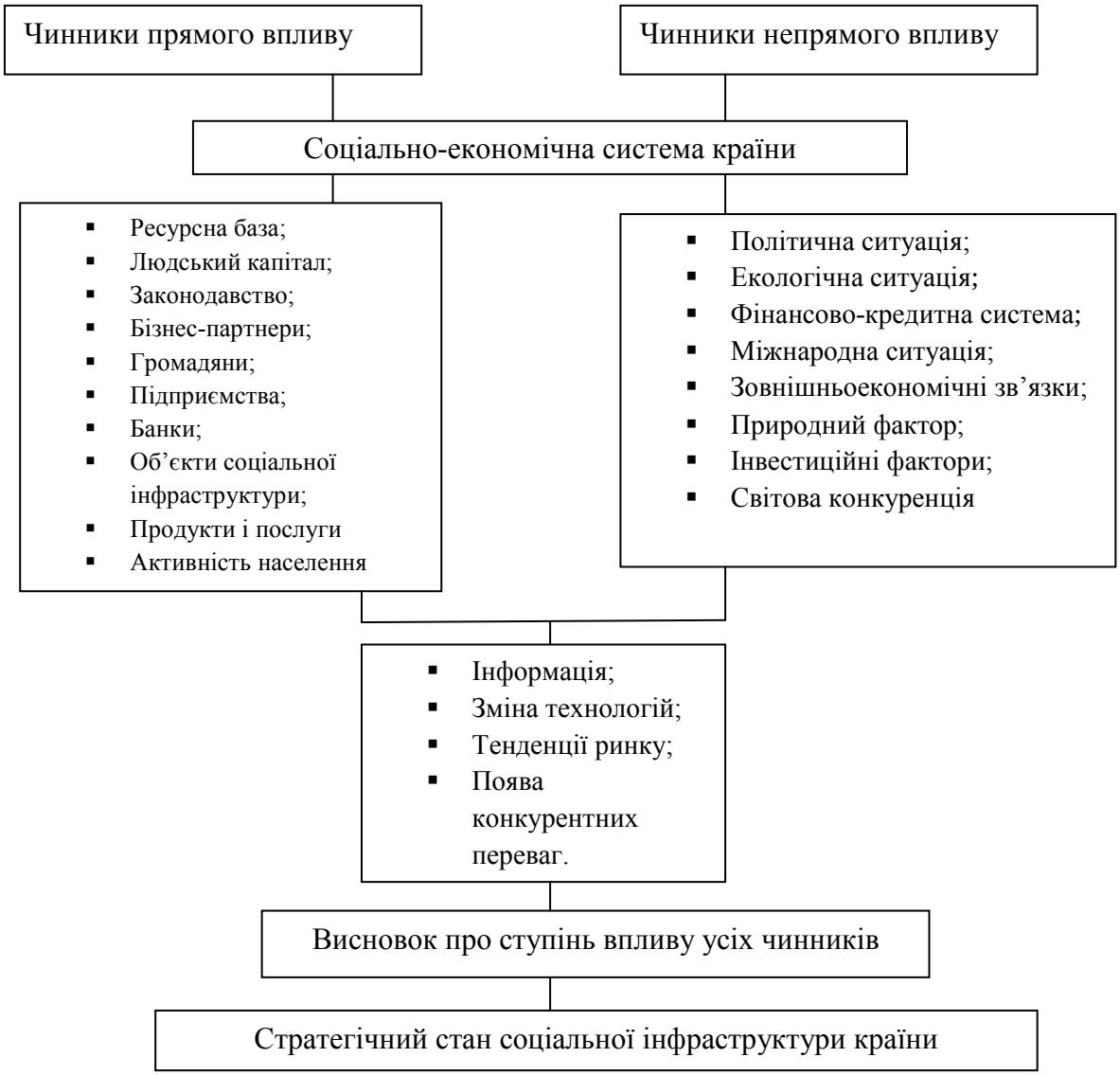

Рис.3.8. **Чинники впливу на процеси державного регулювання країни**

Джерело: власна розробка автора

Як заведено, усі чинники розподіляють на чинники прямої та непрямої дії. У нашому дослідженні – аналогічно. Такі чинники, як інформація, зміна технологій, тенденції ринку та поява нових конкурентних переваг ми виділяємо окремо, оскільки їх дію вважаємо неоднозначною: вони можуть впливати як миттєво, так і в довгостроковій перспективі. Основними рисами даних чинників визначимо їх взаємозв'язок, динамічність та невизначеність.

Аналіз чинників впливу середовища на усі процеси регулювання має важливе значення, оскільки він дозволяє контролювати зовнішнє середовище, розробляти систему попередження можливого виникнення загроз, прогнозувати можливості соціальної інфраструктури, також дозволить в подальшому визначити можливі шляхи розвитку об'єктів соціальної інфраструктури, вибрати оптимальний варіант поведінки на сучасному етапі.

Важливо додати, що модель механізму державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України повинна включати аналіз ризиків державного регулювання. Так як, ми підкреслюємо роль державно-приватного партнерства, то і ризики будемо аналізувати згідно даного підходу. Усю сукупність ризиків розділимо по блоках відповідно до етапів механізму державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури.

1. Ризики інтерпретації та аналізу ситуації:
   - Неправильного аналізу ситуації;
   - Некомпетентності виконавців;
2. Ризики розробки методів та прийомів регулювання:
   - розробка концепції;
   - раціонального фінансування;
   - інвестування та окупності інвестицій;
3. Ризики реалізації розроблених заходів:
   - Зміни соціально-економічної ситуації;
   - Політичні ризики;
   - Екологічні ризики;
4. Ризики контролю та оцінки:
   - Форс-мажорні обставини;
   - Невиконання покладених зобов'язань;
   - Комерційні ризики;

– Неврахування можливих наслідків.

В цілому вищеперелічені загальнодержавні ризики виникають при розробці стратегій розвитку соціально-економічної системи, ухваленні концепції перетворень, виборі і реалізації різних варіантів і пріоритетів в розвитку країни. Визначення пріоритетних напрямів є головним і в даний час, оскільки при переході від строго централізованої системи управління до розвитку ринкового господарства вибір пріоритетів і черговості рішення задач стає життєво важливою справою в масштабах країни [84].

Аналіз показує, що економічна модель співпраці органів державної влади і приватного сектора в рамках партнерства сприяє об'єднанню усіх зусиль для досягнення максимальної вигоди. Для кожного учасника вигода може бути різною. Звичайно, керівником у цих процесах виступає держава.

За А. Музиченком та А. Бержаніром, держава організує регулюючу діяльність у сфері партнерства з приватним бізнесом у трьох напрямках. По-перше, вона виробляє стратегію і принципи, на яких діють відносини бізнесу з суспільством в цілому і з публічною владою зокрема. По-друге, вона формує інституціональне середовище для розробки та реалізації партнерських проектів. По-третє, – безпосередньо займається організацією та управлінням державно-приватним партнерством, розробляє його форми і методи, а також конкретні механізми [161].

Таким чином, система державного регулювання України потребує удосконалення. Його напрями можуть виявлятися як в короткостроковій, так і довгостроковій перспективі. Стратегічна спрямованість державного регулювання є ключовим рішенням для розв'язання більшості проблем в Україні. Перспективними аспектами може бути реалізація системи державно-приватного партнерства, яка, враховуючи інтереси усіх сторін, забезпечить становлення ринкового середовища за умов коректування державою. Суть взаємодії держави, бізнесу та громадян зводиться до формування нових

методів управління, створюючи сприятливі передумови для сталого інвестиційного розвитку, що є стратегічним чинником економічного зростання.

3.2. Застосування стратегії розвитку соціальної інфраструктури України як основного інструменту державного регулювання розвитку соціальної галузі України.

В українському стратегічному плануванні існують глибинні проблеми методології і розуміння довгострокового планування. І, взагалі, усі розроблені програми, проекти, стратегії найчастіше не є провідником змін, а засобом підтримання бюрократичного способу реалізації владних рішень. Тому можемо говорити про неефективність державного регулювання, а, отже, стратегічного планування, а ще чіткіше про відсутність системи ефективного стратегічного управління соціальною інфраструктурою України.

Впровадженню системи ефективного стратегічного управління соціальною інфраструктурою України повинна передувати клопітка робота з розробки сукупності уніфікованих підходів, способів, методів, різноманітних прийомів та процедур до розробки та реалізації національної стратегії та її забезпечуючих стратегій. В протилежному випадку, надалі буде використовуватись застаріла практика планування заради планування, а не з ціллю результату.

Щоб планування відображало істинну його ціль, воно має бути комплексним, реальним та добре проаналізованим. В Україні існує Національна стратегія розвитку, що включає 3 основні блоки: суспільство, економіка, держава. На нашу думку, дана стратегія не висвітлює реальні потреби та цілі України на сучасному етапі і не є основним документом, що стимулює рух уперед. Вона є занадто коротка, і, тим самим, породжує більшу кількість інших програмних та прогнозних документів, що обтяжує усю

систему планування розвитку країни. Ми пропонуємо зменшувати кількість недієвих стратегічних документів, цим самим вдосконалюючи вже існуючі.

Першочергово необхідно розширити більш повною інформацією кожен з даних розділів Національної стратегії та додати аналітичні матеріали. Блок „Суспільство” замінити на „Стратегія розвитку соціальної інфраструктури України”, яка буде тим основним інструментом, що повинно відображати стан справ у соціальній сфері та визначати перспективи його розвитку (рис.3.9.)

Рис.3.9. **Основні характеристики Стратегії розвитку соціальної інфраструктури України**

Джерело: власна розробка автора

Як бачимо, дана стратегія має ключове значення для розвитку країни. Вона поєднує в собі, як економічну, так і соціальну складові, тим самим забезпечуючи умови для створення сприятливого інвестиційного клімату, розвитку системи сучасних політичних змагань, формування міжнародного співробітництва, припливу іноземного капіталу, розвитку системи європейської освіти і т.д. Підгрунтям для розвитку квітучої держави стає сприятливий синтез економіка-соціум у вигляді даної стратегії.

На нашу думку, стратегію розвитку соціальної інфраструктури України не можна розробляти довше, ніж на 5 років, так як більш тривалий період не призведе до кращих результатів, особливо враховуючи сучасні динамічні процеси. По регіонах щорічно розробляються річні плани соціальної діяльності, деякі пункти стратегії уточнюються та коригуються. І для досягнення поставлених річних цілей, розробляються оперативні плани.

У процесі розробки стратегії розвитку соціальної інфраструктури України на сучасному етапі, на нашу думку, найбільш оптимальним буде використання проектного підходу у системі довгострокового планування.

Як наслідок, можемо говорити про обов'язковість його використання для українських умов господарювання. Процес стратегічного планування пропонуємо розглядати у контексті розробки і реалізації проекту (рис.3.10.)

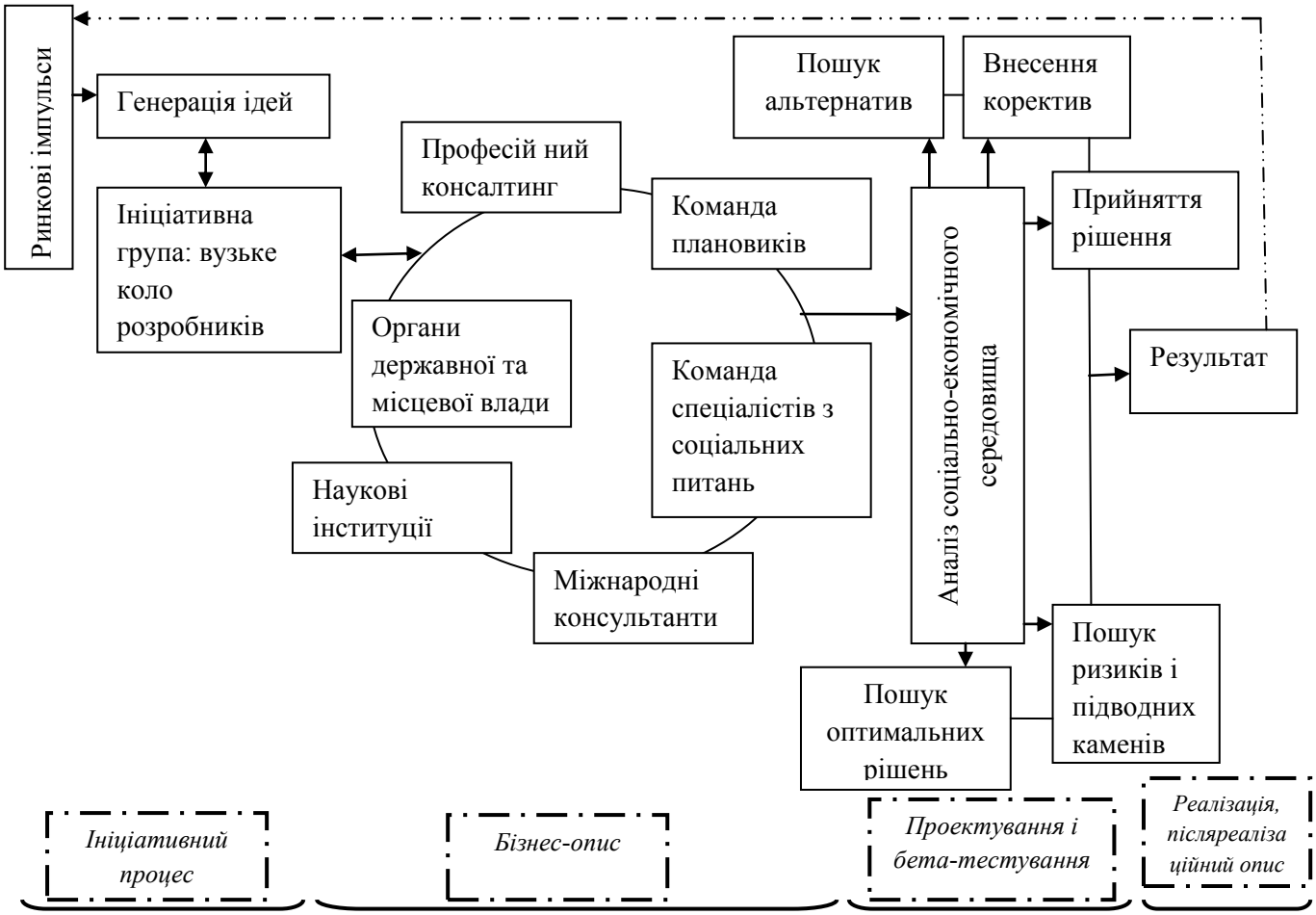

Рис.3.10. **Етапи використання та впровадження проектного підходу в системі державного планування розвитку соціальної інфраструктури**

Джерело: власна розробка автора

Бачимо, що використання проектного підходу для стратегічного планування є цілком прийнятним та ефективним. Його базовими характеристиками є: непевність ринкового середовища та постійно зростаючі відповідні ризики; унікальність конкретного ринкового середовища, — необхідність обережного та адаптованого перенесення чужого досвіду та корпоративних стандартів з інших країн; врахування всіх внутрішніх обмежень; врахування очікувань від замовника проекту; чітка фіксація термінів та очікуваних результатів; необхідність створення ефективної команди від самого початку; розуміння, формулювання, виставлення пріоритетів інших важливих проектів з розвитку, які, як наслідок, неодмінно випливають із головної Стратегії [52].

Хочемо відмітити значну кількість учасників даного процесу планування - їх кількість зумовлена важливістю та значущістю розробки і реалізації даної стратегії. Розглянемо, які цілі постають на кожному етапі реалізації проекту, які методи й документи використовуватимуть учасники, а також якого результату повинні досягнути (рис.3.11.)

	Ініціативний процес	Бізнес-консультування	Проектування	Бета-тестування	Післяреалізаційний огляд
Цілі	подання імпульсів до дій	сформувати групу фахівців для розробки стратегії	розробити можливу стратегію	оцінити можливість реалізації стратегії	реалізація, контроль та оцінка
Методи реалізації проекту	Дельфі, співбесіда, пошуку інформації, інтуїція	наради, семінари, синтез, аналіз, абстрагування, формалізація, матриця відповідальності	кількісні дослідження, моделювання екстаполяція, аксіоматичний метод	аудит, економетричні дослідження	контент-аналіз,синтез та аналіз, гіпотетико-дедуктивний метод
Документи проекту	статут проекту	план роботи по виконавцях, фінансовий план	проектно-технічна документація, електронна модель проекту	проектно-кошторисна документація, програма і методика випробувань	звіт про виконання
Результат	генерація ідей, створення ініціативної групи	створення висококваліфікованої команди для розробки стратегії	розробка альтернатив, вибір оптимальної	дозвіл або заборона реалізації стратегії	контроль виконання стратегії, коригування при потребі

Рис.3.11. **Етапи розробки стратегії економічного розвитку соціальної інфраструктури у проектному підході**

Джерело: власна розробка автора

Бачимо, що кожен етап ставить перед собою певну ціль, не досягнувши якої неможливо переходити до наступного етапу. Також при реалізації проектного підходу до виконання стратегії використовуються методи, не характерні для усіх етапів.

Можна сказати, що у кожного з нас є певне загальне бачення майбутньої соціальної ситуації України, яке повинно відображатися у стратегії розвитку соціальної інфраструктури України. В свою чергу деталізувати дану стратегію будуть моделі, програми та проекти, розроблені спеціалістами, врахувавши інтереси та потреби громадян України. Щоб їх врахувати, необхідно дослідити на усіх рівнях потреби громадян та рівень їх задоволення.

Крім проектного підходу, пропонуємо розглянути ще 3 принципово різні підходи до розробки стратегій розвитку соціальної інфраструктури, що, на нашу думку, можуть стати провідниками змін соціально-економічної системи.

Підходи до розробки стратегічних документів (національний аспект).

1. Підхід структурний за участі територіальної громади.

Суть даного підходу полягає у подальшій деталізації Національної стратегії на стратегії відносно галузевої структури соціальної сфери.

Для даного підходу виділяємо 7 зведених елементів галузевої структури. Крізь призму SWOT-аналізу можемо виділяти 5 пріоритетних напрямків розвитку даного сегменту. На нашу думку, 5 напрямків – є досяжними і достатніми для виконання, більша кількість переобтяжить виконання стратегії, менша недооцінить наявну проблематику (рис.3.12.)

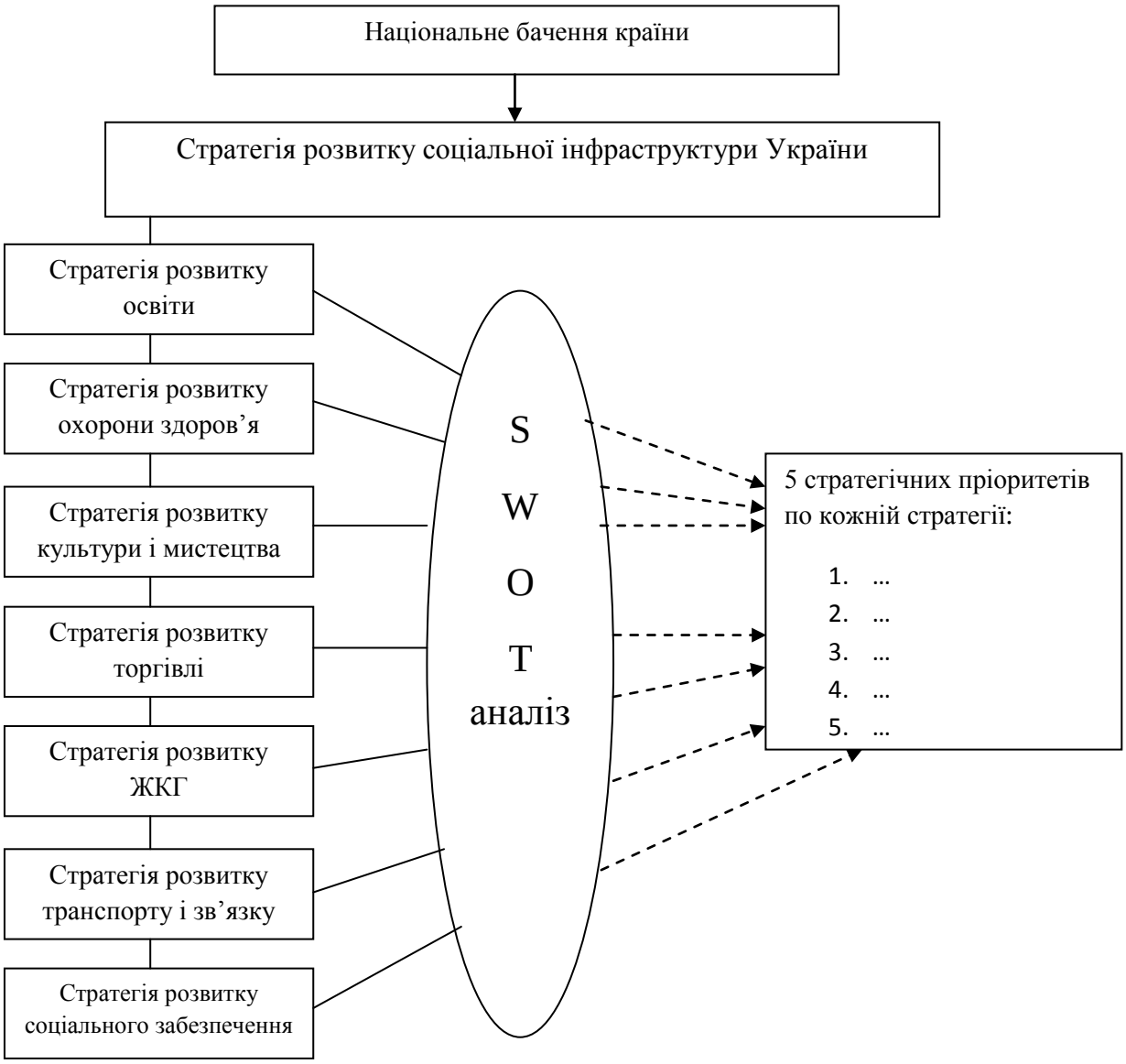

Рис.3.12. **Стратегія розвитку соціальної інфраструктури України в розрізі SWOT-аналізу**

Джерело: власна розробка автора

Результати SWOT-аналізу регіону зводяться у матрицю SWOT. Даний аналіз рекомендуємо проводити щорічно і його результати детально аналізувати.

По кожній з вищеперелічених структурних одиниць пропонуємо розробляти стратегію, яка повинна відображати напрямок руху кожного регіону і висвітлювати сильні та слабкі його сторони. 5 стратегічних

пріоритетів – це перелічені цілі, досягнення яких зумовлюватиме реалізація структурної регіональної стратегії.

Особливу роль при розробці структурної стратегії хочемо відвести науково-дослідним інститутам при підтримці статистичних бюро. Саме вони, володіючи, кваліфікованим персоналом та новітньою комп'ютерною технікою зможуть розробити найбільш прийнятну до умов зовнішнього середовища та ефективну стратегію. Розглянемо схему розробки структурної стратегії (рис.3.13.)

Рис.3.13. **Схема розробки структурної стратегії**

Джерело: власна розробка автора

Бачимо, що замовником стратегії виступає Кабінет Міністрів та обласні державні адміністрації, які залучають до процесу проектування та розробки стратегії НДІ, територіальні громади, засоби масової інформації, студентські

утворення, університетські спільноти, благодійні організації, бізнес-асоціації для того, щоб були створені умови для ефективного аналітичного процесу і зворотного діалогу між усіма зацікавленими утвореннями. Розподіляються обов'язки, делегуються повноваження, а також розробляються індивідуальні робочі пакети, результатом яких є виконання певного кола завдань. Як наслідок, висуваються альтернативні варіанти стратегії, обирається єдиний, який ще раз переглядається і коригується, а опісля затверджується замовником. Наголошуємо, що кожна структурна стратегія повинна переслідувати 5 головних цілей (стратегічних пріоритетів). Виконання кожного стратегічного пріоритету пропонуємо забезпечувати завдяки розробленій матриці виконання, яку слід заповнювати в процесі його реалізації (табл.3.1.)

Таблиця 3.1

Забезпечення досягнення стратегічного пріоритету

Стратегічний пріоритет конкретної стратегії									
Програма виконання	Операційні цілі	Планові дії	Термін	Фінанси	Відповідальний за виконання	Виконавці	Інші ресурси	Ступінь виконання	Результат
	1.	1.1.							
		1.2							
		1.n							
	2.	2.1							
		2.2.							
		2.n							
	n	n.1							
		n.2.							
		n.n							

Джерело: власна розробка автора

Дана таблиця допоможе зберігати прозорість у виконанні поставлених завдань.

Так як, даний підхід ми позиціонуємо як структурний за участі територіальної громади, визначимо роль територіальної громади у даному процесі. Територіальна громада, на нашу думку, є осередком формування

усієї економіки України. Знаючи проблеми на низовому рівні, можна їх локально усунути, цим самим не допустивши негативних впливів на макроекономічні процеси. Ідентичні негативні явища на різних рівнях територіальних громад можуть сприяти зниженню ділової активності та активізувати спадаючу фазу довгострокових циклічних коливань в економіці.

Зобразимо місце територіальної громади у розробці регіональної стратегії о розвитку соціальної інфраструктури України (рис.3.14.)

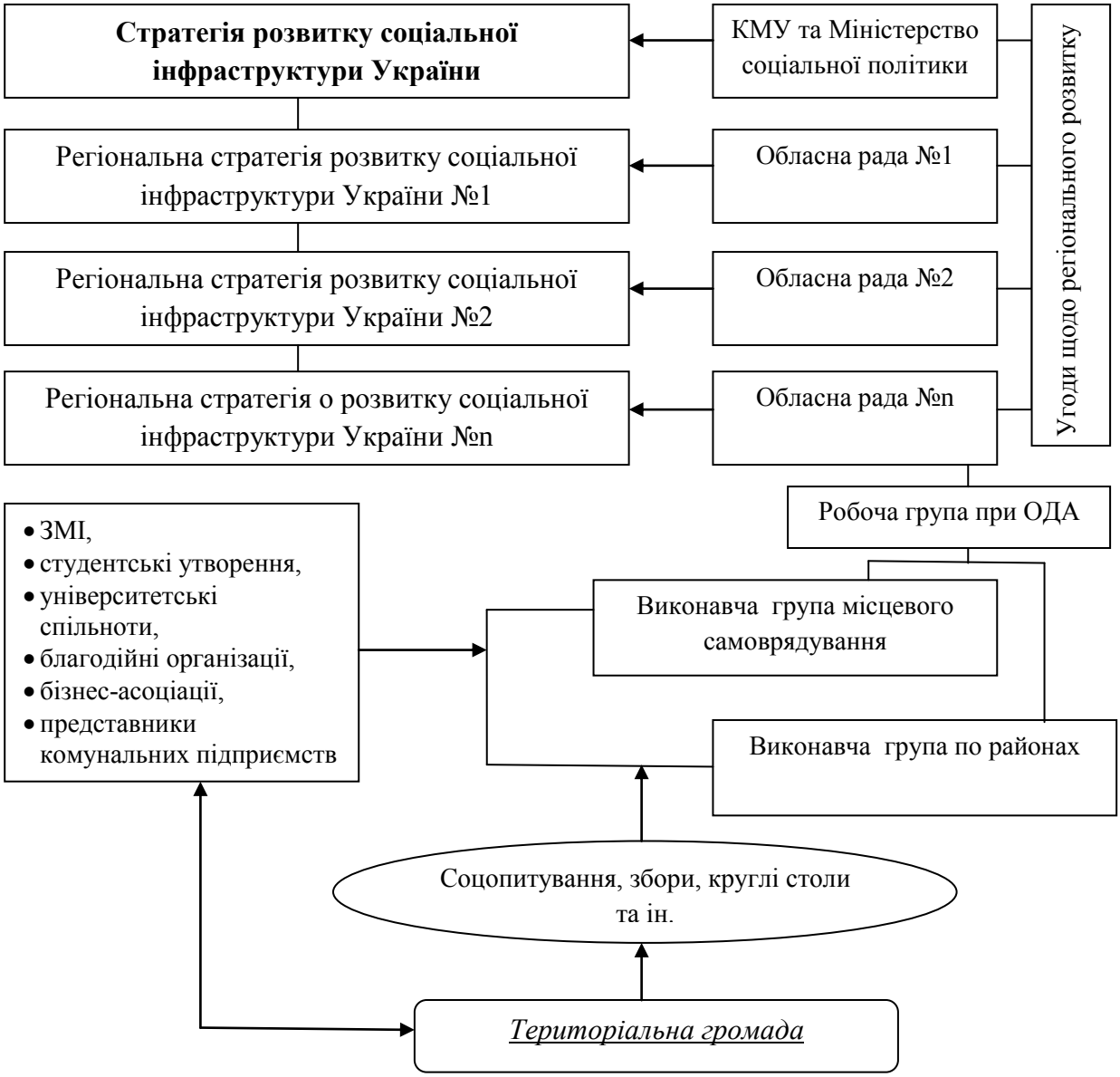

Рис. 3.14. **Участь територіальної громади у розробці стратегії розвитку соціальної інфраструктури України**

Джерело: власна розробка автора

Як бачимо, згідно даного підходу, територіальна громада є основою розробки стратегії розвитку соціальної інфраструктури України. ЇЇ проблеми, побажання, зауваження повинні бути враховані у подальших процесах планування, адже хто ж краще знає, ніж територіальна громада, який спектр потреб незадоволений у даному територіальному осередку.

2. Регіональний підхід.

Його суть пропонуємо розглядати крізь вектор структурного поділу соціальної інфраструктури та стратифікаційного поділу регіонів країни за певним фактором.

На нашу думку, найбільш прийнятними методологічними основами стратифікаційного аналізу є такі вихідні положення:

- стратифікація неминуча;
- стратифікація забезпечує оптимальне функціонування держави;
- стратифікація сприяє непропорційному розподілу ресурсів;
- стратифікація має динамічну структуру.

Якщо усі ці положення витримані, то мова йде про демократичне суспільство з наявними нижчим, вищим та середнім класом населення.

Тут можливі різні варіанти аналізу – порівняльний аналіз за одним показником усіх областей або ж аналіз однієї області за багатьма взаємозалежним показниками.

Узагальнюючим показником розвитку регіону є Валовий регіональний продукт (ВРП). Пропонуємо застосовувати методику ВРП як першооснову даного підходу. Дані ВРП зобразимо у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Динаміка Валового регіонального продукту 2004-2012 рр.

	Валовий регіональний продукт								
	(млн. грн.)								
Область	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**
Донецька	45617	58044	72361	92093	117646	103739	128986	161021	170775
Закарпатська	5297	6700	8185	10508	13208	12542	15299	18054	21404
Київська	11883	15362	19188	26221	35687	37548	44953	59154	69663
Львівська	13992	17192	21486	27987	35534	35955	41655	52103	61962
Одеська	17029	20762	24898	33116	46994	48647	53878	61499	64743
Харківська	20524	25618	32023	43868	59389	58923	65293	76866	82223

Джерело: за даними Державної служби статистики України

За даними таблиці побудуємо графік (рис.3.15.)

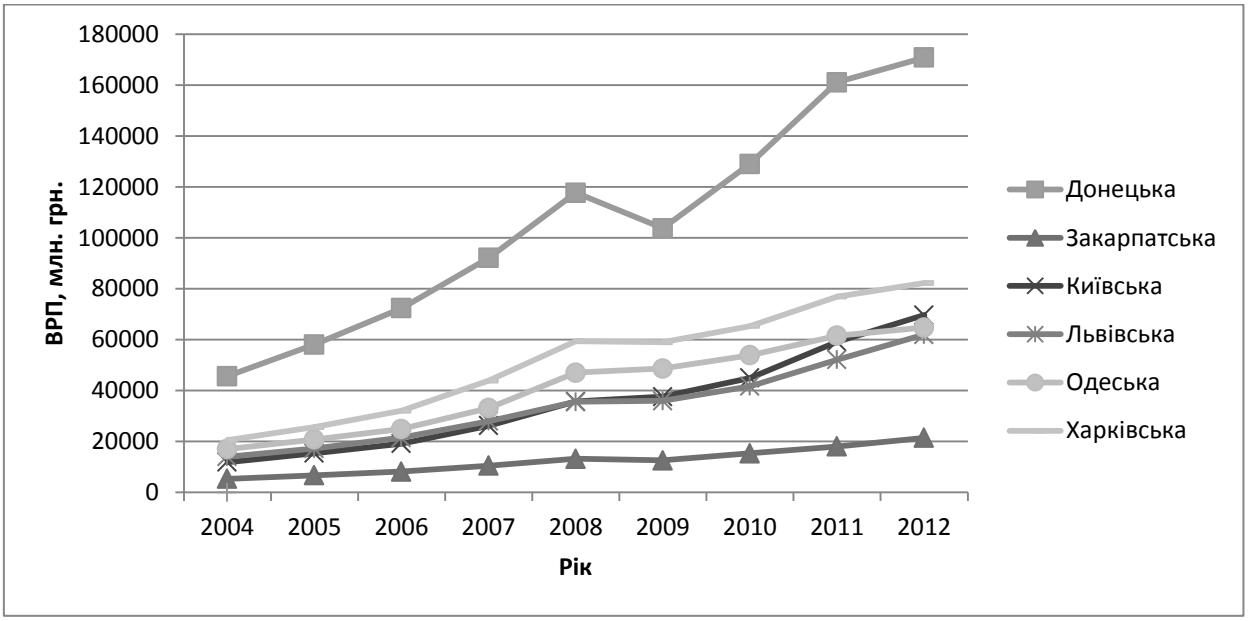

Рис.3.15. **Динаміка Валового регіонального продукту 2004-2012 рр.**

Джерело: власна розробка за даними Державної служби статистики України

Бачимо, що найбільш динамічно розвивається Донецька область, приріст ВРП у 2012р. до 2004р. зріс у 3,75 разів. Львівська і Київська області мають приблизно однаковий приріст ВРП. З вищенаведених областей Закарпатська область характеризується найнижчими показниками ВРП. За цим показником визначаємо економічний рівень розвитку регіону. З такого важливого єдиного показника вже можемо говорити про ефективність

вкладання інвестицій у розвиток регіонів та його перспективи. Проте, на цьому аналіз лише розпочинається, хочемо зобразити регіонального підходу.

Даний підхід відображає таку методологію – аналіз структурних галузей соціальної інфраструктури регіону крізь призму базових соціальних показників (рис. 3.16.):

Галузь / **Показник**	**Освіта** 1	**Охорона здоров'я** 2	**Соціальне забезпечення** 3	**Культура, мистецтво, туризм** 4	**ЖКГ, транспорт, зв'язок та інфраструктурне забезпечення** 5
Чисельність населення А	Рівень освіченості, індекс людського розвитку,	К-сть на 1 тис. населення: закладів охорони здоров'я, медперсоналу, захворюваність	чисельність дітей, усиновлених протягом року	Школи естетичного виховання, туристичні потоки, к-сть готелів	К-сть транспорту, транспорті потоки, вантажні та пасажирські перевезення
Міське/сільське населення Б	Рівень освіченості, тривалість навчання	Рівень захворюваності	Рівень та кількість виплат	Чисельність закладів культури у регіоні	К-сть закладів інфраструктурного забезпечення
Доходи населення В	Якість освіти, тривалість освіти	Рівень обслуговування у приватних закладах з більшою ефективність	показники пенсії, рівень допомоги	Відвідуваність об'єктів культури, подорожі закордон, курортно-лікувальний туризм	Забезпеченість житловою площею, наявність власних засобів пересування
Статево-віковий склад Г	К-сть на 1 тис. населення: дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладів.	Захворюваність, показники репродуктивне здоров'я	Середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів,	Показники оздоровлюваного та пізнавального туризму	Можливість пересування, наявність повноцінного інформаційного доступу
Валовий регіональний продукт Д	Показники якості освіти	Захворюваність, показники профілакційних заходів	Рівень допомоги та непередбачених виплат	Пізнавальний як внутрішній, так і зовнішній туризм, культурна пропаганда	Підвищений рівень інфраструктурного забезпечення, якості траспорту та ЖКГ

Рис.3.16. **Матриця регіонального аналізу**

Джерело: власна розробка автора

З вище перелічених показників можемо зробити висновки про залежність усіх соціальних процесів у державі. Глибинний аналіз можна

проводити крізь призму залежності будь якого сегменту на перетині галузей 1-5 та показників А-Д як для окремого регіону, так і України в цілому. Подібно до методики SWOT-аналізу, у кожного дослідника на перетині сегментів будуть свої думки щодо показників розвитку та їх впливу на майбутнє. Так і ми, запропонували окремі, на нашу думку, найвагоміші результати перетину галузей 1-5 та показників А-Д.

Спробуємо на прикладі дослідити певні взаємозв'язки. Вважаємо за необхідне встановити, як залежить зростання чи спадання Валового регіонального продукту від показникамів освіти, тобто, до прикладу, візьмемо кількість студентів у ВНЗ I-IV рівнів акредитації у Львівській області 2005-2012 рр. (табл. 3.3.)

Таблиця 3.3

Валовий регіональний продукт та кількість студентів у ВНЗ I-IV рівнів акредитації, тис. ос. у Львівській області 2005-2012 рр.

	2005	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**
ВРП, млн. грн	17192	21486	27987	35534	35955	41655	52103	61962
К-сть студентів у ВНЗ I-IV рівнів акредитації, тис. ос.	158,6	164,5	165,6	173,4	162,7	157,3	151,4	146,4

Джерело: за даними Головного управління статистики у Львівській обл.

Щоб дослідити ці масиви, нам необхідно знайти і побудувати рівняння регресії Y на X та X на Y та встановити наявність кореляційного зв'язку між даними та тип кореляційного зв'язку. Для цього проведемо деякі розрахунки. Математичне сподівання обчислюється за формулою:

$$M(X) = \frac{x_1 + x_2 + x_3}{3}$$

Дисперсія обчислюється за формулою:

$$D(X)=M(X^2)-(M(X))^2$$

Середньоквадратичне відхилення:

$$\sigma(X) = \sqrt{D(X)}\,.$$

1. Знайдемо згідно таблиці вибіркові математичні середні:

$$\grave{I}\ (\tilde{O}) = \frac{17192 + 21486 + 27987 + 35534 + 35955 + 41655 + 52103 + 61962}{8} = 36734{,}25$$

$$\grave{I}\ (Y) = \frac{158{,}6 + 164{,}5 + 165{,}6 + 173{,}4 + 162{,}7 + 157{,}3 + 151{,}4 + 146{,}4}{8} = 159{,}99$$

2. Для знаходження виправлених дисперсій S_1^2, S_2^2, побудуємо таблицю 3.4.:

Таблиця 3.4

Значення дисперсії для виявлення кореляційного зв'язку між ВРП та кількістю студентів у ВНЗ I-IV рівнів акредтиації, тис. ос. у Львівській області 2005-2012 рр.

i	1	2	3	4	5	6	7	8	сума
x_i-M(X)	-19542,25	-15248,25	-8747,25	-1200,25	-779,25	4920,75	15368,75	25227,75	
$(x_i$-M(X))^2	381899535	232509128	76514382,6	1440600,06	607230,563	24213780,6	236198476,6	636439370,1	1589822504
y_i-M(Y)	-1,39	4,51	5,61	13,41	2,71	-2,69	-8,59	-13,59	
$(y_i$-M(Y))^2	1,9321	20,3401	31,4721	179,8281	7,3441	7,2361	73,7881	184,6881	506,6288
$(x_i$-M(X))* $(y_i$-M(Y))	27163,7275	-68769,6075	-49072,0725	-16095,3525	-2111,7675	-13236,8175	-132017,563	-342845,123	-596984,575

Джерело: власні розрахунки автора

За даними таблиці знайдемо:

$$S_1^2 = \frac{1}{n-1}\sum_{i=1}^{n}(x_i - M(\tilde{O}))^2 = \frac{1}{8-1}\cdot 1589822504 = 227117501$$

$$S_2^2 = \frac{1}{n-1}\sum_{i=1}^{n}(y_i - M(Y))^2 = \frac{1}{8-1}\cdot 506{,}6288 = 72{,}38$$

$$\mu_b = \frac{1}{n-1}\sum_{i=1}^{n}(x_i - M(X))(y_i - M(Y)) = \frac{1}{7}\cdot(-596984{,}575) = -85283{,}51$$

3. Кутовий коефіцієнт прямої регресії У на Х обчислюється за формулою:

$$\frac{\mu_{\hat{A}}}{S_1^2} = \frac{-85283{,}51}{227117501} = -0{,}0004$$

4. Кутовий коефіцієнт прямої регресії X на У обчислюється за формулою

$$\frac{\mu_{\hat{A}}}{S_2^2} = \frac{-85283{,}51}{72{,}38} = -1178{,}35$$

Для оцінювання тісноти кореляційного зв’язку між випадковими величинами X ти Y використовують коефіцієнт кореляції, який визначається за формулою:

$$r = \frac{M(XY) - M(X) \cdot M(Y)}{\sigma(X)\sigma(Y)}$$

Обчислюємо коефіцієнт кореляції за допомогою числового редактора Excel.

$$r = \frac{\grave{I}\ \ (\tilde{O}Y) - \grave{I}\ \ (\tilde{O}) \cdot \grave{I}\ \ (Y)}{\sigma(X)\sigma(Y)} = -0{,}67$$

Значення коефіцієнта кореляції змінюється в межах від –1 до +1. Залежно від значення коефіцієнта кореляції, кореляційні зв’язки поділяють на: сильну (тісну) кореляцію - 0,7<*r*<1; середню кореляцію - 0,5<*r*<0,7; помірну кореляцію - 0,3<*r*<0,5; слабку кореляцію - 0,2<*r*<0,3; відсутність кореляції - *r*<0,19.

В нашому випадку - середня кореляцію 0,5<*0,67*<0,7. Знак мінус вказує на обернений зв'язок. Тобто спадання Валового регіонального продукту призводить до збільшення кількості студентів у ВНЗ I-IV рівнів акредитації, тис. ос. у Львівській області за досліджуваний період 2005-2012 рр.

Кореляційна залежність між X та Y називається лінійною, якщо обидві функції регресії є лінійними. В такому випадку обидві лінії регресії є прямими, їх називають прямими регресії.

1. Рівняння прямої регресії Y на X записується у вигляді:

У-159,99=-0,0004(х-36734,25) або у=-0,0004х+174,69

2. Рівняння прямої регресії X на Y записується у вигляді:

x-36734,25=-1178,35(y-159,99) або x=-1178,35y+225258,47

Зобразимо на рисунку 3.17.

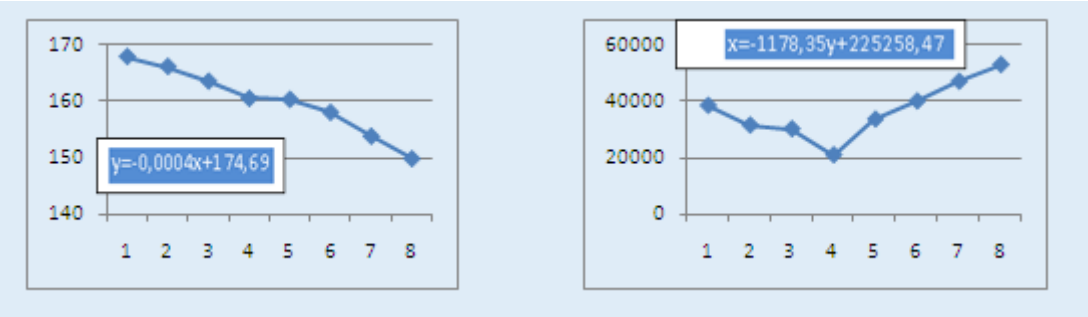

Рис.3.17. **Криві регресії для визначення кореляційного зв'язку**

Джерело: власна розробка автор

Основним завданням регресійного аналізу є визначення впливу факторів на результативний показник (в абсолютних показниках). Якщо підставити в отримане рівняння регресії відповідні значення фактора (х) по роках, то одержимо вирівняні значення кількості студентів у ВУЗах. Робимо висновок, що зі збільшенням обсягів виробництва, а також зростанням кількості робочих місць, які ведуть до зростання ВРП, кількість студентів зменшується, так як переважна кількість потенційних студентів надає перевагу праці, ніж навчанню. І, навпаки, при меншій пропозиції робочих місць, зростає попит на освітні послуги.

Розуміємо, що у кожному регіоні необхідно виділяти різні проблеми і будувати різні взаємозалежності. Саме такий диверсифікований аналіз повинен лягати в основу розробки стратегії розвитку соціальної інфраструктури України.Спробуємо дослідити національний рівень певних взаємозалежностей. Зрозуміло, кожна національна стратегія передбачатиме різний комплекс потреб регіону. Щоб найбільш ефективно спланувати ці процеси, необхідно дослідити, де негайно спрямовувати кошти в більшій мірі, а куди в невеликій. Візьмемо до уваги систему охорони здоров'я.

При аналізі, брати абсолютні показники, такі як кількість захворювань недоцільно, так як при великій кількості населення, звичайно, і показник захворюваності буде великим. Завжди певні явища необхідно досліджувати через призму кореляційно-регресійних зв'язків.

Як висновок, можемо сказати, що саме вектор розвитку як України, так і окремо взятого регіону задають системи найважливіших кореляційно-регресійних зв'язків. Тому їх пропонуємо брати за основу при розробці стратегії економічного розвитку соціальної інфраструктури України за структурно-стратифікаційного векторного підходу.

3. Особистісно-орієнтований підхід.

Його суть - центр будь-якої діяльності є особа: її бажання, мотиви та потреби. Будь-яке планування майбутнього країни можливе лише з аналізу бачення планування майбутнього країни кожного її громадянина крізь призму власного добробуту (рис. 3.18.)

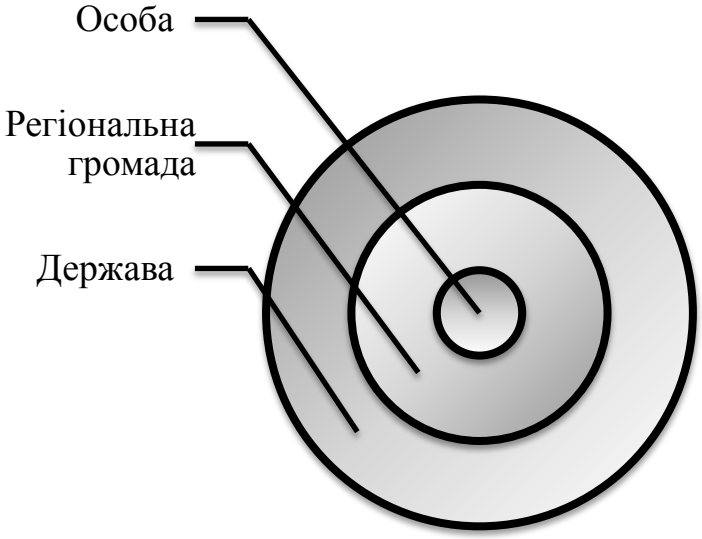

Рис. 3.18. **Місце особи у стратегічному плануванні економічного розвитку України**

Джерело: власна розробка автора

Особа є ядром територіальної громади, яка, в свою чергу, є елементом держави. Почуваючись у затишку, кожен громадянин спокійно продовжує свою життєдіяльність та трудове життя, не вмішуючись у державні процеси. Коло питань, що її цікавить – регіональний рівень. За таких умов, вважаємо - зведені до мінімуму будь-які збурення на національному рівні, які гостро і одномоментно можуть змінити звичний ритм життя особи. Цей підхід прийнятний для стабільного суспільства, з високим рівнем життя населення та сформованою системою соціального забезпечення. ЇЇ не можна використовувати для сучасного суспільства України, так як поточний стан справ характеризується надзвичайною динамікою переважаючої кількості негативних процесів. Проте, у після кризовий період вважаємо даний підхід до розробки стратегії найбільш ефективним. Якісна реалізація якого призведе до вищого рівня організації громадянського суспільства.

Як бачимо, кожна особа є незалежною одиницею суспільства. Сукупність осіб заводять увесь механізм функціонування соціальної системи країни. Регулятором усіх соціальних процесів регіону стають органи місцевого самоврядування, за якими наглядають окремі громадяни. І, тому, на органи місцевого самоврядування покладається функція розробки і реалізації стратегії економічного розвитку соціальної інфраструктури регіону. Держава регулює лише макроекономічні процеси, а усі важливі рішення приймаються на місцях. Стратегія розвитку соціальної інфраструктури України формується з комплексу стратегій розвитку соціальної інфраструктури регіонів. Цей підхід вважаємо найбільш децентралізованим і прозорим для кожного громадянина, так як усі дії відбуватимуться в межах регіону.

Реалізація правильно розробленої стратегії соціальної інфраструктури в межах Національної стратегії нестиме вирішення

багатьох соціальних проблем, а головна з них – проблема якості соціального забезпечення (рис. 3.19.)

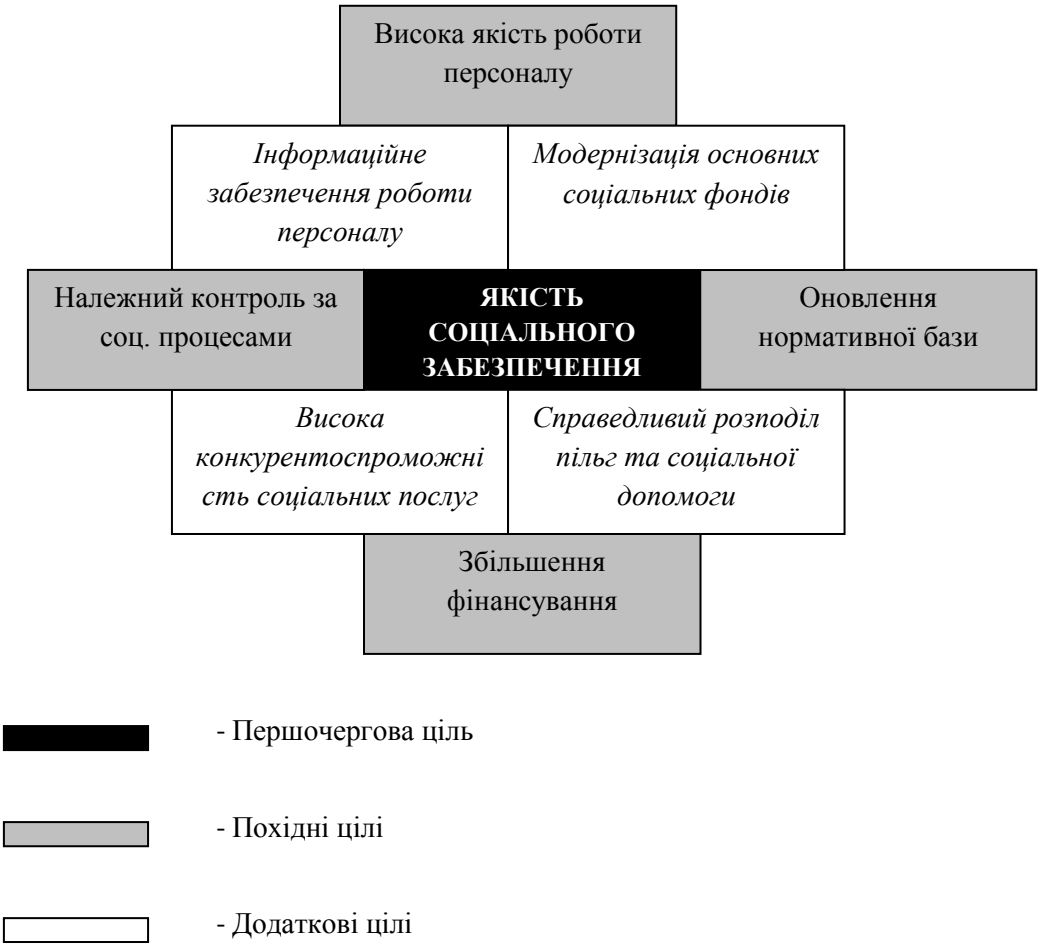

Рис.3.19. **Діамант цілей якості соціального забезпечення**

Джерело: власна розробка автора

Порушення процесів стратегічного планування обумовлено поступовими кількісними змінами в системі, руйнуванням її елементів, загостренням внутрішніх протиріч та зовнішніх умов. З цього виходить, що і процес управління даною системою має бути принципово іншим, тобто направленим та орієнтованим на досягнення синергетичного ефекту, а не на жорстку управлінську дію та очікування передбаченого результату.

Виходячи з теоретичного розуміння суті синергетики можна стверджувати, що процес реалізації стратегії розвитку (*СР*) є функція

декількох складових: соціального потенціалу країни (*СПН*), соціальної політики (*СП*), ефективності управління (*ЕУ*) :

$$СР = F(СПН, СП, ЕУ)$$

СПН - соціальний потенціал країни;

СП – соціальна політика;

ЕУ – ефективність управління.

Розглянемо кожну з цих складових.

Соціальна політика, на нашу думку, реалізується на 5 етапах. Ми їх розділили за характеристикою градації основних блоків діяльності по їх участі у плануванні: робота з визначення стратегії розвитку та основних орієнтирів; робота з визначення та дослідження основних макроекономічних завдань; робота з визначення основних соціальних цілей; робота з організації

процесу досягнення цілей; робота безпосереднього досягнення цілей. Для кожного з цих етапів ми визначили основні показники, що характеризують їх діяльність та підібрали критерій результативності. Результати подано у Додатку К.

$$\begin{cases} \text{СП} = f(\text{СС}_\text{Б}; \text{С}_\text{ВД}; \text{С}_\text{ОІ}; \text{Р}_\text{ЗН}; \text{Д}_\text{ОЖ}; \text{П}_\text{ПН}; \text{С}_\text{ЗП}; \text{С}_\text{ПП}; \text{І}_\text{ІА}; \text{Р}_\text{ОС}; \text{Р}_\text{ДР}; \text{Р}_\text{ВП}; \text{К}_\text{ІП}) \to max \\ \text{СП} = f\left(\text{С}_\text{ДНН}; \text{Р}; \text{М}_\text{С}; \text{С}_\text{ПМ}; \text{С}_\text{ДВ}; \text{К}_\text{Д}; \text{З}_\text{МК}; \text{З}_\text{ЛЛ}; \text{ВР}; \text{О}_\text{ВФР}\right) \to opt \\ \text{СП} = f(C_\text{В}; \text{Р}_\text{Б}; \text{Д}_\text{Н}; \text{Н}_\text{ВМ}; \text{Ч}_\text{НП}; \text{З}_\text{Н};) \to min \end{cases}$$

Як бачимо, для досягнення ефекту від провадження соціальної політики, необхідні дії у трьох напрямках: більшість з запропонованих нами показників потрібно максимізовувати (сукупний обсяг інвестування, рівень зайнятості населення,середньомісячна заробітна плата та ін.); другий блок – оптимізовувати – приводити у відповідність іншим показникам (Співвідношення доходів найбідніших і найбагатших людей країни, міграційне сальдо та ін.), так як їх максимізація чи мінімізація призведе до небажаних результатів та третя група показників – ті, що потрібно мінімізовувати (сукупні витрати, рівень безробіття та ін.). Для

досягнення цих показників необхідними є компетентні дії керівництва країни. Саме для цього ми пропонуємо наступну систему функцій, що впливає на процес стратегічного планування, і розкриває ефективність управління.

При визначенні ефективності управління пропонуємо розглянути показники у Додатку Л.

У нашому аналізі, ми розділяємо показники на оцінку ефективності керуючої підсистеми загальнодержавного рівня та оцінку ефективності керованої підсистеми регіонального рівня. Як і у аналізі соціальної політики, деякі показники необхідно максимізувати, а деякі з них оптимізувати.

$$\begin{cases} \text{ЕУ} = f(PO; \text{УП}; \text{К}_{\text{СПУ}}; \text{К}_{\text{ТН}}; \text{К}_{\text{СЗП}}; \text{К}_{\text{ОРД}}; \text{К}_{\text{ВІ}}; \text{К}_{\text{ПРУ}}; \text{К}_{\text{ОУА}}; \text{К}_{\text{ТОУ}}; \text{К}_{\text{ООЗ}}; \text{Р}_{\text{МВ}}; \text{К}_{\text{ЕО}}; \\ \text{К}_{\text{СПП}}; \text{К}_{\text{СРЗ}}; \text{Д}_{\text{ОБ}}; \text{Р}_{\text{ІНА}}; \text{Р}_{\text{ІОА}}; \text{К}_{\text{НВС}}; \text{Ч}_{\text{ВО}}) \rightarrow max \\ \text{ЕУ} = f(\text{К}_{\text{КЯУ}}; \text{К}_{\text{ЗПУ}}; \text{Р}_{\text{ВУ}}; \text{К}_{\text{НК}}; \text{К}_{\text{БУ}}; \text{К}_{\text{ФМЗ}}; \text{Р}_{\text{ОВ}}; \text{К}_{\text{КЯУ1}}; \text{К}_{\text{ППП}}; \text{К}_{\text{ЗПП}}; \text{В}_{\text{ОБ}}; \\ \text{Р}_{\text{ВС}}; \text{К}_{\text{ФР}}; \text{К}_{\text{ЗОО}}; \text{К}_{\text{ЗВД}}) \rightarrow opt \end{cases}$$

До соціального потенціалу населення (*СПН*) пропонуємо використовувати такі показники:

– тривалість життя населення – $ТЖ_0$;

– очікувана тривалість життя – $ТЖ_1$;

– кількість студентів, що навчаються у ВУЗах - *КС*;

– ВВП на душу населення - *ВВ*;

– ВРП на душу населення - *ВР*;

– рівень інфляції (індекс споживчих цін) – I_i;

– природний приріст населення - *ПП*;

– забезпеченість житлом населення - *ЗЖ*;

– охоплення дітей закладами, % до кількості дітей відповідного віку - *ОД*;

– середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду - *РП*;

– чисельність дітей, усиновлених протягом року - *ДУ*.

Функція залежності соціального потенціалу від окремих чинників матиме такий вигляд:

$$СПН = f(ТЖ_0; ТЖ_1; КС; ВВ; ВР; I_i; ПП; ЗЖ; ОД; РП; ДУ) \rightarrow max$$

Отже, об'єднавши три попередні блоки для досягнення синергетичного ефекту реалізації стратегії соціальної інфраструктури, отримаємо загальну формулу процесу реалізації стратегії розвитку (*СР*):

$$\begin{cases} \begin{cases} СП = f(СС_Б; С_{ВД}; С_{ОІ}; Р_{ЗН}; Д_{ОЖ}; П_{ПН}; С_{ЗП}; С_{ПП}; I_{IA}; Р_{ОС}; Р_{ДР}; Р_{ВП}; К_{ІП}) \rightarrow max \\ СП = f\left(С_{ДНН}; Р; М_С; С_{ПМ}; С_{ДВ}; К_Д; З_{МК}; З_{ЛЛ}; ВР; О_{ВФР}\right) \rightarrow opt \\ СП = f(C_В; Р_Б; Д_Н; Н_{ВМ}; Ч_{НП}; З_Н;) \rightarrow min \end{cases} \\ \begin{cases} ЕУ = f(PO; УП; К_{СПУ}; К_{ТН}; К_{СЗП}; К_{ОРД}; К_{ВІ}; К_{ПРУ}; К_{ОУА}; К_{ТОУ}; К_{ООЗ}; Р_{МВ}; К_{ЕО}; \\ К_{СПП}; К_{СРЗ}; Д_{ОБ}; Р_{ІНА}; Р_{ІОА}; К_{НВС}; Ч_{ВО}) \rightarrow max \\ ЕУ = f(К_{КЯУ}; К_{ЗПУ}; Р_{ВУ}; К_{НК}; К_{БУ}; К_{ФМЗ}; Р_{ОВ}; К_{КЯУ1}; К_{ППП}; К_{ЗПП}; В_{ОБ}; \\ Р_{ВС}; К_{ФР}; К_{ЗОО}; К_{ЗВД}) \rightarrow opt \end{cases} \\ СПН = f(ТЖ_0; ТЖ_1; КС; ВВ; ВР; I_i; ПП; ЗЖ; ОД; РП; ДУ) \rightarrow max \end{cases}$$

Прояв синергетичних закономірностей істотно змінює традиційні уявлення про управління соціальною інфраструктурою. Він починає ґрунтуватися на побудові управлінського впливу, погодженого з тенденціями розвитку регіонів.

Цілі держави мають відображатися у конкретних кількісних значеннях, що дозволятиме чітко бачити горизонт вирішуваних завдань та аналізувати ефективність досягнення цілі. Вище ннами було наведено функції залежності ефективних процесів реалізації довгострокових заходів від показників соціальної політики, ефективності управління та соціального потенціалу країни.

За допомогою вже визначених критеріїв, до яких соціально-економічна система має направлятися, можна оцінити якість планів та ступеня їх досягнення:

$$Е_{сп} = \sum_{m=1}^{3} \sum_{i=1}^{n} \frac{К_{iсн}}{К_{max}} * К_{iп} * К_{гр}$$

де $E_{сп}$ – показник ефективності стратегічного плану соціальної інфраструктури; m – кількість груп показників (у нашому випадку 3 групи); n – кількість показників у групі; $K_{існ}$ – рівень досягнення і-го показника; K_{max} – максимальне значення і-го показника; $K_{іп}$ – коефіцієнт вагомості і-го показника серед інших у цій групі (країна встановлює самостійно залежно від власних потреб та ситуації); K_{max} – коефіцієнт вагомості групи.

Після кожного звітного періоду реалізації стратегічних документів (ми пропонуємо 1 рік) необхідно подавати Звіт за результатами оцінювання. Звіт за результатами оцінювання – це узагальнюючий документ, у якому надають таку інформацію: характеристику стратегії; методологію проведення оцінювання; дані, отримані в процесі оцінювання (які містять їх опис та конкретні показники); висновки (аналіз та синтез отриманих даних); рекомендації щодо майбутнього стратегії; уроки – висновки, які можуть стосуватися питань життєдіяльності конкретної місцевості тощо.[31, с. 45].

Завдяки даному звіту, можна робити висновки про перебіг виконання стратегії, які є відхилення і своєчасно внести корективи у процес. Даний звіт є елементом стратегічного контролю. Розглянемо його суть (рис. 3.20.)

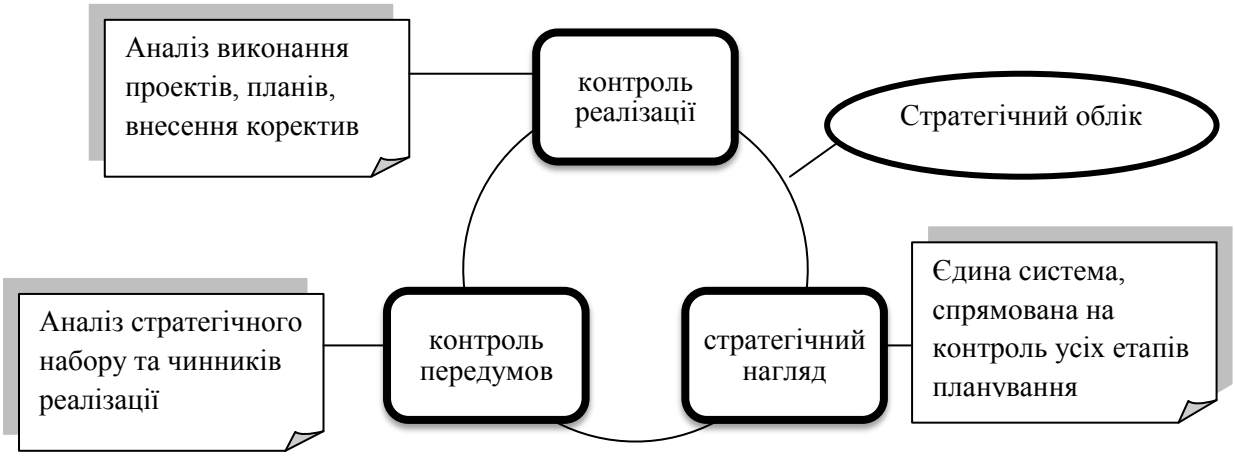

Рис. 3.20. **Система стратегічного контролю**

Джерело: власна розробка автора

Система стратегічного контролю включає три основні блоки: контроль передумов як попереднє дослідження, контроль реалізації як поточний контроль та стратегічний нагляд, який пронизує весь процес стратегічного планування. При такому підході до контролю, існують перспективи ефективної реалізації стратегії.

Зобразимо на рисунку очікувані результати реалізації стратегії розвитку соціальної інфраструктури (рис. 3.21.)

Результат	Уточнення результату
Підвищення рівня життя населення	Створення ефективної, соціально орієнтованої моделі економіки ринкового типу, забезпечення європейських стандартів життя та цивілізованого господарства в межах загальноєвропейського економічного, соціального, політичного і правового простору; макроекономічна стабільність, здатність; збільшенням зайнятості і заробітної плати; гідний рівень життя людини, як результат реалізації державного соціального стандарту та права на ефективне соціальне забезпечення.
Стимулювання ділової активності і створення нових робочих місць	Ефективне функціонування організованого ринку робочої сили та його державне регулювання, активізація активних та пасивних форм політики зайнятості, структуризація ринку праці відповідно демографічних і професійних ознак; ефективне використання трудового потенціалу, поява нових форм зайнятості, які формують активність, мобільність і гнучкість сукупного працівника, що забезпечує повну зайнятість тих, хто бажає працювати і здатний до праці при умовах достатності робочих місць
Підвищення якості соціальних послуг та інфраструктурного забезпечення	Високий рівень якості сучасного обладнання; оздоровлення фінансів соціальних установ, яке дозволить активізувати реалізацію на їхній базі інвестиційних проектів; формування та підтримка найважливіших ринкових пропорцій - між платоспроможним попитом і пропозицією на соціальні послуги; формування конкурентного внутрішнього ринку соціальних послуг; створення виваженої державної політики, яка враховує проблеми життя суспільства; сучасні системи сертифікації послуг.
Підвищення соціального потенціалу регіонів	Поглиблення економічної інтеграції регіонів у національну економіку України, формування конкурентоспроможності регіонів; підтримання та захист соціально незахищених верств населення; фінансова незалежність органів місцевого самоврядування, запровадження європейських принципів управління конкурентоспроможністю.
Запровадження інноваційної моделі структурної перебудови економічної та соціальної сфери	Формування інноваційного типу розвитку економіки в умовах економічної глобалізації на базі міждержавної координації; формування національної інноваційної системи генерування, поширення та практичне використання нововведень, виробництво та реалізацію наукомісткої продукції, створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції.

Рис. 3.21. **Очікувані результати реалізації стратегії**

Джерело: розробка автора з удосконаленнями за даними [41]

З розвитком ринкового проєвропейськоорієнтованого суспільства питання якості соціальних послуг стає пріоритетним у сфері соціального забезпечення. Враховуючи стан основних матеріальних фондів України, можемо говорити про їх невідповідність міжнародним стандартам. Виходячи з якості роботи соціального персоналу, не знаходимо статистики лікарських помилок. Конкурентоспроможність соціальних послуг бажає кращого. Даний діамант цілей показує взаємозалежність дій у даній сфері. Кожне позитивне рішення призведе до початку реалізації інших. А порядок дій покращення соціальної ситуації визначатиме дана стратегія.

Таким чином, розробка науково обґрунтованої стратегії розвитку соціальної інфраструктури України виступає однією з базових позицій нового способу життя країни, яка враховуватиме позитивний світовий досвід і сприятиме формуванню ефективних систем управління економікою, а також входженню держави до сучасного цивілізаційного процесу.

Підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати наступне:

- стратегія розвитку соціальної інфраструктури як макроекономічний інструмент державного регулювання базується на теоретичному узагальненні можливих шляхів розвитку та прогнозних варіантах виміру очікуваних результатів впровадження економічної та соціальної політики;

- стратегія розвитку соціальної інфраструктури є прогнозованою моделлю соціального розвитку держави та регіонів, що у відповідності із світовим закликом повинна вийти на траєкторію стабільно високого рівня якості життя;

- стратегія розвитку соціальної інфраструктури узагальнює підходи до її побудови, стратегічні та оперативні цілі, поточні дії, людський

потенціал, ресурсні можливості, процес реалізації, очікувані результати та індикатори їх виміру в секторальному та просторовому уявленні;

- стратегія стане базою для розробки конкретних програм, проектів та планів заходів за складовими державної економічної та соціальної політики сталого розвитку та механізмів їх реалізації і повинна бути розрахована на період досягнення визначених нею цілей.

Вищеокреслені організаційно-методологічні засади державного регулювання стратегічного розвитку соціальної інфраструктури України повинні сприяти досягненню якісних результатів для добробуту населення країни. Лише досягнувши європейських стандартів, ми зможемо жити у повноцінному суспільстві.

3.3. Перспективи формування системи державного регулювання розвитку соціальної сфери України в умовах євроінтеграційних викликів.

Проаналізувавши стан державного регулювання соціальної інфраструктури та запропонувавши напрями його вдосконалення, хочемо торкнутися питання перспектив та можливостей ефективного державного регулювання. Особливий інтерес викликають напрями прогнозування та моделювання соціально-економічної динаміки, вивчення проблематики оптимізації прийняття державних управлінських рішень.

Серед основних макроекономічних моделей української економіки у процесі прогнозування використовують „Економетричну макропрогнозну модель України”, побудовану в рамках проекту „Макроекономічне моделювання та прогнозування для України”, який здійснювався за підтримки Канадської агенції з міжнародного розвитку (CIDA). Цю модель постійно модернізують, актуалізують статистичну інформацію, оновлюють методи прогнозування відповідно до тенденцій, процесів розвитку

економіки та змін методології обчислень статистичних показників [46, с. 26-27].

Г. Присенко, Є. Равікович зображають структурну схему взаємозв'язків підсистем у скороченій системі моделей економіки України (рис. 3.22.)

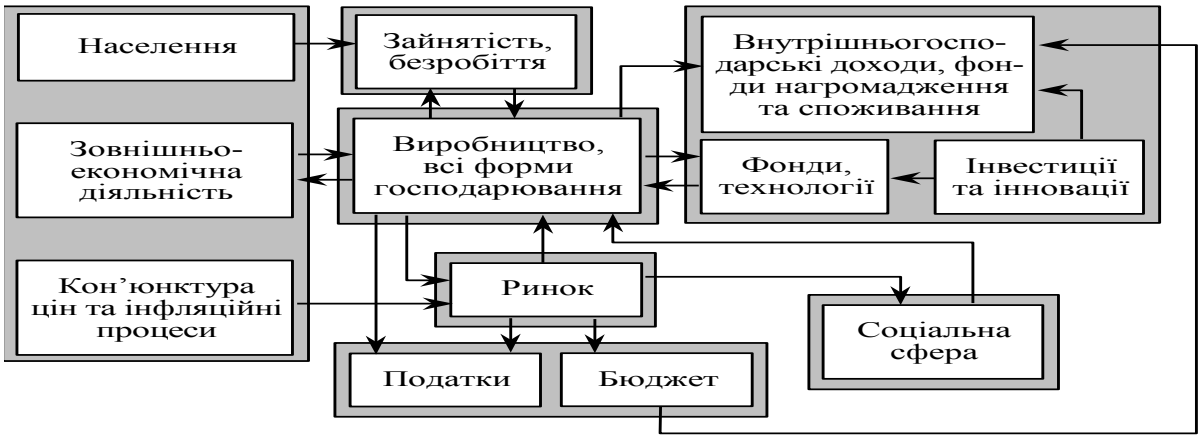

Рис. 3.22. **Взаємозв'язки блоків-підсистем комплексу моделей прогнозування соціально-економічного розвитку України** [192, с. 128]

Як бачимо, система економіка-соціум тісно сплітаються у вищеподаній моделі. Неможливо оцінити стратегії розвитку економіки держави, не врахувавши особливостей населення та рівня розвитку соціальної інфраструктури. Методологічною основою моделювання розвитку соціальної інфраструктури є системний аналіз, центральною процедурою якого є побудова єдиної моделі об'єкта, що відображає найважливіші фактори та взаємозв'язки реальної системи. На практиці можливе створення комплексу моделей з розвинутими динамічними та інформаційними зв'язками між моделями всіх рівнів. Ми вважаємо, що будь-яке планування розвитку розпочинається з розробки бюджету країни. А, отже, ми вважаємо за необхідне розробку економіко-математичної факторної моделі залежності сукупних планових доходів державного бюджету України від різноманітних чинників.

Для побудови економіко-математичної моделі як залежну змінну використаємо сукупні планові доходи державного бюджету України на майбутній рік (у), а як незалежні змінні – такі показники:

x_1 – обсяг видатків на державне управління;

x_2 – обсяг видатків на оборону;

x_3 – обсяг видатків на підтримання громадського порядку;

x_4 - обсяг видатків на економічну діяльність;

x_5 - обсяг видатків на охорону навколишнього середовища;

x_6 - обсяг видатків на ЖКГ;

x_7 - обсяг видатків на охорону здоров'я;

x_8 - обсяг видатків на духовний і фізичний розвиток;

x_9 - обсяг видатків на освіту;

x_{10} - обсяг видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення.

За обраними показниками побудуємо модель множинної лінійної регресії і знайдемо оцінки її параметрів, використовуючи формулу:

$$y = a_0 + a_1 x_1 + \ldots + a_n x_n \text{ , (1)}$$

де, у – розрахункові значення результативної ознаки; $a_0, \ldots, a_n$ – параметри рівняння; $x_1, \ldots, x_n$ – факторні ознаки.

Для побудови економіко-математичної моделі обрано дані за період із 2008 до 2014 рр. Для оцінки щільності зв'язку між величиною доходів державного бюджету і відібраними для дослідження показниками проаналізовано коефіцієнти парної кореляції, числові значення якої наведено в табл. 1. Важливою умовою є відсутність функціонального зв'язку між факторами, тому треба обчислити парні коефіцієнти кореляції і дослідити модель на мультиколінеарність.

Коефіцієнтом парної кореляції називають відношення кореляційного моменту до добутку середніх квадратичних відхилень:

$$r = \frac{\mu}{\delta_x \delta_y} = \frac{\sum_{i=1}^{n}(x_i - \tilde{x}) * (y_i - \tilde{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^{n}(x_i - \tilde{x})^2 * \sum_{i=1}^{n}(y_i - \tilde{y})^2}}$$

де, y_i – числові значення величин, між якими встановлюється кореляційний зв'язок, $\tilde{x}, \tilde{y}$ – їх середні арифметичні значення величин.

Коефіцієнт кореляції r характеризує тісноту зв'язку між змінними моделі. Він може знаходитись на множині $r \in [-1;1]$. Чим ближче r до одиниці по модулю, тим тіснішим є зв'язок. Від'ємний знак свідчить про обернений зв'язок, додатній — про прямий. Коефіцієнти парної кореляції розраховані за формулою (2) наведено у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Коефіцієнти парної кореляції

	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8	x_9	x_{10}
y	1,000										
x_1	0,648	1,000									
x_2	0,978	0,552	1,000								
x_3	0,979	0,929	0,956	1,000							
x_4	0,782	0,577	0,847	0,866	1,000						
x_5	0,955	0,616	0,957	0,955	0,729	1,000					
x_6	-0,714	-0,274	-0,298	-0,264	-0,351	-0,375	1,000				
x_7	0,904	0,420	0,927	0,996	0,712	0,928	-0,283	1,000			
x_8	0,540	0,430	0,660	0,755	0,522	0,675	0,324	0,763	1,000		
x_9	0,814	0,628	0,802	0,911	0,587	0,860	0,006	0,895	0,906	1,000	
x_{10}	0,830	0,537	0,872	0,928	0,556	0,932	-0,058	0,931	0,831	0,956	1,00

Джерело: власні розрахунки автора

У результаті аналізу розрахунку коефіцієнта парної кореляції між запропонованими для аналізу показниками, які наведено в табл. 1, можна

стверджувати, що в цій моделі присутня мультиколінеарність, тому виключено такі фактори, як $x_2, x_4, x_5, x_6, x_7, x_8, x_{11}, x_{13}$.

Для знаходження параметрів регресії використовуємо метод найменших квадратів [80]. Розв'язавши відповідну систему рівнянь отримаємо параметри моделі:

$$y=0.5x_1+5.5x_4-51.2x_6+2x_{10}-70646 \quad (3)$$

На основі отриманих коефіцієнтів регресії можна зробити наступні висновки:

- оскільки параметри регресії, то на основі даних вибірки можна стверджувати, що між результуючою змінною y та факторними змінними існує лінійна кореляційна залежність;
- оскільки параметри регресії більші 0, то при збільшенні факторних ознак середнє значення результуючої змінної зростає;
- абсолютне значення параметрів регресії показує величину зміни результуючої змінної *y* на одиницю приросту факторних ознак.

На основі вільного члена регресії b_0 можна зробити наступні висновки:

- значення параметра b_0 можна трактувати, як середнє значення результуючої змінної при нульовому значенні факторних ознак. Хоча в багатьох випадках аналізу соціально-економічної системи, середнє значення факторної ознаки оцінити важко (або взагалі неможливий). За умови нульових показників відповідних незалежних змінних доходи державного бюджету України будуть від'ємні -70646.

Відношення детермінації R^2 — це відношення поясненої дисперсії σ_{yx}^2 до загальної дисперсії результуючої змінної S_y^2:

$$R^2 = \frac{\sigma_{yx}^2}{S_y^2} \quad (4)$$

Відношення детермінації показує, яку частку з усієї варіації результуючої змінної пояснює кореляційно-регресійна модель і може значень з інтервалу [0;1].

Для даної моделі коефіцієнт детермінації рівний:

$$R^2 = 0.999$$

На основі даного показника можна стверджувати, що побудована нами модель точна на 99,9%. Множинний коефіцієнт кореляції:

$$R = \sqrt{R^2}. \tag{5}$$

Він характеризує тісноту зв'язку усіх незалежних змінних із залежною.

$$R = 0{,}9994$$

Таким чином ми спостерігаємо сильний зв'язок між усіма незалежними змінними та залежною.

Розрахуємо *F*-критерію (критерій Фішера-Снедекора) для оцінки значимості моделі за наступною формулою:

$$F_{розр} = \frac{R^2(n-m)}{(1-R^2)(m-1)} \tag{6}$$

де n – число спостережень; m – число параметрів рівняння регресії.

$F_{розр}$ має бути більше $F_{табл}$, при $v_2=m-1$ та $v_1=n-m$ ступенях свободи.

В нашому випадку F=666, а $F_{табл}$ = 9,55 що значно більше табличного значення при заданих ступенях свободи. Таким чином отриманим параметрам моделі можна вірити.

На основі отриманої моделі можна чітко стверджувати про існування прямо пропорційного зв'язку між планові доходи державного бюджету України та показниками обсягів видатків на державне управління,

економічну діяльність, ЖКГ, соціальний захист і соціальне забезпечення. За допомогою побудови багатофакторної регресійної моделі, яка є адекватною наявним статистичним і розрахунковим даним та має високі ступені значимості оцінених параметрів, можна здійснювати прогнозування зміни змодельованого економічного явища в результаті зміни одного чи більше його факторів. Необхідно визнати, що така модель в умовах української економіки не є сталою в довгостроковому періоді, оскільки зовнішнє середовище та його умови змінюються досить часто.

Для державного прогнозування та моделювання також пропонуємо використовувати і інші методи. Спробуємо спрогнозувати розвиток кількох об'єктів соціальної інфраструктури, а саме, кількості лікарняних закладів (галузь освіти), кількості дошкільних навчальних закладів (освіта) та кількості масових та універсальних бібліотек (культура). Розглянемо початкові дані для прогнозування (табл. 3.6.)

Таблиця 3.6

Вихідні дані для прогнозування розвитку об'єктів соціальної інфраструктури

	Кількість лікарняних закладів, тис	К-сть дошкільні навчальні заклади, тис.	Кількість масових та універсальних бібліотек, тис.
2000	3,3	16,3	20,7
2001	3,2	15,7	20,4
2002	3,1	15,3	20,4
2003	3	15	20,3
2004	2,9	14,9	20
2005	2,9	15,1	19,8
2006	2,9	15,1	19,8
2007	2,8	15,3	20,8
2008	2,9	15,4	20,6
2009	2,8	15,5	20,1
2010	2,8	15,6	19,5
2011	2,5	16,1	19,3
2012	2,4	16,4	19,2
2013	2,2	16,71	19,1

Джерело: за даними Державної служби статистики України

Першочергово, розглянемо динаміку кількості лікарняних закладів. За даними таблиці розрахуємо середній абсолютний приріст та середній коефіцієнт росту за наступними формулами:

середній абсолютний приріст розраховується за формулою:

$$\bar{\Delta} = \frac{\sum \Delta_{ланцюг}}{n-1} = \frac{y_n - y_0}{n-1},$$

де n – число членів ряду.

$$\bar{\Delta} = \frac{\sum \Delta_{ланцюг}}{n-1} = \frac{2{,}2 - 3{,}3}{14-1} = -0{,}09$$

середній темп зростання обчислюють за формулою:

$$\bar{T}_p = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_0}},$$

$$\bar{O}_д = \sqrt[14-1]{\frac{2{,}2}{3{,}3}} = 0{,}97$$

Отриманні дані свідчать про тенденцію спадання кількості лікарняних закладів протягом 2000-2013 рр. В середньому річний спад становить 0,09 тис. Відповідно до отриманих даних побудуємо модель прогнозування для кількості лікарняних закладів:

а) на основі середнього абсолютного приросту:

$$\widetilde{y_{t+1}} = 2{,}2 - 0{,}09 * T$$

б) на основі середнього коефіцієнту росту:

$$\widetilde{y_{t+1}} = 2{,}2 * 0{,}97^T$$

Згідно з моделями проведемо прогнозування кількості лікарняних закладів на наступні 5 років (табл.3.7).

Із даної таблиці видно, що прогнозована кількість лікарняних закладів 2014-2023 рр. буде зменшуватись. Похибка при цьому за середнім коефіцієнтом росту становить 63,4%, а за середнім абсолютним приростом відносна похибка дорівнює 27,74% (табл. 3.9.)

Таблиця 3.7

Розрахункові дані оцінки прогнозу кількості лікарняних закладів в Україні за середнім абсолютним приростом та середнім коефіцієнтом росту

№	Рік	Кількість лікарняних закладів, тис. (Фактичні дані)	Прогноз на основі коефіцієнту росту, тис.	Прогноз за середнім абсолютним приростом, тис.	Відносна похибка моделі за середнім коефіцієнтом росту, %	Відносна похибка моделі за середнім абсолютним приростом, %
1	2000	3,3	3,27	3,37	0	2
2	2001	3,2	3,17	3,28	0	2,5
3	2002	3,1	3,08	3,19	-0,7	2,9
4	2003	3	2,99	3,1	-0,3	3,3
5	2004	2,9	2,9	3,01	0	3,8
6	2005	2,9	2,81	2,92	-3,1	0,7
7	2006	2,9	2,72	2,83	-6,2	-2,4
8	2007	2,8	2,67	2,74	-4,7	-2,14
9	2008	2,9	2,56	2,65	-11,7	-8,6
10	2009	2,8	2,49	2,56	-11	-8,6
11	2010	2,8	2,41	2,47	-13,9	-11,8
12	2011	2,5	2,34	2,38	-6,4	-4,8
13	2012	2,4	2,27	2,29	-5,4	-4,6
14	2013	2,2	2,2	2,2	0	0
15	2014		2,13	2,11		
16	2015		2,07	2,02		
17	2016		2	1,93		
18	2017		1,95	1,84		
19	2018		1,89	1,75		
	Сума				-63,4	-27,74

Джерело: власні розрахунки автора

Зобразимо на графіку дані оцінки прогнозу кількості лікарняних закладів в Україні за середнім абсолютним приростом та середнім коефіцієнтом росту і порівняємо їх з фактичними (рис. 3.23.)

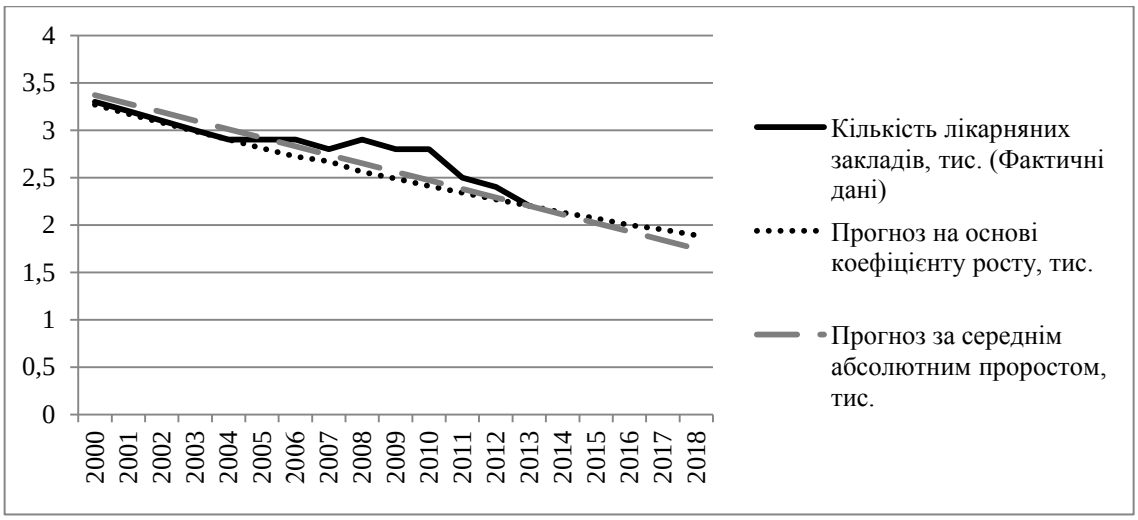

Рис.3.23. **Прогноз кількості лікарняних закладів на 2014-2018 рр.**

Джерело: власна розробка автора

Бачимо, що при збереженні поточних тенденцій кількість лікарняних закладів в Україні за середнім абсолютним приростом та середнім коефіцієнтом росту буде зменшуватися. Вважаємо це позитивним явищем, так як ми дослідили, що в Україні надмірна кількість ліжко-місць на 10 тис. населення, проте необхідно своєчасно зупинити дане падіння.

Аналогічним методом здійснимо прогноз для інших обраних нами інших об’єктів соціальної інфраструктури. Розглянемо динаміку кількості дошкільних навчальних закладів та спрогнозуємо її у майбутньому.

Середній абсолютний приріст розраховується за формулою:

$$\overline{\Delta} = \frac{\sum \Delta_{\text{ëàíö}}}{\text{ï} - 1} = \frac{16{,}71 - 16{,}3}{14 - 1} = 0{,}03$$

Середній темп зростання обчислюють за формулою:

$$\overline{O}_{\text{ä}} = \sqrt[14-1]{\frac{16{,}71}{16{,}3}} = 1{,}01$$

Відповідно до отриманих даних побудуємо модель прогнозування для кількості дошкільних навчальних закладів:

а) на основі середнього абсолютного приросту:

$$\widetilde{y_{t+1}} = 16{,}71 + 0{,}03 * T$$

б) на основі середнього коефіцієнту росту:

$$\widetilde{y_{t+1}} = 16{,}71 * 1{,}01^{T}$$

Згідно з моделями проведемо прогнозування кількості дошкільних навчальних закладів на наступні 5 років (табл. 3.8.)

Таблиця 3.8

Розрахункові дані оцінки прогнозу кількості дошкільних навчальних закладів в Україні за середнім абсолютним приростом та середнім коефіцієнтом росту

Рік	Кількість дошкільних навчальних закладів, тис.(Фактичні дані)	Прогноз на основі коефіцієнту росту, тис.	Прогноз за середнім абсолютним приростом, тис.	Відносна похибка моделі за середнім коефіцієнтом росту, %	Відносна похибка моделі за середнім абсолютним приростом, %
2000	16,3	14,69	16,32	-9,88	0,12
2001	15,7	14,83	16,35	-5,54	4,14
2002	15,3	14,98	16,38	-2,09	7,06
2003	15	15,13	16,41	0,87	9,4
2004	14,9	15,28	16,44	2,55	10,34
2005	15,1	15,43	16,47	2,19	9,08
2006	15,1	15,59	16,5	3,25	9,27
2007	15,3	15,74	16,53	2,88	8,04
2008	15,4	15,9	16,56	3,25	7,53
2009	15,5	16,06	16,59	3,61	7,03
1	2	3	4	5	6
2010	15,6	16,22	16,62	3,97	6,54
2011	16,1	16,38	16,65	1,74	3,42
2012	16,4	16,55	16,68	0,91	1,7
2013	16,71	16,71	16,71	0	0
2014		16,88	16,74		
2015		17,05	16,77		
2016		17,22	16,8		
2017		17,39	16,83		
2018		17,56	16,86		
Сума				7,71	83,67

Джерело: власні розрахунки автора

Зобразимо на графіку дані оцінки прогнозу кількості дошкільних навчальних закладів в Україні за середнім абсолютним приростом та середнім коефіцієнтом росту і порівняємо їх з фактичними (рис. 3.24)

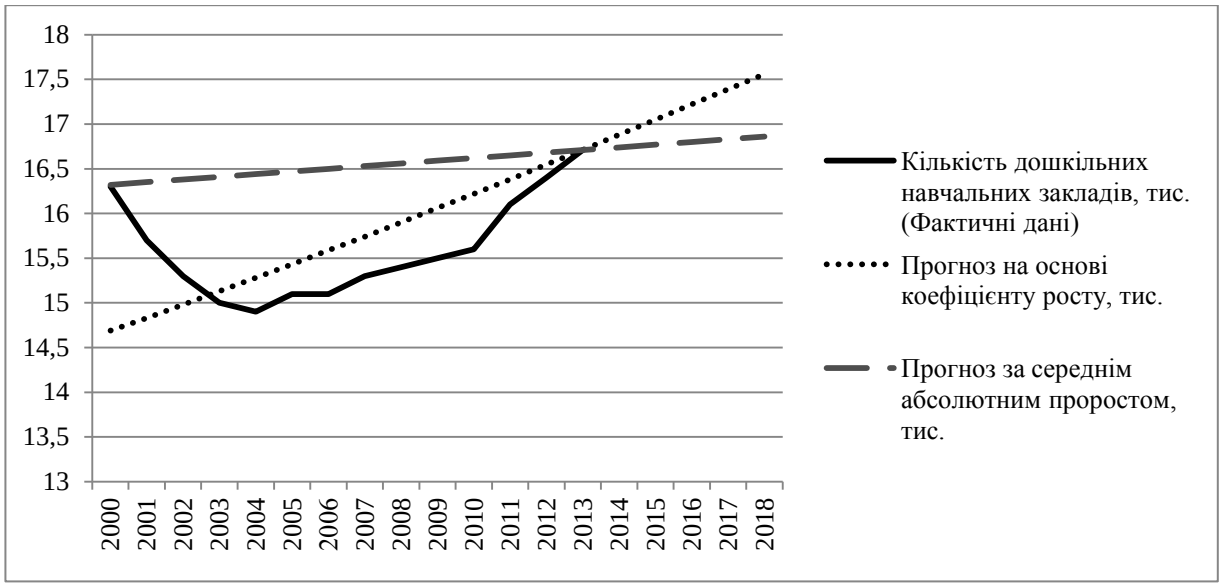

Рис.3.24. **Прогноз кількості дошкільних навчальних закладів на 2014-2018 рр.**

Джерело: власна розробка автора

Аналогічним методом здійснимо прогноз кількості масових та універсальних бібліотек.

Середній абсолютний приріст розраховується за формулою:

$$\overline{\Delta} = \frac{\sum \Delta_{\text{ëàíö}}}{\text{ï} - 1} = \frac{19{,}1 - 20{,}7}{14 - 1} = -0{,}123$$

Середній темп зростання обчислюють за формулою:

$$\overline{O}_{\text{ð}} = 14 - 1\sqrt{\frac{19{,}1}{20{,}7}} = 0{,}99$$

Відповідно до отриманих даних побудуємо модель прогнозування для кількості масових та універсальних бібліотек:

а) на основі середнього абсолютного приросту:

$$\widetilde{y_{t+1}} = 19{,}1 - 0{,}123 * T$$

б) на основі середнього коефіцієнту росту:

$$\widetilde{y_{t+1}} = 19{,}1 * 0{,}99^{T}$$

Згідно з моделями проведемо прогнозування кількості масових та універсальних бібліотек на наступні 5 років (табл. 3.9.)

Таблиця 3.9

Розрахункові дані оцінки прогнозу кількості масових та універсальних бібліотек в Україні за середнім абсолютним приростом та середнім коефіцієнтом росту

Рік	Кількість масових та універсальних бібліотек, (Фактичні дані)	Прогноз на основі коефіцієнту росту, тис.	Прогноз за середнім абсолютним приростом, тис.	Відносна похибка моделі за середнім коефіцієнтом росту, %	Відносна похибка моделі за середнім абсолютним приростом, %
2000	20,7	21,77	20,7	5,17	0
2001	20,4	21,55	20,58	5,64	0,86
2002	20,4	21,33	20,45	4,56	0,26
2003	20,3	21,13	20,33	4,09	0,15
2004	20	20,91	20,21	4,55	1,04
2005	19,8	20,7	20,09	4,55	1,43
2006	19,8	20,49	19,96	3,49	0,81
2007	20,8	20,29	19,84	-2,45	-4,63
2008	20,6	20,09	19,72	-2,48	-4,3
2009	20,1	19,88	19,52	-1,1	-2,53
2010	19,5	19,69	19,5	0,98	0
2011	19,3	19,49	19,35	0,99	0,24
2012	19,2	19,29	19,22	0,47	0,12
2013	19,1	19,1	19,1	0	0
2014		18,91	18,98		
2015		18,72	18,85		
2016		18,53	18,73		
2017		18,35	18,61		
2018		18,16	18,49		
Сума				28,46	-6,55

Джерело: власні розрахунки автора

Зобразимо на графіку дані оцінки прогнозу кількості масових та універсальних бібліотек в Україні за середнім абсолютним приростом та середнім коефіцієнтом росту і порівняємо їх з фактичними (рис. 3.25.)

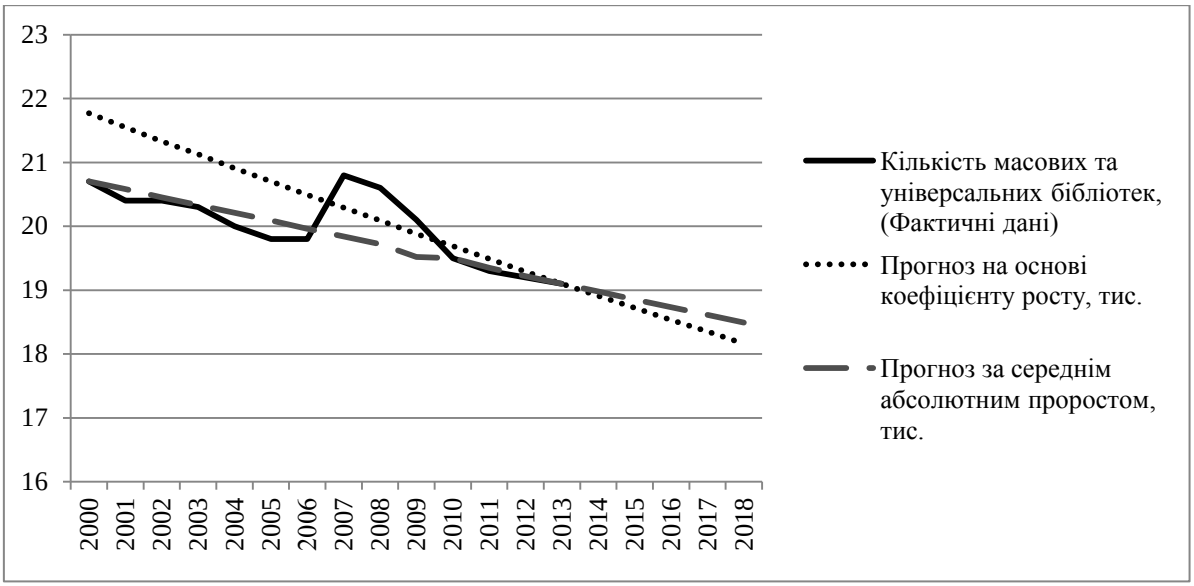

Рис. 3.25. **Прогноз кількості масових та універсальних бібліотек в Україні на 2014-2018 рр.**

Джерело: власна розробка автора

Істотні зміни зовнішнього середовища в Україні (зміна кон'юнктури ринків товарів, послуг, курсів валют і акцій, інфляція, нормативно-правове регламентування здійснення тієї чи іншої діяльності, економічних процесів), на думку М. Корецького, не позбавляють необхідності суб'єктів управління розвитком структурних складових, господарюючих суб'єктів соціальної сфери займатися прогнозуванням перспективного розвитку з таких причин, як:

– вплив факторів нестабільного зовнішнього середовища в невизначеному часу можуть не зачіпати екстраполяційний період середньострокових прогнозних оцінок або ці фактори можуть впливати на досягнення прогностичних економічних, фінансових і соціальних результатів у розмірах, передбачення яких суб'єктом управління організаційно-правовими структурами та галузевими складовими

соціальної сфери може бути здійснено з достатньою точністю для достовірності прогностичних оцінок;

– отримання оцінок прогнозу економічних, фінансових та інших показників, що характеризують розвиток соціальних комплексів в перспективному періоді часу є тією основою, яка відповідає не тільки таким видам планування, як поточне і перспективне, а й стратегічному плануванню, оскільки встановлення реально можливих орієнтирів економічної результативності, ефективності процесів надання послуг, виробництва товарів дозволяє суб'єкту стратегічного планування отримати інформацію про те, яких економічних, фінансових та інших результатів, рівня ефективності ресурсоспоживання можна було б досягти, якщо б на ці показники розвитку галузевої складової соціальної сфери, її господарюючих суб'єктів не впливали фактори зовнішнього середовища (вплив негативних факторів внутрішнього середовища враховуються в процесі екстраполяції на перспективний період часу);

– суб'єкту стратегічного планування прогностичні оцінки розвитку соціально-економічної системи необхідні для визначення того обсягу ресурсозабезпечення, який спрямований на їх здійснення з метою такої протидії впливу негативних факторів макросередовища, що збереже позитивні темпи розвитку (економічного, фінансового, соціального зростання), дозволить зміцнити і можливо розширити позиції на займаному сегменті ринків послуг і товарів [109].

Розгляд стану сучасних досліджень стосовно державного регулюваннясвідчить про те, що обґрунтуванню державної політики повин но передувати вироблення єдиних підходів до прогнозування та моделювання соціально-економічного розвитку.

Висновки до Розділу 3.

Успішне функціонування соціальної інфраструктури вимагає двох основних елементів: вмілого державного регулювання та наявності соціального капіталу. Дослідивши, систему державного регулювання, ми виявили основні недоліки у його механізмі. Для подолання цих недоліків нами внесено ряд пропозицій.

Головним, на нашу думку, аспектом регулювання повинна бути його стратегічна складова. Саме цією ідеєю пронизаний 3 розділ нашого дослідження. Ми вважаємо за необхідність розроблення Стратегії розвитку соціальної інфраструктури України, так як програми розвитку не відображають стан справ у даному сегменті і не висвітлюють наявних проблем. У процесі розробки Стратегії розвитку соціальної інфраструктури України на сучасному етапі, на нашу думку, найбільш оптимальним буде використання проектного підходу у системі довгострокового планування. Нами запропоновано етапи використання та впровадження проектного підходу в системі державного планування розвитку соціальної інфраструктури.

Аналізуючи систему організаційного забезпечення, ми виявили недостатню укомплектованість міністерств кадрами, що відповідають за планування розвитку, в зв'язку з чим пропонуємо при Міністерстві соціальної політики створити Сектор стратегічного управління соціальним розвитком та виконання стратегії. Дана структура повинна спостерігати за ходом виконання стратегій розвитку і бути головним органом, що здійснює контроль на усіх рівнях, а також брати участь у розробці довгострокових документів і бути відповідальною за усі процеси, пов'язані з їх реалізацією.

Результатом проведеного дослідження стали наведені методологічні підходи до формування стратегії соціально-економічного розвитку, розкриті характерні особливості процесу державного регулювання

соціальною сферою як об’єкту моделювання, виконана побудова кривих прогнозування, що характеризують економічний рівень розвитку об’єктів соціальної інфраструктури на період до 2018 р. Також запропонована інформаційно-аналітична підтримка процесу прийняття державно-управлінських рішень.

Отже, узагальнення результатів дослідження надає можливість визначити розвиток як процес, що охоплює економічне зростання, структурні трансформації, інституційні перетворення основною метою яких є підвищення якості життя населення та позиціонування країни на міжнародній арені. У цьому контексті важливого значення набувають структурні трансформації. Дослідженням галузевої структури економіки різних країн світу доведено, що економічне зростання забезпечується розвитком соціальної сфери.

Основні показники соціально-економічного розвитку України свідчать про недостатній рівень ефективності проведених реформ та відсутність дієвого регулювання соціальною інфраструктурою. Перспективним напрямом подальших досліджень є визначення оптимальної структури управління соціально-економічною системою та впровадження європейських зразків соціального регулювання, що в повній мірі забезпечить задоволення потреб населення країни, як у товарах першої необхідності, так і належному соціальному забезпеченні.

Головні результати проведених досліджень, представлені у даному розділі, апробовані у працях автора [123; 116; 118; 121].

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання розвитку механізмів державного регулювання науки. Отримані в процесі дослідження результати підтвердили покладену в його основу гіпотезу, а їх узагальнення дає змогу сформулювати висновки і внести пропозиції, що мають теоретичне й практичне значення.

1. Досліджено поняття „соціальна інфраструктура” та її галузеву структуру, що має різні інтерпретації, проте їх суть можна звести до уніфікованого поділу, виділяючи два рівні галузей: галузі, послуги яких утримуються переважно за рахунок коштів бюджету та галузі, які надають послуги, переважно, на комерційній основі. Аналіз функцій, що виконує соціальна сфера у життєдіяльності громадян, дав змогу згрупувати їх за певними ознаками, на нашу думку, найбільш доцільними: за соціальним значенням (загальні та специфічні); за спрямуванням (внутрішні і зовнішні); за сферою наукового пізнання (теоретична, прогностична, практично-управлінська та економічна функція).

2. Встановлено, що державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури здійснюється з метою забезпечення життєдіяльності громадян та формування головних засад сталого розвитку суспільства за будь-яких економічних, політичних, соціальних та інших змін у зовнішньому середовищі. Система державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури включає в себе такі основні блоки: складові регулювання, цілі та інтереси, завдання, принципи, інститути, інструменти регулювання, показники та результат, на який спрямований весь процес державного регулювання. Головною ціллю, до якої повинно тяжіти усе державне регулювання є збалансування інтересів усіх груп населення, територіальних громад та інших організацій з можливостями держави та задоволення усіх соціальних потреб, яка і лежить в основі усієї системи

державного регулювання стратегічного розвитку соціальної інфраструктури.

3. Досліджено процеси державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури за роки незалежності і згруповано їх у певні етапи. Отже, у плануванні розвитку соціальної інфраструктури України доцільно виділити такі етапи: етап відродження та становлення економіки 1991-1998 рр.; етап економічної стабілізації та піднесення - 1999-2007 рр.; етап світової економічної кризи - 2008-2012 рр.; етап необхідності формування нової економічної кон'юнктури від 2013 р. Критичним питанням 2014 р. являється система взаємовідносин України з країнами-сусідами, яке негативно відображається на соціальному розвитку населення. Проведений аналіз стану соціальної інфраструктури по галузях та їх динаміку за минулі періоди показує, що суттєвою перешкодою на шляху ефективного розвитку соціальної інфраструктури є відсутність достатньої кількості матеріальних, фізичних ресурсів та вмілого упорядкування системи об'єктів даної інфраструктури.

4. Провівши аналіз звітів виконання програм розвитку областей, ми зосередились на об'єктах соціальної інфраструктури, а точніше, показниках введення в експлуатацію об'єктів соціальної сфери за рахунок усіх джерел фінансування в Рівненській, Волинській, Житомирській, Закарпатській та Полтавській областях у 2012-2013рр. та прогноз на 2014рр. Головними показниками введення в експлуатацію об'єктів соціальної сфери є загальна площа житла, загальноосвітні навчальні заклади, дошкільні навчальні заклади, амбулаторно-поліклінічні заклади, лікарні та показники житлово-комунального господарства. Найвищими показниками введення в експлуатацію житла з проаналізованих областей є Закарпатська обл. Щодо показників загальноосвітніх навчальних закладів, можемо зробити висновок про найменшу забезпеченість учнівськими місцями Волинської обл., в той час, як темп зростання Рівненської обл. за

даним показником у 2014 р. становить 40%. Введення в екплуатацію дошкільних навчальних закладів у Житомирській обл. не відбувається. В той час, як у інших областях спостерігається позитивна динаміка. Відносно введення в експлуатацію закладів охорони здоров'я, позитивна динаміка відсутня, прогнозні показники часто не співпадають з реально виконаними, а статистика ліжко-місць на особу перевищує європейську норму, що потребує надмірних бюджетних витрат на їх утримування. За показниками житлово-комунального господарства спостерігається невеликий плановий ріст розвитку каналізаційних та газових мереж, а також введення в дію автомобільних доріг загального користування.

5. Проаналізовано фінансове забезпечення соціальної сторони зведеного бюджету України за 2000-2013 рр. З нього робимо висновки про диспропорції у фінансуванні соціальної сфери та його недостатність; найбільшу частку у структурі видатків державного бюджету займають видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення населення; найбільші зміни помітні у структурі видатків на освіту, їх обсяг зріс з 7,1 млрд. грн. у 2000 р. до 105,5 млрд. грн. у 2013 р., тобто у 14,9 разів (14,7% у 2000 р. до 20,9% у 2013 р.); зазначаємо надмірне недофінансування духовного та фізичного розвитку населення; частка видатків на охорону здоров'я залишається майже незмінною – 10-12% протягом 13 останніх років, проте підкреслюємо недостатність фінансування за даною статтею, так як рівень охорони здоров'я залишається незадовільним.

6. Проведено аналіз звітів Рахункової палати, внаслідок чого виявлено 9 напрямів неефективного управління та використання державних коштів. Загальних виявлених збитків від неефективного використання коштів Державного бюджету України та державних цільових фондів у 2012 р. виявлено на суму 12 млрд. 943,8 млн. грн. та від ухвалення необґрунтованих управлінських рішень – 3 млрд. 365,388 млн. грн. Головною причиною необґрунтованих управлінських рішень є

відсутність комплексного стратегічного мислення на рівні влади: усі дії спрямовуються на вирішення поточних проблем країни, нехтуючи майбутнім, оскільки воно ще не наступило.

7. Запропоновано структурно-логічну схему механізму державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України в сучасних умовах, що враховує стратегічну спрямованість розвитку соціальної інфраструктури і ґрунтується на узгодженні інтересів соціальних утворень ділових одиниць та державних інституцій в рамках державно-соціоприватного партнерства, що дасть можливість створити систему паритетних відносин між державою та недержавними утвореннями.

8. Виокремлено Стратегію розвитку соціальної інфраструктури як головного інструменту державного регулювання соціальної сфери. Запропоновано три підходи до її розробки та реалізації: структурний за участі територіальної громади; регіональний та особистісно-орієнтований. Виходячи з теоретичного розуміння суті синергетики можна стверджувати, що процес реалізації стратегії розвитку соціальної інфраструктури є функцією декількох складових: соціального потенціалу країни, соціальної політики та ефективності управління. Нами виокремлено головні показники, від яких залежить виконання вищепереліченої тріади.

9. Доведено, що розробка науково обґрунтованої стратегії розвитку соціальної інфраструктури України виступає однією з базових позицій нового способу життя країни, яка враховуватиме позитивний світовий досвід і сприятиме формуванню ефективних систем управління економікою, а також входженню держави до сучасного цивілізаційного процесу.

10. Побудовано багатофакторну регресійну модель планових доходів державного бюджету від ряду чинників, яка є адекватною наявним статистичним і розрахунковим даним та має високі ступені значимості

оцінених параметрів, за допомогою якої можна здійснювати прогнозування зміни змодельованого економічного явища в результаті зміни одного чи більше його факторів.

Отже, державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури є взаємодією принципів та категорій, що використовують органи державної та місцевої влади в управлінні державними справами з метою досягнення максимальної соціальної ефективності. Дана проблематика набуває все більш зростаючої актуальності з ускладненням організації та структури економічних систем. Невичерпність цієї тематики є очевидною, так як в міру розвитку суспільства усталені форми регулювання модифікуються і вдосконалюються та запозичуються європейські аналоги. Проте, головною метою державної політики повинна залишатися стратегічна складова в контексті далекосяжних змін у системі взаємин держави й суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1996. - № 30. - 141 с.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради, 2003, № 18-22 - 144 с.
3. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 р. № 2542-iii // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2001, № 37-38. - 189 с.
4. Про зайнятість населення [Електронний ресурс] : Закон України від 5.07.2012 р. №5067–VI – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття [Електронний ресурс] : Закон України від 2.03.2000 р. № 1533-III – Режим доступу: http: // zakon.rada.gov.ua
6. Про фізичну культуру і спорт [Електронний ресурс] : Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII – Режим доступу: http: //zakon.rada.gov.ua
7. Основи законодавства України про охорону здоров'я [Електронний ресурс]: Закон України від 19.11.1992 р. №2801-12 – Режим доступу: http:// zakon.rada.gov.ua
8. Про дошкільну освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 11.09.2011 р. №2628-III – Режим доступу: http: // zakon.rada.gov.ua
9. Про загальну середню освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 13.05.1999 р. № 651-XIV – Режим доступу: http: // zakon.rada.gov.ua
10. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII – Режим доступу: http: // zakon.rada.gov.ua
11. Про житлово-комунальні послуги [Електронний ресурс] : Закон України від 24.06.2004 р. № 1875-IV – Режим доступу: http: // zakon.rada.gov.ua
12. Про культуру [Електронний ресурс] : Закон України від 14.02.1992

р. № 2117-XII – Режим доступу: http: // zakon.rada.gov.ua

13. Про зовнішньоекономічну діяльність культуру [Електронний ресурс] : Закон України від 16.04.1991 р. N 959-XII – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua

14. Про державне прогнозування та розроблення програм соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс] : Закон України від 23.03.2000 р. № 1602- III – Режим доступу: http: // zakon.rada.gov.ua

15. Про державні цільові програми [Електронний ресурс] : Закон України від 18.03.2004 р. № 1621-іУ – Режим доступу: http: // zakon.rada.gov.ua

16. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV - Режим доступу : zakon.rada.gov.ua

17. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії [Електронний ресурс] : Закон України від 5.10. 2000 р. № 2017-III - Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

18. Абрамов Л.К. Соціальний капітал – індикатор розвитку громади / Л. К. Абрамов, Т.В. Азарова// Центр місцевої активності на базі будинку культури: методологія та технологія розвитку територіальної громади. – Кіровоград : ІСКМ, 2010. – С. 45–55.

19. Азарова Т.В. Технологія оцінки соціальних програм та проектів / Т.В. Азарова, Л.К. Абрамов // Кіровоград, ІСКМ, 2007. - 100 с.

20. Акімова І. Соціальна відповідальність середнього та малого бізнесу в Україні/ І. Акімова, М. Беззубова // Маркетинг в Україні. – 2006. – №3. – С. 20–26.

21. Аксьонова І. В. Регіональна статистика. Конспект лекцій / І.В. Аксьонова. — Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. — 128 с.

22. Алексєєва Н.Ф. Методи прогнозування взаємопов'язаних показників

соціально-економічного розвитку України / Н.Ф.Алексєєва // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. Випуск 1/2008 (48). Частина 1. – С. 120-123.

23. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия/ И. Ансофф - СПб : Изд-во «Питер», 1999. - 416 с.

24. Астапова Г.В. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины: научная монографія / Г.В. Астапова, Е. А. Астапова, Д.П. Лойко// Донецк: ДонГУЭТ, 2001 – 520 с.

25. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления. Курс лекцій / Атаманчук Г.В. – [2-е изд.] – М.: Омега. – Л., 2004. – 584 с.

26. Багнюк А.Л. Соціальний капітал і квантифікація суспільних процесів у сучасному соціумі / А.Л. Багнюк. [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.filosof.com.ua/Jornel/M_71/Bahnuk.pdf

27. Бардашевська А.Д. Недоліки функціонування механізму соціального забезпечення / А.Д. Бардашевська // Економічний аналіз. - Т. , 2011. Вип. 9. Ч. 1.- С.32-35

28. Барциц И.Н. Государственное управление / Барциц И.Н. // Энциклопедия государственного управления в России: В 2 т./ под общ. ред. В.К. Егорова; отв. ред. И.Н. Барциц / Том I. Отв. ред. И.Н. Барциц. – М. : Изд-во РАГС, 2008. – С. 137–140.

29. Бандирська О.В. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні/ О.В. Бандирська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №10. – С. 60–64.

30. Бедін С.В. Основні теоретичні положення державного регулювання в електроенергетиці / С.В. Бедін// Держава та регіони. Сер. Держ. упр. - 2013. - Вип. 1. - С. 49-53.

31. Берданова О.В. Розвиток партнерства між місцевою владою та

недержавним сектором у сфері надання громадських послуг: Моногр. / О.В. Берданова, В.М. Вакуленко, М.Д. Василенко, О.В. Галацан, В.Ф. Горячук; Укр. акад. держ. упр. при Президентові України. - Ужгород: Патент, 2003. - 189 с.

32. Берданова О.В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / О. В. Берданова, В. М. Вакуленко; Швейцарсько-український проект «Підтримка де централізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «София-А». – 2012. – 88 с.

33. Березовська-Чміль, Олена Борисівна. Соціальна політика та механізми її реалізації в Україні (політологічний аналіз) [Текст] : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Березовська-Чміль Олена Борисівна ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. - Чернівці, 2011. - 19 с.

34. Бєлявцев М.І. Інфраструктура товарного ринку / М.І. Бєлявцев, Л.В. Шестопалова. — К.: Центр навч. літ., 2005. — 416 с.

35. Біломістна І. І. Економетричне моделювання впливу видатків бюджету Харківської області на величину його планових доходів / І. І. Біломістна, Г. О. Савченко, А. В. Самкова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України . - 2013. - № 3. - С. 281–284.

36. Благоразумова О. Державне регулювання соціальної сфери в умовах циклічності економіки/О. Благоразумова // Схід. -К.:Український культурологічний центр, 2011, № 2.-С.3-6.

37. Блащук Л.В. Проблеми урбанізації та міського розселення/ Л. В. Блащук // Ефективність державного управління : зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 23. – С. 210-220.

38. Бойко-Бойчук О.В. Категорія «державне регулювання»: сутність, місце, визначення / О.В. Бойко-Бойчук // Стратегія реформування системи державного управління на засадах демократичного

врядування: Матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 31 трав. 2007 р.: У 4 т. / За заг. ред. О.Ю.Оболенського, С.В.Сьоміна. - К.: Вид-во НАДУ, 2007. - Т. 3. - 364 с. – С. 51-53

39. Бойко-Бойчук О.В. Семантичний аналіз та визначення категорії "державне регулювання" / О.В. Бойко-Бойчук // Вісник НАДУ. - 2007. - №3. - С. 46-58
40. Болотіна Н.Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять / Н.Б. Болотіна // Право України. - 2000. - № 4. - С. 35-39.
41. Буркинський, Б. В. Економічний вектор стратегії сталого розвитку України / Б. В. Буркинський, Л. Є. Купінець, С. К. Харічков // Екологія і природокористування : збірник наукових праць / Ін-т проблем природокористування та екології. - Д., 2012. - Вип. 15. - С. 163-173
42. Булеев И.П. Формирование организационно-экономического механизма управления предприятием по обработке цветных метал лов / И.П. Булеев. - Донецк: ИЭП АН Украины, 1993. – 225 с.
43. Бюджет-2013 - збалансований документ, спрямований на стимулювання росту економіки та підвищення добробуту громадян [Електронний ресурс]: Міністерство фінансів України. - 07.12.2012.– Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article
44. Варфоломеєва Т. В. Правознавство – К.: Знання – Прес, 2001. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://uristinfo.net/2011-01-16-19-18-47/22-tv-varfolomeeva-pravoznavstvo.html
45. Вартість квартир (ціни на житло) / Консалтингова компанія SV Development. Електронний ресурс // Режим доступу : http://www.svdevelopment.com/ua/web/flat_costs/
46. Васильченко В.С. Державне регулювання зайнятості: Навч. посібник / В.С. Васильченко – К.: КНЕУ, 2003. — 252 с.

47. Васильєв О.В. Методологія і практика інфраструктурного забезпечення функціонування і розвитку регіонів України. Монографія / О.В. Васильєв. – Харків: ХНАМГ, 2007. – 341 с.
48. Вдосконалення системи стратегічних програмних документів як основи бюджетного планування: Біла книга [Електронний ресурс] : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби при Головному управлінні державної служби України, 2006. – Режим доступу : http://icps.com.ua/pub/files/
49. Винниченко Н.В. Проблеми функціонування системи фінансового забезпечення соціальної сфери / Н. В. Винниченко // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія Економіка. – 2008. - Вип. 368-369. - С. 203-206.
50. Внукова Н.М. Соціальне страхування. Конспект лекцій для студентів спеціальностей 7.050104,7.050105 усіх форм навчання / Н.М. Внукова, Н.В. Кузьминчук. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2004. – 216 с.
51. Вовк В.М. Моделювання організаційних процесів у підприємництві: монографія. / В.М. Вовк, С.С. Прийма, І.М. Шиш. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 334 с.
52. Вольська О. Стратегії, які працюють [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.management.com.ua/
53. Воробйова О.І. Бюджет України: стан та перспективи / О. І. Воробйова // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції . - 2013. - № 2. - С. 12-18.
54. Гілецький Й. Р. Географія України. Соціально-економічна з основами теорії. Підручник для 9 класу. — Львів: ВНТЛ, 2001. — 160 с.
55. Гуревичев М. М. Государственное регулирование в условиях рыночной экономики / М. М. Гуревичев. - Харьков : Основа, 1993. - 198 с

56. Голован А.В. Зростання матеріального добробуту і культурного рівня українського народу за роки Радянської влади / А.В. Голован, В.І. Іваницький – К., 1958. – 32 с.
57. Головне управління статистики у Львівській області. – Режим доступу: http://lv.ukrstat.gov.ua/
58. Гольц Г.А. Инфраструктура и общество: принципы стратегии опережающего развития России // Экономическая наука современной России. – 2000. – № 2. – С. 5-21
59. Горлач М. І. Політологія: наука про політику: [підручник дляс туд. вищ. навч. закл.] / М.І. Горлач, В. Г. Кремень. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 840 с.
60. Гриненко А. М. Соціальна політика: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — 309 с.
61. Гринів Л. С. Регіональні цільові програми / Л. С. Гринів. Л, ЛНУ. 2010. – 156 с.
62. Громоздова Л.В. Організаційно-економічні методи управління розвитком регіону: Автореф. дис. кан. екон. наук: 08.10.01 / Харк. нац. акад. міськ. господ. - Х., 2004. - 27 с.
63. Данилейчук Р.Б. Основні напрями вдосконалення державного регулювання процесів інтеграції у галузі підприємництва / Р.Б. Данилейчук // Інноваційна економіка. – 2005. – № 6. – С. 221
64. Данилишин Б. Чи доживуть пенсіонери до 2050 року? [Електронний ресурс]: Рубрика «Точка зору» - 09.10.2013. – Режим доступу: www.radiosvoboda.org
65. Дворецька Г. В.Соціологія: Навчальний посібник/ К.: КНЕУ, 2002.- 472 с.
66. Державний комітет статистики. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/
67. Дерун Т.М. Формування і реалізація державної політики розвитку

малих міст України: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02/ Т. М. Дерун; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - К., 2011. - 20 с.

68. Дерега В.В. Соціальна і гуманітарна політика : навчальний посібник / В.В. Дерега. - Миколаїв, 2012. -152 с.

69. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. — 6-те вид., випр. і доп. Рекомендовано МОН / Л.І. Дідківська, Л.С. Головко— К., 2007. — 214 с.

70. До питання оптимізації мережі навчальних закладів Вінницької області [Електронний ресурс]: – Режим доступу: www.vin-osvita.gov.ua/media/documents/ optimization.doc

71. Довгань Л. Є. Стратегічне управління: навч. Посібник / Л. Є Довгань, Ю.В. Каракай, Л.П. Артеменко – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.

72. Досвід країн Європи у фінансуванні галузі охорони здоров'я. Уроки для України. [Електронний ресурс] / - Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/

73. Доповідь про людський розвиток за 2013 рік. Піднесення Півдня: Людський прогрес у багатоманітному світі. [Електронний ресурс]: – Режим доступу:http://www.undp.org.ua/

74. Дорош Е. Накопительная система: обсуждение / Е. Дорош // Пенсионный курьер. – 2010. – 1 января. – № 1. – С. 2

75. Дошкільна, загальна, середня, позашкільна та професійно-технічна освіта. Інформаційні матеріали до підсумкової колегії: Про підсумки розвитку дошкільної, загальної середньої, позашкільної та професійно-технічної освіти у 2013/2014 навчальному році та завдання на 2014/2015 навчальний рік/ Міністерство освіти і науки України. - Київ – 2014. – 51 с.

76. Древаль Ю. Д До питання про формування та реалізацію державної

політики у сфері охорони праці / Розвиток системи державного управління в Україні. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/

77. Джерела та механізми фінансування місцевого економічного розвитку. Навчальний посібник. – К.: Центр громадської експертизи, Проект “Місцевий економічний розвиток міст України”, 2013. – 176 с.

78. Елесеева И.И. Социальная статистика – М.: Финансы и статистика.1997. – 416 с.

79. Еременко-Григоренко О.А. Организационно-экономический механізм управления хозяйственной деятельностью предприятия: Дис. канд. экон. наук: 08.06.01. -Донецк, 1999. - 266 с.

80. Єлейко В.І. Основи економетрії. Навч. посібник. – Львів, ТзОВ "Марка ЛТД", 1995. – 192 с.

81. Єременко В. Г. Основи соціальної економіки: Популярний курс / В. Г.Єременко. – К. :МАУП, 1997. – 168 с.

82. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування : Навч. посібник. / А.М. Єріна. — К.: КНЕУ, 2001. — 170 с.

83. Єсінова Н. І. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. / Єсінова Н. І. – К. : Кондор, 2004. – 432 с.

84. Збірник наукових праць ВНАУ Серія: Економічні науки №4 (70) 2012

85. Завіновська Г. Т. Економіка праці : навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 300 с.

86. Заключний звіт за результатами виконання Загальнодержавної програми протидії захворюванню на туберкульоз у 2007-2011 роках регіонах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://moz.gov.ua/

87. Заключний звіт про результати виконання ДЦНТП “Образний комп’ютер” [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://obrazcomp.irtc.org.ua/

88. Звіт Міністерства фінансів України "Про виконання Державного бюджету України за 2013 рік" [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua
89. Звіт про виконання Програми соціально-економічного і культурного розвитку Львівської області на 2013 р. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://loda.gov.ua/eco_prohramy
90. Звіт про результати аудиту виконання заходів Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року – Київ: Рахункова палата України, 2013. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/
91. Звіт Рахункової палати україни за 2012 рік / Рахункова палата. – Київ, 2013 р. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/
92. Здрок В.В. Економетрія: Підручник із рекомендацією Міністерства освіти і науки України / В. В. Здрок, Т. Я. Лагоцький. – К. : Знання, 2010. – 541с.
93. Иванов В.Н. Основы социального управления. Учебное пособие / А.Г. Гладышев, В.Н. Иванов, В.И. Патрушев и др. Под ред. В. Н. Иванова. — М.: Высш. шк., 2001. — 271 с
94. Михасюк І.Р. Державне регулювання економіки: підручник / І. Р. Михасюк, Л. А. Швайка. Львів : Магнолія плюс ; видавець СПД ФО В.М. Піча, 2006. — 220 с.
95. Ігнатова О. М. Реформи університетської освіти в контексті Болонського процесу : [аналіз реформ університет. освіти Німеччини] / О. М. Ігнатова // Теорія і практика упр. соц. системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2011. – № 2. – С. 60–65.

96. Ігнатюк О.А. Особливості підготовки сучасних фахівців у системі вищої професійної освіти США / О.А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами. - 2011. - № 1. - С. 55 - 64.
97. Індекс розвитку людського потенціалу 2013 р. (рейтинг України) [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://infolight.org.ua/
98. Інформаційно-аналітичний центр Інфолайт. Електронний ресурс // Режим доступу : http://infolight.org.ua/
99. Карамишев Д.В. Деякі аспекти державного регулювання якості та безпеки харчових продуктів в Україні в контексті передачі повноважень державній ветеринарній і фітосанітарній службі / Д. В. Карамишев, Ю.В. Дідок// Право та державне управління . - 2013. - № 2. - С. 115-118.
100. Карлофф Б. Деловая стратегия: пер. с анг./ Б. Карлофф. М.: Экономика, 1991- 239 с.
101. Качан Є.П. Принципи та методи формування регіональної політики ринку праці / Є. П. Качан // Зайнятість та ринок праці : міжвідом. наук. зб. – К., 2001. – Вип. 15. – С. 3–16.
102. Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент: навч. Посібник / Г.І. Кіндрацька. — 2-ге вид., перероб і доповн.— К.: Знання, 2010. — 406с.
103. Клиновий Д.В. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка України: Навч. посібник / Д.В. Клиновий, Т.В. Пепа; за науковою редакцією Л.Г. Чернюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 718 с.
104. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії та практики): монографія / О.М. Ковалюк - Львів: Видавничий центр Львівського національного університету ім. І.Франка, 2002. - 253с.

105. Ковбасюк Ю.В. Державне управління / Ковбасюк Ю.В., Бакуменко В.Д. // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т.1. : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія: В. М. Князєв (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. – 2011. – 748 с.

106. Коломийчук В.С. Соціально-економічні механізми управління адміністративним районом в системі регіонального розвитку: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.10.01 / В.С. Коломийчук; НАН України. Ін-т регіон. дослідж. — Львів, 2000. — 50 с.

107. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України: Підручник: За заг.ред. д.ю.н., проф. Коломоєць Т.О. – Київ: „Істина”, 2008.

108. Комаров М.П. Инфраструктура регионов мира: учебник / Изд-во Михайлова В.А., 2000. – 374 с.

109. Корецький М.Х. Ринок, його елементи та їх взаємодія : монограф. / М.Х.Корецький, Л.Ю.Мельник, І.І.Вініченко. – Запоріжжя, 2002. – 157 с.

110. Коротич О.Б. Державне управління регіональним розвитком України : [монографія] / О.Б. Коротич. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2006. – 220 с.

111. Космамбетова Р.П. Стратегія стійкого соціально-економічного розвитку й механізми її реалізації на прикладі республіки Казахстан./ Р.П. Космамбетова// Журнал Персонал № 10. – 2005 - С. 72. – 81.

112. Костюк І.В. Актуальні проблеми системи соціального захисту в Україні / І.В. Костюк // Формування ринкової економіки в Україні: зб. наук. праць, 2012.- Випуск 28 - 222с. – С. 101-105.

113. Костюк І.В. Аналіз державного регулювання стратегічного розвитку соціальної інфраструктури України Україні / І.В. Костюк // Збірник тез науково-практичної конференції "Організація

управління: витоки, реалії та перспективи розвитку", 20 жовтня 2014 р. – Львів : “СПОЛОМ”, 2014. – 226 с. – С.114-117.

114. Костюк І.В. Аналіз конституційного забезпечення соціальних потреб громадян України / І.В. Костюк // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Менеджмент у XXI столітті: методологія і практика: збірник наукових праць». - м. Полтава, 16-17 травня 2013 р., видавець Шевченко Р.В., 2013. – 564с. – С. 308-310.

115. Костюк І.В. Державне гарантування зайнятості населення / І.В. Костюк // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: Збірник наук. праць. Вип.717. Серія: Економіка. – Чернівці : ЧНУ, 2014. – 166 с. – С. 28-30.

116. Костюк І.В. Дослідження системи управління стратегічним розвитком соціальної інфраструктури України / І.В. Костюк // Збірник «Формування ринкової економіки в Україні». 2014. Вип. 32. Ч. 1 – С. 90-95.

117. Костюк І.В. Інвестиційне забезпечення соціальних процесів в Україні / І.В. Костюк // Теоретичні та прикладні аспекти аналізу фінансових систем: Збірник тез XIV Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів та студентів, 26-27 березня 2014 року / Відп. за вип. В.В. Рисін; Львівський інститут банківської справи Національного банку України. – Львів, 2014. – 594 с.- С. 187-188.

118. Костюк І.В. Моделювання розвитку соціальної інфраструктури України / І.В. Костюк // Zbiór raportów naukowych «Knowledge society». 30.10.2014-31.10.2014) – Warszawa: Wydawca: Sp.z o.o. «Diamond trading tour», 2014. – 68 str. – S.42-44.

119. Костюк І.В. Поняття стратегії економічного розвитку країни:соціальний вимір / І.В. Костюк// Науковий вісник НЛТУ

України. – 2014. – Вип. 24.10. – С. 212-218.

120. Костюк І.В. Проблеми і перспективи системи пенсійного забезпечення як стратегічного елемента соціальної інфраструктури. / І.В. Костюк // Економічний аналіз: зб. наук. праць/ Тернопільський національний економічний університет: редкол.: С.І.Шкарабан (голов. ред.) та ін..- Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2012.- Вип.11.- Частина 1. – 467 с. – С. 132-135.

121. Костюк І.В. Проблеми самоідентифікації особистості в умовах соціальних трансформацій / І.В. Костюк // Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції "Наука і духовність у системі сучасного управління", 19 квітня 2012 р. [Текст]. – Львів : “СПОЛОМ”, 2012. – 308 с.- С. 156-157.

122. Костюк І.В. Проблеми соціалізації економічного розвитку / І.В. Костюк // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп’ютерних технологій в Україні: збірник тез за матеріалами VIII науково-технічної конференції науково-педагогічних працівників, 26-31 березня 2012 р. / Навчально-науковий інститут підприємництва та перспективних технологій Національного університету “Львівська політехніка”. – Львів: Видавничий відділ навчально-наукового інституту підприємництва та перспективних технологій Національного університету “Львівська політехніка”. – 2012. – 357с. - С. 79-82.

123. Костюк І.В. Проблеми стратегічного планування соціального розвитку в Україні / І.В. Костюк // Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства, регіону, країни: матеріали міжнародної науково- практичної інтернет-конференції, 13 – 14 травня 2014 р. – Ч.І. – Полтава: ПолтНТУ, 2014. – 368 с.- С. 144-146.

124. Костюк І.В. Продовольча безпека в українському вимірі / І.В. Костюк // Розвиток економіки України в умовах активізації євро інтеграційних процесів: Матеріали міжнародної науково-практичної студентсько-аспірантської конференції, м. Львів, 27-28 квітня 2012 р.-Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 394 с. - С. 158-159.

125. Костюк І.В. Співпраця України з країнами Вишеградської четвірки: соціальний аспект / І.В. Костюк // Збірник тез доповідей Міжнародного студентського форуму «Модель країн Вишеградської четвірки в інтеграції молоді в єдиний науково- культурний простір». Луцьк, 03-07 квітня 2012 р. - Луцьк: ВІЕМ, 2012. – 328 с.- С. 155-158.

126. Костюк І.В. Стратегічний розвиток соціального капіталу суспільства / І.В. Костюк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці:ЧТЕІ КНТЕУ,2013.- Вип. 1 (49). Економічні науки. – 384с. – С. 34- 38.

127. Костюк І.В. Теоретичні аспекти менеджменту соціальної роботи як сучасного інструменту соціальної політики/ І.В. Костюк // Методологія та практика менеджменту у XXI столітті: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 26-27 квітня 2012р). – Полтава, ПУЕТ, 2012. – 424 с.- С. 259-262.

128. Костюк І.В. Сутність соціального маркетингу як важливого напряму реалізації національної стратегії розвитку України/ І.В. Костюк // Збірник тез Всеукраїнської наукової конференції молодих учених та студентів «Актуальні проблеми та перспективи розвитку маркетингового управління» 15 листопада 2013р. Київ – С. 140-141.

129. Кох Л. Лис пустыни. Генерал-фельдмаршал Эрвин Роммель / Л. Кох. – М.: Феникс, 1999. – 384 с

130. Крюков О. І. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави / О. І. Крюков // Актуальні

проблеми державного управління . - 2010. - № 1. - С. 31-37.

131. Кудряшов В.П. Курс фінансів: Навч. Посіб. / В.П. Кудряшов. - К.: Знання, 2008. - 431 с.

132. Кульман А. Экономические механизмы / А. Кульман // Под ред. Хрусталевой Н.И.-М.: Прогресс Универс, 1993. – 92 с.

133. Кутьков В.П. Формування програми соціально-економічного розвитку регіону на принципах маркетингу / В. П. Кутьков // Актуальні проблеми державного управління . - 2014. - № 1. - С. 132-140.

134. Кушнір М.О. Правові засади забезпечення функціонування державних цільових програм (на прикладі Кабінету Міністрів України) / М.О. Кушнір // Стратегічні пріоритети: Науково-аналітичний щоквартальний збірник . – 01/2010 . – №1 . – С. 11-15.

135. Летуча О. В. Напрями подолання наслідків економічної кризи в Україні / О. В. Летуча, А. А. Летуча // Економічний вісник Національного гірничого університету . - 2014. - № 1. - С. 50-55.

136. Ларіна Н. Б. Соціальна політика в наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених / Н. Б. Ларіна // Теорія та практика державного управління. - 2014. - Вип. 4. - С. 219-226.

137. Лозинська Т. М. Методи державного регулювання продовольчого ринку України [Електронний ресурс] / Т. М. Лозинська. //Державне будівництво. - 2007. - № 1(1). - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2007_1(1)__17.pdf

138. Лук’яненко Д.Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: Монографія / За ред. д-ра екон. наук, проф. Д. Г. Лук’яненка. — К.: КНЕУ, 2001. — 538 с.

139. Лук’яненко Д. Імплементація парадигми економіки знань у стратегії національного економічного розвитку / Д. Лук’яненко, О. Лук’яненко, О. Дорошенко // Міжнародна економічна політика . -

2013. - Вип. 2. - С. 5-26.

140. Макара О.В. Роль державного регулювання в реалізації соціального розвитку суспільства / О.В. Макара // Науковий вісник ВНУ імені Лесі Українки. – Луцьк: РВВ «Вежа», 2009. – № 15 – С. 39–43.

141. Макара О.В. Структурні трансформації у соціально орієнтованій національній економіці / О.В. Макара // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. Вип. 22.15 – 2012. – С. 261–270.

142. Макара, О. В. Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на засадах соціальних аспектів / О. В. Макара // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2008. – N635: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку . – С. 253-256.

143. Мейжис І. А. Соціальний капітал міста як одна зі стратегій його розвитку / І. А. Мейжис // Соціологія. Випуск 133. Том 146//Видання ЧДУ імені П. Могили, 2010 - С. 5-10

144. Мельник С.А. Управління регіональною економікою: Навч. посібник. / С.А. Мельник.— К.: КНЕУ, 2000. — 124 с.

145. Методичні рекомендації щодо проведення оцінки економічної і соціальної ефективності виконання державних цільових програм. [Електронний ресурс] - Режим доступу: me.kmu.gov.ua/file/link/.../Metod_rekom.doc

146. Методологічні рекомендації щодо оцінки ефективності системи соціального захисту / [Електронний ресурс] // Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Український центр соціальних реформ, 2009. – 73 с. – Режим доступу: http://www.unicef.org/

147. Минцберг Г. Стратегический процес / Г. Минцберг, Куинн Дж. пер. с анг. Под ред.. Ю. Каптуревского. – СПб.: Питер, 2001. – 688 с
148. Минцберг Г. Школы стратегий / Г. Минцберг, Б. Альстренд, Д.Лемпел – СПб.: Питер, 2000. – 336 с.
149. Мироненко М.Ю. Необхідність державного регулювання економічного розвитку у сучасних умовах / М. Ю. Мироненко // Ефективність державного управління . - 2012. - Вип. 32. - С. 433-440.
150. Митяй О.В. Проектний аналіз: навч. посібник / О.В. Митяй. – К. : Професіонал, 2008. – 288 с.
151. Михасюк І.Р. Транскордонне співробітництво в умовах глобалізації / Михасюк І.Р., Федишин С.М. / За наук. ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН Вищої школи України І.Р. Михасюка: Монографія / ЛНУ імені Івана Франка, ВШПіМ в Хшанові. – Львів: Український бестселер, 2010. – 250с.
152. Михасюк І.Р. Державне регулювання економіки в умовах глобалізації / Михасюк І.Р., Залога З.М., Сухай О.Є. / За наук. ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН Вищої школи України І.Р. Михасюка: Монографія / ЛНУ імені Івана Франка. – Львів: НВФ “Українські технології”, 2010. – 320с.
153. Мізюк Б.М. Стратегічне управління:Підручник./ Б.М. Мізюк – 2-ге вид.,переробл. і доповн. – Львів: Магнолія плюс, 2006. – 392 с.
154. Міжнародний центр перспективних досліджень. Електронний ресурс // Режим доступу : http://icps.com.ua/pub/
155. Монастирський Г. Л. Програмно-цільовий підхід в процесі забезпечення економічного й соціального розвитку сільських / Г. Л. Монастирський // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України : зб. наук. праць каф. управління трудовими ресурсами і розміщення продуктивних сил Терноп. акад.

нар. госп-ва.– 2003.– Вип. 8.– С. 224-231.

156. Монастирський Г. Л. Модернізаційна парадигма управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня [Текст] : монографія / Г. Л. Монастирський. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 464 с.

157. Монастирський Г. Економічний механізм управління розвитком соціальної інфраструктури на селі / Г. Л. Монастирський // Наука молода : зб. наук. праць молод. вчених Терноп. нац. екон. ун-ту. – 2007.– № 8.– С. 37-45.

158. Москаленко С. О. Фінансування соціальної сфери на місцевому рівні у контексті формування та розвитку вітчизняного соціогуманітарного простору / С.О. Москаленко // Ефективність державного управління . - 2013. - Вип. 37. - С. 165-172.

159. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С. В. Мочерний та ін. К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.

160. Мочерний С. В. Основи економічної теорії / За ред. проф. С.В. Мочерного — К.: Видавничий центр «Академія», 1998. —298 с.

161. Музиченко А.С. Державно-приватне партнерство як інститут взаємодії влади та бізнесу / А.С. Музиченко, А.Л. Бержанір // Економічний простір . - 2013. - № 75. - С. 100-108.

162. Національна доповідь про людський розвиток 2011 року. Україна: на шляху до соціального залучення [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.undp.org.ua

163. Національні рахунки охорони здоров’я України у 2012 році / [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. Київ – 2014. - Режим доступу: http://www.unaids.org/

164. Національні рахунки охорони здоров’я України у 2011 році /

[Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. Київ – 2012. - Режим доступу: http://www.unaids.org/

165. Небава М.І. Теорія макроекономіки. Навч. посіб. / М.І. Небава. — К.: Слово, 2005.

166. Ніколенко Ю.В. Основи економічної теорії. Підручник / Ю.В. Ніколенко. - Київ: ЦУЛ, 2003. – 540с.

167. Оболенський О.Ю. Державне управління та державна служба: сучасні напрями розвитку / О.Ю. Оболенський– Одеса: АО БАХВА, 2003. – 320 с.

168. Одінцова Г.С. Державне управління і менеджмент: навч. посібник у таблицях і схемах / Г.С. Одінцова, Г.І. Мостовий, О.Ю. Амосов О.Ю. - Х.: ХарРІ УАДУ, 2002. – 492 с

169. Олексіч Д.В. Механізм визначення інтегрального ефекту від реалізації цільових програм і проектів [Текст] / Д.В. Олексіч, Ж.А. Олексіч // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль: Економічна думка, 2013. – Том 14. – № 1. – С. 118-127.

170. Ольхін А.Б. Генеза розуміння терміну соціальна політика в радянській та сучасній українській історичній науці [Електронний ресурс] / А.Б. Ольхін // Історичні політологічні дослідження, № 1-2(43-44), 2010 р. – С. 64-69 - Режим доступу: politics.ellib.org.ua.

171. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. / В.М. Опарін — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2002. — 240 с.

172. Орел М. Необхідно затвердити страхові принципи пенсійної системи / М. Орел, В. Надрага // Пенсійний кур'єр. – 2010. – 23 квітня. – № 17. – С. 2.

173. Орлов О. В. Функційна складова концептуальної моделі теорії державного управління / Орлов О. В. // Актуальні проблеми державного управління. – Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр»,

2012. – № 2. – С. 49–57.

174. Офіційний сайт Івано-Франківської обласної державної адміністрації . - Режим доступу: http://www.if.gov.ua/

175. Офіційний сайт Львівської обласної державної адміністрації . - Режим доступу: http://loda.gov.ua/

176. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. - Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/

177. Павленко Т.Б. Swot-аналіз як інструмент стратегії розвитку бібліотеки університету / Т.Б. Павленко // Університетська бібліотека та інформаційні сервіси для науки та освіти : матеріали науково-практичної інтернет-конференції, 10 жовтня 2013 р. / НФаУ. – Х., 2013. – С. 57-63.

178. Пакулін С.Л. Науковий аналіз розвитку соціальної сфери на регіональному рівні [Електронний ресурс] / С.Л. Пакулін, О.О. Топчій// - Режим доступу: http://www.rusnauka.com

179. Паламарчук М.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії: Посібник для викладачів економічних і географічних факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів/ М.М. Паламарчук, О.М Паламарчук. — К . Знання 1998. — 416 с.

180. Панченко М. М. Соціальна сфера і соціальна політика та їх співвідношення в аспекті державного управління соціальною сферою / М.Панченко // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. – Вип.1 (37). – С. 180 – 183.

181. Пирог О.В. Сталий соціально-економічний розвиток України в умовах формування інвестиційної політики держави [Електронний ресурс] / О.В. Пирог, Л.І.Катан // - 2008. - №4. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/

182. Панчишин С.М. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: підручник: у 2 кн. / За ред. С. М. Панчишина, П. І. Островерха. – Кн. 2: Мікроекономіка. – К. : Знання, 2010. – 437 с.

183. Пищуліна О. М. Криза розподільчої пенсійної системи в Україні та напрями диверсифікації «пенсійного портфеля» : аналіт. доп. / О.М. Пищуліна, О.П. Коваль, А.М. Авчухова. – К.: НІСД, 2010. – 104 с.

184. Пищуліна О. М. Україна як соціальна держава: гасло для політичної конкуренції чи шлях до солідаризації суспільства? / О. М. Пищуліна, Я. А. Жаліло, С. І. Лавриненко, Д. С. Покришка //за заг. ред. В. Є. Воротіна – К. : НІСД, 2009. – 108 с.

185. Піхняк Т. А. Проблеми механізму державного регулювання економічного зростання / Піхняк Т. А. // Збірник наукових праць Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – Хмельницький, 2011. – С. 118-124.

186. План діяльності Міністерства охорони здоров'я України на 2013 рік та два бюджетні періоди, що настають за плановим (2014 ─ 2015 роки) [Електронний ресурс] / - Режим доступу: http://www.moz.gov.ua

187. Плиса В.Й. Страхування: Навч. посіб./ В.Й. Плиса – К.: Каравела, 2005.– 392 с.

188. Поленкова М.В. Фактори формування і розвитку соціальної інфраструктури / М.В. Поленкова // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vcndtu/2010_41/20.htm

189. Політологічний енциклопедичний словник: Навч.посібник для студентів вищ. навч. закладів. - К.: Генеза, 1997. -331 с.

190. Порівняльна характеристика заробітних плат та пенсій в Україні у 2005-2013 роках/ Інформаційно-аналітичний центр.

30.07.2013 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // infolight.org.ua

191. Портер М. Стратегія конкуренції /Пер. з англ. / М. Портер. – К.: Основи, 1998

192. Присенко Г. В., Прогнозування соціально-економічних процесів: Навч. посіб./ Г. В. Присенко, Є. І. Равікович— К.: КНЕУ, 2005. — 378 с.

193. Прем'єр-міністр України Юрій Єхануров презентував Довгострокову стратегію розвитку України та пріоритети діяльності Уряду на 2006-2007 роки// – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/

194. Приходченко Л. Структура механізму державного управління: взаємозв'язок компонентів та фактори впливу на ефективність / Л. Приходченко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України . - 2009. - Вип. 2. - С. 105-112.

195. Прокопенко В. І. Трудове право України Підручник./ В.І. Прокопенко — Х.: Фірма «Консум», 1998. - 480 с.

196. Радченко О. В. Категорія “механізм” у системі державного управління / О. В. Радченко // Держава та регіони : наук.-вироб. журн. Класич. приватн. ун-т. — 2009. — № 3. — С. 64—69.

197. Рекомендації щодо стратегічного планування економічного і соціального розвитку України на довгострокову перспективу - [Електронний ресурс] / United Nations Development Programme. – Київ, 2012. – Режим доступу: http://www.undp.org.ua

198. Решетило В. П. Національна економіка: навч. посібник / за заг. ред. В. П. Решетило; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – .: ХНАМГ, 2009 – 386 с

199. Розенко П. Процес чи результат [Електронний ресурс] / П. Розенко// «Дзеркало тижня. Україна» №5. 10.02.2012 – Режим

доступу: http://dt.ua

200. Рудніцька Р. М. Механізми державного управління: сутність і зміст / Р. М. Рудніцька, О. Г. Сидорчук, О. М. Стельмах ; за наук. ред. д.е.н., проф. М. Д. Лесечка,к.е.н., доц. А. О. Чемериса. - Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. - 28 с.

201. Семенда Д.К. Аграрна економіка. Підручник / Д.К. Семенда, О.І. Здоровцов, П.С. Котик та ін.. - Умань, 2005 - 318 с.

202. Семенов В.Ф. Регіональна економіка: [навчальний посібник] / В.Ф. Семенов. − К.: «МП Леся», 2008. − 596 с.,

203. Синельников А.Г. Социальная инфраструктура: вопросы теории и практики / А.Г. Синельнков. – Спб.: 2003.

204. Сенишин О.С. Державне регулювання економіки: навч. посібник / О.С. Сенишин, М.О. Горинь, О.О. Кундицький – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. – 412 с.

205. Скуратівський В.А. Основи соціальної політики / В.А. Скуратівський, О.М. Палій. МАУП. - 2002 - 200 с.

206. Соціальні результати державних програм: теоретико- методологічні та прикладні аспекти оцінювання : [монографія] / за ред. Е. М. Лібанової ; Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. – Умань: Видавець «Сочінський», 2012. – 312 с.

207. Статистичний бюлетень "Житловий фонд України у 2012 році" / [Електронний ресурс] // Київ-2013. – Режим доступу: http://blagoustriy.info/

208. Статистичний збірник "Соціальний захист населення"/ [Електронний ресурс] // Київ-2013. – Режим доступу: http://ukrstat.org/

209. Статистичний щорічник Львівської області за 2013 р. – Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2014 р. – 552 с.

210. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Держкомстат – К.: Консультант, 2013. – 586 с.

211. Стан і перспективи розвитку галузі освіти Львівщини [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://osvitportal.loda.gov.ua

212. Складові елементи регіональної експортної стратегії / Н. О. Рязанова. // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. - 2013. - Вип. 10(1). - Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10(1)

213. Стельмащук А.М. Державне регулювання економіки. Навчальний посібник/ А.М. Стельмащук - Тернопіль : ТАНГ, 2000. - 315 с

214. Степанова О.В. Соціальний капітал та проблеми ефективності державного регулювання економіки [Електронний ресурс] / Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua

215. Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика: Підручник. / Д.М. Стеченко.— К.: Вікар, 2006. — 396 с

216. Стичинський Б. Право соціального забезпечення: проблеми становлення і розвитку / Б. Стичинський // Право України.-2002,- № 6.- С. 86-87.

217. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості. Збірник матеріалів "круглого столу" / за ред. С.О. Білої. – К. : НІСД, 2011. – 88 с.

218. Стратегія сталого розвитку Чернігівської області до 2020 року [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://cg.gov.ua/

219. Роджер Треджи Змінюючи процеси [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.management.com.ua/cm/cm142.html)

220. Туленков М.В.Соціальна політика в Україні: Навч.-метод. розробка – К.: ІПК ДСЗУ, 2010. – 35 с. стор. 17

221. Ткач М. Державне регулювання та державне управління: співвідношення понять / М. Ткач // Підприємництво, господарство і право: Щомісячний науково-практичний господарсько-правовой журнал. - 2012. - № 8. С. 110-11

222. Тюптя Л. Т. Соціальна робота (теорія і практика) : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. – К. : ВМУРОЛ "Україна", 2004. – 408 с.

223. Україна: економічний огляд [Електронний ресурс] / 2.10.2014 р. – Режим доступу: https://www.worldbank.org/

224. Україна-2015: Національна стратегія розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uf.org.ua/

225. Чисельність населення України скоротилася до 42,83 млн осіб. [Електронний ресурс].- / Режим доступу: http://tyzhden.ua/

226. Хоронжий А.Г. Соціальне управління: Курс лекцій: Навч. посібник. – Львів: Магнолія, 2010. – 290 с.

227. Федосов В.М. Бюджетна система: підруч. / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. — К. : Центр учбов. літератури ; Тернопіль: Екон. думка,. 2012. — 871 с.

228. Федерація професійних спіло України - офіційний веб-портал. Режим доступу : http://www.fpsu.org.ua/

229. Філіппова В. Д. Специфіка державного регулювання в галузі освіти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/

230. Фундація «Відкрите суспільство» http://osf.org.ua/

231. Ходов Л. Г. Основы государственной экономической политики [Текст]: учебник / Л. Г. Ходов. — М. : БЭК, 1997. — 332 с

232. Черевко О. В. Програмно-прогнозне забезпечення стійкого економічного розвитку регіонів України / О. В. Черевко // Регіональна економіка. – 2007. – № 2. –С. 112–116., с. 216].

233. Чечель О.М. Принципи та механізм державного регулювання економіки / О. М. Чечель // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління . - 2013. - № 2. - С. 103–111.

234. Чистов С. М. Державне регулювання економіки: Навч. посібник / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.- К.: КНЕУ, 2000. - 316 с

235. Шекшуєв Державне регулювання економіки: Тексти лекцій (для студентів усіх форм навчання спеціальностей 6.050100 - «Економіка підприємства», «Облік і аудит») / Авт.: Шекшуєв О.А., Данильченко Є.П., Островський І.А., Кожокіна К.О. – Харків: ХНАМГ, 2008 – 120 с.

236. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки Навчальний посібник / К.: Знання, 2006.- 435 с.

237. Шевчук Л.Т Соціальна географія / Л. Т. Шевчук. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000.

238. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: Підручник. / З.Є. Шершньова. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 699 с.

239. Шпік Н. Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури в регіонах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/

240. Шпильова Ю. Б. Основні напрями розвитку і розміщення соціальної інфраструктури в умовах транзитивної економіки : автореф. дис ... канд. екон. наук: 08.10.01 / Ю. Б. Шпильова . – 2006 . – 20 с.

241. Ягодка А. Г. Соціальна інфраструктура і політика: Навч. посібник./ А.Г. Ягодка. — К.: КНЕУ, 2000. — 212 с.

242. Яцура В.В. Соціально-економічне прогнозування: Навч. посібник. / В.В. Яцура, О.С. Сенишин, М.О. Горинь – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. – 412 с.

243. Яцура В.В. Стратегічний менеджмент: питання і відповіді. Навч. посіб./ В.В. Яцура, В.Ю. Харко – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – 30 с.
244. A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area. Bologna Working Group on Qualifications Frameworks. Published by: Ministry of Science, Technology and Innovation, Bredgade 43, DK-1260 Copenhagen K, 2007. - 200 p.
245. BBC: official site. Electronic resources: Access http://www.bbc.co.uk/
246. Burt R. Structural Holes the Social Structure of Compretition / R. Burt. – Cambridge (MA), 1992. – P.9
247. Coleman J. Fundations of Social Theory. - Cambridge (MA), 1990. – 307 p.
248. Fukuyama F. Social capital and the global economy //Foreind Affairs. - 1995. – 74 p.
249. Human Development Report 2014. Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience [E-resource]. - Access mode: http://hdr.undp.org/
250. Human Development Report 2013. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World [E-resource]. - Access mode: http://hdr.undp.org/
251. Kostiuk I.V. Duty free and its cheapness//The Leading Edge: New Ideas, Problems and Challenges of the Economics, Management and Marketing. Wroclaw,2012. – Wydawnictvo Uniwersytetu Wroclawskiego. – 150 p. – P. 45-62.
252. Paul N. Rosenstein-Rodan The New International Economic Order, 1981. – P.121.
253. Sorensen E. The politics of self-governance / E. Sorensen, P. Triantafillou.– Farnham-Burlington : Ashgate Publishing, 2009. – 236 p.

254. The World Bank. WDR [World Bank Development Report]. Knowledge for Development. World Bank and Oxford University Press, 1998. — 181 p.

255. Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience. Electronic resources // Access: http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2014

Додатки

Додаток А

Сутність, цілі, методи та функції державного регулювання соціально-економічних процесів

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Теоретичний погляд - система знань, поглядів, закономірностей, економічних, правових, політичних і організаційних форм та методів впливу на соціальну складову життя.

Практичний погляд – діяльність держави з метою впливу на суспільну поведінку учасників.

ЗАГАЛЬНІ ЦІЛІ ДР СЕП

- стабільний розвиток;
- зміцнення існуючого стану економіки;
- раціональне використання ресурсів;
- підвищення ефективності суспільного виробництва;
- позитивний торгівельний баланс;
- повна зайнятість;
- раціональне природокористування.

ЦІЛІ ДР СЕП В УКРАЇНІ

- підвищення рівня життя;
- забезпечення зростання внутрішнього виробництва;
- створення сприятливого підприємницького середовища;
- оздоровлення економіки;
- підвищення стандартів соціального захисту населення.

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ

- цільова;
- стимулююча;
- нормативна (регламентаційна);
- коригуюча;
- соціальна;
- безпосереднє управління неринковим сектором економіки;
- контролююча.

ВИКЛЮЧНІ ФУНКЦІЇ

- створення правової бази;
- захист конкуренції;
- забезпечення економіки необхідною кількістю грошей;
- мінімізація негативних екстерналій;
- розподіл і перерозподіл доходів;
- виробництво суспільних товарів і благ.

МЕТОДИ ДРЕ					
За формами впливу		За засобами впливу			
прямі	непрямі	правові	адміністративні	економічні	пропагандистські

Джерело: розроблено автором на основі [235]

Додаток Б

Підходи до визначення поняття стратегія

Автор	Визначення
А.Мескон	комплексний план, сформований для здійснення місії організації та досягнення її цілей
Г.Ансофф	набір правил для ухвалення рішень, якими організація керується у своїй діяльності
А.Чандлер	метод встановлення довгострокових цілей організації, програми її дій і пріоритетних напрямків щодо розміщення ресурсів
Дж. Джонсон та К.Скулс	як напрям і масштаб дій у довгостроковому плані, що в ідеалі приводить ресурси компанії у відповідність до мінливого середовища функціонування (ринки, споживачі і клієнти) таким чином, щоб компанія відповідала очікуванням власників часток участі в ній
А.Томпсон	набір дій і підходів щодо досягнення заданих показників діяльності
Дж. Б.Куін	спосіб поведінки або план, який інтегрує основні цілі організації, норми та дії в єдине ціле, допомагає спрямовувати та розміщувати ресурси унікальним чином, який заснований на відносних внутрішніх перевагах і недоліках організації, очікуваних змінах в оточенні та пов'язаних з ними діями конкурентів
З. Шершньова	конкретизована у певних показниках позиція в середовищі, яку займає підприємство, це своєрідний погляд на внутрішнє і зовнішнє середовище і спроба знайти шляхи ефективного пристосування до зовнішних, неконтрольованих фірмою факторів, а також проведення необхідних змін елементів та їхніх комбінацій внутрішнього середовища
Л. Швайка	це узагальнена модель майбутнього стану економіки та планових дій щодо його досягнення, яка встановлює основні напрями, цілі та пріоритети діяльності, визначає критичні ресурси та необхідні нововведення, включає засоби реалізації пріоритетів та індикатори досягнення планованого результату.
С. Чистов	це детальний, усебічний комплексний план, спрямований на втілення місії організації (держави)

Джерело: розроблено автором на основі [23; 234; 236; 238]

Додаток В

Соціальні стандарти, що використовуються ООН та їх рівень в Україні

Стандарт ООН	**Параметри**	**Рік**			**Темпи росту, %**	
		2011	**2012**	**2013**	**2012/ 2011**	**2013/ 2012**
1	2	3	4	5	6	7
Показники, що використовуються для розрахунку ІРЛП країни						
1. Очікувана тривалість життя при народженні, років	25 (min) – 85 (max)	68,6	68,8	68,5	1,003	0,996
2. Грамотність населення, %	100	99,7	99,7	99,7	1	1
3. Середня тривалість навчання, років	15	11,3	11,3	11,3	1	1
4. Реальний ВВП на душу населення за ПКС, дол. США	200 (min) – 40000 (max)	6175	6428	8215	1,04	1,278
1	2	3	4	5	6	7
Показники, що використовуються для аналізу і прогнозування соціально-політичної ситуації в країні						
5. Сумарний коефіцієнт народжуваності (середня кількість дітей, народжених жінками у фертильному віці від 20 до 45 років)	2,14–2,15	1,5	1,5	1,5	1	1
6. Коефіцієнт старіння населення (частка населення, старшого за 65 років у загальній чисельності населення), %	7	24,7	21,2	15,05	0,86	0,71
7. Співвідношення 10% найбагатших до 10% найбідніших	10 до 1	27,5 до 1	26,4 до 1	25,6 до 1	-	-
8. Частка населення, що проживає за межею бідності, %	10	7,9	7,9	7,9	1	1
9. Співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати	1 до 3	1 до 2,62	1 до 1,5	1 до 1,5	-	-
10. Мінімальний рівень	3	близько	близько	близько	1,08	1,11

погодинної заробітної плати, дол. США		0,75	0,81	0,9		
11. Рівень безробіття, %	від 8 до 10	9,8	9,2	7,5	0,94	0,82
12. Кількість психічних патологій на100 тис. населення, одиниць	до 284	244	310	352	1,27	1,136
13. Рівень депопуляції (кількість народжених до кількості померлих)	50 до 50	36 до 64	44 до 56	44,7 до 55,3	-	-

Джерело: власне опрацювання автора за даними [73]

Додаток Г

SWOT-аналіз розвитку соціальної інфраструктури України

Сильні сторони	Слабкі сторони	Сприятливі можливості	Потенційні загрози
1	2	3	4
Демографічні особливості			
1.Значна кількість населення країни. 2.Тісна система наявних родинних зв'язків. 3.Високі патріотичні цінності і сильні релігійні традиції. 4.Проєвропейська орієнтація населення 5.Висока політична активність населення.	1.Негативні тенденції демографічної ситуації. 2. Депопуляція населення. 3.Високий рівень сільського, жіночого, молодіжного безробіття та безробіття після 40 років. 4.Збільшення міграційної активності у населення.	1.Пропагування сімейних цінностей. 2. Розвиток громадянського суспільства шляхом поглиблення участі громадян в управлінні територіальної громадою. 3. Зміни в свідомості громадян щодо кращого життя в Україні, а не за кордоном. 4.Розвиток партнерства, ефективного діалогу між громадянами, територіальними громадами, організаціями та органами влади.	1.Посилення демографічної кризи. 2. Еміграція громадян. 3. «Відтік умів». 4. Поглиблення економічної кризи. 5. Посилення централізації органів державної влади. 6.Порушення діалогу між органами влади і суспільством.
Культурний та туристичний потенціал			
1. Наявність природних та рекреаційних ресурсів. 2. Велика історична та культурна цінність пам'яток архітектури. 3. Внутрішній туризм. 4. Збільшення міжнародних потоків у зв'язку з проведенням чемпіонату світу з футболу «Свро-2012». 5.Міцна історична пам'ять. 6.Розвиток мережі	1. Недостатня туристична промоція багатьох пам'яток архітектури. 2. Недостатньо розвинута інфраструктура охорони природи. 4. Недостатнє фінансування культурних, освітніх, мистецьких закладів та організацій.	1. Розвиток „сентиментального" туризму для українців, поляків, євреїв і т.д. 2. Результативна промоція країни і її регіонів. 3.Підвищення міжнародного іміджу України. 4. Розвиток різних елементів туристичної та відпочинкової інфраструктури.	1.Занепад архітектурних пам'яток. 2. Недостатнє фінансування. 3. Стійкий негативний міжнародний імідж України і Львівської області. 4. Недостатнє поліпшення туристичної інфраструктури, розрахованої на різні цільові групи. 5. Складна екологічна

туристичних агенств, які б організовують екскурсії по туристично-привабливих місцях країни та світу.			ситуація, внаслідок активної експлуатації. 6. Зменшення інвестицій в екологію та охорону навколишнього середовища
Система соціального забезпечення			
1. Прогресивні зміни в системі пенсійного забезпечення. 2.Підвищення виплат при народженні дітей. 3.Наявність програм соціального забезпечення. 4.Щорічне збільшення бюджетних асигнувань у дану сферу.	1.Неефективна національна система соціального забезпечення. 2.Відсутність ефективних програм допомоги бідним. 3.Неефективні процеси реформування. 4. Наявність бар'єрів, які перешкоджають розвитку ефективної системи соціального забезпечення. 5. Недостатнє фінансування незабзпечениз груп населення.	1.Створення сприятливих умов для реалізації програм соціального забезпечення. 2.Запозичення міжнародного досвіду. 3.Залучення іноземних інвестицій. 4.Підвищення інноваційних програм у системі соціального забезпечення. 5.Формування системи забезпечення стандартів якості соціального забезпечення. 6.Активізація процесів контролю за процесами управління соціального забезпечення. 7. Розширення можливостей інформаційного забезпечення громадян.	1.Розвиток корупції. 2.Можлива відсутність інвестиційних ресурсів на розвиток. 3.Педчасне старіння населення та підвищення показників смертності.
Система охорони здоров'я			

1.Розвиток приватної медицини. 2.Грунтовна система освіти медичних кадрів. 3.Практикування систем нормування медичних послуг. 4.Розвинута система оздоровчих закладів. 5.Велика кількість програм з охорони здоров'я населення. 6.Пілотні проекти з реформування системи охорони здоров'я населення.	1.Неефективна національна система медичного обслуговування. 2.Недостатні видатки на охорону здоров'я. 3.Відсутність статистики лікарських помилок. 4.Низька якість надання державних медичних послуг. 5.Недостовірна медична статистика. 6.Розподіл між різними бюджетами (державним, обласними, районними та бюджетами міста) відповідальності за фінансування лікувально-профілактичних закладів різного рівня. 7.Відсутність зв'язку між фінансуванням громадських закладів охорони здоров'я і кінцевими результатами їх роботи. 8.Надмірна вартість іноземних ліків.	1.Пропагування здорового способу життя. 2.Профілактика захворювань. 3.Розвиток новітньої системи охорони здоров'я. 4.Забезпечення рівного і справедливого доступу до медичних послуг. 5.Макроекономічний контроль за видатками. 6. Соціальні скандинавські медичні схеми. 7.Реабілітаційні заходи. 8.Залучення інвестицій на модернізацію медичного обладнання. 9.Уніфікація системи оплати медичних послуг. 10. Наявність ефективної системи комунікації між різними надавачами медичної допомоги.	1.Подальше неефективне використання ресурсів. 2.Стабільно низькі показники ресурсозабезпеченості галузі. 3.Непристосованість системи медичного страхування до української економіки. 4.Розвиток корупції. 5.Подальше надання обсягу послуг, узгодженого з обсягом наявних ресурсів.
Система освіти			
1.Підвищення показників освіченості серед населення. 2.Вибір пріоритетів вищої освіти над середньо-технічною. 3.Розширення мережі вищих навчальних закладів. 4.Поширення практики	1.Недостатність дошкільних закладів. 2.Недостатня компетентність кадрів у закладах освіти. 3.Недосконалість шкільної програми. 4.Низька конкурентоспроможність освіти порівняно з	1.Сприяння в модернізації існуючих закладів освіти, розширення інфраструктури на території таких об'єктів. 2.Запровадження відповідних професійних навиків працівників освіти.	1.Виїзд студентів за кордон. 2.Скорочення кількості учнів та студентів. 3.Недосконале матеріальне забезпечення. 4.Фінансування за залишковим

обміну з міжнародними студентами. 5.Зростання попиту на освіту в останні 10 років. 6.Поєднання системи платної та безкоштовної освіти.	європейськими країнами. 5.Невизнання українських дипломів як міжнародних. 6.Недосконале впровадження Болонського процесу. 7.Залишки радянської системи освіти. 8.Занадто ранній вік навчання у школі. 9.Низький загальний рівень життя в країні, що спонукає ранній початок трудового життя.	3.Забезпечення достатньої кількості освітніх установ. 4.Сприяння у створенні рекламно-інформаційних матеріалів для населення. 5.Розвиток системи освітніх закладів. 6.Інтеграція у європейську систему освіти.	принципом. 5.Відсутність цікавості учнів та студентів до самого процесу навчання. 6.Пропогування думки про взаємовідірваність системи освіти і практики.
Соціально-економічний розвиток			
1. Дешева робоча сила. 2. Персонал, що легко піддається підвищенню кваліфікації чи перекваліфікації. 3. Добре розвинута добувна та переробна галузь. 4.Можливості розвитку транспортного сполучення, залізничні мережі, автостради. 5. Забезпеченість природними ресурсами. 6. Високий підприємливий дух.	1. Зношені основні фонди. 2.Процеси приватизації державного майна. 3.Несприятлива структура сучасної економічної системи. 4. Панування «ностальгії» за Радянським Союзом. 3.Недостатня кількість висококваліфікованих керівників. 4.Труднощі з реалізацією продукції, брак ринків збуту.	1. Членство в ЄС. 2. Притік міжнародного капіталу. 3. Швидкий розвиток малого і середнього підприємництва. 4.Розширення можливостей інформаційного забезпечення підприємців. 5. Міжнародний обмін знаннями. 6. Внутрішня кооперація.	1.Поглиблення економічної кризи в Україні. 2. Нестабільна економічна та політична ситуація в Україні. 3.Відсутність структурних змін, слабка децентралізація органів влади. 4.Розростання корупції. 5.Надто сильна конкуренція зі сторони національних та міжнародних економічних центрів: ЄС (у сфері високих технологій), Польща (у харчовій галузі). 6. Зростання тіньової сектору економіки
Міжнародні вектори впливу на соціальну інфраструктуру України			

1. Розміщення країни в центрі Європи. 2. Тісні історичні зв'язки з Росією та Польщею. 3. Розташування на території трансконтинентальних транспортних коридорів. 4. Притік валюти від емігрантів.	1. Незацікавленість влади у швидкому вступі в ЄС. 2. Негативний міжнародний імідж України. 3. Невідповідність вітчизняної продукції міжнародним стандартам. 4.Невідповідна транспортна і прикордонна інфраструктура 5.Невикористання можливостей міжнародної співпраці.	1.Запозичення євродосвіду. 2.Поглиблення співпраці з європейськими сусідами. 3. Інтеграція у світову систему господарських зв'язків. 4. Ефективне використання програм, фінансованих ЄС, для інституційного зміцнення та розвитку інфраструктури. 5. Перетворення з держави-постачальника сировини на експортера готової продукції.	1. Вступ в Митний Союз. 2.Неефективні процеси реформування. 3.Подальше процвітання бюрократії та розкрадання державних коштів. 4.Низька якість української продукції.

Додаток Д

Основні напрями виконання програм у 2013 р. у Львівській області по галузях соціальної інфраструктури

Сфера	*Основні напрями виконання програм*
1	2
Транспортна інфраструктура	– продовження виконання Львівською залізнице ю у 2013 р. реалізації комплексної програми оновлення залізничного рухомого складу України на 2008-2020 рр. та програми розвитку транспортних коридорів і комплексної програми утвердження України як транзитної держави; – в галузі авіаційного транспорту забезпечено реалізацію Державної цільової програми в частині розвитку стратегічних аеропортів України; – розроблено Програму оптимізації маршрутної мережі пасажирських автобусних перевезень у Львівській області на 2012-2015 рр.
Будівельна галузь.	–у 2013 р. на будівництво (реконструкцію) об’єктів соціальної сфери Львівській обл. за рахунок бюджетних коштів було передбачено спрямувати 187,0 млн. грн., проте розпорядженням КМУ призначень зменшено на 53,053 млн. грн.; –планувалося за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку введення 13 соціально важливих об’єктів області, проте зняття коштів унеможливило введення 8 об’єктів; –на будівництво та реконструкцію 42 загальнообласних об'єктів спрямовується 13,7 млн. грн. (85,1 % від загальної суми), а на 28 об’єктів територій - 2,4 млн. грн. (14,9 %); –загалом станом на 01.01.2014 розпочато фінансування 52 об’єктів, профінансовано 7,07 млн. грн., що становить 43,9 % від передбаченого. –
Житлово-комунальне господарство	У сферу житлово-комунального господарства протягом 2013 року по Львівській обл. вкладено 104,917 млн. грн. за такими програмами : – Програма реформування та розвитку житлово-комунального господарства Львівської обл. – 64,638 млн. грн. (кошти обласного та місцевого бюджетів, власні та залучені кошти) – Обласна програма поводження з твердими побутовими відходами

	на період 2007-2015 рр. - 30,309 млн. грн. – Програма «Питна вода» у Львівські й обл. на 2011-2020 рр. –
Енергоощадність у соціальній та бюджетній сферах	– продовжується підтримка та стимулювання населення області до впровадження енергоощадних заходів за Програмою енергозбереження для населення Львівщини на 2013-2016 рр.
Екологія	– реалізовувалися заходи 9 регіональних природоохоронних програм. – фінансування було передбачено з обласного фонду охорони; навколишнього природного середовища на загальну суму 21,9 млн. гривень. Загалом на ці заходи використано майже 17,0 млн. грн., або 77,6% від передбачених коштів.
Освіта	– Три райони області (Сокальський, Радехівський, Жидачівський) взяли участь у транскордонному проекті «Створення системи альтернативних форм дошкільної освіти у сільських громадах», що здійснюється благодійною організацією «Центр освітніх ініціатив» (Львів) у рамках Програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2007-2013 рр., у результаті якого відкрито 18 НВК з групами короткотривалого перебування; – у 2013 році додатково охоплено дошкільною освітою 3,5 тис. дітей (87,5% від запланованих 4 тисяч); – відповідно до Програми розвитку освіти Львівщини на 2013-2016 рр., виділено 3 млн. грн. з обласного бюджету для розширення мережі ДНЗ; – програма «Шкільний автобус»., завдяки якій за 10 років придбано 257 шкільних автобусів, у тому числі за кошти державного бюджету -119, за кошти Світового банку –26, за кошти місцевих бюджетів (обласного, районних, міських) – 101, за спонсорські кошти – 11; – У 2013 р. за рахунок державного бюджету України загальноосвітні навчальні заклади області отримали 15 шкільних автобусів.
Молодіжна політика	– на підтримку реалізації програм (проектів, заходів) громадських організацій, розроблених на виконання державних та обласних програм і заходів стосовно дітей, молоді, жінок та сім'ї, з обласного бюджету були виділені кошти на загальну суму

	500 тис. грн
Соціальний захист населення	– у 2013 р. з Державного бюджету України місцевим бюджетам на виплату цих допомог була передбачена субвенція в сумі 2572,5 млн. гривень.

Джерело: власне опрацювання автора за даними [89]

Додаток Е

Введення в експлуатацію об’єктів соціальної сфери за рахунок усіх джерел фінансування в окремих областях у 2012-2014 рр.

		Рівненська область			*Волинська область*			*Житомирська область*		
Показники	Одиниця виміру	2012 рік, звіт	2013 рік, очік.	2014 рік, прогноз	2012 рік, звіт	2013 рік, очік	2014 рік, прогноз	2012 рік, звіт	2013 рік, очік	2014 рік, прогноз
Введення в експлуатацію об’єктів соціальної сфери за рахунок усіх джерел фінансування										
Загальна площа житла	тис. кв. м	239	242	250	303,7	206	214	173,7	200	210
Загальноосвітні навчальні заклади	учнівських місць	384	400	561	48	104	32	220	318	450
Дошкільні навчальні заклади	місць	120	93	355	248	495	311	0	0	50
Амбулаторно-поліклінічні заклади	відвідувань на зміну	179	12	170	136	700	200	270	0	300
Лікарні	ліжок	93	49	-	125	119	111	90	200	180
Водопровід	км	-	0,3	0,5	-	-	-	-	-	-
Каналізація	км	1,4	1,5	1,8	3,55	3,91	4,3	-	-	-
Газові мережі	км	30,6	31	32	177,6	85,5	80	147,9	155	160
Автомобільні дороги загального користування	км	-	-	-	125	134	145	-	-	-

Джерело: власна розробка автора

Додаток Ж

Аналіз основних соціальних наслідків прогнозованих ризиків у 2014-2015 рр. на основі експертних оцінок учасників «Консенсус-прогноз» опитування у 2014 р.

	2014			**2015**			
ЗОВНІШНІ РИЗИКИ:	**1**	2	3	**1**	2	3	**СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ**
дефіцит зовнішнього фінансування та звуження можливостей доступу до міжнародних ринків капіталу	**12**	4	3	**11**	3	3	зниження життєвого рівня населення, дефіцит іноземних інвестицій, розвиток інфляції, товарний дефіцит
неотримання запланованого фінансування від МВФ	**12**	4	3	**10**	3	3	сприяння тінізації економіки, зниження показників рівня життя населення
згортання іноземними компаніями інвестиційних планів або перенесення термінів їх реалізації на майбутній період	**11**	4	3	**10**	3	3	скорочення або ж нестворення додаткових робочих місць, сприяння відпливу «умів», зменшення умов для економіки країни
погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури: чергове падіння цін на світових сировинних ринках	**11**	3	4	**9**	3	4	збільшення дефіциту державного бюджету, підвищення вартості с/г продукції й продуктів харчування та ін. продуктів першої необхідності
посилення боргової кризи в Єврозоні	**9**	3	3	**8**	3	3	нестабільність у соціально-економічних відносинах, з іншого боку можливий позитивний бік – як внутрішньодержавна стабільність, що стимулюватиме приплив інвесторів та формування демократичних тенденцій
збереження тенденції прискореного зростання цін на світових енергетичних ринках	**8**	2	4	**8**	2	3	підвищення житлово-комунальних послуг, як наслідок, вартості усіх товарів та послуг
ВНУТРІШНІ РИЗИКИ:							
значне зростання дефіциту державного бюджету та касових розривів у Пенсійному фонді, інших Фондах державного соціального страхування та НАК «Нафтогаз України»	**14**	4	4	**13**	4	4	скорочення витрат на заходи у галузі освіти, науки, культури, охорони здоров'я, фізичної культури, соціального забезпечення;загальнодержавна програми підвищення життєвого рівня та заходів соціального захисту населення
посилення девальваційних тенденцій на валютному ринку	**12**	3	4	**12**	3	4	зменшення купівельної спроможності населення, зниження життєвого рівня населення, інфляційні процеси
збереження низької кредитної активності комерційних банків	**12**	4	3	**11**	3	3	сприяє розвитку тіньової економіки, шахрайства, зниження показників підприємницької активності
поширення неплатоспроможності реального сектору економіки	**10**	3	3	**9**	3	3	криза грошово-кредитної та бюджетно-податкової сфер, дестимулювання економічної активності та розвитку людського капіталу
проведення значної емісії для фінансування дефіциту	**10**	3	3	**11**	3	3	інфляція, сприяння бідності населення

бюджету							
масовий відтік капіталу з країни, викликаний порушенням стабільності на зовнішніх фінансових та сировинних ринках та нестабільність в Україні	**9**	3	3	**8**	3	3	криза надмірної вартості імпортних товарів за відсутності виробництва власних, втрата можливих робочих місць
зволікання з підвищенням тарифів на природний газ та комунальні послуги	**9**	3	3	**9**	3	3	призведе до надзвичайного підняття одномоментно, що негативно вплине на структуру сімейних видатків, надмірне зростання собівартості товарів та послуг
ризик «нової хвилі» дестабілізації у банківському секторі	**9**	3	3	**8**	2	3	надмірне розшарування доходів, паніка серед населення, криза соціально-економічного зростання
погіршення ситуації на ринку праці: скорочення кількості зайнятих та збільшення чисельності безробітних	**9**	3	3	**8**	3	3	спричиняє зростання злочинності, наркоманії та *алкоголізму, відсутність перспектив для саморозвитку, імміграція*

1- інтегральна оцінка
2- оцінка вірогідності реалізації явища
3- оцінка впливу явища на економіку України

Додаток 3

Видатки зведеного бюджету України у 2000-2013 рр. у розрізі його соціальної складової

Рік	Всього видатків зведеного бюджету, млрд. грн.	Освіта		Охорона здоров'я		Духовний та фізичний розвиток		Всього на соціально-культурну сферу		Соціальний захист і соціальне забезпечення		Всього видатків на соціальну сферу	
		млрд.	%	млрд.	%	млрд.	%	млрд.	%	млрд.	%	млрд.	%
2000	48,2	7,1	14,7	4,9	10,2	0,9	1,9	12,9	26,8	6	12,4	18,9	39,2
2001	55,5	9,9	17,8	6,4	11,5	1,3	2,3	17,6	31,7	11,6	20,9	29,2	52,6
2002	60,3	12,3	20,4	7,5	12,4	1,4	2,3	21,2	35,2	12,6	20,9	33,8	56,1
2003	75,8	15	19,8	9,7	12,8	2,1	2,8	26,8	35,4	13	17,2	39,8	52,5
2004	102,5	18,3	17,9	12,2	11,9	2,7	2,6	33,2	32,4	19,5	19	52,7	51,4
2005	142	26,8	18,9	15,5	10,9	3,5	2,5	45,8	32,3	40,1	28,2	85,9	60,5
2006	175,5	33,8	19,3	19,7	11,2	4,3	2,5	57,8	32,9	41,5	23,6	99,3	56,6
2007	227,6	44,3	19,5	26,7	11,7	5,7	2,5	76,7	33,7	48,6	21,4	125,3	55,1
2008	312	61	19,6	33,6	10,8	7,9	2,5	102,5	32,9	74,1	23,8	176,6	56,6
2009	307,4	66,8	21,7	36,6	11,9	8,3	2,7	111,7	36,3	78,8	25,6	190,5	62
2010	377,8	79,8	21,1	44,7	11,8	11,5	3	136	36	104,5	27,7	240,5	63,7
2011	416,8	86,2	20,7	48,9	11,7	10,8	2,6	145,9	35	105,4	25,3	251,3	60,3
2012	492,4	101,6	20,6	58,5	11,9	13,6	2,8	173,7	35,3	110	22,3	283,7	57,6
2013	505,8	105,5	20,9	61,6	12,2	13,7	2,7	180,8	35,8	145,1	28,7	325,9	64,4

Джерело: складено автором на основі Інформації про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України

Додаток И

Градація основних блоків діяльності по їх участі у плануванні

Градація основних блоків діяльності по їх участі у плануванні	**Відповідальні суб'єкти**	**Критерії результативності**										**Показники оцінки**
		Концентрація зусиль	Продуктивність виконання	Впровадження нововведень	Основні витрати ресурсів	Прибутковість	Дієвість	Економічний ефект	Оперативність	Достовірність і точність	Гнучкість	
Робота з визначення стратегії розвитку та основних орієнтирів	Президент, ВРУ											Бажаний рівень розвитку соціальної сфери – $CC_{Б}$; Сукупний валовий дохід – $C_{ВД}$; Сукупні витрати – $C_{В}$; Сукупний обсяг інвестування – C_{OI}; Співвідношення доходів найбідніших і найбагатших людей країни – $C_{ДНН}$.
Робота з визначення та дослідження основних макроекономічних завдань	КМУ											Рівень зайнятості населення – $P_{ЗН}$; Рівень безробіття – $P_{Б}$; Демографічне навантаження – $Д_{Н}$; Навантаження на одне вільне робоче місце – $H_{ВМ}$; Грошові доходи на одного жителя – $Д_{ОЖ}$; Природний приріст

												населення – $П_{ПН}$; Середньомісячна заробітна плата – $С_{ЗП}$; Ємність ринку - Р; Ступінь виконання програм та проектів – $С_{ПП}$; Індикатор інноваційної активності – $І_{ІА}$; Міграційне сальдо – $М_{С}$.
Робота з визначення основних соціальних цілей	Міністерства України											Співвідношення середньодушових доходів та прожиткового мінімуму – $С_{ПМ}$; Співвідношення доходів і витрат – $С_{ДВ}$; Частка населення з доходами, нижчими за прожитковий мінімум – $Ч_{НП}$; Концентрація доходів у різних групах населення – $К_{Д}$; Забезпеченість медичними кадрами – $З_{МК}$; Забезпеченість лікарняними ліжками – $З_{ЛЛ}$; Захворюваність населення – $З_{Н}$; Рівень освіченості –

												$P_{ОС}$.
Робота з організації процесу досягнення цілей	Обласні адміністрації											Рівень досягнення регіональних цілей - $P_{ДР}$; Норматив витрачання ресурсів/Фактично витрачено ресурсів - ВР; Звітний рівень виконання програм - $P_{ВП}$; Кількість інноваційних пропозицій - $K_{ІП}$/ Загальна кількість раціоналізаторських пропозицій; Темп зростання соціальних показників; Показники оптимізації використання фінансових ресурсів – $O_{ВФР}$.
Робота безпосереднього досягнення цілей	Місцеві та районні адміністрації, селищні ради											Ступінь досягнення поставлених цілей; Скоординованість дій та відповідальність керівництва за результат; Соціальні показники на місцевому рівні; Дотримання балансу тактичних заходів з досягнення стратегії

Додаток К

Показники ефективності управління

	Складники оцінки	**Показники оцінки**
Оцінка ефективності керуючої підсистеми загальнодержавного рівня	*Оцінка ефективності управлінського персоналу*	–коефіцієнт кількісної та якісної укомплектованості персоналу управління – $K_{КЯУ}$; –рівень освіченості - *РО*; – питома вага управлінського персоналу, який має стаж роботи на підприємстві та в галузі більш як 5 років - *УП* ; – коефіцієнт сталості персоналу управління – $K_{СПУ}$; – коефіцієнт заміщення персоналу управління – $K_{ЗПУ}$; –коефіцієнт співвідношення темпів нарощування ВВП та темпів зростання фонду заробітної плати – $K_{ТН}$; –коефіцієнт відповідності середньомісячної заробітної плати персоналу управління рівню реальної заробітної плати – $K_{СЗП}$; – рентабельність витрат на управління – $P_{ВУ}$
	Оцінка ефективності організаційної структури	– коефіцієнти дотримання норм керованості ланок управління - $K_{НК}$; –коефіцієнт бюрократизації ланок управління – $K_{БУ}$.
	Оцінка ефективності технології управління	– коефіцієнт оперативності роботи з документами та іншими джерелами інформації – $K_{ОРД}$; –коефіцієнт використання інформації – $K_{ВІ}$; – коефіцієнт повноти реалізації управлінських рішень – $K_{ПРУ}$; –коефіцієнт охоплення функцій управління автоматизацією – $K_{ОУА}$; –коефіцієнт зростання технічної озброєності управлінської праці- $K_{ТОУ}$;
Оцінка ефективності	*Оцінка ефективності управління матеріальною базою*	– коефіцієнт оновлення основних засобів – $K_{ООЗ}$ – коефіцієнти фізичного та морального зносу об’єктів соціальної інфраструктури – $K_{ФМЗ}$; – рентабельність матеріальних витрат –$P_{МВ}$; – коефіцієнт дотримання норм екологічності операційної

		діяльності – $К_{ЕО}$; – рентабельність витрат операційної діяльності –$Р_{ОВ}$
	Оцінка ефективності управління персоналом	–коефіцієнти кількісної та якісної укомплектованості кадрового складу підприємства - $К_{КЯУ1}$; –коефіцієнт сталості персоналу підприємства – $К_{СПП}$; –коефіцієнт плинності персоналу підприємства – $К_{ППП}$; –коефіцієнт заміщення персоналу підприємства – $К_{ЗПП}$; –коефіцієнт відповідності середньомісячної заробітної плати персоналу рівню реальної заробітної плати – $К_{СРЗ}$;
	Оцінка ефективності управління фінансовою та інвестиційною діяльністю	–видатки ($В_{ОБ}$) та доходи ($Д_{ОБ}$) обласного бюджету; –рентабельність видатків за основними статтями – $Р_{ВС}$; –коефіцієнт фінансового ризику –$К_{ФР}$; –коефіцієнт забезпеченості оборотними засобами для виконання адміністраціями, покладених на них функцій – $К_{ЗОО}$; –рентабельність інвестицій у необоротні активи – $Р_{ІНА}$; –рентабельність інвестицій в оборотні активи – $Р_{ІОА}$; –коефіцієнт зростання суми витрат на дослідження –$К_{ЗВД}$; –коефіцієнт розробки та впровадження нових видів соціальних продуктів та послуг –$К_{НВС}$; –питома вага високотехнічного обладнання в загальній вартості основних засобів –$Ч_{ВО.}$

Джерело: власна розробка автора

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА

вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, тел./факс (0322)616048, тел. 2603402
E-mail: franko.lviv.ua Код ЗКПО 02070987
Управління держказначейства у Львівській області, МФО 825014, р.р. 35221203001061
№ свідоцтва 17701483, ін. под. № 020709813029
Валютний рахунок № 26007006042 в Укрексімбанку м. Львова МФО 325718

11.02.2015 № 527-Н На N _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження у навчальний процес результатів дисертаційного дослідження І.В.Костюк, виконаного на тему:

"ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ"

Дисертаційна робота І.В.Костюк безпосередньо пов'язана з тематикою наукових досліджень кафедри менеджменту економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Понятійно-категоріальний апарат, методичний інструментарій, окремі теоретичні положення, а також рекомендації і результати дослідження використовуються у навчальному процесі при підготовці бакалаврів, спеціалістів та магістрів галузі знань 0306: "Менеджмент і адміністрування" під час викладання таких навчальних дисциплін як: "Державне регулювання економіки", "Публічне адміністрування", "Соціальне управління". Результати дослідження знайшли відображення у підготовленому навчальному виданні "Публічне адміністрування", що отримало рецензії та рекомендовано до друку.

Проректор з наукової роботи
Львівського національного
університету імені Івана Франка
чл. - кор. НАН України, проф. Р.Є. Гладишевський

УКРАЇНА
ЯВОРІВСЬКА РАЙОННА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
вул. Івана Франка, 8, м. Яворів, 81000, тел. (259) 2-12-54, факс (259) 2-13-69
e-mail:yrda@meta.ua СДРПОУ 04055883

14.11.2014 № 2177/1 На _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Костюк Ірини Віталіївни

«Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури України»

Керівництву Яворівської районної державної адміністрації подано до розгляду дисертаційне дослідження на тему *«Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури України»* Костюк Ірини Віталіївни, представленого на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Ознайомлення з основними науковими результатами дозволяє дійти висновку, що вона містить цілий ряд наукових положень, які є суттєвими при вирішенні поточних питань та визначенні стратегічних основ розвитку соціальної сфери.

Зокрема, при управлінні державними справами взято до уваги висновки та пропозиції щодо вдосконалення управлінського механізму державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури України в сучасних умовах, що враховує її стратегічну спрямованість розвитку і грунтується на узгодженні інтересів соціальних утворень ділових одиниць та державних інституцій в умовах транзитивної соціально-економічної системи України.

Довідка видана для подання до Вченої Ради за місцем захисту дисертації та Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України, як підтвердження результатів наукових досліджень у практичній діяльності.

10.11.2014 р.

Т.в.о. голови **О.П. ГНИП**

Міністерство соціальної політики України
Державний центр зайнятості
Львівський обласний центр зайнятості
вул.Бортниянського 11а, м.Львів, 79039, тел/факс (032) 297-16-97,
E-mail: kanc@loct.lviv.ua Web http://www.dcz.gov.ua/lviv Код ЄДРПОУ 03491180

21.01.2015 № 44-207/0-15

ДОВІДКА
про впровадження
результатів дисертаційної роботи
Костюк Ірини Віталіївни
на тему: "Державне регулювання розвитку
соціальної інфраструктури України",
поданої до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Дисертаційна робота пройшла апробацію у Львівському обласному центрі зайнятості. У роботі дисертантом проведено аналіз соціальної інфраструктури, що охоплює демографічні особливості, культурний та туристичний потенціали, системи соціального забезпечення, охорони здоров'я та освіти, соціально-економічний розвиток, міжнародні вектори впливу на соціальну інфраструктуру України. Результати даного дослідження можуть бути використаними при аналізі чинників, що впливають на формування попиту та пропозиції робочої сили.

Проведений аналіз темпів зміни показників освіти та зайнятості студентів дає змогу дисертанту сформулювати рекомендації щодо уникнення молодіжного безробіття. Презентовані пропозиції можуть бути використані при укомплектуванні кадрами органів державної влади та ділових одиниць відповідно сучасних потреб ринку з врахуванням особливостей сучасного стану ринку праці.

Директор *Барилюк В.Н.*

ДОВІДКА № 73

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Костюк Ірини Віталіївни

«Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури України»

Керівництво Регіональної газової компанії ФДУЕГТ ПАТ «Львівгаз» ознайомилось із дисертаційним дослідженням на тему «Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури України», поданим Костюк Іриною Віталіївною до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

У науковій роботі автор провела вагомі дослідження та здійснила аналіз організаційно-економічного забезпечення державного регулювання соціальної інфраструктури; грунтовно проаналізувала розвиток об'єктів соціальної інфраструктури та виявила наявні проблеми; охарактеризувала динаміку зміни основних об'єктів соціальної інфраструктури та з'ясувала основні чинники впливу на них. Цікавим у роботі є фінансовий аналіз забезпечення соціальної сфери, що дає змогу виявити напрями неефективного управління та використання державних коштів. Рекомендації, запропоновані у роботі, використовуються при розробці моделі стратегічного планування діяльності компанії, враховуючи обмежені фінансові можливості, поточну кризову ситуацію та динамічні процеси інтеграції країни до світового економічного простору.

Довідка видана для подання до Вченої Ради за місцем захисту дисертації та Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України як підтвердження результатів наукових досліджень у практичній діяльності.

/ Начальник ФДУЕГТ

ПАТ «Львівгаз» Фінько П.І.

07.10.2014 р.